This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
  Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
  Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
  Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
  Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk `http://books.google.com/`

A 930,373

Ernst Lissauer

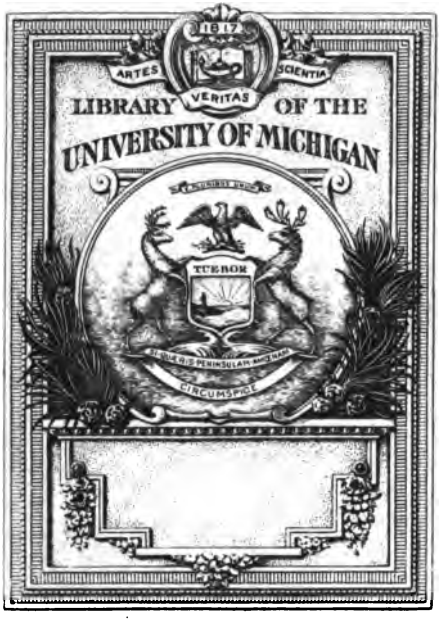
1817
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

839.78
L714
1925

BENGT LIDFORSS

Samlade skrifter

LITTERATUR-KRITIK

UR BENGT LIDFORSS' KVARLÅTENSKAP

(ANDRA GENOMSEDDA UPPLAGAN)

MALMÖ
AKTIEBOLAGET FRAMTIDENS BOKFÖRLAG

Copyright 1920 by
A.-B. Framtidens Bokförlag
Malmö

MALMÖ 1920
TRYCKERIAKTIEBOLAGET FRAMTIDEN.

Scand.
Romans
5-11-34
28916

FRÅN NITTIOTALETS BERLIN

(1894)

Då våren kommer och löser stoftets ande, så att jättestaden svepes in i en slöja av stenkolsrök och av damm från de markiska sandfälten, då himlen lyser citrongul med svarta fläckar och asfalten strålar bländande vit, medan hettan skärper alla gatans färger och missljud, då gripes stundom även en modärn ande av en längtan efter den lugnande stillhet, som de gamle kallade vilan i Gud. Är man då i Berlin, får man nöja sig med surrogat och fara ut till någon av förstäderna. Och befinner man sig på Potsdamerplatz, där människostrålarna från Leipziger-, Königgrätzer- och Potzdamerstrasse bryta sig i en enda brännpunkt, så far man utan tvekan genaste vägen till Steglitz.

Steglitz är en av Berlins många förstäder, belägen på ett sandberg, omgärdat med furudungar. Här, mitt i den markbrandenburgiska sanden, har ett frö

av den österländska visheten slagit rot och gått i blom; här ha de tyska teosoferna sitt huvudkvarter: Hübbe-Schleiden, redaktör av den bekanta tidskriften Sphinx, Edward Evers, teosofernas poeta laureatus, och målaren Fidus. Det är ett egendomligt släkte, dessa teosofer. De ha på sitt sätt utan att söka funnit försoningen mellan de stora makterna konsten-vetenskapen-religionen; för dem är den religiösa känslan det intressantaste forskningsfältet inom psykologien, religionen med dess tusentals myter är dem en aldrig sinande källa till konstmotiv, och Kristus är för dem en modell, finare och djupare än andra, men knappast mera.

Vi träda in i Fidus' ateljé och stanna framför en tavla med underskrift »Zu Gott»: ett öde landskap, varav man knappast skymtar mera än ett bråddjup och en kal klippa, på vars spets står ett barn, en naken gosse, med armar och anlete lyfta mot höjden. Färgerna äro lika matta som motivet är enkelt; men i varje linje, varje muskelkontur ligger en vek, nästan mystisk innerlighet, som stämmer även en härdad ateist till andakt. Runt omkring ligga skisser och utkast; ett Kristushuvud, som bär underskriften »Ich», människosonen med den blinda tron på sin mission och den obevekliga fordran på allt och allas uppgående i honom; Kristus och Satan på försökelsens berg, Kristus med den etiska personlighetens själshöghet, misstro och begränsning i blicken, Satan med geniets öppna, skeptiska, för intet mänskligt eller omänskligt främmande uppsyn; den förlorade sonen som en ängel,

vilken om natten med över bröstet korslagda armar och sänkt huvud svävar över sin hembygds landskap, ett slättland med stilla, mörka vatten, i vilka stympade pilar spegla sina kronor.

I Fidus' ateljé råder en diskret stillhet, och samtalet bryter först lös, då man beträtt hr Evers' skaldeboning. Denne, som i formellt hänseende är en betydande talang och vars största sorg lär vara att ännu ej ha kunnat rimma på Gottheit med annat än Flottheit, bringar sin skaldelugg i ordning och föreläser några av sina senaste dikter. Man lyssnar och beundrar språkets klang, men finner samtidigt luften tjock av bibelvisdom, änglar och Nietzscheanism, och efter en dispyt om den lärde svindlaren Karl du Prel ta vi farväl, under ömsesidigt upprepande av den gamla lögnen om respekten för andras åsikter.

Frisk luft, skogsluft, havsluft! Alltså till Friedrichshagen!

Ett slättland, flackt som havet i stiltje, så långt som ögat når betäckt av mörkgröna furuskogar, genomkorsade av snörräta vägar, här och där avbrutna av en glittrande sjö eller en guldglänsande sandkulle. Och mitt i skogen Friedrichshagen, ett litet näste, som med sina låga envåningshus och sin breda bygata mycket erinrar om någon av de skånska småstäderna, men som inom sina anspråkslösa murar rymmer mera kulturella intressen än Unter den Linden och Wilhelmsstrasse tillsammantagna. Här var — ända till för några månader sedan — huvudkvarteret för det unga Tysklands organ, Freie Bühne, som

gjort till sin uppgift att för Tyskland spela ungefär samma roll som Georg Brandes ägt för Skandinavien; att leda utlandets stora kulturströmningar in på det egna gebitet, att väcka intresse och utrota fördomar och framför allt motverka en steriliserande chauvinism. Zolas och Dostojewskis förnämsta arbeten, Strindbergs *I havsbandet*, Garborgs *Fred* och *Trætte mænd*, Ola Hanssons noveller och kritiker ha först genom Freie Bühne nått den tyska publiken. Friedrichshagen är även centrum för den nordtyska fritänkarrörelsen; här bor d:r Bruno Wille, huvudmannen för »die freireligiöse Gemeinde», som bedriver en vidsträckt undervisning på ateistisk basis, och som är värd sitt eget kapitel. Här bo slutligen »De oavhängiga», en samling anarkister och socialdemokrater, för vilka den Bebelska socialismen var för tam, och som därför brutit sig ut för att gå sin egen väg, vilken redan fört många av dem inom lås och bom. »Det börjar snart att bli världsberömt, vårt lilla Friedrichshagen», säger min tyske följeslagare. »Journal des Débats» har redan två gånger sysselsatt sig med Friedrichshagen, och i tjol hade »le Figaro» sänt hit en transman för att intervjua Strindberg, som då gästade Ola Hansson. Men er nordiske Zarathustra tog icke emot honom ... Där borta vid hörnet hade celebriteterna sin stamlokal. Dit kom Bölsche, Freie Bühnes dåvarande redaktör, dit kommo skandinaverna Garborg, Strindberg, Ola Hansson och så alla de andra, anarkister, socialdemokrater och Nietzscheaner. Det grälades åtskilligt och dracks ännu mera, men det

var stämning, när Strindberg spelade gitarr eller Przybyszewski dundrade sin Chopin. Nu är kotteriet sprängt, och hegemonien har gått över till Pankow.

I Pankow, en förstad belägen några kilometer norr om Berlin, bor Tysklands främste lyriker, Richard Dehmel. Vi träda in i hans hem och mottagas med en gästfrihet, som är mera slavisk än tysk; Dehmel är också ingen äkta german utan av vendisk härkomst. Med sitt bleka ansikte, infattat i en ram av svart tovigt hår och svart helskägg, minnar han om Sanct Antonius, som tappert kämpat med alla frestelser mellan himmel och jord och dukat under för dem alla; och då han avleder en gryende dispyt mellan två gäster med orden »Aber Kinder, wir Moderne können uns ja über Nichts streiten», så ligger det i hans stämma mera tragisk resignation än i tjugo band av Schopenhauer och Hartmann. Man äter och dricker efter behag, men när stunden är kommen, skruvas lamporna ned, och skalden sveper in sig i en vid, svart mantel, besatt med skimrande hieroglyfer, och deklamerar ur sin dödsdömda diktsamling »Die Verwandlungen der Venus». Man ser gudinnan draga förbi i alla hennes former, från Venus Anadyomene, den vaknande driften, som under en brännhet sommardag svävar förbi den i rågåkern vilande gossen, ända till Venus domestica, som avtvingar den vigde älskaren en förtvivlans suck: »Wehe, der Mensch ist ein Säugethier», för att svinna hän som Venus bestia och Venus Mars . . .

Ännu en timme har gått, och jag befinner mig

åter vid Stettiner Bahnhof för att anträda vägen hem över Louisenplats. Där bor en *svensk* skald, diktaren av »På fjärran stig». Har man lyckats ställa sig väl med Alfred Jensen och har man tur, kan det hända att man en vacker afton får höra någon av hans nyaste saker; och då man sent omsider lämnar hans lugna, vänliga våning, sker det med mångahanda känslor, och det stiger upp en misstanke att man ändå i själva verket är ett gott stycke chauvinist, eftersom man kan finna svenska språket vackrare än alla andra.

* * *

Bland svenska skriftställare av rang syns i detta ögonblick Ola Hansson vara den, som i Tyskland — liksom även hemma — är mest utsatt för missförstånd. De stilla i landet, som ej läst en rad av hans verk, se i honom osedlighetsdocenten och fosterlandsförrädaren par préférence; för de radikala andarna, som stundom bläddrat i hans böcker, är han den reaktionära mystikern, som ringaktar Büchner och demokratien, och i det liberala lägret betraktar man honom ofta nog som den sensitive erotikern, vilken lever och diktar i sitt Venusberg, fjärran från kulturella spörsmål, eller man nöjer sig med att leende citera någon lösryckt strof ur de bizarra och dock så stämningsfulla sångerna i Notturno.

Men allt detta är missförstånd, avsiktligt eller oavsiktligt; det finnes bland nu levande svenska skriftställare ingen, som gjort svenska namnet så känt och

ärat i Tyskland, som just Ola Hansson; han har brutit vägen för Strindberg, han har för Tyskland presenterat sådana skriftställare som Heidenstam, Tavaststjerna, Fröding, Viktor Rydberg, och han har genom sin egen produktion vunnit beundrare på kontinenten, som ställa honom i jämnbredd med Strindberg, ja, t. o. m. anse att hans psykologi stundom når ett gott stycke djupare än den berömde kvinnohatarens. Och man behöver ej ha läst mycket av hans produktion — särskilt från senare åren — för att märka, att de kulturella spörsmål, vilka som intimast beröra personligheten, hos Hansson få så att säga en belysning inifrån, en belysning som i all sin mystiska fosforescens visar den spejande mera än de smutsgula strålarna från lyktorna vid allfarväg. Man har velat identifiera hans mysticism med obskurantism, men man har glömt, att den punkt, vari modärn naturvetenskap och modärn filosofi mötas, just är insikten om att världens grund är ett stort mysterium, dit aningens bevingade väsen stundom kunna nå, men som tankarna, dessa själens ämbetsmän, aldrig få beträda.

En avgjord succès har emellertid Ola Hansson gjort med sin sista bok, *Tolke og Seere*, en samling av ett halvt dussin essayer: Poe, Garschin, Stirner, Bourget, Rembrandt als Erzieher, Böcklin. Som man ser, allt igenom representativa andar, men var och en sin säregna typ, tillsammans givande ett slags totalbild av århundradets psykologi: Poe, den fjärrskådande mystikern och den sjuka pessimisten, konst-

näre och adelsmänniskan, i vars själ vanvettet suger sig starkt vid geniets bröst; Garschin, den obegränsade altruisten, som dör av för stort hjärta, och Stirner, den skranklösa egoismens förkunnare, Nietzscheanismens Johannes döparen; Bourget, den världsvane skeptikern, som hamnar i gråtmild, ryggmärgslös religiositet, och Rembrandtbokens författare, som från kosmopolitisk, vetenskaplig kultur vill vända åter till personlighetens urkälla: instinkten, rasinstinkten, jordandan. Och till sist Böcklin, livsrons, middagsrons, midsommarrons store mästare, målarfilosofen, för vilken benrangelsmannens fiolspel endast är en våg i det tonhav, som strömmar från allguden Pans flöjt.

Ola Hansson är ingen fiende till det abstrakta tänkandet som sådant, han hör icke till dem, som förhärliga ryggmärgen på bekostnad av »das armselige Gehirn». Men han har som psykolog den fasta övertygelsen, att det ges vissa ängder i själen, dit tanken aldrig kan nå på reflexionens väg, och han menar, att hur mycket än tankarna blandas och grupperas genom reflexionens hjälp, blir det dock aldrig annat än en mekanisk blandning, vars element ha samma egenskaper som förut; det är först när tankarna gå sina egna lönliga vägar i det omedvetnas urskogar, som det händer, att de para sig till den kemiska förening, som är ett positivt nytt. I sådana ögonblick blänker det till i själen som droges ett förhänge undan, och vad som här blott fyller en bråkdel av en sekund, vad som är så flyktigt, att det är borta, innan tanken kan gripa det, eller så spindelvävsfint, att det rives

sönder av dess grova fingrar, det är detta som den seende mystikern tvingar att dröja och fäster till analys. Med dessa ord har Hansson utan att åsyfta det karaktäriserat sitt eget författarskap, då det står som högst. Då man läser Tolke og Seere, är det stundom som såge man personlighetens slöjor lyftas undan en för en, tills man slutligen står öga mot öga med individualitetens innersta helgedom; det är, som såge man en blomma växa upp under fakirens trollstav, såge fröet spränga sina skal, blad vecklas fram ur blad, tills slutligen blomman med den embryonala substansen, det befruktande och det eviga, uppenbarar sig för det seende ögat. Som intuitiv kritiker når Hansson djupare än någon annan skandinavisk skriftställare. Georg Brandes står främst som reflexionskritiker; men medan Brandes oroligt springer av och an kring den personlighet, han vill skildra, görande jämförelser, sidohugg och vittigheter, ser Ola Hansson sitt objekt rakt i ögonen och hypnotiserar en för längesedan död skriftställare att yppa sina innersta hemligheter.

Av de sex essayerna har ett par (Poe och Rembrandt als Erzieher) varit synliga i en svensk tidskrift (Ur dagens krönika). Essayen över Poe föreligger i oförändrad form, den andra, som undergått en väsentlig omarbetning, har ett särskilt intresse såsom innehållande ett bestämt program — pangermanismen. Den tonar som ekot från en stridslur i fjärran framtid, då ej längre furstarna utan kulturerna pröva sina krafter; och för den germanska kulturen innebär den

en signal att samla sig och vända åter till sig själv, till idealet av en instinktkultur i stället för en abstrakt förståndskultur, en maning till jordanden, rasinstinkten att åter träda fram och bli bärare av den högsta kulturen. Och det är från denna ståndpunkt som Ola Hansson hävdar, att den galliska förståndskulturen för oss germaner aldrig kan få annat än andrarangsvärde, liksom den andliga rörelse, som under de sista årtiondena genom Georg Brandes' personlighet behärskat nordens litteratur och slagit ut i abstrakt tendens- och problem-diktning, varit något för oss i grund och botten främmande.

Detta klingar kanske underligt för ett svenskt öra, som aldrig sårats av de dissonanser, rasskillnaden framkallar på kontinenten, men det blir begripligt för den, som upplevat »den psykiska köldförnimmelse» beröringen med en främmande ras — trots alla intellektuella sympatier — ofta framkallar, och som över huvud taget fått ögonen upp för rasskillnadens genomgripande betydelse. Man behöver på denna punkt ej ha samma åsikter som Ola Hansson för att fängslas av hans framställning; och den som från dessa ras-psykologiska studier, som där och var löpa ut i det rent praktiska, vill vända åter till lyriken och för ett ögonblick njuta livets stora middagsro, han bör följa med Hansson på hans vandringar i Böcklins rike. Till sist skall man finna sig stående öga mot öga med mästaren själv, där han står med lyftad pensel, som skulle han just till att måla, men plötsligt hållit inne av någon anledning. Anledningen

ser man också i skepnad av benrangelsmannen, som sitter bakom honom och spelar fiol tätt intill hans öra. Mästaren låter ej allt för mycket förbluffa sig, han hör noga efter, men spelet lyckas ej ha någon förmåga att imponera honom. Han ser till och med en smula godmodigt och överlägset ironisk ut, som ville han säga: »Det går inte, min gosse. — — — Spela du dina stycken, de äro alls icke så förfärliga, som man av ditt skygga grin skulle antaga; ty — ser du, sedan jag hört fader Pan spela på sin rörflöjt, så vet jag, att hela ditt instrument blott är en av dess toner. Ditt spel ljuder som spring och skrik och idel oro; också denna klang hade Pans flöjt, men där drunknade den i ett tonhav, som var så mäktigt, att dess samlade brus blott förnams som ro.»

STRINDBERG SOM NATURFORSKARE

(1895)

Strindberg vill bli naturforskare på allvar, vill överge diktningen och helt och odelat ägna sig åt vetenskapen — så har le Temps nyligen kunnat upplysa en häpnande samtid.

Och dock — för dem, som under de senare åren stått i personlig beröring med Strindberg, kommer detta hans beslut knappast som en överraskning. Allt ifrån begynnelsen ha Strindbergs tankeflöden brusat fram i tvenne skilda strömfåror: på den ena sidan hans diktning, som bröt fram lik en skummande vårbäck i Mäster Olof, som svällde ut till de mäktigt brusande vårflödena i Giftas, som blev till en klarblå, speglande alpsjö i Utopier, som med titanisk våldsamhet störtade sig utför branterna i Fadern och till sist nådde den stora freden och de stora djupen i Havsbandet.

Sedan den dagen är det som hade Strindbergs

diktarflöden sinat ut. Men strömmen i den andra fåran, som hela tiden runnit sin väg, stundom underjordisk och obemärkt, har numera svällt ut och mottagit de sista flödena från systerfåran. Och när våren kom, bröt även denna ström fram — en grumlig, plaskande regnbäck, som döptes och fick namnet *Antibarbarus*.

För den del av Strindbergs beundrare och vänner, vilka ej själva äga kemisk eller botanisk fackbildning, utgör naturligtvis hela hans naturvetenskapliga skriftställarskap ett stort och hemlighetsfullt mysterium. Det är sant, bland fackmännen i Skandinavien har Antibarbarus i det hela rönt ett ofördelaktigt emottagande; men fackmännen äro ju ofta ensidiga — man vet ju hur du Bois-Reymond försyndat sig mot Goethe . . . Och den berömde professor Häckel i Jena har tröstat Strindberg med att alla stora upptäckter misskännas av samtiden! Och den ansedda tidskriften Revue des Revues berättade ju nyligen, att Strindberg med Antibarbarus åstadkommit en revolution i kemien, som endast kunde jämföras med det genombrott i litteraturen, han för tio år sedan åstadkom med Röda rummet! Och Handelstidningens Pariskorrespondent förtäljer, att vår store landsman blivit invald i Société astronomique i Paris och varit inbjuden på supé hos Camille Flammarion . . .

Vem kan under sådana omständigheter förtänka den i kemien oinvigde, om han verkligen kommer till den tron, att den Strindbergska »revisionen» av naturvetenskapen är att taga på fullt allvar!

Sanningen är emellertid, att Strindbergs naturvetenskapliga idéer erbjuda ett större intresse för psykologen än för naturforskaren. Men för psykologen, som äger kemisk och botanisk allmänbildning, avger Antibarbarus att lika intressant material som hans övriga arbeten.

Ty den Strindberg, som man möter i Antibarbarus, är i grunden den samma som uppträder i Tschandala och i Havsbandet, men mediet, vari han rör sig, är ett annat, och strålarna från hans väsen brytas därför under andra vinklar än i diktningen, och mycket, som där var omärkligt och svagt, blir här starkt och skärande. Denna sällsamma komplex av genialitet och barbari, som är så betecknande för Strindbergs väsen, finnes även här; men medan i Strindbergs diktning genialiteten är det förhärskande och barbariet endast stänkvis glimtar fram, är förhållandet omvänt i hans vetenskapliga produktion. Här skådar man i all dess nakenhet denna intellektuella brutalitet, denna ur själva physis framsprungna stenhuggarmaterialism, som vill förvandla natrium till kalium och cokes till järn — genom hamring med slägga! Det ligger över denna idévärld en brutal storslagenhet, som kommer en att tänka på juraperiodens utdöda jättedjur; det är, som såge man fossila jättetankar brottas och riva upp jorden . . .

Härmed är ej sagt, att icke Strindbergs vetenskapliga arbeten skulle innehålla synpunkter och uppslag som kunna vara värda att beaktas. Han säger sig t. ex. ha gjort den iakttagelsen, att om man på

växter, tillhörande klassen Monoëcia, skär bort anlagen till honblomman, så vissna hanblommorna bort utan att utveckla sig. Skulle denna observation vara riktig*, har Strindberg därmed givit ett intressant uppslag för växtfysiologien, liksom hans iakttagelser angående undersvavelsyrligt natron som fytokemiskt reagens även torde vara vetenskapligt brukbara.

Men i stort sett utgör redan det faktum, att Strindberg vill reformera icke blott kemien utan även botaniken och astronomien, en antydan om att något måtte vara sjukt.

Som astronom hyser Strindberg ett särskilt intresse för månen, och då han för några år sedan uppehöll sig i Lund, gällde ett av hans första besök astronomiska observatoriet. Han beskådade månen natt och dag och fann allt bekräftat: månen var en *kvartsskiva*, som slungats ut ur jorden, månlandskapet med de slocknade kratrarna var en myt, och gubben i månen var — Amerika, som speglade sig i kvartsskivan.

Birger Mörner, som var den tredje i sällskapet, gjorde den invändningen, att *vi* snarare borde se Europa speglas i månen . . .

— Hm, svarade Strindberg med sitt egendomliga leende, när man ställer upp hypoteser, får man inte vara småaktig.

Vi fortsatte vår nattliga promenad och hamnade till sist på ett av lärdomsstadens naturvetenskapliga

---

* Den har visat sig vara oriktig. Förf. (1903.)

institut, vars amanuens för Strindberg demonstrerade den Abbeska belysningsapparaten.

Röda rummets författare lyssnade med ett allvar, som hörde han en dödsdom förkunnas, men utbad sig därpå att få låna mikroskopet ett ögonblick och försvann i ett sidorum. Där dröjde han, och då hans sällskap efter en stund trädde in, mötte dem en egendomlig syn: Strindberg låg på knä framför fönsterkarmen, på vilken han placerat mikroskopet; tuben hade han vridit tillbaka och ställt in på — stjärnorna, som han mikroskoperade med oljimmersion. —

Allt sedan Strindberg hösten 1892 lämnade Sverge, ha naturvetenskapliga frågor nästan uteslutande lagt beslag på hans hjärna. Le Temps visste att berätta, att det särskilt var två ting, som för ögonblicket sysselsatte honom: svavlets uppdelning i kol och väte samt påvisandet av nervsystem hos växterna.

Det sistnämnda problemet sysselsatte honom redan, då han för några år sedan vistades i Berlin. Han utgick från den ståndpunkten, att då ingen sträng gräns kunde uppdragas mellan djur och växter, följde redan därav, att växterna måste äga ett nervsystem.

Jag erinrade honom om det samband, som äger rum mellan nervsystemets och rörelseförmågans utveckling, och antydde att de av Kienitz-Gerloff m. fl. påvisade protoplasmaförbindningarna i viss mån kunde anses representera ett sympatiskt nervsystem, efter

som de sannolikt tjänade till att upprätthålla den fysiologiska kontinuiteten i växten.

Men detta tillfredsställde inte Strindberg. Han visade mig en alpviol, som han omväxlande bedövat med eterångor, injicierat med guldchlorid och morfin, förgiftat med cyankalium och arsenik, och tack vare denna behandling trodde han sig vara nervsystemet på spåren. Även hos andra växter ansåg han sig ha upptäckt innervationsorgan, men en gemensam undersökning gav vid handen, att det förmenta nervsystemet utgjordes av de garvsyreförande cellraderna i växten. Jag hänvisade honom emellertid till Haberlandts »Das reizleitende Gewebe der Sinnpflanze», och det faktum, att Haberlandt här betecknat de glykosidförande cellerna som de, vilka fortplanta retningsrörelsen, gav ny fart åt hans nervfantasier.

Nästa kväll sutto vi samman i Künstlerklause'n vid Dorotheenstrasse. Genom Strindbergs hjärna drog en väldig idéorkan, och elektriciteten sprakade i hans yviga lejonman. Svavlet var avslöjat, oåterkalleligen, som en förening av kol, syre och väte; och då det väger 32, måste det bestå av en kol = 12, en syre = 16, och fyra väte = 4. Svavlet är alltså CH_4O! Stämmer, inte sant?

Jag invände, att svavlet då borde vara identiskt med metylalkoholen, som även tecknas CH_4O.

Strindberg tog sig för pannan, men blott för ett ögonblick, och så bröt det löst:

— Ja, svavlet bleve en alkohol! Det låter ju barockt, och dock är det kanske så. Ty tänk efter:

svavlet är ett harts, i ett visst ögonblick en kamfer, och kamfer kan betraktas som en envärdig alkohol! Och tänk på kolsvavlan, som förr kallades svavelalkohol! Och på Siliconylalkoholen, som luktar kamfer! Svavel en kondenserad, polymer metylalkohol! Ja, varför icke?

I nästa ögonblick var Strindberg inne på botaniken och drog i fejd mot läran om insektätande växter. Droseras körtelhåriga blad vore utan tvivel övergångsbildningar till blommor, uppståndna under översvämningar — jämför den närstående Parnassias nektarieblad. Ja, utan tvivel! — Så vida de ej snarare voro rotbildningar och håren rothår. Växtens rot är en ut- och invänd tarm, rothåren flimmerepitel, och bladen, där trakeerna förgrena sig, äro gälar! Ja: botaniken behöver omredigeras. Hej!

Han stötte sitt glas mot mitt och fortsatte:

— Ja, och matematiken! Vad skall man säga om den? Jag minns då vi i skolan räknade regula-detri — det stämde aldrig med faciten. Nej, aldrig! Och vår lärare, en skarpsynt och genombildad man — han hade varit fanjunkare vid regementet — han säger: ja, det måste vara något på tok! Det var något på tok! Men då han hörde, hur det knakade i matematikens grundvalar, blev han feg, skrevade åt sidan och skyllde på tryckfel. Tryckfel och föroreningar! Tror du inte, att det är något ruttet i regula-detrin? En sjuk punkt? Jag fruktar vi få operera matematiken! Ett kejsarsnitt! Ja, låtom oss!

Han lutade sig fram över bordet och sänkte rösten till en hemlighetsfull viskning:

— Ja — och kvinnan! Tänk, när vi börja avslöja henne på allvar! Hur tror du, att det är beställt med hennes ägg? Har *du* sett ett kvinnoägg? Nej! *Jag?* Nej! Men Buffon, som var en djävla man, har funnit befruktade ägg i hanarnes sädesledare! Har du mod att tänka ut tanken? Det är *mannen* som lägger äggen och kvinnan är fågelboet! Hon kan ersättas, undanskaffas! Det gäller blott att hålla en konstant temperatur av 37° och bereda ett lämpligt näringsfludium. Och så är mannen emanciperad! Fullständigt!

Samtalet höll på att förlora sig in på kvinnofrågan, varför jag tog upp den tappade tråden med ett referat över Nägelis då nyss utkomna posthuma arbete »Die oligodynamischen Einwirkungen». Jag berättade huru Nägeli trott sig finna, att sublimatlösningar, som förtunnats därhän, att blott en molekyl sublimat komme på varje liter vatten, dock inverkade dödande på alger, och i samband därmed berörde jag Nägelis förklaring: att vattnets egenskaper blivit förändrade genom sublimatet o. s. v. Strindberg lyssnade med synbart intresse, men då jag kom till den avgörande punkten — att nämligen algernas bortdöende helt enkelt berott på det destillerade vattnets kopparhalt, klippte han av:

— Nej, jag vill inte höra mer! Rubba inte mina cirklar! Den teorien passar för mina ändamål, och

jag vill inte ha den förstörd. Vänta bara, det kommer, det kommer!

Och några månader senare kom det verkligen också: kapitlet om »ancestrala energier» i Antibarbarus är just den tanke, som utlöstes i Strindbergs hjärna genom referatet över det Nägeliska arbetet. —

En dag då Strindberg återvände från sin vanliga morgonpromenad i skogsdungarna kring Friedrichshagen, såg han mer än vanligt betydelsefull ut. Han tog fram ett stycke indigo, som han köpt i Friedrichshagens diversehandel, höll upp det mot dagern och yttrade:

— Ser du kopparglasen? Är det icke sällsamt? Jag har säkra utsikter att med det snaraste kunna avslöja indigon som ett kopparderivat!

Jag hade vis-à-vis Strindbergs naturvetenskapliga teorier redan länge höjt mig till den Horatianska ståndpunkten *nil admirari* och tog därför den nya hypotesen med lugn. För att emellertid ge min invändning en form, som möjligen skulle kunna ingripa i Strindbergs tankemekanism, yttrade jag, att kopparglansen ju var omisskännlig, men erinrade om att indigon producerades av en växt, att kopparföreningar i regeln voro ytterst starka gift för växterna och att det då vore märkvärdigt . . .

— Stopp, avbröt Strindberg och drog mig in i sitt rum, där en fruktansvärd svavelstank vittnade om att laborationerna fortgingo oförtrutet. Se här, läs! Vad säga böckerna: indigon bildas vid en jäsningsprocess! Den är en patologisk produkt! Ett

gift naturligtvis, kanske en anorganisk ptomain! Se, allt stämmer — allt!

På laborationsbordet låga ett par porslinsskärvor med rester av halvförbränt svavel. Strindberg pekade på skärvorna och sade:

— I morgon insändes detta till professorerna i Berlin. De få ej ha en aning om vad det är, de få endast order att pröva på kol. Och då vore det väl själva fan, om inte svavlet snart skulle ha skådat sin ändalykt som element.

I järnvägskupén på färden till Berlin dök indigon åter upp. Jag påpekade indigons syntes av amidokanelsyra o. s. v. och sökte på baksidan av min biljett framställa förhållandena grafiskt. Det visade sig emellertid att hela den modärna strukturkemien var Strindberg en terra incognita — han tycktes, över huvud taget, knappast ha en aning om vad man i kemien menar med en rationell formel. Jag valde ättiksyran, ritade upp atomerna och deras värden så gott sig göra lät, och använde all min pedagogiska vältalighet för att klargöra ättiksyrans rationella formel.

Strindberg lyssnade med en misstrogen uppsyn; så skådade han ut genom kupéfönstret med en blick, som såge han ofödda världar öppna sig i fjärran. Men då tåget brusade in på Schlesischer Bahnhof, log han sitt egendomligaste leende och sade:

— Nej gosse, det duger inte. Allt det där du har ritat om atomerna är metafysik och spetsfundig-

heter som inte få grumla min hjärna. Jag förstår det inte, och jag vill inte förstå det.

Det var mitt sista samtal med Strindberg om naturvetenskapen.

LENNART HENNINGS

DIKTER

(1900, maj)

Det är vår, isarne ha brustit, och för fulla segel styra diktarne ut till havs. Fint skurna snipor, luftiga skonare och stolta galeaser glida för förliga vindar bort mot horisonten, ut mot Ryktets och Odödlighetens fjärrblå öar. Och ut från stranden sticker även en roddbåt, tung och paddlande och upp till relingen lastad med varjehanda gods: erotik, Upsalafilosofi, linddoft, rimnöd, tvivel, trots, Weltschmerz o. s. v. Det är ett helt litterärt pantlånekontor, som styr ut till havs, och fastän skalden-roddaren, herr Lennart Hennings, omsorgsfullt parfymerat bagaget med äkta Levertinspatchouli, spårar man dock genom hela poesin den pikanta doften av brukade mansklåder.

Ty det finns i hela den Henningsska diktsamlingen, som dock lär vara representativ för det unga Upsala,

icke en tanke, icke en syn, icke ett intryck, som ej hundratals gånger förut satts på svenskt prent, det finns knappast en bild, som är författarens egen. Det högsta han når, är att som i dikterna Linddoft, Fyrväppling, En vinterdikt, Ålderdom o. s. v. hos läsaren framana bilden av herr Levertins trånsjukt blaserade judefysionomi. Men medan herr Levertin även i sina svagaste dikter bevarar den judiske gentlemannens intelligens, låter herr Hennings sitt hjärteblod, »det strömmande friska», sprudla fram i ett lyriskt sammelsurium sådant som detta:

Känn lindarnes doft. På din kind och din panna
nu månskenet fäster sitt frostiga smink,
men skuggorna mörkt över ögonen stanna.
Av ditt minspel jag fångar en glimt, en blink.
Känn lindarnes doft!
På knä vid din tott
i varsel och ängslan jag drömmer dig död.
Men med kinden i brand
från skuggornas land
jag förnimmer din kärlek i linddoftens glöd.

Och dock är det endast undantagsvis som skalden höjer sig till en lyrisk ballongfärd sådan som denna. I regeln är hans lyrik skäligen jordbunden, och betecknande är i detta avseende följande vers, vars tankedjup läsaren själv må pejla:

Att minnas är att glömma
det ljuva som nuet ger.
Att minnas är att drömma
om det som ej finnes mer.

Att minnas är förrädiskt
mot allt vad livet är,
och det är lika hädiskt
mot vad det innebär,

A propos hädelse, så finns det även sådant i herr Hennings' diktbok. Han hädar visserligen varken Gud eller konungen, men något ännu värre, sina tanter, ja han trotsar vid Gud även sina onklar. Hörom, hur han själv berättar förloppet:

Det var hos bekanta, onklar och tanter,
luften var tung och kvävande kvav.
Till skräck för de hyggliga anförvanter
jag skrek med all kraft som Gud mig gav:
Slå fönsterna upp på alla kanter
och bort med kvalmet — jag storknar därav.
Låt vinden få spela i skot och vanter
för unga kuttrar på vidan hav
och stäng mig ej in i er unkna grav
där torkar och skrumpnar all saft och sav.
Långt hällre jag griper min vandringsstav
och far till niggrer och elefanter.
Jag gick:
Di sa: ack, utför fördärvets branter!

Gud vet om inte tanterna den gången hade rätt, i varje fall kan man knappast förtänka dem, om de tvekat en smula att låta vinden få spela bland skot och vanter i deras salong. Men sen den dagen sa' herr Hennings farväl åt tanterna

och gick för mig själv och har gått tills i dag
och är ganska nöjd med mitt eget jag.

Två kronor har denna lyrik kostat oss. Vi äro icke giriga, och vår privatförmögenhet är obegränsad, men ändå, det är med ett visst vemod vi tänka på denna tvåkrona, som skulle råka ut på litterära avvägar i stället för att i vårens tid få uppfylla sin naturliga bestämmelse.

VERNER VON HEIDENSTAM

SANCT GÖRAN OCH DRAKEN

(1900, aug.)

I den för tio år sedan utkomna broschyren *Renässans* parodierar Heidenstam den naturalistiska skolans krav på verklighetstro på följande sätt. En ung lovande författare, herr Fotografman, utger en novell, som behandlar en gardeslöjtnants liv. Detta varken entusiasmerar eller förkrossar oss, säger hr Heidenstam, men nu har ödet så fogat, att våra tre bröder och sex kusiner äro gardeslöjtnanter allihop. Till dem låna vi hr Fotografmans bok. Nu skall man höra på. Nu kommer kritiken. Det står t. ex. på andra sidan, att gardeslöjtnanten frågade: »Vad sju tunnor tusan djävlar har den brunröda hästen på bakleden?» Så yttrar sig inte en gardeslöjtnant, förklara kusinerna enstämmigt. Hur kan en författare blamera sig till den grad? Så här säger en gardes-

löjtnant: »Vad djäveln har fuxen på hasen?» — Då vi nu, fortsätter hr von H., återfå hr Fotografmans sönderlästa bok, göra vi ovillkorligen följande reflexion: dessa anmärkningar behöva ej förringa bokens konstvärde, alltså beror konstvärdet av något annat än blott fotografisk trohet.

Helt visst beror konstvärdet på något annat än blott fotografisk trohet. Men låt oss för en gång vara fördomsfria och se till, om inte löjtnanterna ändå kunde ha rätt i sina estetiska funderingar. Att göra en bok om en gardeslöjtnant kan ju synas vanskligt nog, men en av Strindbergs mästerligaste noveller handlar ju om en lantpräst — varför skulle man då inte också skriva om en gardeslöjtnant. Jo visst! Men *om* man gör detta, då bör man också känna till, vad man skildrar, och känner man sin gardeslöjtnant så illa, att man låter honom svärja som en smålandsgymnasist, så kan publiken, både den militära och civila, med fog draga *per analogiam* den slutsatsen, att författaren över huvud icke behärskar sitt ämne, och att hans figurer icke äro levande väsen utan uppkonstruerade marionetter.

På denna punkt synes hr Heidenstam emellertid än i dag hysa samma liberala åsikter som för tio år sedan. Hans människor äro icke normala väsen av kött och blod, utan verka som somnambula medier, vilka alla suggererats att tänka och tala Heidenstamskt. I och för sig blir detta mindre stötande, när författaren som tolk för sina tankar väljer en stark och prövad konstnärsnatur såsom Mäster Andreas i be-

rättelsen »Sanct Göran och Draken». Betänklig blir däremot saken, när den fyrtioårige skönhetsdyrkaren Heidenstam lägger sin säkerligen dyrköpta livserfarenhet i munnen på två oskyldiga upsalastudenter från 1830-talet, och rent av barock blir situationen, när man möter nyss utsluppna pensionsflickor, som på Heidenstams klangfulla och manliga språk förfäkta Heidenstamska tänkesätt.

Denna *licentia plusquam-poetica* vanställer i betänklig grad stora partier av Heidenstams senaste arbete. Detta är skada och måste beklagas, icke minst av dem, som i likhet med anmälaren till en viss grad sympatisera med den tendens, boken vill lancera. Till en del kan denna tendens formuleras som en protest mot den erotiska anarkism, enligt vilken varje vaknande kärleksdrift är helig och bör få löpa linan ut utan avseende på om etiska och sociala makter därvid kränkas. Därjämte förfäktar Heidenstam även den gamla meningen att ingen kan tjäna två herrar, så att den som böjer knä för Eros därigenom gör sig omöjlig för högre värv.

Detta senare är temat i det dramatiska utkast, som bär titeln Spåmannen, och som spelar i en arkadisk ängd. Apollon, solljusets, skönhetens och hänförelsens gud, uppträder här som en fanatisk Jehovah, vars främsta bud är »Du skall inga andra Gudar hava för mig», och som utan förbarmande nedskjuter den stackars spåmannen Eurytos, därför att denne svikit sin spåmansmission och böjt knä för Eros. Frånsett att Apollon själv enligt myten ingick åt-

skilliga förbindelser med jordiska kvinnor, synes oss hela styckets tendens lida av en viss Ibsensk överspändhet. Goethe, Heine, Byron och många andra ha ju haft åtskilligt med Eros att skaffa, men torde väl ändå ha funnit nåd för Apollons ögon.

Utom *Spåmannen* innehåller boken ännu ett dramatiskt utkast, »*Guds födelse*», om vilket vi dock ej vilja yttra oss, då denna bagatell på ett dussin sidor väl får räknas till den sortens tillfälliga kollapser, som utan vidare kunna förlåtas en poet av Verner von Heidenstams rang.

Bokens i egentlig mening representativa stycken äro emellertid *Bröderna* och *Sanct Göran och draken*. I den sistnämnda berättelsen försättas vi tillbaka till Sten Stures tid, och göra bekantskap med belätessnidaren mäster Andreas, en väldig och befallande man med fast handslag, men underliga och beslöjade ögon. Han har inkallats till landet av Sten Sture för att fullborda ett präktigt bildverk, föreställande Sanct Göran som räddar prinsessan från Draken, och han får husrum hos en ung flöjtblåsare hos Sturen, Bengt Hake, som året förut äktat en sextonårig brud vid namn Metta. Mellan Mäster Andreas och den unge Hake uppstår ett mycket idealt vänskapsförhållande och mäster Andreas, som är en mäkta filosofisk man, docerar inför sin nygifte unge vän om kärleken på följande materialistiska vis: »Du tror på kärleken, min vän. Kärleken är kött. Gå in till slaktaren och du får se den ligga styckad och flådd». Av dessa och andra filosofiska utläggningar om kärleken blir

emellertid den unge spelmannen mäkta imponerad, och såsom en gärd av beundran och vänskap erbjuder han mästaren sin egen hustru Metta som modell för jungfrun. Och den store mästaren, som lämnat hustru och barn för att endast leva för sin konst och sin moral, tappar först halva huvudet inför den sjuttonåriga flickslynan, för vars lockelser han ger vika; och sedan andra halvan inför den lille spelmannen, vars dolkstötar han mottar som ett rättvist straff. Han var allt en stackare ända ner i halvsulorna, den gode mäster Andreas!

Den andra berättelsen är en fullkomlig parallell till den förra, ty även här uppträder en trio av två män och en kvinna, men denna trio är dygdig, och det hela ändar alltså med en tredubbel triumf. Det manliga elementet representeras av tvänne hyggliga upsalastudenter, som till på köpet äro bröder, och som båda förälska sig i samma Maria. Den äldre brodern, Fabian, är en hederlig medelmåtta, som måste begagna lexikon, den yngre, Erik, däremot ett stycke underbarn, som medels intuition kan översätta sina latinska författare, men när det gäller kärlekens teori äro båda lika stora överdängare. Hör blott, hur den halvförläste Fabian, som aldrig tagit en flicka om livet, yttrar sig om äktenskapet:

»En man eller en kvinna, vilken två gånger varit gift, är något halvt, ett trasigt strängaspel, en vilsekommen varelse, som jag ömkar, ty den varelsens olycka vet intet slut och ingen lisa utan räcker till dödsögonblicket».

Och den yngre studenten, som icke är stort erfarnare än sin bror, yttrar sig på följande sätt:

»Att följa sin känsla, det är att följa sitt tycke, sitt infall. Det är inte märkvärdigare än att slå upp kragen när man fryser eller välja det vackra äpplet framför det skrumpna. En dag märker man, att grannen har en präktig portmonnä i fickan, men själv har man ingen. Då lägger man sin arm över grannens axlar och ser honom vänfast djupt in i ögonen, och under tiden smyger man handen i hans ficka. Sedan springer man sin väg med portmonnän och ropar: nu är den stora, heliga kärleken upprunnen!»

Det är, som man ser, livserfarna unga män, dessa 1830-talets upsala-studenter!

Emellertid, de äro nu båda förälskade i samma Maria, men Fabian, som först råkat henne, har fått hennes ja-ord, innan hon lär känna den yngre brodern Erik. Och medan Fabian drar ut för att skaffa sig och sin tillkommande brud ett levebröd, inackorderas Maria hos sina blivande svärföräldrar i Sigtuna. Här utspinner sig nu ett egendomligt samliv mellan de unga tu, varunder Erik gång på gång gör försök till intima närmanden, vilka dock alltid stranda på Marias ståndaktiga trohet mot den frånvarande Fabian. Detta har emellertid på herr Erik den verkan, att hans erotik blir allt mera översinnlig, Maria blir för honom något okroppsligt, och i ensamheten diktar han syner, som han slutligen minnes som verkliga händelser.

Slutligen anländer ett brev från Fabian med under-

rättelse att han fått sin syssla och att »mamsell Maria nu själv kan välja». Maria blir utom sig av glädje, men Erik tar ett hastigt avsked, och »fast han alltid varit vild i att köra, hade aldrig någon sett honom åka som den gången».

Med samma förtvivlade fart som den gången i skjutskärran åker Erik sedan fram från ämbete till ämbete, blir en högt betrodd man, vars chiffonierlåda är full med stjärnor och band, och som på sin bokhylla företrädesvis har sydfranska och italienska böcker. På lediga stunder spelar han gitarr, och i vänners lag släcker han ljusen i det yttre rummet och sjunger provençalska visor i mörkret. På gamla dar blir han ganska originell: mitt framför honom vid middagsbordet står beständigt en tom stol och ett orört kuvert, och för den osynliga gästens räkning ligger till och med servietten i en ring av silver, som dock är slät och saknar namn. För denna frånvarande gäst, vilken han i vänners lag presenterar som sin osynliga hustru, håller han vid middagsbordet långa och känslofulla tal, och, tillfogar författaren, »det var sed, när han talade på det sättet, att han själv och alla gästerna reste sig och bugade för den tomma stolen».

Detta är törhända i mångens ögon vackert, men manligt är det knappast. Är det verkligen sant, som herr Erik bedyrar i sina skåltal för den osynliga hustrun, att han aldrig velat grumla hennes livs lycka med vetskapen att han älskade henne, så har han ju handlat som en karl, men att själv fira detta utslag

av enkel hederlighet med ett altare vid middagsbordet och skåltal i vänners lag — det är icke blott omanligt, det är narraktigt.

Boken är tillägnad herr Oscar Levertin. Denna tillägnan får utan tvivel sin rätta belysning, om man erinrar sig att även herr Levertin är en ivrig knäböjare för den kärlek, vilken endast existerar som dröm. I sina »Nya dikter» besjunger han denna sin drömda kärleksidyll, och han nöjer sig icke som hr Heidenstams hjälte med en tom plats vid middagsbordet, han drömmer även om deras sängkammare, som »är ett riktigt litet brudgemak med överfyllda blomsterkorgar på väggarne och två ljusblå slingor, som man ser vart man blickar. Vid taket, över de vita herrgårdsmöblerna, ända till spegelramen, överallt slingra sig de två ljusblå linjerna, förfölja varandra, mötas och famnas».

Vilken skär symbolik!

Och i vilken praktfull bengalisk belysning te sig icke dessa skära drömmerier, då herr Levertin slutligen utbrister:

»Och dock, du verklighetens egen nyckfulla och nödbjudna lycka, gå icke min dörr förbi. Det är blott därför att du icke kommer och jag är ensam, som jag leker med bilder och syner och med dem söker besticka min längtan».

Ja, högt ärade herr Erik Heidenstamsson, är det inte så? —

Den fria kärleken, sådan den där och var florerar med vänsvek, hundflirt och preventiv är en

vidrig ting. Och dock, är den i grunden stort vidrigare än denna platoniska räv- och rönnbärs-erotik, som redan länge haft sin diktare i herr Levertin, men vars fana nu även höjts av en Verner von Heidenstam?

JUDAR OCH GERMANER

(1902, april)

En nordbo, som första gången gör bekantskap med den politiska antisemitismen, sådan den yttrar sig i Tyskland och Österrike, känner sig gärna böjd att ge Lombroso rätt, då denne betecknar antisemitismen som en av mänsklighetens vidrigaste avsöndringsprodukter. Allt vad Tyskland äger av småsinthet, chauvinism, brutalitet och oridderlighet tyckes samlat i detta monstrum, som vill förgöra ett folk, vilket vi allt sedan vår första ungdom lärt oss akta och älska. Vilken tack äro vi icke skyldiga de judiska genierna! Var det icke Heine, som med Sångernas bok gav oss en hälsobringande trolldryck, när en gång för länge sedan den första kärlekens kval höll på att slå oss till jorden. Var inte Georg Brandes en gång vår trognaste bundsförvant i den inre frigörelsekamp, vi alla kämpat mot fördomar och övertro, var det inte han, som lärde oss förstå att skönhetens genius även

är frihetens. Och var det inte sedan Marx, som lät nya världar med en ny kultur hägra för oss vid horisonten, och var det ej Lombroso, som med sin forsknings blindlykta kastade en ljusstrimma över de dunklaste krafterna i vår själ, vansinnet, genialiteten och kärleken till brottet... Judar utefter hela linjen, varannan milstolpe på vår själs utvecklingsväg ett judiskt geni!

Betrakta sedan de skaror, som i Tyskland samlats under antisemitismens banér! Avundsjuka filistrar, bankrutterade affärsmän och bierdästa studenter, som alla ha märkt att något i samhället är på tok, men som äro för högmodiga och för fega att göra gemensam sak med de missnöjda proletärerna. Och hör sedan talen på en antisemitisk folkförsamling! Ett patriotiskt oljud, som spräcker örhinnorna, och genom vilket man blott får en förnimmelse av allmän oreda, fullkomlig brist på målmedvetenhet, en gapande tomhet på idéer, ja till och med brist på vanlig vältalighet. Man förstår att den österrikiska riksdagsmannen hade rätt, då han yttrade: Der Antisemitismus ist der Socialismus des dummen Kerls, antisemitismen är dumbommarnes socialism.

Den dag som i dag är stå emellertid väldiga folkskaror i Tyskland och Österrike under antisemitismens fanor, och det är tydligt, att en rörelse av sådan omfattning ej kunnat komma till stånd utan kraftigt verkande orsaker. Judarne bilda i Tyskland faktiskt en stat i staten, och denna stat behärskar de båda faktorer, som spela den största rollen i det modärna

samhällslivet: pänningen och pressen. På dessa områden är deras makt nästan oinskränkt. De behärska pressen och penningmarknaden i Berlin, Wien och Paris; de stora internationella telegrambyråerna (Reuter, Wolff m. fl.) ligga i deras händer; flertalet av konsulbefattningarna är besatt med judar; nästan hela teaterväsendet regeras av judiska kapitalister, judiska impressarier, judiska kritici. Judarnes ekonomiska position sätter dem även i stånd att representera. Vid de fashionabla badorterna äro de bästa hotellen besatta av judiska familjer, och i Berlin, där deras antal för närvarande uppgår till över 100,000, äga de och bebo de flesta palatsbyggnaderna kring Thiergarten, ja vid en av de ståtligaste gatorna, Bellevuegatan, ägas samtliga byggnader — utom tre — av judiska kapitalister.

Den judiska hegemonien är emellertid alldeles icke inskränkt till städerna, tvärtom, i sina brutalaste former uppträder den på landsbygden. Det är ett faktum, att i stora delar av Elsass, Hessen, Bayern och Würtemberg flertalet av bönderna i grund och botten ingenting annat äro än drängar åt judiska procentare. Då man vet t. ex., att i Galizien 87,5 % av straffade procentare äro judar, så förstår man, hur det kunnat gå därhän, att i många trakter orden jude och ockrare blivit synonymer.

Trots allt skulle den tyska antisemitismens vågor icke gå så högt, därest den judiska plutokratien iaktoge ett mindre utmanande, mindre parvenymässigt uppträdande. Detta är emellertid långt ifrån fallet, och otaliga äro de anekdoter, som mer eller mindre

drastiskt illustrera de judiska uppkomlingarnes skrytsamma prålsjuka. Och då härtill komma, att judarna hårdnackat vägra att uppgå i den ariska urbefolkningen, såsom redan delvis skett i Frankrike och England, då en av deras främste förkämpar, historikern Graetz, uttryckligen sätter som önskningsmål »*erkännandet av judendomen som en nation i och vid sidan av den tyska*», så är ju en reaktion häremot från urinvånarnes sida lätt förklarlig. Det är snarare underligt, att den organiserade antisemitismen ej är av äldre datum i Tyskland — här började agitationen först för ett tjugotal år sedan.

Men å andra sidan är det tydligt och klart att den politiska antisemitismens program: utvisning av judarne och indragning av deras egendom icke blott innebär en blodig orättvisa utan även är upprörande dumt, då ju den germanska kapitalismen alltjämt finge sitta i orubbat bo. När det gäller att avskaffa ekonomiska missförhållanden, de må nu vara vållade av judar eller germaner, då duga endast omgestaltningar i den riktning, som anges av den modärna socialdemokratin.

* * *

Djupt under den politiska antisemitismens svallvågor rör sig som en dold och mäktig undervattensström en folkstämning, som även den kan kallas antisemitism, efter som den innebär ett avståndstagande från judendomen, men som är vitt skild från den

politiska antisemitismen. Denna stämning träffar man, i olika nyanser, på alla kulturstadier, hos alla samhällsklasser och hos alla partier i Tyskland, hos den preussiske generalen likaväl som hos den polske anarkisten; och det är eget att se, huru denna antisemitism även delas av sådana *judiska* personligheter, som varit nog expansiva att spränga nationalitetens skrankor. »Ich kann zwei Klassen von Menschen nicht leiden, die Juden und die Litteraten, und leider gehöre ich zu beiden» förklarade en gång Lassalle, och Marx yttrar på sitt kraftiga språk: »Welches ist der weltliche Grund des Judenthums? Das praktische Bedürfnis, der Eigennutz. Welches ist die weltliche Kultur der Juden? Der Schacher. Welches ist sein weltlicher Gott? Das Geld.»

I Sverge, där judarne ännu bilda en liten och i och med detsamma älskvärd minoritet, har man ofta svårt att förstå den antipati, som även frisinnade och högt bildade tyskar hysa mot judarne. Skulle emellertid judarne i Sverge en gång uppnå denna maktställning, som de för närvarande äga i Tyskland och Österrike, så skulle vi svenskar, trots all ridderlighet, helt visst prestera en socialpolitisk antisemitism lika kortsynt och brutal som den tyska. Tills vidare tycks ej en sådan fara föreligga; blott på ett område, det litterära, har i Skandinavien det judiska inflytandet nått för vida dimensioner.

Då jag i detta samband nämner namnet Georg Brandes, är jag väl medveten om den serie av missförstånd jag utsätter mig för. Men för att klart be-

lysa vad jag menar är det i detta samband nödvändigt att med några ord beröra Brandes' verksamhet och uppträdande.

Den Georg Brandes, som numera träder oss tillmötes, är i åtskilligt ganska olik den man, för vilken vårt hjärta slog så varmt på åttiotalet, i *Hovedströmningernes* dagar. Den radikale aristokraten har förvandlats till en förbittrad antidemokrat, som föraktar allmän rösträtt och finner socialismen försumpad och platt. Av den forne européen har blivit en fanatisk chauvinist, som lidelsefullt kämpar för sådana anakronismer som vestindiska småöar och danska räkneord. Författaren till »Berlin som tysk Rikshovedstad», som en gång var den främste i sitt land, när det gällde att bekämpa tyskfientliga fördomar, är numera den förste att desavouera sin verksamhet på detta område. Med ett ord: trots den radikala grundåskådningen har politikern Brandes småningom avancerat bakåt till en ståndpunkt, som i mycket föga skiljer sig från högermannens.

I den Brandes'ska nypatriotismen dallrar det ständigt en vemodston: le Danemarc s'efface, Danmark plånas ut. Hela Skandinavien plånas ut, klagade Brandes nyligen inför en reporter, här i Paris känner man av nordiska skriftställare endast Ibsen, Björnson och Brandes. Detta är ju sorgligt! Men bakom vemodstonen le Danemarc s'efface dallrar och skälver ännu intensivare en annan vemodslåt, som under årens lopp slutligen svällt ut till en hel sorgmarsch, den trista sorgmarsch, vid vars toner *Skikkelser og Tanker* nu-

mera defilera förbi, och vars ständigt återkommande refräng är: Georg Brandes s'efface, Georg Brandes är ej tillräckligt uppskattad.

När man under ett decennium hört denna klagan över brist på erkännande höjas av en författare, som större delen av det bildade Europa öppet hyllar som samtidens kritiker, så uppgår slutligen den dag, då man frågar sig: med vilka förhoppningar har då denne man gått till striden? Man bör aldrig ha sina bästa byxor på, när man är ute och slåss för sanning och frihet, säger d:r Stockman; det ser ut, som hade Georg Brandes hoppats, att hans enkla vardagsdräkt under stridens vimmel småningom skulle förvandlas till en ordensprydd frackkostym. Danmark utplånas, fastän jag är dess främste man — vilken vanvettig tingens ordning, vilken kosmisk korruption!

Denna självkänslans våldsamma revolt mot ytter-världen kan förmodligen till en viss grad förklaras genom sjuklighet och nervositet, men den pekar även hän mot djupare liggande orsaker. Detta missnöje är också till en viss grad ett utslag av den fordran på hastiga resultat, den aldrig helt besegrade profithunger som i alla tider utmärkt judafolket. Denna kranka retlighet, denna oförmåga att försona sig med till-varon har ytterst sin rot i den brist på idealism, som skarpt konstrasterar mot germanernas ljusa glädje över arbetets egen lycka och över den expansion av det egna jaget, som varje intellektuell eller moralisk kraft-yttring medför. Brandes har en gång, kanske mot sin vilja, med all tydlighet framhävt denna väsensskillnad,

då han (i Det unge Tyskland) gent emot Goethes enkla maning

Allen Gewalten
Zum Trutz sich erhalten,
Nimmer sich beugen,
Kräftig sich zeigen,
Rufet die Arme
Der Götter herbei

ställer Heines upprop »An die Jungen»:

Lass dich nicht kirren, lass dich nicht wirren
Durch goldne Aepfel in deinem Lauf!
Die Schwerter klirren, die Pfeile schwirren,
Doch halten sie nicht den Helden auf.

Ein kühnes Beginnen ist halbes Gewinnen,
Ein Alexander erbeutet die Welt!
Kein langes Besinnen! Die Königinnen
Erwarten schon knieend den Sieger im Zelt.

Wir wagen, wir werben! besteigen als Erben
Des alten Darius' Bett und Thron.
O süsses Verderben! o blühendes Sterben!
Berauschter Triumphtod zu Babylon!

Brandes medger, att »Følelsen er hos Goethe renere og fuldere», hos Heine däremot »mere moderne, mere blandet, ligesom det metriske Udtryk er mere sanseligt insmigrende». Det är alltså, menar Brandes utan spår av ironi, mera modärnt, mera i överensstämmelse med genombrottets anda, att slås för ära och för kvinnor som byte, mera klassikt, mera gammaldags att kämpa för jagets egen frihet. Att det Heine-

ska programmet är ett uttryck för orientalisk eller nogare uttryckt *judisk* livsuppfattning, medan livsfilosofien i Goethes enkla ord är direkt framsprungen ur den manliga barnatro på livet, som är kärnan i all germansk idealism, därom håller den danske kritikern sina läsare i fullkomlig okunnighet.

Så fortfar Brandes att utefter hela linjen draga upp parelleller och motsatser mellan Heine som den modärna, komplicerade nutidsmänniskan och Goethe som den enklare, primitivare klassikern, utan att ens med ett ord antyda den grundolikhet i de båda skaldernas väsen, som betingas av den enes germanska, den andres judiska börd. Detta är ett förfaringssätt som kan kallas typiskt för judiska skribenter. Vad som i själva verket är specifikt semitiskt framställes som modärnt och framtidsmässigt, och den germanska livsaspekten reduceras till en redan övervunnen ståndpunkt. Härigenom vållas en konfusion, som i fall det judiska inflytandet stegras till en dominerande makt, kan förskjuta och snedvrida de utvecklingslinjer, utefter vilka ett folks kultur organiskt borde växa fram.

Georg Brandes har en gång — i sitt arbete om Goldsmith — yttrat, att den modärne juden alltid måste känna sig hemlös och i själva verket aldrig har något hem i den värld, vari han lever. Detta yttrande, som Brandes betecknande nog strukit i en senare upplaga, är i själva verket fullkomligt riktigt; det gäller icke blott för det konkreta samhällslivet utan även för andens värld. Man behöver endast betrakta Brandes' egen utveckling, hur han börjar som entu-

siastisk Hegelian, därefter glider över till engelska erfarenhetsfilosofin för att några år efteråt lika entusiastiskt predika Nietzsches aristokratiska radikalism. Sådana omslag kunna väl inträffa hos germanska diktare, men de äro där i regeln sjukdomsfenomen; hos Brandes synes däremot övergången från Hegel till Mill och från Mill till Nietzsche lika naturlig och lättvindig som en skjortömsning. Härmed sammanhänger, att hans ideal äro av allmän, nästan av abstrakt natur; han talar om frihet, självständighet och själsadel med samma entusiasm som turisten talar om Rom, Paris och Konstantinopel. Han är i andens värld den evige turisten, som icke äger något hem; när man läser det bästa av hans skrifter, har man känslan av att befinna sig på ett elegant hotellrum, där man har fri utsikt över en världsstad med dess brokiga liv, dess muséer, teatrar och litterära salonger. Allt är lärorikt och intressant, men förr eller senare slår den timma, då man erfar en egendomlig köldförnimmelse, och då man förstår, att även det bästa av vad denne geniale agitator och älskvärde ciceron har att säga aldrig når fram till de strängar i vårt väsen, som dallra och skälva i vår andes sabbatsstunder.

* * *

Medan Georg Brandes' verksamhet allt igenom bär geniets adelsmärke, kan detta icke sägas om den man, som i Sverge för närvarande söker sträva sig

fram till den maktställning, Georg Brandes ägt och delvis ännu äger i Danmark. Professor Oscar Levertin är obestridligen en litterär talang och en beaktansvärd kraft vid sidan av vår egen litteratur; men det anseende han åtnjuter i vida kretsar av vårt folk står icke i någon rimlig proportion till hans kapacitet. Även om herr Levertins begåvning vore betydligt intensivare än den i själva verket är, vore han dock ej skickad till litterär föregångsman i Sverge av det enkla skäl, att han är en främling, vars synpunkter och innersta strävanden gå i en annan riktning än den svenska urbefolkningens. Han är så mycket mindre skickad till detta värv, som han i motsats till Georg Brandes, vilken representerar den judiske aristokraten i hans noblaste form, är typen för den semitiske parvenyn med dennes poserande affektation och pretentiösa halvbildning.

Denna inferioritet röjer sig redan i det sätt, varpå herr Levertin handskas med vårt svenska modersmål. Medan Heine och Brandes med genial skarpblick upptäckt och förkovrat utvecklingsmöjligheterna i det språk, som omständigheterna påtvungit dem, medan t. ex. Stanislaw Przybyszewski med en nästan Bismarcksk brutalitet skapat en polsk-tyska, som kan kallas klassisk, tumlar herr Levertin om med vårt modersmål som en mera dumdristig än lycklig dilettant. Han begriper icke, att satsen *Cæsar supra grammaticam* också endast gäller cæsarer, för erövrare- och härskarnaturer sådana som Strindberg och Heidenstam, och förstår icke, att en man i hans ställning

måste strängt hålla sig till grammatikan. Därför vimlar hans framställning av mesopotamiska konstruktioner, av ordsammanställningar och uttryck, som närmast förefalla som yttringar av en stilistisk sinnesförvirring; hans språk är med ett ord korrumperat.

Att herr Levertin det oaktat kunnat uppnå den litterära maktställning, han faktiskt innehar i Sverge, synes huvudsakligen bero på två omständigheter. Under påverkan av den germanska miljö, där han vuxit upp, har herr Levertin i sin ungdom åstadkommit en del stämningsfulla vers; det finns i *Legender och visor* några strofer, som göra intrycket av äkta poesi. Från denna tid står det ännu kring hans namn en poetnimbus, som skänker en mystisk vederhäftighet åt hans ord. Å andra sidan är det ett faktum, att herr Levertin för närvarande är icke blott den flitigaste, utan även den mest begåvade recensenten i Sverge. Detta låter storartat, men betyder i själva verket ganska litet av det enkla skäl, att den svenska kritiken så gott som uteslutande ligger i händerna på medelmåttor och ignoranter. I Danmark finner en Georg Brandes, en Erik Skram det icke under sin värdighet att då och då recensera en bok, men i Sverge nedlåta sig de litterära talangerna icke till sådant. Därför är t. ex. den litterära kritiken i vår förnämsta tidskrift, Ord och Bild, i grund och botten ett enda genomgående svineri.

Att under sådana omständigheter beklaga den maktställning, herr Levertin för närvarande intar i vår litteratur, kan ju synas ologiskt och inkonsekvent. I

själva verket vore heller ingenting att anmärka på saken, om herr Levertin svängde sin kritiska ferla endast över den del av litteratur, som Strindberg kallar *nips*. Men detta är naturligtvis icke fallet; tvärtom, herr Levertin har ett okuvligt begär att vid alla tillfällen säga sin mening om våra främste män på konstens område. Och här visar sig då den begränsning, som med nödvändighet följer av hans främlingsbörd och av arten av hans begåvning. Läs blott den naivt protegerande recension, varmed herr Levertin på sin tid fann för gott att hedra Hans Larssons *Studier och Meditationer*. Mycken välvilja von oben, vackra och lärda ord, och fullkomlig oförståelse för det centrala i Hans Larssons intentioner. Eller betrakta den hållning herr Levertin under det sista decenniet intagit gent emot våra tre störste diktare, Strindberg, Ola Hansson och Fröding. Det är icke, eller i varje fall icke endast konkurrentagg, som vållat denna avoghet; det är i främsta rummet semitens oförmåga att förstå två så utpräglat germanska skaldenaturer som Ola Hansson och Fröding. Ett drama sådant som Strindbergs *Dödsdansen* avfärdas av herr Levertin med en axelryckning och en skrytsamt framgäspad suck efter mera skönhet. Frödings popularitet beror, enligt samme herr Levertin, därpå, att den svenska allmänheten »har en avgjord förkärlek för enkla själstillstånd, klart och grunt tankeliv, utan kulturella brytningar och utan meditationens källdjup. Publiken föredrager avgjort en populär form med gatumelodier eller folkvisans lätthet framför en

verskonst som eftersträvar en invecklad orkestrering och rik kontrapunkt». — Ola Hanssons *Notturno* får femton år, märk väl femton år efteråt en mention honorable, men hans *Nya dikter*, en av de märkligaste böcker vi äga på vårt språk, avfärdas med en oblygt protegerande likgiltighet!

När sådant sker, då är det på tiden att en reaktion kommer till stånd. Vi ha även i Sydsverge fått bevittna, huru begåvade, men andligen oerfarna ynglingar på god tro hissat upp herr Levertin som den geniale representanten för en förfinad första klass kultur i motsats till Strindberg som en grövre typ av den »*långhåriga germanismen*». Det kursiverade uttrycket är påtagligen tillkommet under suggestion från herr Levertins essay över Böcklin, där denne säges verka som en »långhårig och otymplig barbar», för vars våldsamma koloristiska medel »finkänsliga sinnen rygga tillbaka».

Samma storslagna oförståelse, varmed herr Levertin här uppvaktar Böcklin, ägnar han då och då även åt *naturen*. Vad havet är för oss germaner veta vi alla; men herr Levertin rynkar sin finkänsliga näsa åt »havsluften, denna banala dryck med bismak av saltlake». Endast, eller för att tala Levertinskt, ensamt i fjällen är det som denna poet kan njuta naturen; fjälluften skänker honom där »ett rus, finare och utsöktare än någon druvas eller någon drogues», då blir han inspirerad och besjunger natur *Högst i fjällen* i odödliga strofer sådana som denna:

Såsom egna mjölken vita
korna stå kring roströd tjur,
våta strån och stjälkar bita
vandra utan vallarlur.
Friska gräset aldrig tryter —
orörd städs tycks daggrön dal.
Brusande här bäcken flyter
evigt morgon klar och sval.

Och när skalden sedan beträder vandringen nedåt, är han nöjd och glad, ty i sitt knapphål bär han en Edelweiss, som han plockat på dess naturliga växtplats. Det är fint nämligen; men, tillägger skalden varnande, »att stoltsera med en köpt Edelweiss är smaklöst som att skryta med ett damporträtt köpt hos en fotograf».

Äktare kan den semistiska tankegången knappast uppenbara sig, så vida icke möjligen i denna strof, som är hämtad ur skaldens senaste diktsamling:

Där utanför, där drömde Stockholms stad,
halvt slumrad in i juninattens dimma.
Man slapp se människornas gråa rad
och höra deras speldossjälar stimma.
De många rutorna blott lyste matt
likt gyllenläder, som i sorg måst blekna.
Tyst kom en svärmeriets sommarnatt
med bleka stjärnor, som man kunde räkna.
Och diktens Stockholm var det, som man såg
där drömma mellan gröna kyrkogårdar
och brustna lyrors välklang ännu låg
i nattblå luft från stilla kyrkogårdar
ty vingad sång blir ej av lie fälld,
den evig är som junis röda skyar

och ungdomsstark besjöng den än den eld
som liv förbränner och som liv förnyar.

Vi antydde i början av denna artikel, att den judiska *genialiteten* till sitt väsen är skild från den germanska; man torde av ovanstående versar kunna se, att även den judiska *dumheten* är en ting för sig, som har föga gemensamt med germansk enfald.

* * *

Då jag i det föregående berört åtskilliga av den semitiska rasens skuggsidor, har meningen härmed icke varit att framställa denna ras såsom moraliskt underlägsen den germanska. Judarna äga stora företräden som vi sakna, och å andra sidan äga vi germaner lyten, som äro judarne så gott som främmande. Det är icke rashat, utan *rasmedvetenhet* som vi behöva; det kommer icke an på, om den ena rasen är den andra överlägsen i begåvning, moralitet o. s. v., det gäller blott att fastslå, att de äro *olika*, och att dessa rasolikheter stå i närmaste samband med folkens innersta utvecklingsmöjligheter. Vad vi behöva i Sverge är *rasmedveten radikalism*.

Från denna synpunkt skulle man på förhållandet mellan judar och germaner kunna tillämpa den gamla Moltkeska satsen: *getrennt marschieren, vereint schlagen*. När det gäller att bekämpa sociala och religiösa fördomar, orättvisor och förtryck, då böra vi vara tacksamma för det bistånd vi kunna erhålla från det

intelligenta och i stort sett frisinnade judafolket. Men när det blir frågan om positiv kultur, när det gäller att förverkliga de anlag och utvecklingsmöjligheter, som ännu ligga slumrade i vårt folks innersta, då gäller satsen *getrennt* marschieren. Ty vägen till livet är nu en gång en för juden och en annan för germanen, och det ligger icke i någonderas intresse, att det i framtiden bleve annorlunda.

DAVID SPRENGEL

DE NYA POETERNA

(1902, juli.)

Herr David Sprengel, som nyligen debuterat med ovanstående arbete, äger alla betingelser för att bli en kritiker i stor stil. Han är för det första besjälad av ett kritiskt allvar, som med ett slag ställer honom högt över det plan, där den svenska kritikens handhavare i allmänhet bedriva sitt tvetydiga yrke. Han äger mycket av poetens känselsinne, åtskilligt av vetenskapsmannens fördomsfria synskärpa, och han är dessutom mäktig av en spirituell, ofta glänsande framställningskonst. Han synes till och med, så underligt det än låter om en svensk litteraturkritiker, äga en viss fond av rättskänsla.

Herr Sprengels bok behandlar ett skede av vår litteratur, som måhända kommer att förefalla våra barn och barnbarn intressantare än vad det nu ter sig för dem av oss, som hade tillfälle att vara med

som åsyna vittnen. Vad herr Sprengel närmast skildrar är nämligen det litterära genombrott, som på åttitalet ägde rum i Sverge, och av de poeter, som på den tiden voro nya och förkättrade, äro några visserligen döda eller boykottade, men de flesta numera ytterst fashionabla och tidsenliga storheter. Herrar Lundegård, Levertin, Bååth, Hedberg o. s. v. omstrålas numera så starkt av popularitetens och respektabilitetens glorior, att intresset för deras åttitalsförvillelser så gott som fullkomligt förbleknat. Från denna synpunkt är det ett ganska djärvt företag, som herr Sprengel har startat.

Det skall emellertid villigt erkännas, att han i stort sett har lyckats, och att man med intresse och utbyte läser hans 450 sidor digra arbete. Särskilt gäller detta om första delen, som tecknar den litterära bakgrund, mot vilken åttitalsrenässansen avtecknar sig, och den kulturella miljö, ur vilken rörelsen bröt fram. I käcka och målande drag skildrar herr Sprengel, hur efter skandinavismens bankrutt den allmänna desillusioneringen fick sitt litterära uttryck i den banala och blodlösa »signaturpoesien», som slutligen brakte det därhän, att det i själva begreppet svensk novell, svensk dikt låg något banalt och färglöst; huru samtidigt den Boströmska filosofin »med sin bismak av uppsvenskt timmer och sin illusion av vaggande gransus och skymmande bärgväggar» proklameras som den allena saliggörande, och huru sedan den Boströmska manteln upptages av Victor Rydberg, som tack vare sitt angrepp på en trång kyrklig ortodoxi och sitt ordande

om spjutkastning och krigaruppsåt får namn, heder och värdighet av frihetskämpe, alldeles som hans föregångare Boström fått en anstrykning av frisinthet genom sina tvivel på helvetesstraffens evighet. På det politiska området kommer så representationsförändringen, hälsad av jubel över hela landet och följd av ljusa förhoppningar, vilka snart nog vika för en besvikenhet, som lik en grumlig bottensats ligger kvar i den övermodigt höjda glädjebägaren.

I denna atmosfär av rus, svindel, brutna löften och ovederhäftighet växer det upp en ny litterär generation, som redan i första ungdomen lärt sig missnöje och otillfredsställelse, efter som den sett så många stora ord krympa ihop, så många granna bubblor brista, så många illusioner förflyktigas. För männen av denna generation är ej längre Boström läromästaren, utan andar sådana som Buckle, Darwin, Spencer och Mill, liksom det på litteraturens område ej mera är fosterlandets impotenta författare utan Norge och Danmark, Björnson, Ibsen och Brandes, som fängsla och tända deras sinnen.

Så kommer en höstdag 1879 *Röda rummet, skildringar ur artist- och författarlivet av August Strindberg,* och skapar med ett slag ett nytt och betydelsefullt skede i svenska litteraturen. Det var islossningen och snart stod man mitt i vårarbetet. På några år växer det upp en litteratur, som på alla punkter bryter med de gamla traditionerna, och som bäres upp av Geijerstam, Levertin, Ola Hansson, Nordensvan, Tor Hedberg, Fru Leffler, Ernst Ahlgren. »Efter 60-

och 70-talets järnnätter har äntligen våren och förnyelsen kommit. Den svenska litteraturens måhända rikaste blomstringstid växer fram efter frostens styggelse och vinterns sterilitet. Spaden är satt i myllan och över den svarta åkerns grodd och jäsande safter går lärkornas skri. Rymden lyser blå av löften — där ute går havet fritt.»

Så följer den kanske intressantaste avdelningen i boken, historien om de nya poeternas kontakt med svensk kritik och svensk allmänhet. Det är ett blad av svensk kulturhistoria, som icke är synnerligen vackert, och där man redan då möter de båda själsfränderna Wirsén och Retzius, sekunderade av herrar Hans Forsell, John Personne o. s. v. Opinionen mot de nya författarne urartar mot slutet av åttitalet till en formlig skallgång mot litteratur och konst. I juli 1888 inträffar så Ernst Ahlgrens självmord ungefär samtidigt med att Ernst Josephson, den geniale målaren och älskvärde poeten, förlorar lusten att måla och lusten att leva; andra bland de unga drabbas av hårda personliga förluster. Den forna glättigheten, som trotsade alla vedervärdigheter, börjar vika för grubbel oeh svårmod, och mörkret svartnar allt mera kring den nya litteraturens män.

Sådan är situationen då Verner von Heidenstam uppträder på arenan och först med *Vallfart och Vandringsår*, sedan med broschyrerna *Renässans* och *Pepitas bröllop* ger signalen till den reaktion, som redan varit förberedd, och som på kort tid leder till den svenska »naturalismens» upplösning.

Detta är, i största korthet, konturerna av bokens första avdelning. Vad som särskilt ger karaktär åt denna skildring är författarens allvarliga strävan att göra full rättvisa åt de en gång så förkättrade åttitalsmännen och att åt genombrottslitteraturen vindicera den hedersplats, som enligt hans mening med rätta tillkommer densamma. Härom är ju i och för sig endast gott att säga, även om det skulle visa sig, att hans värdering av åttitalet utfallit något skevt. Herr Sprengels framställning är i varje fall så medryckande, och den karaktäristik, han här ger av herrar Snoilskys, Rydbergs, Wirséns och H. Forsells betydelse för svenska litteraturen, så träffande och fördomsfri, att man blott kan vara glad åt att sådant säges, och med eftertryck.

Bokens senare avdelning, som bär titeln *Profiler och böcker*, omfattar en serie essayer över Strindberg, Fru Leffler, A. U. Bååth, Nordensvan, Ernst Ahlgren, Geijerstam och de andra »åttitalisterna». Somliga av dessa karaktäristiker äro små mästerstycken, icke minst den över Bååth, vars poetiska produktion mycket riktigt förklaras avslutad med den 1884 utgivna diktsamlingen *Vid Allfarväg*. Annars kunde man mot denna del av boken nog göra den anmärkningen, att essayerna, på ett undantag när, äro hållna väl mycket i rosenrött, och att den rangskillnad, som dock faktiskt existerar mellan en del av dessa författare, bra nog lite kommer till sin rätt. Herr Sprengel driver sin sympatiska pietet något för långt, synes det oss, när det gäller skriftställare av

herrar Nordensvans, Lundegårds och T. Hedbergs valör.

Den som däremot får sitta emellan är Ola Hansson — naturligtvis! Herr Sprengel har visserligen med berömvärt nit sökt emancipera sig från den i Stockholm kuranta uppfattningen av den skånske klassikern, och dock, hur vilseledande i sin knapphet äro icke de tolv sidor som författaren ägnar åt Notturnos skald. Herr Sprengel synes ej ha blick för att Ola Hansson från första stund intar en alldeles isolerad ställning bland åttitalets typer, tyckes ha glömt t. ex. att Ola Hansson vid samma tidpunkt, då Gustaf af Geijerstam (1884 i Dagens krönika) högtidligen proklamerade som kritikens uppgift: *att sätta allmänheten in i vad frågan gäller*, i företalet till sina Litterära silhouetter förklarade, att det icke var åsikter, problemdebatter o. d., utan *det centrala i personligheten*, som han i främsta rummet ville giva. I denna olika uppfattning av kritikens uppgift ligger redan fröet till den med åren allt skarpare motsättningen mellan Ola Hansson och de uppsvenska »realisterna». Hans verksamhet som essayist omnämnes av herr Sprengel ej med ett ord, oaktat ingen svensk essaysamling i tankedjup och förståelse kan mäta sig med Ola Hanssons *Tolke og Seere*.

Detta är ju dock endast en detaljanmärkning.

Mot boken i dess helhet, mot dess komposition och dess tendens kan man däremot göra en anmärkning av generell natur.

Det är naturligtvis fullkomligt riktigt att, som herr

Sprengel också gjort vid framställningen av åttitalets litterära genombrott, taga nödig hänsyn till rörelsens kulturella och historiska förutsättningar. Men är det fullt korrekt att vid bedömandet av åttitalets livsgärning helt och hållet abstrahera från den tidrymd, som ligger mellan 1890 och 1902?

Säkerligen icke.

Men då kan det ej heller undvikas, att det över åttitalets genombrottsmän faller ett stänk av komikens milda månskensskimmer. Ty vad äro de nu, dessa himlastormare, som en gång spredo skräck och fasa i vårt land?

De äro nu våra hyggligaste medborgare, så goda och rättskaffens, att det inte ens i drömmen faller dem in att antasta en orättvisa eller göra en lögn något förnär. Vi ha nu en gång funnit, att politiska, sociala och etiska problem ej kunna bära upp en diktsamling eller en roman, och därför ha de, praktiskt och teoretiskt, skuddat av sig alla sådana intressen. Av alla åttitalets män är det endast två, professorerna Öhrwall och Wicksell, som ännu äro så gammaldags att då och då slå ett slag för »frihed og sandhed». Men de äro ju också endast vetenskapsmän och icke poeter.

Man skall nu icke missförstå oss. För vår del anse vi, att poesi och frisinne i och för sig ej ha mer med varandra att skaffa än t. ex. rationalism och husflitsslöjd. Men när man i det heliga framåtskridandets namn virvlat upp så mycket socialt och moraliskt damm som åttitalspoeterna, när man som

dessa herrar med hart när frireligiöst patos pläderat för ateism och utilism och socialism, då borde man dock tio år efteråt kunna prestera något mera av frisinne än att en gång om året ta heder och ära av d:r Wirsén. Men längre kommer man inte; ett angrepp på svenska akademin, det är numera höjden av åttitalets dristighet. Den kälkborgarharmoni, som nu besjälar flertalet av de f. d. nya poeterna, synes oss ej häller synnerligen sympatisk; den har måhända ej varit fullt så lättköpt som signaturernas, men så är den förmodligen också betydligt rentablare.

VILHELM EKELUND

MELODIER I SKYMNING

(1902, okt.)

Då Vilhelm Ekelund för två och ett halvt år sedan debuterade med *Vårbris*, mottog den kungl. svenska allmänheten denna diktsamlig med rätt oblandade känslor av likgiltighet. Där fanns ju för det första i dessa dikter ej en rad om kärlek, varken om olycklig eller lyckosam; där fanns inga salmer för de troende och inga frihetssånger för de framstegsvänliga; ingenting om människohjärtat som sådant och ingenom skandinavismen. Men där fanns, tyckte man, åtskilligt av Fröding och ännu mer av Ola Hansson och av Kléen, och framför allt alldeles för mycket ordande om väderleken och dess skiftningar. Den unge debutanten fick naturligtvis sitt straff i form av en kraftig avbasning, ty starka karlar har den svenska kritiken alltid gott om. Även dess starkaste kvinna,

fröken Elisabeth Kuylenstjerna, svängde med kraftig arm sitt gissel över den ovärdige.

Dock fanns det redan då ett fåtal, som i den nittonårige författaren av *Vårbris* trodde sig se en lyriker, vars utvecklingsmöjligheter sträckte sig långt bortom dagens litterära horisont, och vars originalitet, trots perifera beröringspunkter med de ovannämnda skalderna, i grunden var lika äkta som dessas. Men det låg över Vilhelm Ekelunds förstlingsdikter stundom ett flor av frusen inbundenhet, och en nobel skygghet för varje form av pose och fraser gav åt somliga av dessa dikter en nästan puritansk renhet, som kunde väcka längtan efter rikare orkestrering och starkare kolorit.

Det dröjde knappt ett år förr än *Syner* sågo dagen. Till och med i Stockholm började man nu förstå, att det dock ej längre kunde gå an att låta den unge poeten avfärdas med Alkmanska sottiser, och prof. Levertin, som trots vissa lyten dock ännu är vår främste recensent, skrev, naturligtvis med iakttagande av Stockholmskonvenansens fordringar, en vacker och själfull anmälan av boken. I själva verket vittnar *Syner* om en poetisk utveckling, vilken, inklämd som den är inom rymden av ett år, skulle verka monströs, om den ej vore så organiskt fullgången. Medan vårbrispoeten visserligen tog ut varje steg för sig med den underbara säkerhet, som utmärker sömngångaren och geniet, fick man dock det intrycket, att hans färd i stort sett ännu var den omedvetne sömngångarens; i *Syner* strålar snart sagt

varje sida av det nyvaknade geniets ljusa målmedvetenhet. Den friska havsluften från vårbrisdagarne har klarnat till den blåaste alpluft, solljuset det gyllene väller fram som strålande segerhymn, och i dess glans jubla himmelens och jordens färger som en kör av nymornade sångfåglar...

I sin ungdom har Verner von Heidenstam skrivit den vackra versen:

> Tag allt, som är mitt och mitt kan bli,
> men lämna min skönaste gåva:
> att kunna tacka och lova,
> där en annan går stum förbi.

Denna naturhänförelsens gåva, som ju i anspråkslösare former även kan påträffas hos var- och varannandagsmänniskan, har hos Synernas diktare stegrats till genialisk lidelse. För detta intuitiva natursinne blir åsens blånad till en balsam, som helar frätande hjärtesår, och en trädstams silhouett mot aftonhimlen låter honom skymta lösningen av den sista världsgåtan. Förmågan att kunna tacka och lova, om vilken Heidenstam talar, har i dessa Syner tagit form av en lyrik, vars klang är ren som malmens och vars gång lika lätt och säker som månstrålens över ängen.

Med sin sista samling, som han betecknande nog kallat *Melodier i skymning*, har Vilhelm Ekelund ryckt upp i de svenska diktarnes främsta led, där han för närvarande står sida vid sida med Ola

Hansson. I Syner var ännu naturſymboliken det fyſiska ſubſtratet, det yttre kroppshöljet, inom vilket diktens själ andades och levde; och då man ſom bekant aldrig kan *ſe* en själ, fanns det naturligtvis präktigt folk, ſom klagade över »monotonien i de Ekelundska landſkapsmålningarne». I Skymnings-melodierna har naturſymboliken ſprängts och vidgats ut till kosmiſka viſioner, medan den lyriſka tenſionen ſtundom blir ſå våldſam, att man förvånas över att icke orden ſpringa i ſkärvor. Det finns i denna ſamling, ſärſkilt i avdelningen *Viſioner och Harmonier*, dikter, ſom i ſin ſkönhet och ſin myſtiſka foſforglans minna om Edgar Poe's underbaraſte ſkapelſer. En ſådan dikt är t. ex. *Drömmen*, en ſådan är även *Klart lyſer du för mig*, *Hymn*, *Stormen*, *Källan* och många andra. När man från deſſa dikter, vilka trots det fantaſtiſkt-viſionära elementets förhärſkande på varje punkt bevarat den ſtora konſtens renhet och behärſkning, åter lyſſnar till de Frödingſka Gralſångerna, frapperas man av den banalt ſkorrande ton, ſom ſkär igenom ſymfonien; hela denna ſtorſlagna diktcykel löſes upp till en parafras över den kriſtne ſyndarens ſkuldmedvetande, hälveteſkval och Jehovahtrots, medan källſprången i Ekelunds metafyſiſka lyrik ſynas flöda fram ur en intuitiv förnimmelſe av att det i allnaturen, i ſjälva urgrunden finns en brusten ſträng, en maſk ſom tär.

I det berömda ſtälle av Niels Lyhne, ſom begynner »Det er det evigt triſte at en ſjæl altid er alene» har Jacobſen givit ett gripande uttryck åt

den ensamhetskänslans tristesse, som tidtals griper varje normalt utvecklad individ. Det är som bekant en obehaglig historia. Men oändligt tristare är säkerligen den geniala själens sorg inför den gapande klyfta, som skiljer honom från en mänsklighet, av vilken han dock ville bliva förstådd, — förstådd och älskad. Lika melodiskt som J. P. Jacobsen, men renare och därför mera gripande har Vilhelm Ekelund givit denna geniets känsla av tröstlös isolering i dikten *Dröm på vägen:*

Sov jag
eller drömde vaken?
där jag låg vid vallen,
trött av vandring
i den heta
sädesböljande
middagsljusa slätten.

Ligga icke
Sarons slätter för min syn?

Sågo ej i detta nu
mina ögon
Mästaren
med de tolv
vandra genom sädesfälten?

Har min själ ej darrat
inför denna blicken,
fylld av smärtans
outsägliga: —

»Älsken I mig?»

Lika gripande som det övermänskligas tragik är tecknad i denna dikt, lika melodiskt dallrar och skälver sagan om ett vid vägkanten förtrampat mänskoöde i dikten *Psyke i gränden:*

Åter kommer du, morgon, utan svalka!
Som en ångest utan tårar hänger
dovt ditt vita skälvande töcken över
brännhet allé och gatornas stenar.
Som av vådeld svedda sitta löven
krympta och svarta i det heta dammet,
luften darrar och träden stumt i vädjan
sträcka mot himlen skrumpna grenar.

* * *

I ett fönster i gränden står hon lutad,
handen tryckt mot värkande tinning, nyss ur
rolös slummers drömmar vaknad —
står och stirrar tomt mot dag som väntar,
grå och öde i en blick av
dödstrött leda och tårlös saknad.

I dina ögon, innerst inne, lik en
ensam blomma mellan svarta stammar
i en skog, som elden härjat,
ännu en fattig rest av en vacker längtan
undan skövlingen, undan livets stora,
skonlöst härjande brand sig bärjat.

Stum, orörlig som du står där, syns du
mig förmer och högre än de andra,
får ditt anlet en förklaring,
i en smärteglorias bleka strålar

högt omfluten står du för mig som en
Själens egen uppenbaring.

Dina blickars jagade ångest, dina
ögons stumma ro och maktlös vädjan
svider mig i bröstet, svider
som en gråt, som tåfångt söker bända
sig förlösande fram och all sin vånda
ut i flämtande jämmer kvider.

Inför sådana dikter falla estetikens formler sönder till stoft, och även de varmaste ord av beundran bli profanerande som en svärm av flugor kring en skinnande marmorstod.

* * *

Vad emottagande denna diktbok kommer att röna i Sverge, är ej gott att säga. Visserligen ha förhållandena ändrats sedan Ola Hansson gav ut sin Sensitiva amorosa, men än i dag måste nog en skald av Vilhelm Ekelunds aristokratiska läggning först passera graven eller dårhuset för att vinna någon allmännare sympati. I Sverge tycks den hälsosamma motion, som ligger i att någon gång böja knä för det geniala, i det närmaste ha utträngts av den Lingska gymnastiken.

Medan jag skrivit dessa rader, har jag hela tiden haft en känsla av att man för att fullt sentera Vilhelm Ekelunds diktning själv måste vara skald, och vem är det? Men ändå, hos mig ha dessa *Melodier i*

skymning väckt en vision, som stämmer mig till andakt: visionen av en sommarnatt i södern, då det lider mot dagningen, och mörkret jättestort och blånande lyfter sig mot himlen, och den första gryningsfläkten skälver fram genom stillheten med rusande kyla och det svunna paradisets rosendoft.

ANNA BRANTING

STADEN

(1902, dec.)

Anna Brantings senaste arbete, som hon själv, något vilseledande tyckes det oss, kallar en sedeskildring, har av den svenska kritiken betecknats som »en moralisk roman», och författarinnan har komplimenterats för den oförskräckthet, varmed hon strävat »att fördjupa det psykologiska problemet till ett etiskt». Bortsett från att ett psykologiskt problem väl kan förflackas, men aldrig fördjupas till ett etiskt, äro dessa välmenta omdömen ägnade att ge en alldeles skev uppfattning av *Stadens* intentioner och konstnärliga valör. Ty lika visst som all stor konst verkar uppfostrande, lika säkert är det också, att konsten ofelbart sjunker ned på en lägre nivå, så snart den medvetet ställer sig i moralens tjänst. Men i den meningen är *Staden* ingalunda en moralisk roman;

denna bok är ett konstverk, direkt framsprunget ur det starka, frejdiga expansionsbegär, åt vilket varje produktiv konstnärsnatur tidtals måste ge luft.

Underrubriken »sedeskildring» är emellertid så till vida fullt motiverad, som romanen ger en alltigenom underhållande skildring av modärnt Stockholmsliv, sådant det leves eller på nittitalet levdes i en del av huvudstaden publicist- och konstnärskretsar. Över dessa partier av boken leker det en humor, som kan genomlöpa hela skalan från soligt värmande skalkaktighet ut i stålkall, stingande ironi. Men läsarens starkaste intresse fängslas dock från första stund av den kvinnliga huvudpersonen, Eva Herzen, och när man lagt boken tillsides, har man ännu länge kvar känslan av att ha sett ett kvinnoöde dra förbi som en vision på ljusa dagen.

Eva Herzen är, då hon presenteras i bokens första kapitel, en ung kvinna, lyckligt gift med redaktör Karl Herzen och moder till en tioårig son. Hon skildras som »smärt, litet mager, kanske ej vacker, men hennes i nattljuset svarttindrande ögon glödde och stålade av godhet, tro och ett liv, vilket tycktes aldrig kunna slockna. Hennes fint penslade, mongoliska ögonbryn darrade i lek som skuggan i ett vatten, och när hon log, blev hon smittande lustig mer än något annat».

Detta är ungefär allt vad man kan få veta om Eva Herzens yttre konturer. Men av denna spensliga gestalt har Anna Branting format en kvinnotyp, som strålar av liv och gratie, men som är tämligen olik

de typer vi möta hos kvinnopsykologiens mästare på manssidan, t. ex. hos Goethe eller Turgenjeff. Ty huru starkt än bilden av en Mignon eller en Elena må bränna in sig i vår själ, trots allt blir det dock mestadels blott den yttre bilden av en kvinnogestalt, som skalden ger oss, kvinnans fenomen, för att tala filosofiskt, men icke hennes innersta väsen; en strålande marmorstod eller måhända ett oförgätligt porträtt, men icke kvinnosjälens eget glittrande och växlande böljspel. Det är detta Anna Branting på ett så mästerligt sätt har givit i sin bok: en kvinnas väsen, skådat inifrån och återgivet med den borne konstnärens plastiska kraft. Och än mer: hon har som ingen annan givit kött och blod åt det kvinnliga framtidsideal, som i mer eller mindre abstrakt form hägrar för så mången av vår tids andliga elit, och vars yttersta och vidrigaste antipod är den resonnerande, instinktlösa kvinnosakskvinnan, som med moralens tvångströja kring den vissna barmen haltar omkring på religionens kryckor. Vad som bär Eva Herzen oskadd genom livets strider, är hennes oförvillade naturinstinkt och en inre själsvärme, vilken som en våg av sympati strålar ut mot allt gott i hennes omgivning. Anna Branting har, säkerligen utan att själv ana det, i denna kvinnogestalt givit en den allra vackraste bild av det etiska framtidsideal, som utvecklingslärans främste filosof, Herbert Spencer, kallar *organisk sedlighet*.

Kring denna huvudperson grupperar sig nu ett helt galleri av präktigt tecknade figurer. Där är den

äkta mannen, Karl Herzen, typen för en svensk gentleman och en god europé, med varmt hjärta och klart huvud och ett aldrig sinande gemyt. Där är den ståtliga skådespelarskan Olga Flyborg, något ytlig och flärdfull kanske, men med ett hjärta av renaste guld; de båda erotiska antipoderna, skriftställaren Grawe, vars robusta eros traskar omkring i kragstövlar på salongsmattorna, och herr Felix Lillie, den svartögde riddaren sans peur et sans reproche. Och så brodern Teodor, den förfallne parasiten, moralisk och skandalhungrig, och pigan Hedda, som drömmer om att få avslöja sig som herr Teodors »trolovade, eller nåväl då, hustru, inför gud». De båda sistnämnda personagerna, liksom även den dygdiga fröken Möller, äro tecknade med en humor, som minner om de dråpligaste ställena i Röda Rummet.

En av *Stadens* egendomligaste och vackrast tecknade typer är slutligen skalden Mårdberg, vanligen kallad Mården, i vilken den som skriver dessa rader utan tvekan tror sig igenkänna en skånsk poet, som dog för några år sedan. Herr Hjalmar Söderberg har i »Martin Bircks ungdom» gjort Emil Kléens bild till föremål för en hätsk, men föga träffande karrikering, och det är därför med dubbel glädje man ser, med vilken fin och nobel förståelse Anna Branting rekonstruerat den döde skaldens drag. Kléen var endast under en del av sitt korta liv bohème i den mening, herr Söderberg menar, men han förblev under hela sitt liv bohème så till vida, som han när som hälst kunde vara beredd att för en

ridderlig nyck eller ett altruistiskt hugskott offra kanske icke sitt liv, men en god del av sin framtid. Denna nästan självspillingsmässiga ridderlighet, som jämte en svärmisk sympati var ett av de mest betecknande dragen hos Kléen, har Anna Branting här tecknat med fulländat mästerskap.

Det är för övrigt märkligt, vilken rik bok denna *Staden* är. Där finns, som vi redan antytt, kapitel givna med en så överlägsen humor, att även den trumpnaste måste få en högtidsstund av skratt; och det finns andra partier, som äro ren och oförfalskad poesi. Den vackra skildringen av förhållandet mellan Fru Eva och hennes lille son är en sådan prosadikt, där lyriken bryter fram som ett blåsippkantat källsprång i vårsolen.

Men *Staden* rymmer även en djup fond av tragiskt allvar. Karl Herzen, som i övrigt är en allt igenom nobel och finkänslig natur, har som det så ofta händer i denna snöda värld, före äktenskapet fört ett mindre regelbundet ungkarlsliv; och det har gått honom som så många andra — vad som i förstone var beskt och kväljande som den första cigarren, blir så småningom ett behov, som trycker blodigt djupa spår i hans väsen, och ej försvinner, sedan han förenats med sin kärleks ideal. Och så randas då den dag, när upptäckten sker, och Eva Herzen står bedövad, lamslagen, medan det gnistrar i vita virvlar för hennes ögon, och alla begrepp fladdra slocknande i hennes hjärna såsom lågor vilka blåsas ut. Och över det förut så solvarma hemmet bryter ödeläggel-

sen in och bränner på ett ögonblick till aska vad som vuxit upp under många år...

I denna avdelning av boken, som är skriven med en brännande, oförgätlig intensitet, har författarinnan pekat på en sjuk och ömmande punkt i vårt modärna kulturliv, därom är ej tu tal. Men på frågan: vad är att göra? är det svårt att ge ett tillfredsställande svar. Den kristna moralisten hissar asketismens urblekta fana, socialpolitikern drömmer om ekonomiska reformer, som kunde framflytta den manliga äktenskapsåldern, och den kalle iakttagaren, som sett så mången ung mans handlingskraft brytas ner av ett tidigt äktenskap, står måhända svarslös inför frågan. Men den, som någon gång skälvt av hänryckning inför den stora konstens skapelser, han vet också, att det för mången ej finns något bättre värn mot livets smuts än en stark och lidelsefull skönhetslängtan; och han förstår, att den konstnär, som äger kraft att skapa ljusa skönhetssyner, är en av det onda mörkrets farligaste fiender.

I den meningen är Anna Brantings bok om *Staden* en moralisk roman.

ERIK BROGREN

MEDUSA OCH ANDRA DIKTER

(1902, dec.)

Den skriftställare, vars diktning vi för ett ögonblick ämna låta passera revy i Arbetets spalter, har av den konservativa pressens kritici hälsats som en poet av rang. Nya Dagligt Allehanda, Stockholms Dagblad och Göteborgs Aftonblad ha med rörande enighet prisat den unge poetens »pregnanta bilder», »blossande färg», »elegiska stämning» o. s. v. Rekordet härvidlag har dock säkerligen slagits av prof. Levertin, då han om hr Brogrens diktning skriver följande:

> Erik Brogren är helt säkert en poet. Hans anslag hava ej sällan det obeskivliga och sångbara, som är lyrikens sine qua non, hans rytm är musikalisk, han rimmar lätt och otvunget. Det är också mången gång verklig koloristisk kraft över den poetiska färgläggning, han giver sina ämnen.

Denna herr Levertins entusiasm för den Brogrenska diktningen har i dessa dagar tagit ett konkret uttryck däri, att herr Brogren hugnats med ett av den Bonnierska fondens diktargage.

Det är ju möjligt, att den Bonnierska prisnämnden velat gent emot svenska akademien markera sitt av religiösa och moraliska fördomar ogrumlade konstintresse, då den, ehuru själv sammansatt av fritänkare, premierat en troende katolik. Skulle det vara fallet, så har emellertid den religiösa toleransen fört den semitiska akademien in i en estetisk gränd, där inga lagrar gro, men där konstens oäkta barn föra ett gement oväsen. I varje fall hör premieringen av den Brogrenska diktningen till den sortens missgrepp, som med full rätt kunna göras till föremål för den offentliga kritiken, då en sådan premiering i hög grad är ägnad att vilseleda allmänheten angående den ifrågavarande produktionens verkliga valör.

Man skall nu icke missförstå oss: det är icke antireligiös fanatism, som dikterar detta angrepp på den katolske rimmarens skaldeära. Man kan mycket väl vara en övertygad ateist, och ändå stå gripen av andakt inför den underbara naturmystiken hos en Angelus Silesius eller den svärmiska extasen hos en Verlaine eller den manliga barnatron i Vår gud är oss en väldig borg; och även om en religiös nutidsdiktare i viss mån kan betraktas som ett patologiskt fenomen, så är detta intet hinder för att hans konst kan vara äkta.

Men nu förhåller det sig i själva verket så, att

hr Brogrens diktning är lika konstlös och platt som hans religiositet är uppstyltad och konstlad. Och den polemik, han efter berömda mönster riktar mot den fria tankens män, är präglad av en enfald och ett övermod, som gör hans andliga fysionomi allt annat än sympatisk.

Om den gränslöst platta uppfattning av poesien och dess väsen, som denne prisbelönte rimmare hyllar, ger redan inledningssången i »Medusa» ett slående vittnesbörd:

> Ett fostrans medel synes mig en dikt,
> där rytmens vandring övar upp ens styrka,
> där rimmet bliva bör en välgjord plikt,
> men själva dikten som en högvälvd kyrka,
> som reses djärvt, men dock i harmoni
> utöver det som skalden innerst menar,
> med själva varat inneslutet i
> den första grundens festligt lagda stenar.

Vilket förryckt sammelsurium! Rytmen är en stärkande gångsport, rimmet en välgjord plikt och själva dikten en kyrka, i vars festligt lagda grundstenar själva varat (!) ligger inneslutet. Vad menar väl hr Brogren med »själva varat»? Är det kanske det absoluta varat, d. v. s. Gud, som ligger innesluten i hans diktnings festligt lagda grundstenar? Eller är måhända hos honom själva varat endast en uppsnappad floskel, ett försök att med frasens skenliv fylla den egna tomheten? Det ser ej bättre ut, i synnerhet när man stöter på strofer sådana som denna:

Tvivlens viljesjuke slav
bryter första vindil av.
Jordens lunder nu om stunder
kräva grunder, men ej under,
ropar över vissen grav
efter evigt liv sitt krav.

Att söka efter en glimt av reson i dessa mesopotamiska rimmerier, vore tydligen spilld möda. Till och med kravet på förnuft kunde dock man ge till spillo, om dessa ordsammanställningar verkade melodiskt, som ordmusik. Men detta är, som varje normalt öra förnimmer, långt ifrån fallet, hela versen är ett enda irriterande missljud. Författarens böjelse för välgjord pliktuppfyllelse, d. v. s. rimmerier utan ända, åstadkommer dock stundom en odelat komisk effekt, såsom t. ex. följande mot kristendomens fiender riktade vers:

Ytterst ut från jordens brant
lyfts till högre sannings kant
skönt en brygga, där de skygga
trygga över djupen stygga
gå fast under valvets spant
virveln sorlar: »obskurant».

Helt visst är det en poet som diktat denna strof. Och hur dallrar ej det obeskrivliga och sångbara, som är lyrikens sine qua non, i dessa musikaliska rytmer:

I mikroskopet andaktsfullt jag glodde,
och gammal visdom fick som ny jag taga,
glömsk av att sanning i ett rön berodde
den ytterst också på en hypotes.

Detta är verkligen poesi. Frågan gäller som man ser ingenting mindre än naturvetenskapens tillförlitlighet, som den skarpsynte poeten anser vara tvivelaktig. Han har nämligen upptäckt, att erfarenheten är en mycket grumlig kunskapskälla, och sin hänryckning häröver ger han luft i följande strofer — märk den poetiska färgläggning skalden ger sitt ämne:

Att vi leva missbelåtna
sorgligt nog är empirism
att de döda bli begråtna
är en fåfäng atavism,
rotas ut de efterlåtna
upphör denna känsloschism.
Sanningskällan empirin
ensam blir filosofin.

Och vilken blossande färgprakt ligger icke över detta epigram, som skalden likaledes utslungar mot den mekaniska världsåskådningens män:

Ty hur mycket ni tänka,
något måste ni tro,
och något måste ni tro
att också vi kunna tänka!

Men hr Brogren är en man som icke blott på avstånd beskjuter sina ovänner, han kan även på nära håll säga dem sanningen. Han befinner sig t. ex. på en middagsbjudning, där det finns en massa folk av olika tankeriktningar:

Till höger satt, om han minns rätt
en snillrik man och vitter sprätt,

som talte högt om konst i nord,
en annan honom eftergjord
till vänster talte skönt om mord.

Även en socialpolitiker var närvarande vid denna celebra middagsfest:

I samhällskräftan sonden
just satte med förnumstig min
en lärd i sociologin;
på frågan då om hjälp ur dy,
om bot för ont man dock förty
fick blott till svar ett djuptänkt »fy»!

En egendomlig sociolog! Man kan ju ej förtänka den renhjärtade skalden, att han reser sig från bordet, avskjuter en förgiftad Apollopil och lämnar sällskapet. Varpå han besjunger sin bedrift i följande melodiska strofer:

Med buller stolen han undansköt,
hans blickar överforo
med kraft av en elektrisk stöt
dem, som i rummet voro.
Då han belyst av ljus och gas
till skåltal lyfte upp sitt glas
och pratets häpna tystnad bröt,
han sade blott det ordet »nöt»,
så gick han ut och dörren slöt.

Därute klarnade hans blod,
vart i hans själ förvandling.
Han kände: mer än gunst är mod,
än stora ord en handling.

För gästen stängdes mången dörr,
men han var lugn och mer än förr.
Hans blick var ljus och han förstod,
att för att vara hel och god,
man går ej med, men mot en flod.

Det är verkligen hugnesamt, att en gång få uppleva ett hjältedåd, som redan i samtiden finner sin skald. Detta »nöt», det är verkligen icke ett ord, det är en handling, en bedrift. Och vilken nobless i tanke och i rim röjer ej följande självbiografi, där skalden framställer sig själv som en gatusångare, vilken vandrar omkring i en storstad med dess

hippodromer och teatrar,
spärrad dörr och salubod,
där var gäck allting kalfatrar
vida torg och minnesstod.

Där har han gått och sjungit för födan, och — märk den smekande alliterationen —

och sett slitna slantar slinta
snålt på gatusångarns lott.

Men slutligen når sångarn sitt mål:

Snart är all var gatans visa,
snart är hela hatten full.
Då är åter dag att prisa,
jag drar ut ur stadens tull,
tar allt detta bakom ryggen,
musikantens galna liv,

usla kojor, granna byggen
deras lust och deras kiv.

Och jag köper grund och botten,
gård och äng vid svalkig älv,
där bli alltid större måtten,
där jag är och blir mig själv. —
Där jag sjunger ej för världen,
men som fågeln för sin brud,
och var vindfläkt högre bär den
sången upp som lov till gud.

Renare har den Wirsénska idealismen sällan återklingat i svensk diktning. Detta upphöjda och ädla mål: att medels poesi som tjusar gatpubliken skapa sig en förmögenhet, och sedan inköpa en fastighet, i vilken man endast sjunger till guds ära, denna tanke är ett barn av en sant kristlig idealism. Och märk så den vackra toleransen i dessa ord:

Oss är det nog för vår sinnesro
att ej ogräs i ladorna stoppas.

Den kristna moralen utvecklas som man ser alltjämt. Medan de gamle kyrkofäderna på sitt kärnfriska sätt uppfattade de osaliges kval som en välkommen kontrastverkan till den egna saligheten, förklarar hr Brogren, att det är alldeles nog för hans sinnesro, blott icke syndarne komma i himmelriket. Längre i subtilitet kan väl den kristna etiken knappast gå.

Mest hänförande är hr Brogren dock, när han

blir den helige och poetiske siaren, som slungar sitt anatema mot de otrogne:

> På hot och hån från väster och från öster,
> skall svara dån av millioner röster,
> som jubla enigt om ett heligt tecken,
> de säga att det gulnat har i vecken.
> Men det banér som stått på Golgatha,
> det kunde aldrig dessa stolta ta.

Detta rim *Golgatha — stolta ta* är ensamt värt 750 kr. — eller rättare, det är obetalbart.

* * *

Det skulle ej fallit oss in att spilla ett ord på dessa underhaltiga rimmerier, därest ej den svenska kritiken med prof. Levertin i spetsen framhävt hr Brogren som en verklig skald och med hans i dagarna skedda premiering sökt ge ytterligare stöd åt denna uppfattning. Detta är återigen en bedrövlig illustration till den intellektuella hållningslöshet, som utmärker den nuvarande kritiken i Sverge. Även en stor skald kan någon gång producera medelmåttiga eller rent av underhaltiga ting, men det ges dock en gräns, under vilken den verklige konstnärens produktion aldrig sjunker ned; herr Brogrens alster ligga till största delen långt nedanför denna undre gräns. Hans religiositet, om man nu får begagna detta namn på hans känslopråL är så fullkomligt blottad på all verklig känsla och innerlighet, att hans vers klappra

mot varandra som pappfigurerna på en Kasperteater.

Att hr Levertin nu kan ha panna att rosa en sådan lyrik, det är återigen ett vittnesbörd om den halvbildning, som utmärker denne kritiker. Det är ett symptom av samma slag som då hr Levertin t. ex. låtit sig duperas av en Gustaf Björklunds filosofiska pekoral och på basis av denna befängda illusion beklagar den bristande uppmärksamhet, som kommit sagde hr Björklund till del. Ingen förnuftig människa betvivlar hr Levertins vidsträckta beläsenhet, hans flit och hans intresse för konst och litteratur; men det finns i hans omdömesförmåga en död punkt, och hans kritiska väderkorn är behäftat med något organiskt fel, som spelar honom de fulaste spratt. När hr Wirsén begår sina kritiska synder, har man vanligen en känsla av att detta dock sker mot bättre estetiskt vetande, in majorem dei gloriam; när hr Levertin blamerar sig, sker det påtagligen av oförstånd och brist på instinkt. Och då ingenting är kulturfientligare än det redliga och arbetssamma oförståndet, som skiner i judisk boulevardelegans, så skulle det kunna hända, att hr Levertin en dag för oss svenskar bleve en lika stor kulturfara som d:r Wirsén var i sin krafts dagar.

BO BERGMAN

MARIONETTERNA

(1903, juli)

En av Viktor Rydbergs odisputabla förtjänster som filosof är den att ha presenterat den mekaniska världsåskådningen för Stockholmspubliken. Presentationen skedde visserligen under skräckinjagande varningar för den nya bekantskapen, vilken av Rydberg gemenligen framställdes som ett kulturförstörande vidunder, framfött ur okunnighetens och egennyttans mörker, men som han också — poet som han var — vid ett tillfälle tecknat i så stämningsfulla strofer som dessa:

> På Bacos väg vad ser du där i fjärran?
> Ej härlighetens Sion, byggt av Herran,
> ej idealens Salem. Sceneriet
> är alltets vävstol, världsmaskineriet.

Där vävas, kretsande i rymden, stjärnor,
och tankar, kretsande i mänskohjärnor.
Där väves alstringen, där väves döden,
och tingens skepnader och folkens öden.

Vi tro oss vilja, tro oss kunna även,
men äro trådfigurer blott i väven,
och tanken letar ut i varp och väfter
vad som skall tima tusen år härefter.

Där inslås mönster, växlande och bjärta,
med nervgarn, dallrande av lust och smärta,
men mönstrens ämne är för alltid givet:
en häjdlös, oupphörlig kamp för livet.

Allverkarn, du i denna vävstol skådar,
som driver skötteln mellan orsakstrådar,
är icke Skaparkärlek, Skapartanke,
men marmorkall Meduselik Ananke.

Lyft dina händer ej i bön till henne!
Där finns ej skymt av liv på hennes änne,
ett självmedvetet mål styr icke armen,
och utan hjärta är jättinnebarmen.

O ve! Vår Herres Zion sjunker samman
med våra ideal, och offerflamman,
som värmde alltet, slocknar här på härden.
En katafalk för Gudsidén är världen.

Man kan ha delade meningar om det poetiska och filosofiska värdet av denna dikt, så mycket är

dock säkert, att världen i grunden varken blir tommare eller mindre mystisk, därför att gudsidén lägges till handlingarne. Så länge en skapare tros existera är det ju på sin höjd han, och icke världen, som blir en gåta; det är först i ateismens skarpa dagsljus, som världen och allt vad däruti är klarnar till ett stort och evigt mysterium. Men det är intressant att se, hur den mekaniska världsteorien, sådan den formulerades av Rydberg, så småningom vunnit terräng långt utanför den filosofiska lärosal, där den bekämpades, och numera förkunnas icke blott på prosa utan också på vers. Läs t. ex. denna inledningsdikt till herr Bo Bergmans i dagarne utkomna versbok »*Marionetterna*»:

Det sitter en herre i himmelens sal
och till hans åldriga händer
gå knippen av trådar i tusental
från vart människoliv han tänder.
Han samlar dem alla, och rycker han till,
så niga och bocka vi som han vill
och göra så lustiga piruetter,
vi stackars marionetter.

Vi äta och dricka och älska och slåss
och dö och släppas i jorden.
Vi bära den lysande tankens bloss,
vi äro så stora i orden.
I härlighet leva vi och i skam,
men allt som går under och allt som går fram
och allt som vår lycka och ofärd bådar
är bara ryck på trådar.

Du åldrige herre i himmelens sal,
när skall du tröttna omsider?
Se, dansen på dockornas karneval
är lik sig i alla tider.
Ett ryck på tråden — och allting tar slut
och människosläktet får sova ut
och sorgen och ondskan vila sig båda
i din stora leksakslåda.

I formellt hänseende är ju denna dikt, som av den dygdiga »Ord och bild» betecknats som »fyndig och verkligt kvick», ganska väl gjord. Dess innebörd är, som man ser, en sympatisk ironisering av världsalltet, sådant detta ter sig enligt den av Rydberg fördömda mekaniska världsåskådningen, vars riktighet herr Bergman ej synes betvivla, om han också ej torde vilja svära på dess sanning. Nå, därom är ju ingenting att säga, och att poeten låter Ödet, den blinda nödvändigheten, symboliseras av en gammal gubbe, i vars händer alla världens orsakstrådar löpa samman, är förklarligt, om också icke originellt. En sådan boulevardskepsis är ju ganska vanlig och i Stockholm måhända för ögonblicket fashionabel. Vad som emellertid vid denna diktning väcker ens undran, är mindre författarens fantasi, utan fastmera hans viljekraft. Att föreställa sig universum så banalt, så enkelt, så primitivt som herr Bo Bergman gör det, och ändå sätta sig ned och i rim och rytm besjunga solsidorna och förlöjliga skuggsidorna, det kräver en viljekraft, som vittnar om en sund och stark fysik. Måhända är det därför, som hans pessimism förekommer så

stämningslös, så torr och doktrinär, även när poeten om sig och sina likar gör bekännelser så intima som dessa (i *Vårfrost*):

Vi föddes gamla och vår släkt
fick gråa hår i vaggan.
I drömmen härjade vi käckt,
men sänkte genast flaggan,
när livet som piraten strök
vår farkost allt för nära.
Nu sitta vi med rygg i krök
och lappa på vår ära.

Det finns i herr Bergmans diktbok alldeles för mycket av denna pessimism, som icke är trist, utan enbart tråkig. Endast undantagsvis kan denna livsstämning höja sig till en poetisk aspekt, men det händer någon gång, exempelvis i dikten »*Stadsbarn*»:

Jag älskar dimman, som släpar våt
över kajer och torg i natten,
och lyktornas ögon, röda av gråt,
och lukten från gatan och visslans låt
från en spöklikt skymtande båt
ute på Mälarens vatten.

Jag älskar novemberdagens grå
förtvivlan och gränd ernas fasa,
fabrikernas hjärtan som bulta och slå
och droskan som rullar och löven som gå
i dans kring en bänk i en vrå
med en ensam människotrasa.

Denna dikt är icke storslagen, men den är i sitt slag äkta och behöver inga kommentarier. Med samma levande åskådlighet, som poeten här låter en kulturmänniskas tristess återfinna sig själv i storstadsnaturens nattsidor, lika säkert förstår han stundom att fånga den dallrande solskensstrimman i en sommaridyll:

Vattnet rörs och vinden spelar,
vind och vatten ta varann.
Bakom skogens glesa dungar
gula rågen gungar
av och an.
Det är bara du som felar.
Hjärtat saktar sina slag.
Jag hör svag musik som spelar
mig till sömns i dag.

Molnen glida lätt som vita
svanar över himlens sjö,
men de tiga där de fara,
svanar sjunga bara
när de dö.
Ont och gott har jag fått slita,
det är tungt på tiggarstig.
Jag vill fara med de vita
svanarne till dig.

Sådana vers röja icke blott stor teknisk färdighet, utan även poetiskt känselsinne. Det är företräden som icke kunna frånkännas hr Bergman, men som även kunna spåras exempelvis hos en Daniel Fallström. Som poet synes Marionetternas diktare ungefär stå

på samma nivå som herr Fallström; men då han, i motsats till den senare, äger en normalt utvecklad intelligens, belamrar han naturligtvis icke sina versböcker med pekoral à la Fallström. Tvärtom vittnar denna hans första diktsamling om en självkritik, som är värd all aktning. Att hans produktion det oaktat ej förmår att fängsla, ännu mindre gripa läsaren, torde i främsta rummet bero på den torftiga begränsning som utmärker icke blott hans idévärld, utan även hans poetiska känsloliv. Hans diktning minner om ett lagerträd, som blommor i krukan på en asfalttrottoar, ett vackert rasträd, som behagar genom sin vackra växt och sin nobla grönska, men som aldrig sänder några rötter mot fördolda djup och aldrig lyfter sina grenar mot himlen.

NILS WOHLIN

ORO

(1903, juli)

Den unge uppsalastudent, som i dagarne debuterat med ovanstående diktsamling, kommer måhända en dag att låta tala om sig som poet. *Måhända* — ty det kan också tänkas, att hans lyriska flöden, som nu störta fram porlande och sandbemängda som en fjällbäck om våren, äro dömda att sina ut, när sommaren kommer. Men det pyr och glöder i dessa vers, stundom med en intensitet, som icke är alldeles vanlig i uppsvensk diktning, och det blåser ofta genom dikterna en bris av ungdomlig friskhet, som bär upp de stora orden och komma dem att svälla som vita segel för vinden.

Herr Wohlin visar sig i denna diktsamling som en ung kraftnatur, laddad med mycket trots, självkänsla och människoförakt, och starkt påverkad av

Heidenstam, Fröding och Karlfeldt. Men i sina bästa saker röjer han dock bestämda ansatser till individualitet, exempelvis i dessa rader ur inledningsdikten »Feber»:

Den växer, den stiger min febersyn
och allt svartare kolnar vesterglöden,
se, jag seglar ju högst vid himmelens bryn,
det är jag som skrattar ur molnen i skyn
och leker med världarnes öden;
det är jag, som i skälvande härskarbegär
har skapat mig släkten att leende plåga,
det är jag som den himlarnes herre är,
varom tiderna viska och fråga.
Se jag skapar mig folk med allt stoltare själ,
ty dess bättre, dess bättre de känna sin pina,
och jag kiknar av skratt åt en trotsig träl,
då piskorna sarga och vina;
jag slår dem med lögner om ont och gott
och lyss, hur ur sjuka sinnen det klagar,
och de tro att de lida för egna brott
mot rättvisa gudar och lagar;
så glödgar jag hastigt min bödelstång
och klämmer den till, så att köttet kolas,
och ropar: nu sjungom en samfälld sång
om sorg som skall bäras och tålas,
så skrattar jag åter och skådar dit ner
hur alla i marter sig vrida,
och plågar och skrattar och plågar än mer
i sekler, som långsamt skrida.

Denna religionsfilosofiska fantasimålning erinrar, trots all sin naivitet, genom kraft och åskådlighet på ett icke ofördelaktigt sätt om Gjellerups bekanta dikt

»Poeten och döden», där döden, d. v. s. det naturliga urvalet, uppenbarar sig, icke som ett benrangel med lie, utan som en blodfull muskulös jätte, vilken med vinande piskslag driver skapelsen fram mot högre utveckling. Men ehuru Gjellerups dikt icke är och förmodligen ej häller vill vara annat än poetiserad darwinism, är dess poetiska verkan dock oändligt mycket starkare än herr Wohlins febersyn, som i all sin sjudande hetta dock är väl starkt schematiserad. Med samma doktrinära, för att icke säga puritanska, enkelhet målar han även (i dikten Ungdomsblod) sitt framtidsprogram:

Vad bryr oss människors arma kiv
och ramlande sköra drömmar,
med blodiga sporrar och lösa tömmar
vi bryta oss väg över skövlande liv,
de sjuka och svaga vi bota med kniv,
och vi lossa så lätt som till tidsfördriv
på världsvävens murkna sömmar.

Vad bryr oss ödets hotande brand
och vekliga gudars vrede,
med breda svärd vi en grav dem rede
till rov åt förgängelsens lystna tand,
men i flammande trots och med knuten hand
vi en friare väg över hav och land
för nya gudar berede.

Sådant låter ju höra sig, men när man överblickat ett tjogtal sådana kraftdikter, tycker man sig egentligen ej ha gjort bekantskap med en poet utan sna-

rare med en litterär atlet, vars stilistiska muskelkraft man beundrar, men vars hjärnverksamhet man fortfarande betraktar med en viss skepsis. Mod, stolthet och trots äro ju utmärkta ting, i synnerhet när de ge fart åt skapande kulturbedrifter, men trots all den dyrkan, herr Wohlin skänker dessa dygder, synas de, att döma av hans diktning, hittills företrädesvis ha inspirerat honom till djärva segelturer i Stockholms skärgård. Trots alla himlastormande ansatser blir han dock alltid kvar på jorden; hans pegasus är ingen vinghäst, som på susande fart kan bära honom genom rymden, utan — ännu åtminstone — endast en ung sprakfåle, som blott skuttvis höjer sig över prosans fasta mark. Men måhända är dock djuret av ädel ras, måhända kommer det en dag att växa vingar på dess manke — och i varje fall, denne poetiske sprakfåle är dock ett präktigt djur vid sidan av den lyriska åsna, på vilken herr E. Brogren för närvarande strävar sig upp till den svenska parnassens betesmarker.

HENNING BERGER

DÄR UTE

(1903, aug.)

Det modärna Amerika har väl i Norden näppeligen haft någon varmare lovordare än åttitalets Björnstjerne Björnson. I tal och i skrift och icke minst på den berömda föreläsningsturné, Björnson vid denna tid företog i Sverge, hävdade han med våldsam entusiasm det nya landets företräden gent emot Europa. Amerika — det var jämlikhetens och frihetens land, där klassorättvisorna i det närmaste försvunnit; Amerika — det var den rastlösa, sjudande kraftens land, där Europas lättingar uppfostrades till arbete och tukt; Amerika — det var världsfredens amma, som en gång, när det härnäst komme till krig i Europa, skulle tillropa det gamla landet ett ljungande: Var stilla där hemma i barnkammaren! Amerika slutligen, det var det land, där Björnson först lärt

att rätt uppskatta kyskheten. Han hade som andra syndare dittills trott kyskheten vara förbunden med kroppsliga faror, men där, i Amerika, där hade kvinnliga läkare övertygat honom om motsatsen: det var numera vetenskapligt bevisat, att könslig återhållsamhet var en direkt genväg till hälsa och välstånd. Vilket land! snyftade åhörarna entusiastiskt: frihet, jämlikhet, allmänt välstånd, allmän världsfred, allmän kyskhet....

Ungefär vid samma tid som Björnson höll dessa eloger över Amerika, utkom det i Kristiania en liten bok av Knut Hamsun betitlad »Fra det moderne Amerikas aandsliv». Med en feberhet indignation, som ofta urladdade sig i blixtrande elakhet, gav den då fullkomligt okände författaren en bild av Amerika, som hotade att ställa den Björnsonska entusiasmen i en tämligen komisk dager. För Hamsun var Amerika det groteska uppkomlingslandet, där den materiella skenkulturen firar sina mest skriande triumfer, men där kultur i europeisk mening var så gott som okänd; ett bullrande, brakande och skrytande land, utan litteratur, utan konst, och fullkomligt blottat på allt vad man i Västeuropa kallar idealism; ett rikt och starkt och växande framtidsland under en svart himmel.

Det är för en europé, som aldrig vistats i Amerika, än i dag vanskligt att avgöra, vem av de båda, Björnson eller Hamsun, som kommit sanningen närmast. Men då man vet, att Björnson bereste Amerika som en över allt hyllad och feterad celebritet,

medan Hamsun däremot hade att kämpa med den fattige emigrantens alla vedervärdigheter, så är man, trots påtaliga överdrifter, dock snarast böjd skriva sanningens lejonpart på Hamsuns räkning. Ty det är märkligt vad synförmågan minskas, så snart ärans och ryktbarhetens gloria börjar lägra sig kring pannan. Det är icke blott de krönta monarkerna, som duperas i denna snöda värld, även kungarna i andens rike föras ofta på det snöpligaste bakom ljuset. Georg Brandes' skildringar från Polen och Virchow's reseintryck från Ryssland äro talande exempel på huru även geniala och skarpsynta män kunna ledas vilse, när de som firade storheter besöka ett främmande land. Med en liten bokstavsförändring av det latinska ordspråket skulle man här kunna säga: bene vidit, qui bene latuit, den ser bäst, som lever i det obemärkta.

Författaren till ovanstående arbete, hr Henning Berger, är av allt att döma en skildrare, som tillhör den senare kategorien. Redan på denna grund förtjänar hans bok att beaktas; men hr Berger är icke blott en känslig iakttagare utan även en prosaförfattare av rang, vars flärdfria och träffsäkra berättarkonst på ett välgörande sätt sticker av mot den effektsökande salongsstil, som numera så gärna användes i svensk novellistik. Över hela hans bok vilar det ett stänk av den betagande omedelbarhet, som en gång gjorde Per Hallströms »Vilsna fåglar» till ett evenemang i vår litteratur, en fläkt av den nybrutna ödemarkens friskhet.

Det synes huvudsakligen vara det skandinaviska Chicago, som givit hr Berger stoff till dessa skildringar, och det porträttgalleri författaren presenterar oss utgöres till stor del av utvandrade svenskar. Till bokens mest fängslande sidor hör onekligen den skildring författaren ger av själva amerikaniseringsprocessen och av det liv, som väntar den lyckligt naturaliserade invandraren, när detta går honom som bäst. Där möter oss t. ex. den glade, gemytlige stockholmaren, som gått omkull i järnvarubranschen därhemma i Sverge och nu vill söka sin lycka i det nya landet. Hela hans person skvallrar om att han är nykommen: hans ansikte glänser av välmåga och tyckes berätta en trevlig historia om oavbrutna små fester i en glad Mälarehuvudstad, frukost med porter och middag med brännvin och pilsner till smörgåsbordet och table d'hôte med vin och kaffe och konjak och punsch, punsch, punsch tills det blir sexdags och så punsch. Han är litet korpulent, och kostymen, ehuru snygg, verkar gammalmodig. Men ögonen lysa vänliga och blå som ett barns — något hjärtligt och öppet vilar över hela den stora godmodiga gestalten. Sådan är denna svensk vid ankomsten till Amerika. Två år efteråt har han förvandlats till en lång mager herre i rutiga kläder, vars ansikte är solbränt, dragen hårda, blicken blå och kall. Och på svensk-amerikansk dialekt berättar han sin historia, som översatt till begriplig svenska i huvudsak låter så här:

— — — och så blev jag utkörd. Ett tag tänkte

jag gå i sjön. Men så hade jag hört, att man kunde få arbete på någon farm och så vandrade jag i väg. Gick hela vägen genom södra Chicago, genom Englewood, Pullman och allt vad de heta, förstäderna. Stal mig sedan till gratisfärder med godstågen. Hängde mellan vagnarne, slogs med bromsare och lastkarlar, levde tillsammans med de kringstrykande tiggarne — tramps — och så kom jag till sist till en plats, där de lade en järnväg. Arbetade med i laget, kamrat med alla nationers avskum. Järnvägswhisky — vet du vad det är? Jo, whisky med fotogén, petroleum, i. Rusar kvickt, ser du, och säljes av arbetsbasen själv. Fick rödmåla balkar, spika syllar, bära skenor — det var tungt, må du tro, men stark har jag alltid varit och i järnhandel får man också ta i. Nå, basen tyckte om mig. Och så fick jag ett lag under mig. Sedan ett par lag karlar till. Stark var jag, och de fingo inte lata sig, muckade någon, fick han ett slag på käften. Sånt där ser dom, förstår du, och året därpå var jag bas själv och den förra basen — han som hjälpte mig — bortkörd. Och så undan för undan. Nu är jag egen kontraktör och säljer järnvägswhisky själv. Håller just på att göra upp ett kontrakt med Northern-Pacific-banan. Och Sverge ger jag fan!

Eller ge akt på mr Samuel Wikert! Efter undergånget straff för vårdslöshet mot borgenärer har han lämnat Sverge och till att börja med tagit anställning hos den mystiska firman Smith, Cohen & Co. Under två års tid studerar han här noga — men mot ringa

pekuniär ersättning — sina båda principaler, Smith, den hänsynslöse, kallblodige, energiske yankeen, och Cohen, den slipade, outtröttlige, sparsamme juden. Och han lyckas, det bär uppför i svindlande fart! Dollars, dollars, dollars! Men bakom allt vad han företar sig, vare sig han dikterar ett brev eller besöker en teater, lurar ständigt den hyperenerverande och till sin högsta potens uppdrivna amerikanska ögonblicksbrådskan i samlandet av rikedom. Han får denna rikedom, men till vilket pris förstår han ej, fast han märker det i sin tilltagande nervositet, ser det i de plötsliga utbrotten över de banalaste småsaker, känner det i det myrliknande krypandet inom sig, de gula blixtarna för ögonen... Och om nätterna kommer sömnlösheten. Han ligger och skall just till att somna, då — o, fasa, — hoppar hjärtat till, tänker det stanna? Han känner att han kväves och måste sätta sig upp, dricka vatten, hu! — sömnen är borta. Och en dag skall mr Samuel Wikert dö i sin kontorsstol framför sin pulpet, munnen skall dragas på sned, ögonen brista, gestalten sjunka ihop, och följande dag säger presidenten i »The brokers club»: »Gentlemen! Det är min sorgliga plikt att tillkännagiva vår aktade medlem Samuel Wikerts död i går av hjärtförlamning. Han var fyrtio år, och begravningen sker i morgon vid Graceland cemetery».

Se där ett stycke amerikansk livslycka!

Men dessa européer, som lyckas i stor stil, höra dock till undantagen i dollarslandet. De flesta stanna på underordnade platser, där de med slit och sträv-

samhet kunna dra sig fram, eller de gå under. Rörande i all sin enkelhet är den teckning av en ung emigrants undergång, som författaren ger i skissen *En av dem*, och rörande, om man får begagna ett så banalt ord om en vacker sak, är också skildringen av den gamle svensk-amerikanens hemdrömmar i *Bomans två världar*.

En av bokens skarpast tecknade typer är utan tvivel Bullock, den smarte, smidige yankeen, vilken som det heter bränner sitt ljus i båda ändar genom att roa sig europeiskt, som han tror, och samtidigt arbeta yankeemässigt strängt. Han är elegant, förnämt förbindlig, där han sitter bakom slipade rutor i den stora banklokalen och med en halvt gäckande blick mönstrar den i kö vid kassafönstren otåligt väntande människohopen; och på kvällen, då han befinner sig vid ett av de förnämsta borden i en frekventerad varietélokal låter han champagnen flöda och superar med den vackraste av de kvinnliga artisterna. Men en dag dyker han upp på en anspråkslös krok, utan överrock, drypande våt av regn, med kläderna skrynkligt klistrade utefter den gängliga figuren och uppvaktar den ensamme skandinaven med följande stämningsutbrott:

— Hör på, satan vet var jag har sett er, men fastän ni är europé, misshagar ni mig icke, åtminstone icke mycket. För så vitt jag kan fatta mänsklig natur, bör det i detta ögonblick glädja er att se mig, en amerikan, i detta tillstånd — inte sant? — Som jag nu är, är jag »nere», *down*, som vi säga,

promenerar i tofflorna, som vi också säga, ja inte ens det, i strumplästerna torde vara rätta uttrycket. »Gången» är emellertid ett annat uttryck vi hava — vi äro slängda, som ni kanske vet, i prickträffande anmärkningar — och ser ni det, mr dutch eller french eller vad ni nu är, det är jag icke. No sir, inte ännu. Jag har levat som en galning, det är sant, och hur jag nu existerar vill jag ej säga för att ej ta bort er aptit på vinglöggen. Men ändå finns det något kvar. Ryggrad, dear sir, fast det är klent beställt med märgen, det medges. Och ser ni, det är just det ni européer ha svårt att fatta. Hur fan kan en karl svina ned sig och rulla i smutsen och stiga upp igen — icke fastna — ch? Tja, det är nog besynnerligt, så framt ej förklaringen är den, att gyttjebad äro hälsosamma — för somliga — — — Jag han ej hjälpa det, det är en fix idé, men när jag ser någon av er européer, tänker jag alltid: se där en ny stackare, som gjort något sattyg och måst lämna sitt land för att här börja på ny grund. Ty inte sant, stjälper man där över, då är det slut, ohjälpligt — va? Moraliskt död — ingen bättring tillåten...

Någon tid efteråt var Bullock åter välbeställd banktjänsteman.

Den som förut ej varit någon beundrare av Amerika blir sannerligen icke omstämd genom läsningen av hr Bergers bok. Vad som verkar mest nedslående är tanken på, att den amerikanska framgången alltid måste tillkämpas på bekostnad av de själsegenskaper, som vi, det gamla landets barn, skatta högst, och

utan vilka vi ej kunna tänka oss en verklig kultur. Men genom att ställa denna sanning i skarp belysning blir hr Bergers bok, utan att slå över i tendens- och indignationslitteratur, en väckande och, vem vet, kanske även hämmande maning. Man har hela tiden en stark känsla av att detta är icke konstruktion, icke arrangemang, utan detta är ett stycke av livet självt. Till och med om alltsammans vore dikt, är boken dock så bra gjord, att man även då skulle läsa den med behållning.

VILHELM EKELUND

ELEGIER

(1903 dec.)

Vilhelm Ekelund hör till det sällsynta slag av poeter, vilkas diktning med åren icke blott vinner i omfång och djup, utan även undergår en alltjämt stigande förfining och når en allt subtilare intensitet. Hans i dagarna utgivna Elegier äga ännu kvar denna betagande omedelbarhet, denna rena och fina hy, som gav en sådan charme åt Vårbrispoesin; men hans dikts genius, som i Vårbris ännu tycktes betrakta världen med undrande halvt skygga barnaögon, har under de gångna åren förvandlats till en hög och allvarlig ljusgestalt, vars ögon lysa av skönhetsgudens eld.

För en kritiker, som likt undertecknad själv ej är poet, torde det knappast vara möjligt att ge en föreställning om denna poesis väsen. Man kan, om man

jämför dessa Elegier med Ekelunds föregående diktning, nog konstatera, att det kommit till ett plus, ett visst något, som ej fanns där förr, men att med ord gripa detta något är lika svårt som att fånga blomdoft med fingrarna. Måhända tar man icke alldeles fel, om man söker en del av detta något i den överlägsna konst, varmed Ekelund i denna samling behandlar den fria versen. I all äkta poesi är ju formen alltid en väsentlig del av innehållet lika visst som blommans form är en del av hennes innersta väsen, och Ekelund har i dessa Elegier skapat vers, som i rytmisk skönhet äro enastående i vår litteratur. En sådan dikt är bland många andra

HÖSTMORGONEN.

Gyllne stå morgonens träd, och den milda döden
lyser över kronorna.

Tonande livets våg, som sjunker,
i ditt flöde själv en droppe,
tårad glädjes lust och speglande under,
till att lyftas, famnande ljuset
och förgås och brista, men ej dö...

höjer jag hjärtats lov
till dig, till dig!
i mitt blod din sommar susar,
tonande ljuva Liv!

Då man från Stefan Georges aristokratiskt formkorrekta diktning vänder åter till Ekelunds Elegier,

är det som om man från en gammal nobel trädgård i romarstil med häckar, alléer och fontäner plötsligt försattes till någon havsomfluten vildskog, där luften är sval av källsprång, och där smärta lövträd lyfta sina ljusdallrande kronor som hymner mot en bländande blå himmel.

Den ovan citerade dikten Höstmorgonen kan även i ett annat hänseende sägas vara representativ för Vilhelm Ekelunds nyaste diktning. Man har redan vid föregående tillfällen talat om mysticism i den Ekelundska poesin, och detta icke utan skäl, för så vitt man nämligen med Rembrandt-tysken definierar mysticism som barnasinne, vilket riktar sig på världsalltet, och om man med barnasinne menar den friska, själfulla känslighet för intryck, som man kan finna hos barn och stora konstnärer. På djupet av Vilhelm Ekelunds lyrik rinner det en mäktig åder av sådan mysticism, som skänker hans diktning en inre aldrig sinande livskraft. Denna metafysiska lyrik, som ofta skimrar som en reflex av världsgåtan, speglad i ett poetiskt gemyt, har ingenting gemensamt med vare sig gammal eller modärn vidskepelse, utan är tvärtom endast möjlig från en hög intellektuell ståndpunkt. Det är ett stort misstag, då man, som det ofta sker, håller före, att hög förståndsbildning i och för sig verkar förödande på känslolivet, eller att den exakta forskningen någonsin kan röja mänskligheten metafysiska behov ur världen. Den intellektuella utvecklingen förstör endast den delen av känslolivet, som motsvarar en redan övervunnen intellektuell stånd-

punkt, men hindrar ingalunda, att ett nytt rikare och mera förfinat känsloliv spirar upp. Det är denna växelverkan mellan en stark intellektuell kultur och ett oerhört rikt poetiskt gemyt som ger den Ekelundska lyriken dess höga allvar och dess underbara glans av skapelsemorgon.

Det finns i dessa *Elegier* dikter, som stråla av en man vore frestad säga översinnlig livsfröjd, och där finns andra, kring vilka det står ett lidelsens purpurskimmer, som dittills varit främmande för Vilhelm Ekelunds lyrik. Men det finns åter andra dikter, och dessa äro kanske de talrikaste, där känslan av livets ve tagit så gripande uttryck, att även den kallaste skepsis blir brakt ur fattningen. Mer än de flesta har nog Vilhelm Ekelund fått erfara sanningen av Goethes ord:

> Alles geben die Götter, die unendlichen,
> Ihren Lieblingen ganz:
> Alle Freuden, die unendlichen,
> Alle Schmerzen, die unendlichen,
> Ganz.

Ingen har i svensk poesi så som han givit ett på en gång intensivt och melodiskt uttryck åt känslan av tröstlös isolering och pinande hemlöshet; dessa smärtfyllda strofer skulle ofta verka den djupaste beklämning, om de ej samtidigt ägde den stora konstens ovanskliga skönhet. Denna mörka livsstämning, som icke får förväxlas med doktrinär pessimism och ännu mindre med den banala grämelsen över motgångar,

kastar en bred slagskugga över vissa partier av Elegierna. Men hur djupa skuggorna än må falla, och hur isande tomheten än må sluta sig kring hjärtat, helt öde blir världen aldrig för den, som en gång stått öga mot öga med Skönhetens genius:

När kväll i själens himmel skymmer,
när livets sista stjärnljus rymmer,
och själen vänder om på öde färden
och vill gå hem, och har ej hem i världen . . .

O, räddande försvar! o höga
och klara fäste i det svarta bruset:
o, ljuva styrka uti ljuset,
heliga skönhet, av ditt öga!

Det är detta på en gång extatiska och produktiva skönhetssinne, som mitt i livstragikens bränningar bevarar skalden från undergång, och det är samma skönhetssinne, som låter honom skåda de fagraste syner, där vi andra endast varsna vardagslivets prosa. Typisk är i detta hänseende dikten

HEMLÄNGTAN.

Vita, bleka törnrosor
köpte jag i natt på gatan.
Nu jag vaknar —
dagen är uppe!
Himmelen:
varmt sydländskt dunkelblå
in genom fönstren
strålar!

Och friskt som när havsvind
nymornad susar,
gatans muntra sorl
tusenstämmigt, dämpat
melodiskt tonar upp.
Ett tåg rullar ut i morgonrymden.

Vita, bleka rosor på mitt bord...

i det darrande solflimret
för mina ögon de simma,
gunga och vaggas
långt ut
på den svala, blåa rymden.
Sluter jag ögonen,
stå de och lysa
i det mörka synfältet
likt en flock av vilda svanor
i en Östersjövik en marsdag.

Det vore frestande att citera mera, ty i grunden är detta det enda sätt, varpå man kan presentera denna lyrik, men detta förbjuder sig självt. Blott för att visa med vilket fulländat mästerskap Ekelund även behandlar den strängt bundna formen anföra vi ännu en dikt:

I SKYMNINGEN VID ÅN.

Åter här den tysta, ljumma
höstekväll jag sakta går,
in från parkens lövvalv skumma
hospitalets klocka slår.

Stilla allting in i blida
töcken sjunker mer och mer.

Ifrån vägens almar glida
våta löven ljudlöst ner.

Barndomsminnen tysta, veka,
sakta, mjukt för själen stå,
liksom lena kinder smeka
de och se med ögon blå.

Det är med ett visst vemod man anmäler en diktsamling som dessa Elegier, icke blott därför, att man harmas över sin egen oförmåga, utan även emedan man med skäl kan befara, att också en med poetisk förståelse och poetisk teknik skriven anmälan ej skulle vinna rätt gehör. August Strindberg har för ej längesedan proklamerat, att framtiden tillhör romanen och dramat, och om också denna åsikt innebär en överdrift, så torde det dock vara sant, att den värderade samtiden har mera sinne för romanen och dramat än för lyriken, och föredrar den politiska och kommunala lyriken framför den kontemplativa. Men vad är i nio fall av tio en god roman annat än trehundra döda sidor och trettio som leva, och vad är, när den lyckas som bäst, den politiska lyriken annat än en rimmad ledare, som kunde sagts lika bra eller bättre på prosa.

Det synes emellertid icke osannolikt, att det i framtiden kommer att ske ett omslag till förmån för den verkliga lyriken, i det att det metafysiska behov, som hos våra fäder och våra förfäder tagit sitt uttryck i positiv religiositet, mer och mer kommer att mynna ut i lyrisk mysticism. Det bibliska paradiset, som hägrade för den botfärdige ogärningsmannen på korset,

har svunnit hän, och det paradis, som utvecklingsläran profeterar, hägrar i ett så dunkelt fjärran, att det blott svagt förmår fängsla vårt hjärta. Men även för nutidsmänniskan ges det ett paradis, som heter skönhetens rike. Från detta rike stammar Vilhelm Ekelunds lyrik; den står som en klart lysande uppenbaring av, att det högt över alldagslivets banala korsfästelse dock finns ett diktens paradis, där de, som av hjärtat älska skönheten, finna läkedom för sina själar.

NILS WOHLIN

ÖDEÅR

(1904, juni)

Det Bonnierska förlaget, som med en sant gudomlig objektivitet låter sin sol lysa över onda och goda, över rättfärdiga och orättfärdiga, har i dagarne skänkt trycksvärtans liv åt en ny diktsamling av herr Nils Wohlin. Då herr Wohlin, som enligt vad Upsala studentkatalog utvisar är en tjugotreårig filosofie kandidat, för ett år sedan utgav sin debutsamling »Oro», var det ej så alldeles lätt att avgöra, till vilken kategori av skribenter han borde räknas, ty vid sidan av en påtaglig brist på fantasi och kultur fanns det dock i dessa rimmerier en ungdomlig intensitet, som till en viss grad bar upp de stora orden. Den nu utgivna diktsamlingen Ödeår visar emellertid otvetydigt, att dess författare står fullkomligt främmande för poesiens konst; det finns visserligen i denna samling

ett fåtal dikter, exempelvis »*Fiskar*» och »*På gletschern*», som låta läsa sig, man skulle nästan vilja säga, med nöje, men totalomdömet blir dock, att författaren med detta häfte skänkt vår publik ett non-plus-ultra av andefattig affektation och uppblåst, skrävlande impotens.

Det vore orätt att påstå, att herr Wohlin är en skribent utan ideal; tvärtom, han försäkrar på varje sida, att han älskar skönheten, rikedomen, lidelsen, hårdheten, självviskheten lika ivrigt som han hatar fulheten, lidandet och fattigdomen, och med dessa sina passioner tror han sig utan tvivel vara en övermänniska efter Nietzsches sinne. Men olyckan vill, att herr Wohlins uppfattning av dessa ideal på grund av hans intellektuella begränsning fullkomligt sammanfaller med kälkborgarbrackans, och denna intellektuella begränsning sätter honom också i stånd att kläda sin dyrkan av idealen i en form, vilken är så gott som enastående i stilistisk ynkedom och armod. Det är redan betecknande nog, då författaren i stycket »*Kall sol*» utropar

> Vi skratta så blickarne glimma i tårar
> mot den skönaste värld som speglats i vin
> och sjunga sånger att lidandets dårar
> äro jordens smutsiga svin.

Man tänke sig vilka sånger!

Men i all sin ömkliga fulhet och fattigdom uppenbarar sig denna banala brackfilosofi i dikten »*Utan*

hänsyn», av vilken vi till våra läsares uppbyggelse återge följande strofer:

Vad bryr mig att tvista om mänskors värde
med dem som aldrig ett värde kände,
som åren förödde och aldrig beskärde
en lycka då pulsarne brände;
vad förstå väl stackars folk som slita
för ett meningslöst liv med svultna händer
av det starka i världen som skrattar med vita
och lystet breda tänder?

Jag vill dem säga hur ordena sticke
dessa människor som mitt blod förbannat,
att lidandet, vare förskylt eller icke,
är nesligt som intet annat.
Må vara att ingenting deltes lika,
att tusen tvungos i armod vandra,
vad mer, de äga ej rätt att skrika
och smutsa jorden för andra.

Vi vilja endast se glans och lycka
i sådana blånande sommardagar,
och vilja ej plågas av band som trycka
och allt fattigt och armt som klagar;
till livets högtid vi bjuda som gäster
allt vackert och ungt som i solen ryster,
och resten får ta sina krämpor och präster
och draga varthän den lyster.

Det är sällan man i svensk litteratur får se talanglösheten presentera sig så vidrigt mager och så naken som hos denne versmakare, vilken till sina högtider

inbjuder »allt vackert och skönt som i solen ryster» och sedan talar om den tid,

> »då vi drucko ur lidelsens skål,
> *när själarnes blanka skrapade svål,*
> brann röd bak gnistrande miner.»

Det är naturligtvis, så snart det gäller konst, orätt att ens närma ordet moral; ty om också all stor konst verkar förädlande, så ha dock poesi och moral i och för sig ingenting med varandra att göra. Den skarpa kontrast, som existerar mellan överklassens strålande lyx och underklassens mörka armod, kan mycket väl tänkas frambringa poetiskt användbara ljuseffekter och har för övrigt även gett motiv icke blott åt vår tids demokratiska tendensdiktning utan också åt l'art-pour l'art-poesin. Kring den gamle Jehovah, som inför nutidens moralbegrepp ter sig som en ganska tvetydig natur, står det dock ett ovanligt poetiskt skimmer, och djävulen själv, det ondas genius, är ju en god poet av guds nåde. Men det onda, *das böse*, är *en* sak, det usla, das schlechte, en annan; och det är komiskt att se, hur herr Wohlin, just när han tror sig vara som mest bös, genomgående presterar vad som är schlecht, *schlecht und billig*. Men i den vägen kan författaren verkligen prestera det otroliga. Läsaren må själv döma av t. ex. följande strofer ur dikten »*Hårdhet*»:

> Jag älskar det sinne som glimmar klart
> som glasen i salarnes ljusa speglar

och ej suger på svampiga själars art
all smuts som ur händer dreglar,
som visar var tiggare kallt vad han är
i avundens svaga och lystna begär
och den rånares hand som slår det en gång
i blodiga skärvor skär.

Jag älskar den man som lyss till allt
som stönar ur seklernas tunga vindar,
men riglar sin port och skrattar kallt
inom spetsiga gallergrindar;
som ensam och hård bak förgyllda lås
hör gatornas hat mot portalerna slås,
men lyfter sitt glas och beklagar torrt
att folk behagar förgås.

Jag älskar den furste som furstar lik
gör sitt liv till maktens och lyckans fester
och bjuder slösigt och glad och rik
vackra och stolta gäster,
och efter supén från sitt slotts balustrad
som en burlesk tablå efter vinernas rad
visar dem torgen, där ljusen fladdra
över svultna massors skrik.

Jag älskar spelet av guld och vitt
i en höstrymds drivande kalla skyar,
den själ som är huggen i hårda snitt
och är skarp som en stormvinds byar;
som aldrig på något öder en skärv
men vaktar sin lyckas och krafts förvärv
och icke rädes sin grövsta piska
i tjutande hundars mitt;

den skönhet, den prakt vid fyllda fat
som hatar smutsiga, svultna och slika
med samma förbittrade självförsvars hat
som dessa hata de rika,
som aldrig sin stolthet i eftergift ger
och sluter förbund och sänker sig ner
och gör livet så lågt och vekt och vänligt
att man knappt vill leva det mer.

Herr Wohlin tror sig utan tvivel med dessa rader ha lämnat ett styft bidrag till övermänniskans psykologi och förstår ej, att det ideal, han här förkunnar, ingenting annat är, än vad varje liten grossörsbracka, varje liten däst lantprost tänker i det innersta av sitt hjärta och, så gott sig göra låter, även praktiserar i livet. Men erkännas måste, att herr Wohlin lyckats kläda denna brackans livsåskådning i en ämnet fullt passande form: hans tal om »all smuts, som ur händer dreglar» är verkligen ett rekord i den vägen.

Det må gärna erkännas, att så tarvliga som dessa nu delvis citerade aktstycken äro ej samtliga alstren i häftet. Men det finns å andra sidan ej en enda rad, som innehåller ett poetiskt fynd, ej en enda vers, som är buren av konstnärligt allvar. Och den idékrets, inom vilken hans produktion rör sig, är till ytterlighet banal, fullkomligt blottad som den är på allt kulturellt innehåll. Man frågar sig, hur det är möjligt, att en person, som dock varit i tillfälle att förskaffa sig en del av den bildning, ett svenskt kultursamhälle har att bjuda, ej känner andra livsvärden än prakten vid fyllda fat, banal gottköpserotik och en

lika banal naturglädje. Ty dessa moment plus ett bornerat förakt för de svultna och fattiga representera idékretsen i den Wohlinska produktionen, vars form på intet sätt överskyler innehållets tomhet.

Denna tarvliga diktsamling, som aldrig bort se, dagens ljus, har emellertid utkommit på Bonniers förlag och ligger nu, låt vara i en plebejisk utstyrsel på varje boklådsbord sida vid sida med de andra alstren från detta förlag. Därom vore ju i och för sig mindre att säga; men det är med de dåliga böckerna som med ogräset på fälten, de göra icke blott skada genom den plats de upptaga utan de suga även näringen, som i detta fall är publikens uppmärksamhet och pängar, från den verkliga diktningen, och göra ju på detta sätt en direkt skada. Att rycka upp detta ogräs med rötterna är naturligtvis svårt nog; men lika visst som det är kritikens uppgift att framhäva, vad som i vårt land produceras av äkta poesi, lika visst är det också dess plikt att motarbeta spridningen av sådant litterärt ogräs, även om det släppes ut av Bonnierska frökontrollanstalten.

ANDERS ÖSTERLING

PRELUDIER

(1904, 14 juni)

Då författaren till ovanstående diktsamling för ett år sedan debuterade med några dikter i publikationen »*Från Skåne*», profeterade en kritiker i denna tidning*, att hr Österling en dag av alla den svenska poesiens vänner skulle hälsas som en skald av rang. Denna profetia har gått i uppfyllelse över förväntan, i det att i dessa dagar icke blott den svenska poesiens vänner, utan även dess svurne fiender med Ruben G:son Berg i spetsen hälsat hr Österling som en poet av guds nåde.

Det är inte vår mening att närmare undersöka grunderna till denna gynnsamma kritik från Upp-

* B. L. i tidn. Arbetet. Jfr »Barbarskogens skald», sid. 29. *Utg:s anm.*

sverge, ty detta vore liktydigt med att dröja vid de mindre tilltalande sidorna av den Österlingska diktningen, vilket ingalunda är vår avsikt. Med sina fel och förtjänster är Anders Österling i varje fall en litterär kraft, som i sina bästa ögonblick är i stånd att skapa äkta poesi, och som älskar skönheten allt för högt, för att icke åtskilligt, som ej är skönt, kunde bli honom förlåtet.

Det är naturligtvis ej underligt, att en skribent, som är sina knappt fyllda tjugo år, ej har att uppvisa en fullt utpräglad diktarfysionomi. En poet, vilken likt Österling ännu befinner sig i läroåren, måste naturligtvis gälda sin tribut åt mästarne, och i själva verket kan man också hos Österling konstatera mycket påtagliga inverkningar av å ena sidan Dehmel och Stefan George, å andra sidan av Ola Hansson och allra mest kanske av Vilhelm Ekelund. Detta är ju i och för sig absolut icke klandervärt, tvärt om visar det endast, att Österling ställer sina poetiska ideal mycket högt, då han valt sådana läromästare. Hans bästa dikter äro också burna av ett konstnärligt allvar, som stämmer till andakt; han hör påtagligen till den tämligen sällsynta grupp av diktare, för vilka poesin är ett väsen alltför högt och heligt för att användas i dagsbestyrens tjänst.

Denna ideella lyftning har även adlat Österlings språk, som är rikt, stundom yppigt utvecklat, men i hans bättre dikter alltid rent och aristokratiskt. Och ur flera av dessa strofer ljuder klart förnimbar en ton av den heliga tystnadens musik, medan rymden

vidgas och ljusnar som hade himlen vuxit ut i det oändliga. En sådan dikt är t. ex.:

TILL SKÖNHETEN.

Min skönhetstörst jag aldrig mäktar tala.
blott dunkelt tolka i en dröms symbol.
Min själ är lik en vid, kristallisk skål,
i vilken klara vatten drömma svala.

På gulvit marmor skålen ensam blänker
emot en himmels rena blå,
och över stenen krusas tyst och gå
de vita dagrar vattenskuggan sänker.

Och vattnets rymd, av ljuset genombrunnen,
står i oändlig ro mot himlens grund,
snart stillnar dagen mot sin middagsstund
och under skålen skuggan är försvunnen.

En droppe soldagg perlar ned — då bäva
kristallens djup, det porlar underbart,
och vattnets brädd, som drömde spegelklart,
ses dallrande vid randens linje sväva.

Och upp vill allt, upp i en stråle svinga,
stiga i sol och saligt drickas ut
i glansens hav som blånar utan slut:
som ton vill allt i rymdens hymn förklinga.

Bland bubblorna en silvergnista hoppar,
dess glimt i marmorns blånad blixtrar till,
det sväller, sjuder, vattnet frysa vill
och — kväller över — uti arma droppar.

Ännu en dikt må anföras för att visa huru fint Österling stundom förstår att låta en liten själsstämning bäras upp av en naturmålning:

PIONERNA.

Det doftar mull och parkens blomster blunda
i salighet, då regnets droppar flöda.
Men liksom trötta synder tunga, runda,
osläckligt flammande pioner glöda.

Och medan än som brustna purpurtoner
i svarta mullen lösa blomblad dala,
ensamt och gällt som eviga passioner
pionerna i aftondimman tala.

En sådan dikt är äkta. Men detta kan tyvärr icke sägas om allt, vad hr Österling i denna diktsamling presterar. Hans odisputabla välde över formen förleder honom ofta att göra en dikt av ett motiv, som aldrig *levat* i hans själ; och då radar han ord efter ord, rader efter rader samman till sonetter, där varje vers är grann och ståtlig som en nymålad teaterkuliss, men där totalintrycket blir det av en tom scen; man saknar det levande. Och på samma sätt ger han ofta i stället för en dikt endast en rad av sensationer, mellan vilka *das geistige Band fehlt*, och som sålunda aldrig kunna förtäta sig till en poetisk stämning. Han är vid sådana tillfällen helt visst offer för ett självbedrägeri, ty om någon medveten svindel kan det ej här vara tal; men just därför måste

varje uppriktig vän av hans diktning beklaga, att han kan prestera alster så oäkta i ton och tanke som t. ex. denna slutstrof ur dikten

MYSTERIET.

Oktoberstormens toning är som ett sorgeminnes,
där ingen vänlig stråle och ingen utgång finnes.
Inom oss makter vakna och vilja till sin moder . . .
Så vilja vi sätta oss vid dessa dystra floder,
begråtande varandra. Ack våra hjärtans kvinnor,
hur främmande de skrida som stela lustgudinnor.
Likgott om vi oss spara, likgott om vi oss slösa,
fast gåtan själv vi äro, vi aldrig gåtan lösa
Som fosforbleka irrbloss dö namn och tankar ut.
Vi hava lekt en tid
och nu är leken slut.

I denna dikt finns det, med förlov sagt, ej ett uns av mysterium men ganska mycket gottköpspessimism, trivial, därför att den icke är sprungen fram ur hjärtat utan ur en tom och abstrakt konstruktion. En sådan dikt — och det finns tyvärr alltför många av den sorten i Preludier — verkar dubbelt pinsamt, därför att den så grovt svär emot det konstnärliga allvar, som lyser fram ur Österlings bästa dikter.

Det ligger också åtskilligt av opoetiskt lättsinne i det sätt, varpå Österling stundom imiterar sina förebilder, i främsta rummet Ekelund. Ordet imitera är här valt med full överläggning; det är nämligen här alldeles icke fråga om någon organisk parallelism, sådan som ju ofta kan förefinnas mellan skalder med

besläktade gemyt, utan om en rent mekanisk efterbildning. Det kan måhända synas oridderligt, kanske rent av hjärtlöst att jämföra denne, låt vara högt begåvade, debutant med Vilhelm Ekelund, som utan jämförelse är det nutida Sverges störste lyriker; men det är ej heller frågan om någon jämförelse i vanlig mening. Även om Österlings poetfysionomi ännu ej avtecknar sig fullt markerad mot bakgrunden av hans förebilder, så kan man dock redan nu klart skönja, att väsensgemenskapen mellan honom och Ekelund är så gott som ingen; och det är därför att våldföra sin egen natur, då Österling efterbildar Ekelund så grundligt och så lättfärdigt som han gör exempelvis i dikten »*Almarne*». Den Ekelundska originaldikten heter »*Trädet*» och har följande lydelse:

Blå som ett hav var luften bakom trädet,
blå som ett hav och djup av mäktig stillhet
och eftermiddagsglansens stora klarhet —
Ett träd som alla andra, och dock — sällsamt!
förnimmer jag än varje linjes dallring
i detta stumma spel av ljus som rann;
och som en blixt, en gåtfull uppenbaring
stod denna stora självfullhet för mig,
vars väsen ej jag tyda kan, men gläds
att kunna närma mig och ana.

Österlings »*Almarne*» har följande lydelse:

Likt praktfullt tunga drömmar som med möda
mot klarhet stiga, stelna i metallen,
så sova almarne, högt uppe svallen
mörkt gyllene i gyllne luften glöda.

Jag lyssnar efter den musik som danat
orörlighetens lustgård, hör en flämtning
i kronorna, en dämpad andehämtning
och ger mig hän tillfreds med det jag anat.

Om möjligt ännu påtagligare är efterbildningen i »*Vårrägnet*», som endast är en banaliserad omskrivning av Ekelunds »*Psyke i gränden*». De äro redan i och för sig komplett misslyckade, dessa dikter, och detta kan i viss mån sägas lända Österling till heder; ty det visar, att han i själva verket endast kan hålla sig uppe som poet, när han är sig själv, — men han sviker sig själv allt för ofta.

Anders Österling hör ej till de gudabenådade varelser, vilka liksom Ola Hansson och Vilhelm Ekelund från första stund gå sin väg fram med geniets ljusa målmedvetenhet; han rör sig alltjämt på det vanskliga plan, där Emil Kléen och Axel Wallengren vandrat före honom. Liksom de misslyckas han stundom; men när han lyckas, ljuder det en säregen musik ur hans rytmer, och man tycker sig tvärs igenom mörka, nattliga dimmor skönja de silverljusa konturerna av en ren och vacker själ.

GUSTAF ULLMAN

VÄSTKUST — UNGT FOLK

(1904, juli)

Om någons väg genom livet är törnbeströdd, så är det poetens.

Det är inte konstnärssjälens inre slitningar, inte de brännande skaparkvalen jag tänker på; jag menar helt enkelt det borgerliga livets vädjoban, sådan denna gestaltar sig för en poet, som håller sin konst helig, och kanske till på köpet lever i ett litet land.

Han är ung och okänd, men han har lyckats uppdriva ett par hundra kronor, så att han kunnat betala tryckningen av sin första bok, vars manuskript i sakta mak gjort sin rond hos förläggarne och refuserats av dem alla, efter som publiken icke köper lyrik av okända poeter. Men nu är boken ute, och fastän omslaget är mindre vackert och papperet väl grovt, så är det dock skönt att veta, att nu få

ens hjärtas bästa tankar andas den friska luften därute.

Dagar gå, och veckor, och slutligen kommer den första recensionen. Recensenten, som själv misslyckats både som lyriker och novellist, men ännu fuskar i båda genrerna och lite till, vädrar oråd, och med de smås instinktiva hat mot vad som är äkta kastar han sig över den okände debutantens bok. Det är absolut ofarligt, ty en poet varken kan eller får bemöta en recension; han är därvidlag fullkomligt värnlös. Men recensenten, som är en kvick karl, icke av naturen, men av yrket, kastar först fram några sarkasmer om poeter i allmänhet, talar sedan om fullkomlig brist på begåvning, smaklöshet, förkonstling etc., och kritiserar sedan språket, som han finner osvenskt och följaktligen löjligt. Så slår han ned på det vackraste poemet i boken, river ut diktens öga och håller det brustet och livlöst upp för publiken: se här mina damer och herrar, kan ni finna något förnuft i det här? Det är ju den själlösaste vanskaplighet!

Och publiken lunkar tätt efter i kritikens fjät. När det gäller ett vetenskapligt arbete, faller det aldrig den stora allmänheten in att säga: det förstår jag inte, alltså är det nonsens. Men när det gäller ett poem, då anser sig även den mest opoetiske kälkborgare ha rätt att säga: detta begriper inte jag, alltså är det rena strunten. En var vet, att en slamrande fabrikslokal ej är rätta platsen för att höra musik, men de flesta tänka ej på, att så länge själens öra

är fullt av dagsbestyrens larm, så är det ej rätt skickat att förnimma de tonande böljeslag, som stråla ut från en vacker dikt. En målning måste som bekant ses i en viss belysning för att komma till sin rätt; och på samma sätt fordrar ett poem även *sin* belysning, blott med den skillnaden, att dagern här ej kan fås utifrån, utan måste finnas i läsarens egen själ.

Men på dessa enkla ting tänker den stora allmänheten sällan, och därför har den äkta lyrikern så svårt att slå sig fram vid sidan av alla de litteraturalster, som ställa mindre fordringar på läsaren.

Dock händer det ju understundom, att en poet, även om han är en ren lyriker, kan bli uppskattad och beundrad rent av under sin livstid. Den unge debutanten, som att börja med hånades ner som idiotiserande skaldeyngling, är trots allt vorden en storhet, som är vida berömd i norden och med vilken även utlandet sysselsätter sig. Då kan det hända, om det vill sig väl nämligen, att han i honorar för vad han skapat under tre års intensivt diktarliv kan få en summa lika stor som typografen, vilken sätter boken, har i årslön, och kanske dessutom ett pris på ett par hundra kronor. Men därutöver kan han ej sträcka sina förhoppningar. Hans ungdomsvänner, vilka leva i idyllisk obemärkhet men med goda inkomster som skolmän och professorer, erhålla gång på gång anslag av regeringen och andra myndigheter för studier i utlandet, för utgivandet av lärda verk etc., och då knusslas det ej på tusenlapparne. Men statsanslag åt en svensk poet — vilken tanke!

För så vitt nämligen skalden ej finner nåd inför d:r C. D. af Wirsén. Då får han vid något högtidligt tillfälle tillsammans med ett dussin andra svenska skriftställare — dela ett års professorslön.

* * *

Var gång jag ser en ung poet, som går sina egna vägar, glider jag in i den tankegång, jag ovan antytt, och Gustaf Ullmans diktsamling *Västkust* är närmaste anledningen till att jag nu dristar mig framlägga dessa reflektioner inför en ärad och sympatisk allmänhet.

Det gives i denna »Västkust» en eller annan dikt, som man kan finna mindre betydande; men man skall i Ullmans lyrik aldrig möta en falsk ton, aldrig en stämning som är konstruerad, aldrig en efterbildning, som bleknar och blir askgrå, när blott originalet nämnes. Hos Ullman är allting friskt och äkta, framsprunget rakt ur själen. Därför skänker hans diktning en underlig känsla av trygghet, icke den troendes blinda tillförsikt, utan den erfarne sjömannens glädje vid anblicken av fyren: en fast punkt, en lysande verklighet.

Ullman är hallänning, född och uppfödd vid Nordhallands karga och klippiga kust, som han älskar med samma djupa, för all kritik oåtkomliga hängivenhet, som en gång band och väl ännu binder Ola Hansson vid Skåne. De blånande dagrarna och de veka, i fjärran förtonande konturerna, som ge

denna underbara oändlighetsstämning åt de skånska diktarnes vers, finner man knappast i Ullmans diktning; hans språk äger tvärtom, trots sitt musikaliska välljud, något av granithällens markerade fasthet. Men kustklippornas rena linjer, havslandskapets klara och djupa, ständigt skiftande färgspel, den friska, saltmättade luften och det blänkande solglittret över havet, allt har här smält samman och förandligats till intim och självfull poesi. Och stundom tycker man sig bakom en häck av vide och kaprifol fånga en skymt av poeten själv, ungdomligt käck och ungdomligt försagd, med drömmarens blånad i blicken, och hjärtat fullt av alla de sorger, varmed denna den bästa av alla världar hemsöker de bästa av sina barn.

Vad som icke minst frapperar hos denne unge poet är hans utpräglade självständighet; det är icke möjligt att peka på några förebilder. Ullman har utan tvivel lärt mycket av både vårt eget och andra lands poeter, men dessa lärdomar ha hos honom omsatts till estetisk kultur, aldrig flödat ut i form av efterklangsdikter. Därför kan han också vara så älskvärt naturlig som han är, så fri från affektation och pose. Men vilken målerisk kraft, vilken plastisk gestaltningskonst präglar ej en dikt som denna:

KERSTIN THOTT.

I vintermorgonens sena gryning
blev rymden rodnande kall
och isgrön glimmade Kattegats dyning

och frostvit fästningens vall.
Fjärran öde ö
låg dimblå i skuggan i snö,
men med skära ljusa dagrar
på de låga klippornas toppar
i västersjö.

Och Kerstin Thott, den stolta, unga —
herr Jeppes ädla gemål —
med flätor gyllenröda och tunga,
med blickarna kalla som stål
ensam stod och såg
mot fjärmast svartnande våg.
Hon dröjde på frusna vallen
som i morgonrodnadens vilda
belysning låg.

»Fru Kerstin», bad man, »tag dig till vara!
Dagbräckningens frostkalla stund
kan bringa ert ädla liv i fara.
Förfrusen ni blir i grund.»
»Vintervind! Blås opp!
Jag är ej en rosendeknopp.
En vind som kallare brände
förfrusit mitt klappande hjärta,
mitt lågande hopp.»

Och vilken i all sin enkelhet betagande melodi tonar ej ur denna lilla hembygdsvisa:

Här är den ljusa viken,
där böljebruset rullar in
från havets dunkla riken,
den viken, den var min.

Min barndoms blå vasaller
med sorl och sång mig ta emot
för varje våg som faller
i sanden för min fot.

Här fläkten lungan fyller
med sjöluft, kyligt frisk och salt.
och viddens sol förgyller
med sällsamt varma dagrar allt.

Och här, där minnen leka
i stänk och brus en vårlig kväll,
jag ville sakta smeka
den öde strandens nakna häll.

Den är vacker denna dikt, där melankolin för ett ögonblick ljusnar i barndoms- och hembygdsminnenas bleka glans. Men i andra dikter träder svårmodet mörkt och odämpat i dagen. Ullman är långt ifrån någon doktrinär pessimist, men livet synes redan ha skänkt honom alltför mycket både av gott och av ont, för att icke lidandet skulle ha gjort sin insats i hans produktiva liv. Men just i dessa smärtfyllda dikter, t. ex. *Förlist*, *En själs svartsjuka* m. fl., visar sig Ullman som en äkta lyriker, vars utvecklingsmöjligheter ingen kan överblicka. —

Medan diktsamlingen *Västkust* rönt ett någorlunda anständigt mottagande av kritiken och även uppmärksammats med ett Bonnierpris, har den uppsvenska kritiken återvänt till sina gamla traditioner gent emot Sydsverge, när det gällt novellsamlingen

Ungt folk. Det må vara sant, att denna bok i stort sett ej befinner sig på samma konstnärliga nivå som Västkust, att kompositionen där och var lämnar övrigt att önska, men boken rymmer dock så mycket av levande verklighet, av okonstlad natur och poetiskt gemyt, att den gör sin unge författare all heder.

Den första berättelsen — Ungt folk — är historien om en ung drömmares utveckling från gosse till man. Det finns i denna novell förträffligt givna detaljer, exempelvis verkstadsscenerierna, Rachel och hennes far o. s. v., men vad som i mina ögon ger *Ungt folk* en given rangplats, är den intensitet, varmed Ullman har fått fram den snöpliga desillusionering, som livet så ofta presenterar som slutlikvid för ungdomsårens strider och segrar. Novellens abrupta avslutning, som kritiken gjort till föremål för klander, är i själva verket ett mycket lyckligt grepp för att skärpa vad förf. vill ge — intrycket av desillusionens ändlösa ödevidder.

Den sista och till omfånget största av novellerna, Sune i Storvik, är historien om en ung bondson, som i en universitetsstad fått del av den nya tidens kultur och därigenom blivit främmande icke för sin hembygd, ty den älskar han ännu lidelsefullt, men för sin hembygs människor, sina föräldrar, syskon och barndomsvänner. Ola Hansson har i en av sina mästerligaste skapelser — novellen »Hemlös» — tecknat innersidan av en sådan dubbelgångares själsliv i all dess tragik; Ullman dröjer huvudsakligen vid den yttre kontakten och brytningen mellan den hemlöse

och hans omgivning. Själva huvudpersonen, Sune i Storvik, framstår därför något otydlig, men till gengäld är den folkliga miljön, kustlandsbönderna och deras kvinnor, tecknad med en fascinerande åskådlighet. Man kommer närmast att tänka på Strindbergs Hemsöbor och Skärkarlsliv, när man läser dessa präktiga skildringar av nordhalländskt folkliv och nordhalländsk natur.

Högst i konstnärligt avseende står dock utan tvivel den lilla novellen *Under piskan*. Man skulle om detta säregna aktstycke vilja säga vad Nietzsche en gång skrev om Strindbergs »Samvetskval»: »es ist eine harte Psychologie», det är en djärv och stark psykologi. Ensamt denna novell, vars innehåll ej kan refereras utan att brista sönder, är en säker borgen för att Gustaf Ullman även som prosaförfattare är i stånd att prestera ting, som måste betecknas som förstklassiga.

GUSTAF HELLSTRÖM

OCH

ARTUR MÖLLER

[HELLSTRÖM: UNGKARLAR – MÖLLER: SENA TIDERS BARN]

(1905, jan.)

Författarne till ovanstående arbeten ha fått uppleva den för dem själva måhända smärtsamma chikanen att av den svenska kritiken presenteras som ett par siamesiska tvillingar, och kritiken har så till vida haft sina skäl härtill, som de båda äro helt unga, båda debutanter, båda skåningar och båda röja, var och en inom sin sfär, en omisskännlig talang. Men trots sin ungdom — vi misstänka att ingen av dem har exercerat beväring — äga de båda redan så skarpt markerade drag, att deras andliga frändskap kan reduceras till ett minimum.

Herr Artur Möller torde redan vara bekant för en del av denna tidnings läsare genom den broschyr

om prostitutionen, han för några år sedan utgav under signaturen Einar Ekstam. Som socialt inlägg var denna produkt allt annat än skarpsinnig, men framställningen bars upp av en stil, vars muskulatur var både spänstig och harmoniskt utvecklad, och tvärs igenom all den hyperidealistiska kätjans deklamationer bröt det stundom fram en lätt dallring av något som minde om poesi.

Den samling noveller, varmed herr Möller nu debuterat, är tämligen ojämn, men inrangerar otvivelaktigt sin auktor bland de i vårt land icke allt för talrika författare, som måste tas på allvar. Högst i samlingen står utan jämförelse den första novellen, *En Kontorsfröken*, som skildrar det andliga och lekamliga bortvissnande, som en ung fattig flicka av överklassen är dömd att genomgå på sin väg genom livet som kontorsfröken. Samma ämne har nyligen behandlats av en talangfull uppsvensk skriftställare, herr Henning v. Melsted; jag känner tyvärr icke det ifrågavarande arbetet och kan sålunda ej yttra mig om vare sig företräden eller påverkan. Men den Möllerska skildringen är given med en så medryckande intensitet och en så temperamentfull känslighet, att varje litterär påverkan synes absolut utesluten. Med sin bittra tragik, vars smärtsammaste udd just är dess banalitet, bildar detta livsöde, så som Möller skildrar det, en anklagelse mot det nuvarande samhället långt skarpare och verkningsfullare än många agitationsbroschyrer tillsamman. — Av helt annan art är skissen »Galeotto i Småland», där förf. med ett strålande

G

[HELLST

Författa
leva den f
nen att a
par siames
haft sina
båda del
och en i
trots sin
har exer
markerad
duceras
Herr

Jag kan ej svarva granna tal, förlåt det,
fast alla här må håna mig som platt!
Mitt patos, o du skulle skratta åt det,
om du ej hade vant dig av med skratt.

Men till gengäld har Gustaf Hellström fått en gåva, som även Mefistofeles ägde: han känner sitt folk. Han är den borne observatören, och han ger sina observationer med en träftsäkerhet och en plastisk åskådlighet, där den minsta nyans är tagen på kornet. Hans stil äger en viss soignerad brutalitet och rör sig med en, man skulle stundom vilja säga onaturlig ledighet. Hellström är icke poet, knappast känslomänniska; men över alla dessa skildringar, som mestadels behandla militära och civila typer ur småstadsbourgeoisin, vilar det goda humör, som känslan av att fullt behärska sitt ämne skänker. Han äger åtskilligt av den dissekerande vetenskapsmannens intresse för sina försöksobjekt, men någon medkänsla för sina hjältar och hjältinnor har han i regel icke; när han är som mest sympatiskt stämd emot dem, tycker man sig i hans uppsyn spåra samma hjärtliga, kannibaliskt mysande smil, varmed jag förmodar, att satan betraktar vår tids biskopar och präster.

humör, som ovillkorligen smittar läsaren, förtäljer sagan om hur en troende prästfamilj i Småland på det mest hårresande sätt föres bakom ljuset av en likaledes troende piga och hennes »bror». Mindre lyckat är däremot det utkast, som bär överskriften Normalskjortor; där finnes bra gjorda iakttagelser, goda råämnen till en novell, men tyvärr kan förf. här ej lägga band på sin socialpolitiska lusta, utan drar i fejd mot socialdemokratin som — en erosdödande makt o. s. v. Vad Ferdinand Lassalle och Axel Danielsson skulle le ett gott löje i sina gravar, om de finge höra denna de yttersta dagarnes anklagelse mot socialismen!

De övriga novellerna så väl som det dramatiska utkast, som avslutar boken, äro av mera obetydlig art, men för en tjugoårig skribent ingalunda kompromettерande.

Medan herr Artur Möller vid sin debut möttes av ett ampelt, men i stort sett icke oförtjänt beröm, har hans jämnårige kollega Gustaf Hellström drabbats af kritikens onåd i dess mest förkrossande form: prof. Levertin har nämligen beskyllt honom för simpelhet i uppfattning! Sådant måste kännas genom märg och ben.

Nå, det må nu gärna medgivas, herr Hellström är icke en skribent, som parfymerar sina skrifter med upphöjda känslor och ädla tänkesätt. Han kunde strängt taget hälsa den svenska publiken med samma ord, som Mefistofeles i förspelet till Faust riktar till gud fader:

Jag kan ej svarva granna tal, förlåt det,
fast alla här må håna mig som platt!
Mitt patos, o du skulle skratta åt det,
om du ej hade vant dig av med skratt.

Men till gengäld har Gustaf Hellström fått en gåva, som även Mefistofeles ägde: han känner sitt folk. Han är den borne observatören, och han ger sina observationer med en träftsäkerhet och en plastisk åskådlighet, där den minsta nyans är tagen på kornet. Hans stil äger en viss soignerad brutalitet och rör sig med en, man skulle stundom vilja säga onaturlig ledighet. Hellström är icke poet, knappast känslomänniska; men över alla dessa skildringar, som mestadels behandla militära och civila typer ur småstadsbourgeoisin, vilar det goda humör, som känslan av att fullt behärska sitt ämne skänker. Han äger åtskilligt av den dissekerande vetenskapsmannens intresse för sina försöksobjekt, men någon medkänsla för sina hjältar och hjältinnor har han i regel icke; när han är som mest sympatiskt stämd emot dem, tycker man sig i hans uppsyn spåra samma hjärtliga, kannibaliskt mysande smil, varmed jag förmodar, att satan betraktar vår tids biskopar och präster.

DAVID SPRENGEL

FRÅN DET MODÄRNA DANMARK

(1905, jan.)

Herr David Sprengel, vars talangfulla förstlingsarbete »De nya poeterna» på sin tid utförligt omnämndes i denna tidning, har efter två års tystnad framträtt med ett nytt arbete, *Från det modärna Danmark*, vars sista häfte utkommit i dagarne. Det är en intressant och väckande bok, som bör få spridning i vida kretsar.

Vad som ger det Sprengelska arbetet ett alldeles bestämt värde är i främsta rummet tre egenskaper. »Från det modärna Danmark» är för det första en *intelligent* bok. Redan i »De nya poeterna» gjorde man bekantskap med en stark och spänstig intelligens, vars kritiska blick trängde tvärs igenom de glorvördigaste traditioner, och i boken om Danmark är framställningen från första sidan till den sista buren av en intellektuell vigör, som med sin friska livskraft

verkar ungdomlig i ordets bästa bemärkelse. Sprengel äger icke blott förmågan av en skarp och genomträngande analys, utan har också fått syntesens gåva: han öppnar utsikter, låter horisonter skymta fram, och ur de torra sakförhållandenas råmaterial drar han ofta ut den kostbara kvintessans, som man kallar en fruktbar idé. Av poetens sensitiva känslighet för intryck äger han jämt så mycket, som det behövs för att bli en kritiker av rang.

Vad som därnäst gör denna bok om Danmark till ett tungt vägande arbete är den levande *entusiasm*, varmed Sprengel omfattar sitt ämne och sin uppgift. Man känner, att här står man verkligen inför en skribent, som har på hjärtat något som han vill ha sagt. Sprengel är långt ifrån någon okritisk panegyriker, men han har tack vare lyckliga omständigheter haft tillfälle att se och förnimma den danska kulturen inifrån, han har förstått och till en viss grad känt sig solidarisk med de strävanden, som leva och växa sig starka inom denna kultur, och han har slutligen trott sig finna, att den danska kulturen är på åtskilliga punkter överlägsen den svenska. Och som god patriot har han då, till den kraft och verkan det kan väntas medföra, med liv och lust framhävt dessa den danska kulturens ljusa sidor som exempla ad imitandum, som efterföljansvärda föredömen, och samtidigt sagt sina landsmän en del sanningar, som ofta äro tänkvärda, men icke alltid välbetänkta.

Det är tydligt, att en bok, som är skriven med dessa förutsättningar och som grundar sig på studier

gjorda under halvtannat års vistelse i olika delar av Danmark, skall fylla en väsentlig lucka i vår litteratur. För uppsvenskarne, även de beresta bland dem, är vårt intressanta grannland så gott som fullkomligt en terra incognita, och detsamma gäller också, trots nyskandinavism och Köpenhamnsresor, i förvånande grad om sydsvenskarne. Så mycket välkomnare böra då de livfulla och medryckande skildringar vara, som Sprengel ägnar åt Danmarks politiska och litterära liv, dess konst, teater och press, åt högskolorna, kyrkan o. s. v. Till bokens mest fängslande partier hör kapitlet »Köpenhamn som storstad», vilket utgör en social studie av stort värde och särskilt intressant genom den oförbehållsamma rättvisa, som författaren här låter vederfaras den danska socialdemokratin, vars kulturella betydelse han skildrar med sakkunskap och värma. Raskt och träffande målar Sprengel det danska studentlivet, som i så mycket avviker från det svenska, och även det förträffliga kapitlet om hedsaken vittnar om grundliga studier på ort och ställe. Här som ofta har författaren vunnit sitt goda resultat genom att kombinera egna iakttagelser med ett flitigt studium av tillgängliga litteraturkällor. Ett stort antal mestadels representativa, ofta mycket roliga bilder illustrera texten.

Det Sprengelska arbetet har emellertid ännu en tredje egenskap, som är värd att lägga märke till. Det är författarens ärliga *radikalism*. Den svenska litteraturen kan för närvarande uppvisa ett galleri av ganska intressanta och sinsemellan välmarkerade fysio-

nomier; men det finns bland svenska skriftställare av rang, om man undantager Ossian-Nilsson, ej en enda, som kan sägas göra skäl för epitetet *radikal*. Där finns allehanda upplysning, skepsis, fördomsfrihet, pessimism, hedendom o. s. v., allting, blott icke den intellektuella lidelsefullhet, som kallas radikalism. Sprengel är radikal, icke blott i den mening, att han aldrig rädes för att låta tanken löpa linan ut, utan även därför, att han i motsats till skeptikern har en stark vilja och en stark tro på de nya livsvärden, som så att säga ligga i luften, men ännu ej fått fast fot i verklighetens mark. Han är en fantasirik verklighetsmänniska, men ingen drömmande ideolog; en trotsig livsbejakare utan fruktan och tadel, på vilken man kan tillämpa vad Brandes någonstädes yttrat om Heine, att det i honom ej fanns en konservativ blodsdroppe. Och lika varmt som Sprengel älskar vad han finner äkta och livskraftigt i samtidens kultur, lika ärligt hatar han och ger luft åt sitt hat *mot* alla de kulturfientliga makter, som än i dag på många punkter hålla våra modärna samhällen nere på barbariets nivå.

Man behöver ej mycket skarpsinne för att räkna ut, vad mottagande en sådan skribent skall röna i Sverge. Herr Sprengel har av den svenska kritiken hälsats med en störtskur av okvädinsord, som i all sin grovhet, enfald och perfiditet osökt erinrar om det mottagande, som samma kritik beskärde August Strindberg under första hälften av åttiotalet. Det är sant, herr Sprengel har så till vida givit lastarenom rum, som han verkligen uraktlåtit att i manuskriptet

stryka ett par danismer och på någon enstaka punkt måhända slår över en smula i sin kritik av svenska förhållanden. Men på själva huvudsaken — att boken i sin helhet är skriven med sakkunskap och talang — inverkar detta icke, och endast illviljan eller den efter nådevedermälen fikande servilismen kan ha panna att utge dessa perifera och blott sporadiskt förekommande brister som en lång kedja av oförlåtliga dödssynder.

Det kan ej falla oss in att ytterligare spilla ett ord på den smutskastning, som denna bok renderat sin författare; blott för att visa, vilka tarvligheter den sårade egenkärleken, den nationella som den privata, kan förmå våra litterära »storheter» att prestera, skola vi ägna ett ögonblicks uppmärksamhet åt den enda bland dessa artiklar, som åtminstone i formen bevarat en viss yttre anständighet. I Handelstidningen för den 18. januari har prof. Karl Warburg med sin kända beundran för svenskheten i alla dess former — e longinquo major reverentia — brutit en lans för den svenska äran och nedgjort den Sprengelska boken i en artikel på nära fyra spalter. Om karaktären av denna kritik kan man få en föreställning, då man hör, att prof. Warburg som *förkastliga danismer*, vilka Sprengel låtit komma sig till last, anför ord sådana som *skogsturer*, *lägenhetstyp*, *räcka*, *drift* (i betydelsen näring, industri), *lässtuga*, *upplevelse* o. s. v., eller då man t. ex. läser följande passus:

> Däremot måste jag bestämt bestrida författarens uppgift, att ännu för kort tid sedan »förmögna» köpenhamnare togo mat med sig i Tivoli.

Sådant verkar ju enbart komiskt, ingenting vidare. Något mera blandat blir däremot intrycket av nedanstående — i prof. Warburgs ögon synbarligen mycket graverande klander:

Den danska prässen är herr Sprengels förtjusning, främst Politiken — »ett blad som litterärt varit av större betydelse för Danmark än någon annan tidning i världen under de senaste 20 åren varit för sitt land» — och Socialdemokraten.

Men t. o. m. den av förf:n fördömda vedervärdige skandalskribenten Johannes Hansen i Middagsposten förklaras vara »en av landets allra mest beundransvärda journalistiska pennor.»

Överraskande är för övrigt, att kapitlet om kulturen totalt saknar en avdelning om vetenskapen.

Professor Warburg gör sig här skyldig till ett felaktigt citat: Sprengel säger ingalunda, att Johannes Hansen *är* en av landets mest beundransvärda pennor, utan att han *äger* en av landets etc. Professorn finner måhända denna differens betydelselös. Men, för att taga ett lättfattligt och belysande exempel, om prof. Warburg *äger* en vacker bordsprydnad, så är det ju icke därför sagt, att han *är* en bordsprydnad, icke ens vid svenska akademiens bord.

Professor Warburg klandrar Sprengel vidare därför, att han ej ägnat ett särskilt kapitel åt den danska vetenskapen. Ja, varför har inte herr Sprengel skrivit om ett ämne som han absolut icke kunde behärska? Varför har han inte följt herr Fritz Henrikssons exempel från Tyskland och om ett halvt dussin danska vetenskapsmän sagt detsamma, som var man kan läsa i ett konversationslexikon? Så hade han ju fyllt en

»stor lucka» i sin bok och på den punkten helt visst fått prof. Warburgs nådiga erkännande.

Det är på sådana anmärkningar, som prof. Warburg grundar den absoluta förkastelsedom, han i slutet av sin recension avkunnar över det Sprengelska arbetet. Vi förmoda, att herr Sprengel tar denna straffdom med lugn; och vad den övriga belackareskaran angår, så torde det vara skäl att gent emot den använda det enkla recept, som Bismarck brukade rekommendera i sådana fall: »den sortens fiender får man låta ruttna i deras eget träck». Medlet är enkelt, och kan, efter vad erfarenheten ger vid handen, med fördel även praktiseras i Sverge.

VILHELM EKELUND

IN CANDIDUM

(1905, febr.)

Efter något mer än ett års tystnad ger Vilhelm Ekelund nu ut sin femte diktsamling, *In Candidum*. Rent litterärt sett är hans position nu en helt annan, än då han för fem år sedan gjorde sin debut; den svenska kritiken har, alldeles oberoende av färg och partisynpunkter, snart sagt över hela linjen erkänt honom som en av de självfullaste poeter, Sverge frambrakt, och även av den danska kritiken har han rönt ampelt erkännande. Men för den stora allmänheten synes han än i dag vara ungefär lika främmande som den stund han föddes, och utsikterna att detta förhållande med tiden skulle ändra sig tyckas mänskligt att döma vara mycket små.

Det är från denna synpunkt tämligen meningslöst att ingå på någon utförligare presentation av Eke-

lunds senaste bok. Det lilla fåtal av publiken, som lärt sig att förstå och beundra hans diktning, skola även här med hänförelse återfinna *Elegiernas* skald, endast ännu mera förfinad och förandligad än förr; och den stora majoriteten skall med samma entusiasm som förr göra bruk av sin heliga rättighet att inför denna lyrik stå oförstående som en åsna. Man kan i publikens och förläggarens intresse beklaga detta senare faktum, men vid närmare eftersinnande finner man saken fullt begriplig. Ty denne poet, vars hjärta synes lika vekt som gryningens skäraste rosendagrar, och vars ord falla lätta som blomblad, är säkerligen en av de trotsigaste konstnärsnaturer som för närvarande fresta tillvaron på vår planet. Att göra en eftergift, låt vara än så ringa, åt publikens smak, vore för hr Ekelund lika omöjligt som för oss andre att leva utan syrgas: han skulle kvävas i en atmosfär, där hans genius ej kunde få andas fritt. Ekelund hör, liksom Hölderlin och Platen före honom, till den typ av diktare, som gå genom livet oförstådda av den stora hopen, hånade av filisterkritiken och sedda över axeln av de poetiska affärsgenierna. Men medan de senares berömmelse i regeln endast har att glädja sig åt en kort och bullrande allestädesnärvaro i rummet, lysa *de andres* namn som klara stjärnor genom årtusenden; om deras diktning gäller det stolta romarordet: *gloria melliti versus duravit in aevum*, den äkta poesiens ära skall vara i alla tider.

Det är emellertid, så har erfarenheten visat, me-

ningslöst att söka verka för någon vidsträcktare förståelse av den Ekelundska poesin, åtminstone icke hos den bokköpande delen av svenska överklassen. Men i folkets djup slumra underbara krafter, och för att ge den delen av Arbetets läsare, som ännu ej lärt känna men måhända kunde bli tilltalade av den Ekelundska poesin, en föreställning om denna diktnings tonfall och väsen, avtrycka vi en på måfå gripen dikt ur den senaste samlingen:

HÄR ÄR DEN LUMMIGA DÄLDEN.

Här är den lummiga dälden;
låga mjuka Lysimachia
har klätt den yppiga sluttning
i sitt slingrande nät av behagliga revor,
fullt av stora lena blommor.

Svala klingande
bäcken djupt nedunder
ur sitt täta lövloft höres
på sin vandring sorla ned till sjön.

Lena sommarskimret
knappast rört din hy,
men i den klara skuggan
ögonen lysa.

Soliga klara
djup som blånar
genomstrålat likt böljdjup,
livets rena visa
ljus och god

in i min själ du spelar
morgonglad
medan i dagg i sommarens tystnad
dalen blommar.

* * *

Det lönar sig, som sagt, ej att docera över en sådan dikt: man förstår och glädes, — eller man förstår icke, och blir säkerligen ej ledsen för det.

ANDERS ÖSTERLING

OFFERKRANSAR

(1905, dec.)

Efter att i tjugofem år ha gjort sig lustig över den skånska diktningen som ett fenomen lika löjligt som det skånska skorrandet och otympligt som den skånska gröten, har den uppsvenska kritiken slutligen tagit Skånepoesin till nåder med en generositet, som från moralisk synpunkt utan tvivel är högst respektabel, men som litterärt sett förefaller något konstlad, för att icke säga abnorm. Sedan professor Levertin brutit isen och särskilt i sina recensioner över Vilhelm Ekelund för sin del desavouerat de uppsvenska traditionerna, synes det på vissa håll ha blivit god ton att göra honnör för den nyare Skånediktningen, även om förståelsen är lika klen som förr. Naturligtvis äger detta beröm sitt praktiska värde för vederbörande poeter, och är ju så tillvida att beteckna som

en glädjande företeelse; men med tanke på allt det dumma och plebejiska hån, varmed åtti- och nitti-talets kritik sökte avfärda »den skånska skolan», som det hette på den tiden, kan man näppeligen värja sig för den misstanken, att omslaget till Skånes favör mera är att betrakta som en fashionabel modeström-ning än som uttryck för någon djupare förståelse av skånskt gemyt och skånsk konst.

Det är i främsta rummet den uppsvenska kriti-kens hållning gent emot Anders Österling, som väc-ker till liv denna skepsis mot de uppsvenska sympati-förklaringarne. Icke så att förstå, som skulle icke Österlings produktion vara värd allt erkännande; tvärtom, det finns i hans sista samling *Offerkransar* dikter, exempelvis Offerhymn, Sång, m. fl., vilka synas vara skapelser av en i högsta grad förandligad konst, för vilken tekniska svårigheter upphört exi-stera och som med sina rena linjer och harmoniskt avvägda proportioner verkar som hellenisk marmor-konst, besjälad av germanskt gemyt. Men vid sidan av dessa helgjutna konstverk finner man, även i Österlings sista samling, ofullgångna alster, där vis-serligen ett eller annat lyckligt fynd röjer poeten, men där den konstrika formen ej förmår att skyla motivets armod eller oklarhet. Man behöver allde-les icke vara en anhängare av den flacka filistereste-tik, enligt vilken det »dunkelt sagda är det dunkelt tänkta» för att stå undrande och spörjande inför en dikt sådan som *Tidens vision*, om vars art följande strofer kunna ge en föreställning:

Vatten med långsam ström
ser jag i nattens dröm
eldljust med skyar smälta,
segel med slocknad dag,
styva av isgrå sälta,
blanda sin susning med böljornas slag.
-- — — —

Djupnande ljudlöst blått
skymmer all världens mått,
riken och hav bli trängre,
allt är mig underlagt,
långt går stjärnan, men längre
famnar min ande i nyfödd makt.

Mäktiga vakna blund,
önskningars hälga stund,
skall jag i träldom väckas?
Skall jag, ett värnlöst grand,
röna hur tingen gäckas,
rubbande allt med sin starka hand?

Seglen fly blint åstad,
liksom när höstens blad
sopa den dunkla jorden.
Kaos, o kaos, grav,
mörker som slukar orden,
dig vill jag trotsa med eldens krav.

Stoft som i lågan hälls,
närande ämne, fräls,
fräls mig och giv att vingen
bär och ej domnar skyggt!
Krök i den stolta ringen
väsendets pil med dess korta flykt?

För vår del kunna vi i dessa strofer ej se annat än en med väl pompös apparat startad ansats till metafysisk lyrik, som misslyckats, därför att den tankesyn, åt vilken författaren velat ge diktens liv, varit för svag, för konturlös, för oklart koncipierad. Men det är högst betecknande, att när en uppsvensk kritiker, vilken som herr Bo Bergman själv är poet och till på köpet poet i Stockholm, vill framhäva de mest tilltalande sidorna i Österlings författarskap, så anför han just *Tidens vision* som »en drömsyn av sällsynt vacker glans». Förunderligt! Vad har herr Bergman egentligen tänkt sig t. ex. vid läsningen av de båda raderna:

> Krök i den stolta ringen
> väsendets pil med dess korta flykt!

Inför denna sfinx står vårt förstånd fullkomligt rådlöst. Herr Bergman fortsätter emellertid:

> Ett par tre sonetter med italienska motiv äro betagande i sin ljusa skönhet. Så *Florentinsk vår* med följande strof:
>
> Nu vända svalorna till hemmets länder,
> där kala marker ännu rimfrost bära,
> *och kanske stannad på sin väg min kära*
> *ser flykten skugga sina vita händer.*
>
> Vilken vision i de båda kursiverade raderna!

Även härvidlag synes oss Stockholmskritikerns värdesättning skjuta över målet. I en av Emil Kléens vackra dikter heter det

Nu färdas åter jag i hemmets ängd,
bland gröna buskar vita häggar stå,
jag skönjer svalflykt strecka luftens blå,

men ingen har någonsin sett hemvändande svalor och ännu mindre deras flykt *kasta skugga*; bilden förfelar sitt syfte att väcka en vision, just därför att den är så konstruerat onaturlig. Det vore småaktigt att spela ut ett sådant missgrepp som anklagelse mot poeten, anmärkningen åsyftar endast att exemplifiera den egendomliga värdesättning, som den uppsvenska kritiken anlägger med hänsyn till Österlings diktkonst.

Ett annat exempel.

Docenten Johan Mortensen, f. d. skåning, numera naturaliserad uppsvensk, som nyligen i Svenska Dagbladet recenserat *Offerkransar*, finner samma dikt — *Tidens vision* — så storslagen, att han måste gripa till Schiller för att få en värdig jämförelse. Än mer: dikten *Landet i min dröm* är, menar herr Mortensen, »visserligen ej så rik och mångstämmig, *men dock nästan lika vacker som Goethes: »Kennst Du das Land»*, och för att motivera denna smakdom citerar och kommenterar han på följande sätt:

Döda städers prakt
av myrtenskuggor gärdas,
döda städers prakt,
försänkt i vårens lukt,
hälsar mig, och vart jag färdas
dofta sunnans vindar som rökelse och frukt.

Huru tolkas icke här i själva rytmen nordbons glädje, då han första gången ser Italien. Och vilket jubel ligger icke gömt i detta två gånger återvändande:

Döda städers prakt.

Jubel? Oavsett den tämligen opoetiska vändningen »försänkt i vårens lukt» verkar denna och nästföregående versrad med de blytunga och för ett normalt öra tvärhuggna rimsluten prakt, lukt som en brutal och i Österlings produktion nästan enastående kakofoni. Och slutligen, men icke minst betecknande: den frändskap med tyska diktare, som den uppsvenska kritiken ständigt, och oftast som utgångspunkt för klander, framhävt hos Vilhelm Ekelund, denna »samklang med tyskt själsliv» är, när den anträffas hos Österling, i herr Mortensens ögon »också något nytt, eftersom vår skönlitteratur åtminstone ännu står i ett visst diskret förhållande till fransk kultur».

Så grovt ovederhäftig är denna uppsvenska litteraturkritik, även när den är besjälad av goda avsikter; man förstår, vad en sådan skall kunna prestera, när den lyder order att skada och blamera.

Det vore lätt, och för en recensent, vilken som undertecknad bevittnat hela den uppsvenska kampanjen mot »skånska skolan», frestande nog, att närmare belysa den litterära ovederhäftighet, som på många håll ligger till grund för det ampla erkännande, Österling rönt utanför Skåne. En sådan revision skulle emellertid kunna framkalla det falska

skenet, att Österlings produktion i våra ögon ej skulle äga det höga konstvärde, som den snart sagt enhälligt tillerkänts av kritiken. Detta vore emellertid komplett missförstånd; vår här uttalade reservation gäller ingalunda berömmet som sådant, utan blott de synpunkter och värdesättningar, som varit avgörande för en del kritici.

Med denna reservation är det oss en glädje att kunna instämma i den allmänna recensentopinionen, som i Österling ser en poet av hög rang. Trots sin ungdom äger han redan en starkt markerad diktarfysionomi, och de bästa bland hans dikter äro skapade och besjälade av en konstnärlig livskraft, som vittnar om rika utvecklingsmöjligheter. Hans formgivning är beundransvärd; det hårda svenska språket blir i hans händer mjukt som vax, men när konstverket är färdigt, lysa verserna med marmorns fasthet och glans. Mer än de flesta är Österling besjälad av konstnärsallvar och konstnärseld; han äger en estetisk religiositet, som ger en djup, man vore frestad säga metafysisk innebörd åt hans skönhetsdyrkan, och skarpt avgränsar denna mot den flacka livsaspekt, som kallas esteticism. Det är ej utan goda skäl, som Österling givit namnet *Offerkransar* åt sin sista diktsamling; han känner sig som livspräst, som förkunnare av livets heliga värden, och han är det också. Vad man skulle vilja önska honom vore i främsta rummet en starkare självprövning, en strängare kritik, som avhölle honom från att, som nu stundom sker, överskatta ett motivs

poetiska bärkraft, och bygga dikter icke på inre upplevelser utan på tillfälliga infall och halvgångna tankeexperiment.

Vi anförde ovan några strofer ur en av de dikter, som enligt vår mening höra till de mindre lyckade i *Offerkransar*. Det vore orättvist, både mot poeten och publiken, om vi då ej gåve ett prov på Österlings produktion, när han lyckas fullt och helt:

SÅNG.

Se, nu ville tåren
ur ditt öga brista,
men det sjönk i våren,
när ett kvitter ljöd —
som om det du kände
vore dock det sista
armod och elände,
som dig livet bjöd.

Ros och silver fylla
rymdens ljusa dammar,
jordens bruna mylla
heta törsten släckt.
Som ett töcken, fört av
storm i azur, flammar,
blir ditt väsen, rört av
lyckans första fläkt.

Dagen vill du länka
till en krans av timmar,
värd att stilla sänka
på en altarsten —

mogen är din skänk, om
sorgens tecken glimmar
som ett daggens stänk om
varje gyllne gren.

Ögon, som ha lidit,
glänsa sist som renast,
sår, som länge svidit,
bli till värn en gång.
Om du famnen bjuder
som ett barn allenast,
vart du lyssnar, ljuder
vackra ekons sång.

I en sådan dikt är Österling helt sig själv; och då kan han också med full rätt på sin diktning tillämpa Heines stolta ord:

nennt man die besten Namen
wird auch der meine genannt.

GUSTAF AF GEIJERSTAM

FARLIGA MAKTER

(1906, mars)

Tre månader ha förflutit sedan Geijerstams nya roman blev synlig i boklådsfönstren, och så till vida måste ju en recension, som först nu ser dagens ljus, betecknas som i avsevärd grad försenad. Skadan torde dock ej vara stor; ty å ena sidan äro denna tidnings recensioner i regel icke avsedda för den publik, som företrädesvis gör sina bokinköp om julen, och å andra sidan hör »Farliga makter» till det slags litteratur, vars värde existerar oberoende av årstidernas skiftningar. Det är en vacker och väckande bok, som intar ett givet hedersrum i Geijerstams rika produktion.

Om man ville söka att med en formel bestämma vad Geijerstam ytterst åsyftat med sitt sista verk, så skulle man kunna säga, att »Farliga makter» är en bok om den andliga isoleringen och dess förbannelse,

eller, för att tala med författarens egna ord, en bok »om söndringen, vilken blivit satt i system i stat, i samhälle, i liv och verk, söndringen, som är vår samtids förbannelse, söndringens ande, vilken krossar människoöden, vänder upp och ned på rätt och orätt, isolerar de bästa och hjälper de sämsta fram». Denna söndringens ande, som splittrar den frisinnade överklassen till ett kaos av atomer, låter nu Geijerstam avteckna sig mot bakgrunden av den mäktiga solidaritetskänsla, som besjälar vår tids klassmedvetna arbetare, och det är tydligen hans hopp, att dessa båda fientliga makter en gång skola uppgå i en högre enhet, ur vilken »Sverge, det nya, det väntade» skall växa fram.

Det behöver ej framhållas, att denna formulering av bokens tendens knappast säger mera om dess verkliga innebörd, än vad man får veta om en blomma, då man hör, att den är byggd efter fyrtalet. Livet är nu en gång för rikt för att kunna uttryckas i en formel, och det beundransvärda i Geijerstams konst ligger icke minst i hans förmåga att låta livet föra sin egen talan, att låta livsöden organiskt växa fram, mötas och omslingras, stödjande eller förkvävande varandra som i en tropisk urskog. Geijerstam äger på en gång vetenskapsmannens lugna objektivitet och diktarens förmåga att ge liv åt sina gestalter, och härmed sammanhänger den manligt okonstlade, man vore frestad säga sakliga stil, som präglar mycket av hans produktion och i all synnerhet »Farliga makter». Han dekorerar icke sina figurer med förträfflighetens

epiteter, lika litet som han förlöjligar dem; han vet, att det enda, varav man kan sluta till en människas karaktär, är hennes handlingar, och utan att försmå den psykologiska analysen låter han dock sina figurer först och sist uppträda som handlande individer. Men denna objektivitet är ingalunda ett resultat av kall reflektion utan fastmera en utstrålning av det livsvarma, brett germanska gemyt, som alltigenom präglar den Geijerstamska diktkonsten.

I »Farliga makter» samlar sig huvudintresset kring en man, Oscar Steinert, vars liv gestaltar sig till en illustration av den anklagelse Goethe utslungar mot de himmelska makterna:

> Ihr führt ins Leben uns hinein,
> Ihr lasst den Armen schuldig werden,
> Dann überlasst ihr ihn der Pein:
> Denn alle Schuld rächt sich aut Erden.

Den sista raden kan måhända synas mången innebära en överdrift: vart vi se oss omkring i det modärna samhället, varsna vi ju blomstrande odågor och lyckliga förbrytare, som leva fram sitt liv och gå till sina fäder, utan att en sekund ha erfarit vad samvetskval och skuldkänsla vill säga. Men på det högre plan, där Goethe rör sig, gäller satsen om alla synders vedergällning på jorden, och på detta plan befinner sig även Oscar Steinert, som är huvudpersonen i »Farliga makter». Han har en gång tillhört en krets av radikaler, som »stod i beröring med allt som då blomstrade upp i vetenskap, i konst, i litteratur», och

han var av denna krets korad till framtidsmannen, som skulle göra mer än någon av de andra mäktade. Men han har grundligt svikit alla förhoppningar, och hur detta kommit sig, därom avlägger han inför en väninna följande bikt:

Jag kom hit, kraftig och ung, och jag hade längtat hit, därför att universitetsstaden syntes mig trång.

— — —

Min far var nyss död, och min mor levde sorgfritt. Då började jag resa. Jag reste bort, och jag kom tillbaka. För var gång jag återkom, var det mera och mera tomt omkring mig. När jag återkom sista gången, förde jag med mig en kvinna, som var min hustru. Vi hade träffats i den stora staden vid Seine, där livets vågor gå högt, och där varje dag väckte oss till ny glädje.

— — — —

Livet bar oss så lätt, vardagen med dess tyngd och leda låg långt under oss. Lyckliga voro vi där ute, outsägligt lyckliga. Jag minns denna tid, som om alla människor omkring oss strålat upp endast vid vår åsyn. Så grep oss en dag längtan efter hembygden, och vi foro hem. Jag förde henne in till dig, här i detta rum. Minns du den kvällen? Så tyst och lugnt har det aldrig känts inom mig. Så långt borta från oron, flärden och förvirringen har jag aldrig varit. Men när jag då kom, då kände jag dock, att jag kom för sent. De få år, som lovat så högt, voro till ända. Själv var jag en fattig man, vilken förstört mitt arv i främmande land, och som jag då stod i livet, måste jag offra drömmarna. Jag öppnade advokatbyrå. Något skulle jag ju dock göra för att leva. Man säger, att jag lyckats, och att allt gått mig väl i händer. Men av det, som jag en gång trodde på och ville, finns intet igen, och när du säger mig, att trots allt bör jag vänta och hoppas, då känner jag det som hån, även när det kommer från dig. Vad vill du, att jag skall hoppas? Jag är ju bunden till händer och fötter.

— — — —

Fallet Steinert är, som man ser, vad de yttre livskonturerna beträffar, icke synnerligen märkligt; unga begåvade radikaler, som för den äktenskapliga grynvällingen schackra bort sin andliga förstfödslorätt, kunna ju i våra dagar räknas i legio. Men vad som ger den Geijerstamska skildringen av fallet Steinert dess stora värde och intresse, är den järnhårda konsekvens, varmed Geijerstam visar, huru denne mans livsval genom händelsernas logik blir utgångspunkten för en serie ödesdigra förvecklingar, vilka riva upp hans nervsystem, klippa av hans vänskapsförbindelser, och slutligen leda till en andlig upplösningsprocess, ur vilken endast döden kan befria honom. Denna den andliga ödeläggelsens tragik har Geijerstam givit med gripande kraft, och efter denna långsamma pinohistoria är det med verkligt vemod man följer till graven advokaten Oscar Steinert, som en gång lovade så stort, men som, när han dör, endast lämnar efter sig ett under några veckor aktat namn och ett par degenererade barn.

En avgjord kontrast till Oscar Steinert bildar den andra av bokens manliga huvudpersoner, lektor Åke Hjelm. Han är en man med strängt frisinnade åsikter, som, trots sitt rykte för radikalism och tack vare sin respektabla karaktär, nått en ställning i samhället, och om vilken det heter, att han, »fastän han tillhörde de teoretiskt missnöjda, sanningen att säga trivdes mycket bra i det modärna nutidslivet, vilket han betraktade från den lugnt optimistiska synpunkt, som anstår en utvecklad framtidsman». Den gode lektorn går som

sagt mycket stilla fram sin väg genom livet, men i sin skrivbordslåda har han en djup hemlighet förvarad, ett stort anlagt arbete med titeln »Tankar med anledning av det modärna missnöjet» och bestämt att giva en social världsförklaring. Han är en hedersman, vars livsekvation Oscar Steinert en gång ställt med det indiskreta yttrandet: »Du är inte dum. Det påstår jag inte. Men du är medelmåttig, och det är värre». Som frisinnad och pålitlig partiman är lektor Hjelm en gärna sedd gäst hos professor Crape, i vars hem »allting från och med det stora porträttet av Herbert Spencer över förmakssoffan till det originella furumöblemanget i modärn stil vittnade om att det bästa, samtiden frambrakt, här vårdades och hade hemortsrätt», och där konstnärer och författare, yngre vetenskapsmän och allvarliga journalister ha en given samlingspunkt. Här i professor Crapes hem får nu läsaren uppleva ett aftonsamkväm, vid vilket Oscar Steinert moraliskt avlivas, och som för övrigt är av den beskaffenheten, att en ung poet, som för första gången införts i detta själsaristokratiska samfund, blek av harm utbrister: »Aldrig skall jag glömma det hat, jag lärt i kväll». Och i själva verket har Geijerstam givit en mästerlig teckning av dessa frisinnade filisterkotterier, som förmena sig vara andens utvalda lika visst som läsarne äro guds barn, och vilkas tro på utilitarismens, utvecklingslärans och kvinnoemancipationens saliggörande kraft endast föga höjer sig över vildarnes fetischdyrkan. Utan ett hånfullt tonfall, men med en verkningsfull realism blottar Geijerstam hela

den fond av egenrättfärdighet och småsinthet, som frodas hos dessa vittra och gudlösa läsarkotterier, med Spencer på väggarne, socialpolitiska pekoral i skrivbordslådorna, och hjärtat fullt av skvaller och förtal. Det är också mycket betecknande, att huvudorganet för Sverges frisinnade bildningsfilistrar, Svenska Dagbladet, gjort »Farliga makter» till föremål för en kritik, vars oförskämdhet endast överträffas av dess oärlighet.

Det vore emellertid alldeles falskt att vilja ge Geijerstams bok skenet av att ha någon beröring med pamflettlitteraturen; redan det milda överseende, varmed han för egen del behandlar professor Crape och konsorter — som »i grunden välvilliga och rättskaffens människor» — utesluter varje tal om något dylikt. Men även på andra områden rymmer »Farliga makter» många både skarpa och träffande omdömen, och vad som icke minst berör en modärn läsare sympatiskt, är den varma och uppriktiga förståelse, som Geijerstam med manlig uppriktighet lägger i dagen gent emot de för en bättre existens kämpande arbetarna. Och till bokens vackraste partier hör säkerligen den skildring Geijerstam ger av den gamle pensionerade skolmannen, som på sitt sätt söker realisera socialismen, även om det nu blott är Henry Georges, i praktiken, och testamenterat hela sin jord till de arbetare, som plöja och beså den. Sin höjdpunkt når dock, synes det oss, Geijerstams psykologiska skildringskonst i de båda äktenskapshistorier, som utgöra en väsentlig del av »Farliga makter», och där det

äktenskapliga samlivets underligt skiftande spel av skuggor och dagrar återgivits med intuitivt mästerskap.

Man kan på åtskilliga punkter tänka annorlunda än »Farliga makters» författare och med hänsyn till denna boks tendens anmärka, att Geijerstam nog ser söndringens och isoleringens problem bra mycket i svart. Strid och söndring äro nu en gång nödvändiga villkor för allt framåtskridande i denna snöda värld, och vad isoleringens psykologiska verkningar beträffar, så kunna vi, och troligen många med oss, av egen erfarenhet intyga, att isolering, grundad på en omfattande impopularitet, ingalunda är så förkrossande som Geijerstam tycks tro. Men sådana meningsskiljaktigheter hindra inte, att man läser boken med djupt intresse och lägger den ifrån sig med en livlig känsla av beundran för den varmhjärtade, för intet mänskligt främmande konstnär, som vi ännu alltjämt äga i Gustaf af Geijerstam.

ALGOT RUHE

(1906, april)

Det ser ofta ut, som om det i Algot Ruhes personlighet funnes två diametralt motsatta tendenser, av vilka den ena leder till klostrets drömmande, milt skeptiska epikuréliv, den andra till agitatorns talarstol. Man kan måhända bäst belysa dessa två olika sidor av hans väsen genom två citat, hämtade ur de espritfyllda brev från Lyon, vilka Ruhe för tio år sedan publicerade i Nordisk Revy. Det heter där om Anatole France:

»För den tänkare, som talar ur Abbe Coignard, för den poet, som tecknat Thais, är världens gång ett blint stapplande och de människor, som vilja lysa henne vägen eller leda hennes steg, fåvitska eller onda. Den är visare, som ser på, än den, som handlande uppträder. Om han också ej är så nyttig, kan han åtminstone trösta sig med att vara oskadlig. Och när man tänker på hur litet vi veta om, vart utvecklingen leder, om den ligger till höger eller till vänster, i himlen eller på jorden, känner man sig nästan berättigad att följa de gamle kirurgernas bud:

si dubitas abstine, och att säga »mitt tvivel gör mig rädd att skada». Därför finner man i Anatole France's oroligt tvivlande verk icke den jämrande ovisshet och fruktan för dagen i morgon, som gör den i samhällsångest bävande nordiska litteraturen så innerligt upprörande. Likgiltig, med all sin humanism, för mänsklighetens öde, och motvillig mot dem, som naturen driver att söka uppfylla detsamma, ställer sig Anatole France, säker på sig själv, utanför tiden. Än är han tänkaren, som från sitt elfenbenstorn ser världen under sig och rymden fri över sitt huvud, ej en gång larmet tränger upp till hans ro. Än samlar han, som överlägsen privatman, omkring sig de stora småting, som göra vardagen helig. Han blundar för skarornas behov, de äro icke hans, och han kan intet göra för dem. — Ingenstädes blomma orchidéerna så brokigt eller dofta chrysantémerna så underligt, eller plaska så melodiskt konstrika vattenfall, lockande som i Epikuros' festgård, men därinne är det farligt att vila. Vid porten borde till varning stå skrivet: *cave canem.*»

Håll nu mot denna sympatiska teckning av den forne Anatole France upp följande, ur samma Lyonbrev tagna ögonblicksbild från ett franskt folkmöte, där den antireligiöse agitatorn Sebastian Faure uppträder:

»Jag säger: låtom oss för ett ögonblick antaga...» — en hatfull åska börjar morla — »låtom oss, utan att påstå något, blott antaga — ett ögonblick, och icke mera, att Gud finns», — han höjer sin kopparstarka röst, som skrider oryggligt fram genom sorlet — »då säger jag: han är en förbrytare».

Nu är spänningen född, och allsmäktig över de tusendes tankar bär talaren fram sina ord.

»Den förste vilde, som, ängslig över en naturens hotelse, viskade: det är någon — — där ingen var, han skapade fröet till gudarne och Gud.»

Som en trollande fakir låter ett frö svälla och rämna och

skjuta upp sin stamknopp ur mullen, får stängeln att styvna och blandas inför undrande ögon så uppgycklade ordets herre på några korta minuter en urgammal Gud ur vildens första skräckbild. Med konstlad enkelhet, förvrängande för att kunna begripas, tecknade han Guds utvecklingshistoria för en massa, som undrade och njöt. Och när han, uppriktigt menande, gav dessa människor rätt att störta honom, som deras fäder skapat och att hamra sönder en Baal, i vilken människan årtusenden igenom vördat sig själv, då krämade sig denna hop, stolt över sin nyvunna upplysning.

Sebastian Faure sätter sig till doms över Gud.

Han riktar mot honom sin hårda anklagelse för allt livets lidande. Han ställer honom till räkenskap för kroppens trötthet och sjukdom och för själarne, som förslöas i slit och släp. Han frågar, varför han tål den orättfärdiga hungern och den oförtjänta rikedomen, varför han tvingar till brott, och varför han icke skyddar de oskyldige. Mot anklagelsernas mångfald har han blott *ett* försvar, det kända, gamla, att han, som anklagas, icke finnes.

Stämman dignar och svigtar, när smärtans sång stämmes upp. Det vimlar av jämrande »varför» i klagovisan över ondskans välde. En tigande förvåning stelnar de lyssnandes ansikten: är det verkligen sant, att vi lida så gränslöst? Han släpper dem ej, han släpar dem med sig ned genom förtvivlans svarta klyftor och där väcker han hoppet, plötsligt, oemotsägligt, befriande ljust: när *det* har skett, som vi vänta och bereda, då svinner all smärta som morgondis för dagens starka sol. Då blir det en rätt att vara mätt, en plikt att söka vila. Rättfärdigheten blomstrar, där ingen har av brott behov. Och då skola ej längre jordens vise och skönhetens trollmän arbeta förgäves åt dumma borgarn; folket skall tacksamt och förstående komma att lyssna till deras ord och njuta deras konst.»

Tio år ha förflutit sedan detta skrevs; under tiden har Anatole France blivit en övertygad socialdemo-

krat, som ställt sitt lysande geni i de förtrycktas tjänst, och Algot Ruhe, som fordom tycktes betrakta de religiösa fenomenen enbart med den intellektuelle epikuréens intresserade blick, står numera i främsta ledet bland dem, som i vårt land bekämpa den religiösa humbugen med vetenskapens bart huggande svärd.

* * *

Efter att då och då ha gjort sig uppmärksammad genom essayer och resebilder, fyllda av sprittande liv och med en underton av distinguerad, vällustigt stingande ironi, debuterade Algot Ruhe för en del år sedan med boken »*Bakom fasaden*, femton små komedier». Det var en serie psykologiska skisser, hållna i dialogform och mestadels med motiv från den högre, mer eller mindre degenererade societeten, somliga enbart roliga, andra intressanta, och andra slutligen — jag tänker särskilt på »En sommarnatt» — djupt gripande. Flera av dessa små komedier äro verkliga mästerstycken av psykologisk kleinkunst, givna med en gratie och en träffsäkerhet, som är sällsynt i vår litteratur; man njuter dessa små historietter som man smuttar på en fin likör, bryggd på underliga örter, bland vilka icke heller den bittra gentianan saknas.

På en vida bredare bas än »Bakom fasaden» har Ruhe byggt romanen »*Svaga herrar*». Man möter här en ganska realistiskt hållen skildring av det stycke Stockholmsliv, som passerar revy å den berömda *baren*, en brokig skara av litteratörer, diplomater,

affärsmän, ingeniörer, som i och för sig icke synas så värst märkvärdiga, men vilkas konversation är både roande och intressant. Hör t. ex. följande utlåtande av en främmande diplomat om Sverge och svenskarna:

»Greken tog likgiltigt ett långt drag ur sitt glas och sade:

— Men de (svenskarna) förefaller mig vara goda patrioter. Det tycker jag är vackert, efter som jag själv tillhör ett litet folk, som inte har något att skryta över mera.

— Åh, bevare mig, de dyrkar skeletten av några gamla slagskämpar liksom polackerna... Inte kan man kalla det patriotism. Nej, nej, det förgångna är förhatligt... Vill ni se vad patriotismen betyder, bör ni passa på en gång när ni far och hälsar på er konungs pappa i Köpenhavn. Jag för min del har gjort märkvärdiga iakttagelser bland ett parti därnere som kallar sig Européerna. Som de talar stolt om sin jord och sina praktiska snillen! Som de beundrar sina kloka bönder och följer med uppmärksamhet deras företag! Som de tillber sina konstnärer och finner sig i deras överträdelser och sidosprång!

De tycks ha uppställt som sitt mål att varje människa i landet skall bli civiliserad, och att de civiliserade skall ha lov att stiga så högt som möjligt i kultur... Ni ser nog skillnaden på svenskarna och dem, och vem som flyter närmast tidens stora strömfåra.

Svenskarna ser med andakt på en hel del gudsbeläten, som vi för länge sedan huggit till bränsle. Och när vi lägger vårt ansikte allvarligt slätt och knyter våra händer — då hör man inte så sällan att de fnissa.

Och det är lustigt att höra danskarna berömma sig av vad de producera och svenskarna skryta över vad de förtära. När den ene säger: smör, säger den andre smörgåsbord!

Den ene tänker på hur man bör använda sina vardagar, den andre på hur kvällarne och söndagen bäst skall fördrivas. Den ene säger: frihamnen i Köbenhavn, den andre: Stockholms

skärgård. Det förra stället ligger fullt av lastångare — i skärgården vimlar det bara av vackra, vita lustbåtar.

Men eftersom Herren för tillfället mera gynnar de nationer, som arbetar, än dem som knäpper ihop sina händer och låter dagarna gå, kommer vårt tillfälliga värdfolk nog att få det svårt innan det vaknar.»

En förståndig diplomat, icke sant, vars ord borde kunna ge oss svenskar åtskilligt att tänka på i denna den nationella samlingens gyllene tid.

Det finns i »Svaga herrar» ett helt fång sådana käckt nedkastade kåserier, där författaren med en elegant gest slår huvudet på spiken, där finns lyriska intermezzon med doft av vårbrytning och viol, och där finns lustiga bizzarerier från de brustna hjärnornas värld. Boken sprudlar av gott humör, och när man lagt den ifrån sig har man känslan av att ha gjort bekantskap med en författare, vars typ är tämligen ovanlig här i Sverge: en god europé, som älskar sitt land och agar det, en radikal skeptiker, som tror på livets värden, en skarpsynt detektiv med böjelse för lyriska svärmerier.

Denna sista sida av Ruhes författarepersonlighet är det som företrädesvis gör sig gällande i »*Cyril och Irmelin*». Det är en vacker dikt om två vackra människobarn, utrustade med alla jordiska fullkomligheter, och med alla till buds stående medel exploaterande den ljuva frestelsen, vari försynen varit nog nådig att inleda dem. Hela boken, som är given i form av brev mellan de båda älskande, rör sig om ett s. k. horsbrott begånget i den högsta societéten,

men med en känsla och övertygelse, som måste komma den mest förhärdade moralist att blekna. Motivet är ju i och för sig en smula alldagligt, men det ligger skönhet och glans över denna kärlekssaga, som från alla synpunkter måste betecknas som ett mönster-äktenskapsbrott.

Även romanen »*Den tredje Adam*», ett av Ruhes allra senaste arbeten, behandlar huvudsakligen kärlekens psykologi och etik, ehuru de kvinnliga figurerna här träda i bakgrunden för de båda manliga huvudfigurerna, den unge vetenskapsmannen Alexander Gowa och hans vän baron Warten. »Den tredje Adam» väckte, då jag läste den första gången, till liv minnet av en symbolistisk målning, som jag en gång sett hos en ung och okänd konstnär i det mörkaste Berlin. Det var en väldig duk med ett mörkt hav och en mörkblå himmel; mitt på havet en båt, och i fören, klädd i modärn promenaddräkt och cylinder, en man, som sträcker ut sin hand mot himlen och plockar ner stjärna efter stjärna, så att ena hälften av himlavalvet redan blivit kolmörk; i aktern ligger en halvnaken kvinna vårdslöst tillbakalutad över rodret. Tavlan bar inskriptionen »Der moderne Mensch», (den modärna människan). Med denna modärna människotyp röjer Alexander Gowa, hjälten i »Den tredje Adam», en omisskänlig självförvantskap. Han är en över alla moraliska hänsyn upphöjd övermänniska, som driver kärleken som sport med samma entusiasm och rutin som en engelsk gentleman sitt laxfiske, och som tror sig vara den absolut suveräne härskaren på

livsplanet, medan han i själva verket är en överansträngd betjänt åt sina lidelser. Hans antipod och bäste vän är baron Warten, i vars person Ruhe velat ge och även givit en bild av den upplyste instinktaristokraten, som har mod att öppet säga »vi moralister», och mot vars gemytsvarmt sarkastiska kritik den gode Gowa har mycket svårt att reda sig. Det är, även för skribenter av Algot Ruhes rang, alltid en vansklig sak att skildra nobla karaktärer — de bli så lätt löjliga eller osanna — men Ruhe har gått i land med detta vågspel och med säker hand tecknat en representant för den andens nyadel, inför vilken, för att tala med Georg Brandes, »Greveholdningen næppe er forskjællig fra Opvarterelegancen». Redan detta vore nog för att motivera bokens existens, även om den ej i övrigt innehölle de skarpsynta och spirituella analyser från erotikens och moralpsykologiens områden, varmed Ruhe hela tiden håller fast läsarens intresse.

Hans sista arbete »*Heliga kvinnor*» är måhända Ruhes egendomligaste bok, byggd som den är på gamla helgonlegender, och behandlande de egendomliga själstillstånd, där könskärleken och religiositeten gå över i varann. Det är en bok, som av den konservativa pressen i Sverge hedrats med tillmälen fullt ut lika grova som de, varmed Aftonbladet på sin tid hälsade Ola Hanssons Sensitiva Amorosa, men en bok, som säkerligen skulle gått tämligen skottfri, om ej dess författare på senare tiden vid sidan av sin

rent litterära verksamhet även bedrivit en annan av mindre poetisk och mera praktisk art.

Algot Ruhe hör nämligen till det tämligen sällsynta slag av intelligensaristokrater, som icke glömt bort den gamla aristokratins valspråk »noblesse oblige», rikedom förpliktar. Han har ställt sig i främsta ledet bland de män, som i vårt land söka göra den andliga kulturen tillgänglig för folket, och han har icke blott som skribent utan också som föreläsare och debattör energiskt bekämpat den religiösa och sociala vidskepelsen i vårt land. Ruhe har något av finsmakarens intresse för dumheten, speciellt den teologiska; han liknar häri salig Flaubert, som på sin tid anlade ett stort museum, omfattande alla prov på mänsklig dumhet som kommit i hans väg. Ruhe studerar de kyrkliga dogmerna, deras upprinnelse och blomstring, med samma epikuréiska intresse, varmed en bildad vivör fördjupar sig i en första klassens mat- och vinlista, och det är en verklig fest, när han i sina briljanta artiklar serverar oss andra vad han funnit njutbart i den kristna idiotologin. Hans kamp mot kristendomen blir så mycket betydelsefullare, som den äger en utpräglat *social* färg, vilket i sin ordning står i samband därmed, att Ruhe är en av de få bland våra litterära märkesmän, som öppet övergått till socialdemokratin. Han har också riktat vår socialdemokratiska press, särskilt Arbetet, med många förträffliga artiklar, ehuru en man med Ruhes läggning säkerligen icke känner sig solidarisk med allt, som presteras i den svenska partipressen. Men sådant

få vi ju alla finna oss i; i detta nummer av »Fram» upptäcker jag vid korrekturläsningen en dikt av Sigvald Götsson, vars sista strofer* fylla mig med djupt, ett nästan religiöst vemod, efter som jag finner mig stå inför en yttring av den makt, mot vilken själva gudarna kämpa förgäves.

Algot Ruhe hör till den grupp av kulturförare, som äger sina yppersta representanter i män som Heine och Lassalle och nu senast Anatole France: högt bildade skeptiska världsmän med stark böjelse för lyrik och sensualism, fjärrsynta drömmare med klart förstånd, varmt hjärta och ett lågande hat till dumheter och lögner. Liksom dessa genier och som alla män, som stå i den uppgående solen, har även

---

* De båda sista stroferna av ifrågavarande dikt, »Liberalerna», ha följande lydelse:

> Bort med envar, som icke kan tillräckligt
> uppmuntra allting ädelt, sant och gott
> och hata allting uselt, lågt och äckligt!
> Bort med grannlagenhet till övermått!
>
> Ty säg mig, hvi peta hår ur kungaskäggen
> då huvudet kan bli en enda bit,
> och varför kornvis plocka bort bergväggen
> då tillgång finns på bästa dynamit.

Till dikten hade redaktionen — redaktör för Fram var vid denna tid hr P. Albin Hansson — fogat följande anmärkning: »Vi funno häromdagen denna dikt, som skrivits i 'Socialdemokraten' någon gång i slutet av 1889. Då den utmärkt alluderar på dagshändelser, ha vi tryckt av den». *Utg:s anm.*

Ruhe sin skuggsida, sin begränsning; men att orda härom tillkommer icke mig, vars uppgift varit att skriva text till framsidan, icke till avigsidan av hans porträtt.

HENNING BERGER

YSAIL

(1906, april)

Det finns i Henning Bergers författarekarriär och personlighet åtskilligt, som erinrar om Knut Hamsun: liksom den geniale norrmannen har Henning Berger tillbrakt sina första vandringsår i Amerika, gjort den unge emigrantens alla erfarenheter på gott och ont, och slutligen debuterat med en bok om Amerika, som med ett slag skapade författaren ett namn. Henning Bergers »Där ute», som för några år sedan anmäldes i denna tidning, var ett litterärt evenemang av samma valör som Hamsuns »Fra det moderne Amerikas Aandsliv», en ny röst, ett nytt ansikte, en ny personlighet.

Liksom Hamsun hör även Henning Berger till den författaretyp, som man skulle vilja beteckna som den i absolut mening *virila*. Hans stil, som är spänS-

tig och djärv, men alltid behärskad, bär genomgående en manlig prägel, och i sitt tänkande likaväl som i sina stämningar gör han framför allt intryck av *man* från topp till tå. Denna fullkomliga frihet från feminina åskådningssätt och feminina instinkter är naturligtvis icke liktydigt med brist på gemyt och känslodjup, då ju äkta manlighet mycket väl kan förenas med ett varmt och vekt hjärtelag; och även Henning Berger målar stundom känslostämningar, som i sin värnlösa övergivenhet skulle kunna stämplas som sentimentala, om ej det hela vore buret av en trohjärtad ärlighet som avväpnar.

Ville man spinna ut jämförelsen mellan Hamsun och Berger vidare, så låge det närmast till hands att finna beröringspunkter mellan »Sult» och »Ysail». Liksom i »Sult» är även huvudpersonen i »Ysail» en begåvad, men för tillfället urspårad ung man, som kämpar med livets alla vidrigheter. Hamsuns interiörer från sjömanshotellet i Kristiania ha ett värdigt motstycke i Bergers skildringar från det amerikanska boardinghouset, och till och med zigenerskan *Ysail* har sin motfigur i den mystiska *Ylajali* hos Hamsun. Ja, likheten går än vidare: liksom Berger av den svenska pigkritiken anklagats för plagiat av Turgenjeff, så beskylldes Hamsun på sin tid för att ha plagierat Dostojevski, och nödgades liksom Berger avge en offentlig självdeklaration. I båda fallen verkade lyckligtvis angreppet raka motsatsen till vad man åsyftat.

Men bortsett från dessa beröringspunkter av rent

tillfällig art är frändskapen mellan »Sult» och »Ysail» minimal. Ty medan Hamsun skärper den psykologiska analysen till det yttersta och följer själslivets lönligaste yttringar ända in i det undermedvetna, spelar individualpsykologien endast en underordnad roll i den Bergerska romanen. Visserligen har Berger med en kraft och en åskådlighet, som osökt minner om Strindberg, även i »Ysail» tecknat ett helt galleri av svensk-amerikanska typer, och särskilt scenerna från boardinghouset äro givna med en gripande intensitet; men allt detta är dock endast staffage eller rättare sagt detaljer och inslag, som Berger använder för att uppnå den helhetsverkan han åsyftar: att ge den modärna jättestadens psykologi.

I sin intressanta studie över Richard Bergh's Strindbergsporträtt har Henning Berger antydningsvis givit »Ysails» program, då han talar om den storstaden, vars »väldiga sammangyttring av blod och murbruk erbjuder starkare stämningsmaterial än skuggor och dagrar under lönnar och popplar», »den föraktade staden», som Berger finner vara »det vackraste landskap av alla». Och vem av dem, som levat i en storstad, är ej böjd att ge honom rätt? Vad är färgspelet i en solnedgång vid havet mot ljuseffekterna från en nattlig eldsvåda i en jättestad, vad är skogens och ängens doft mot boulevardvårens sjukligt retande odör av violer, asfalt och parfymerad tobak. Och vilka tama varelser äro icke skogens vilddjur mot jättestadens mörkögda förbrytararistokrati! Storstadsnaturens förtrollande tjuskraft, det sjudande och jäsande

livet, där allt är virvlande rörelse, och stillastående liktydigt med död och stank, storstaden, där den högsta lyx och det djupaste elände stå öga mot öga med varandra, häxkittel och Babelstorn på en gång — detta är Ysail. Hör blott eller rättare sagt *se:*

Natt hade redan svept kring tjugovåningshusens översta fönsterrader — de ljusglimmande rutorna liknade lanternor fästa vid en Jakobsstege, som försvann i skyn. Från Masonic Temples takträdgård trängde stundom vid ett vindsvep nedåt några spridda toner av en souzamarsch. Men ur alla butiker, de små, som kröpo ned i källare, likaväl som de stora, vilka borrade sig genom sex våningar, och vars oerhörda fönster förvandlade husen till glaspalats, strålade ljus, vars reflexer från prismor, speglar, facetter och strålkastare fördunklade de dubbla raderna av gatans höga båglampor. Elektriska ljusskyltar utanför restauranger, teatrar och hotell snurrade i form av stjärnor, hjul och månar med alla upptänkliga färger från hundratals glödlampor. Transparenta skyltar i oändlighet, spända från hus till hus, gatan över och ned så långt blicken nådde, lyste och skimrade. Gasramper, bildande manshöga bokstäver, klädde väggarna, annonserande allt, från patentmedicin till sättet att frälsa själar, och högt upp i luften fladdrade upplysta små ballonger och drakar, vars fladdrande vimplar och svansar skreko ut artikeln för dagen. Apotekens illuminerade fönster med de stora globerna i regnbågsfärger tävlade i glans med diamanthandlarnas, vars gallerförsedda skyltkvadrater tycktes spruta eld. Alla krogdörrar stodo vidöppna och deras spegelskivor återkastade ljusen från lokalernas kandelabrar. Även trottoarernas asfalt glödde — långa sträckor var den genombruten av smidesverk, vars tjocka glas genomsläppte ljus från underjordiska etablissemang. Och här och där smällde fyrverkeripjeser, stego raketer och svärmade eldflugor. Vid gatukorsningarna kunde man se papperslanternorna lysa i kineskvarteren uppe vid South Clark street.

Vid van Buren street, som förde rakt ned till Trocadero,

vars portalobelisker av eld lyste mot sjöfonden, stannade Hugo. Trängseln var här kompakt. Dels var det en dubbelstation för två avenyers luftbanor, dels hade de fyra hörnen inkräktats av var sin gatucharlatan — en trollkonstnär, en försäljare av patentmedicin, en dentist som drog ut tänder mitt på gatan och en religiös helbrägdagörare. Dessutom hade frälsningsarmén föranstaltat öppet möte med orkester och en stor vagnsorgel och från alla dessa hopens underhållare steg ett skrän som på en marknad. Varje frånspänd kärra i de fyra hörnen var förvandlad till estrad och omgiven av facklor och höga stänger med brinnande tjärpytsar, kring vilka millioner moskiter dansade dödsdans. Polisen brydde sig ej om att upprätthålla mer än skenbar ordning, massan skötte sig bäst själv.

Hugo närmade sig varietén långsamt genom att gå från pelare till pelare under luftbanans brovalv.

— — — —

Utkommen antastades Nordling av en tiggare. Han hade inga ben och inga händer utan hasade sig omkring på ett par brädlappar och med tillhjälp av armbågarna. Hugo erinrade sig plötsligt att han ännu hade tio cents kvar av dollarn, enär han ej druckit mer än ett glas öl. Han trevade efter tiggarens rockficka men kunde ej finna den. Då öppnade krymplingen sin tandlösa mun och höll den ljudlöst öppen. Nordling förstod och stoppade i det svarta gapet den lilla silverpänningen.

Tiggaren hoppade bort. Hugo såg honom försvinna inom en glasdörr till en grändhåla, där dräggen fick ett stort glas sprit för billigt pris. Genom den immiga rutan kunde han otydligt urskilja, hur den stympade varelsen spottade ut slanten på en pall och en karl i blått förkläde därpå i stället hällde ett mått visky i den gapande munnen.

— — — —

Och som en levande och gripbar symbol av storstadsmystikens hemlighetsfulla makter står så Ysail, den sköna zigenerskan, som efter att ha skänkt den

unge svensken det högsta sällhetsruset överlämnar honom i mördarhänder och sedan är försvunnen som en vision.

Sådan är sagan om Ysail. Det är utan tvivel Henning Bergers tyngst vägande arbete, ehuru ämnesvalet både i »Därute» och i »Ridå» var sådant, att det tillät en mångsidigare utnyttning av hans begåvnings naturtillgångar. Men Ysail är en bok för sig, och därtill en i högsta grad fängslande bok, vars värde icke minskas av, att man lägger den ifrån sig med en känsla av att Henning Berger, ung och stark som han är, framdeles kommer att prestera ting, som lämna Ysail långt bakom sig.

HENRIK IBSEN.

(1906, maj)

Över hela den civiliserade världen tryckes det i dessa dagar artiklar om Henrik Ibsen. Sedan Bismarck en sommardag för åtta år sedan gick ur tiden, har intet dödsfall i den grad ådragit sig Europas uppmärksamhet som den norske skaldens. Medan den store järnkanslärns frånfälle knappast väckte till liv några känslostämningar utanför Tysklands gränser, glider sorgebudet om Ibsens död som en mörk slagskugga över länderna. Så allvarlig och djup har hans livsgärning varit, att hans ingalunda oväntade död icke blott väcker vemod, utan även stämmer mången till självrannsakelse och dom.

I Norden har ingen diktare nått ett världsrykte jämförligt med Ibsens. Han har icke blott erövrat de germanska länderna, Skandinavien, Tyskland och England, utan även gjort ett djupt intryck i Ryssland,

och på senare tiden märkligt nog även vunnit terräng i de romanska länderna, särskilt i Frankrike. Även i Nordamerika har han hållit sitt segertåg, om också förståelsen har varit en smula konstlad.

Inför ett sådant världsrekord spörjer man gärna om orsakerna till denna för en skandinav enastående framgång, och denna fråga föder lätt en annan, lika indiskret, nämligen om diktarens storhet verkligen motsvarade hans gigantiska berömmelse. Det är lika lönlöst att söka besvara det senare spörsmålet, som det är lätt att peka på faktorer, som jämnat vägen för hans världsrykte. Ibsen var icke blott en stor skald, utan också en genial dramatiker, och i den egenskapen hade han till sitt förfogande hundratals predikstolar, från vilka hans ord tolkades av entusiastiska beundrare, som ofta själva voro konstnärer. Han skapade icke som lyrikern tonande stämningar, som kräva resonnans för att leva, utan robusta gestalter, som blevo till symboler för aktuella livsproblem. Hans realism tillfredsställde de krassaste verklighetskrav, och samtidigt tillgodosåg hans diktning även den dragning åt det mystiska, den böjelse för det dunkelt hemlighetsfulla, som hos nutidspubliken efterträtt den positiva vidskepelsen. Och fastän han till hela sin läggning var en författare av utpräglat *manlig* typ, vann han dock kvinnornas svärmiska hängivenhet genom sina inlägg i kvinnosaken; man kan härvidlag på Ibsen själv tillämpa, vad han låtit sägas om en av sina hjältar:

»Han var stark, ty där stod kvinnor bakom honom.»

Med sådana faktorer kan man emellertid väl förklara en del av det Ibsenska världsryktet, men naturligtvis ingalunda det fascinerande inflytande, han utövat på många av sin samtids främste män. Måhända ligger förklaringen till hans storhet däri, att han icke blott var en av de genialaste konstnärer, den germanska rasen frambrakt, utan också en personlighet, som genom sin viljas adel och sin okuvliga stolthet ett gott stycke närmade sig det ideal, som Nietzsche drömt i sin övermänniska. Det flammande hat mot alla yttre band, som besjälade Nietzsche, synes Ibsen ha hyst allt från sin tidigaste ungdom, och den omvärdering av alla traditionella värden, som hos Nietzsche stundom urartar till mani, har den norske skalden företagit lika radikalt, men långt tidigare än den tyske tankelyrikern. Måhända kan det just i dessa dagar, då skaldens i och för sig intetsägande frånfälle kommer att framkalla eloger från alla håll, även de föraktligaste, vara skäl att erinra om den andens revolutionering, som Ibsen ville ha till stånd med hänsyn till sådana realiteter som *frihet*, *stat*, *moral*, *religion* o. s. v. Han har härom bl. a. yttrat följande:

»... Kampen for Friheden er jo ikke Andet end den stadige levende Tilegnelse av Frihedens Idé. Den, der besidder Friheden anderledes end som det Efterstræbte, han besidder den dødt og aandløst: thi Frihedsbegrebet har jo dog det ved sig, at det stadig udvides under Tilegnelsen, og hvis derfor Nogen under Kampen bliver staande og siger: Nu har jeg den — saa viser han derved, at han netop har tabt den. Men netop denne døde Sidden inde med et vist givet Frihedsstandpunkt er noget Karakteristisk for Statssamfundene, og det er dette, jeg har sagt,

ikke er af det Gode. Ja vistnok kan det være et Gode at besidde Valgfrihed, Beskatningsfrihed o. s. v., men for hvem er det et Gode? For Borgeren, ikke for Individet. Men det er aldeles ingen Fornuftnødvendighed for Individet at være Borger. Tværtimod. Staten er Individets Forbandelse. Hvormed er Prøjsens Statsstyrke købt? Med individernes Opgaaen i det politiske og geografiske Begreb. Kellneren er den bedste Soldat. Og paa den anden Side Jødefolket, Menneskeslægtens Adel. Hvorved har det bevaret sig i Isolation, i Poesi, trods al Raahed udenfra? Derved at det ikke har havt nogen Stat at trækkes med. Var det forblevet i Palæstina, vilde det for længe siden være gaaet under i sin Konstruktion, ligesom alle andre folk. Staten maa vek! Den Revolution skal jag være med paa. Undergrav Statsbegrebet, obstil Frivilligheden og det aandelig Beslægtede som det ene Afgørende for en Sammenslutning, det er Begyndelsen till en Frihed, som er noget værd. Ombytning af Regeringsformen er ikke Andet end Pusleri med Grader, lidt mere eller lidt mindre — Daarlighed Altsammen... *Staten har sin Rod i Tiden, den vil faa sin Top i Tiden. Der vil falde større Ting end den; al Religion vil falde. Hverken Moralbegreberne eller Kunstformerne har nogen Evighed for sig.* Hvor Meget er vi i Grunden förpligtede til att holde fast ved?»

Att en man med en sådan livssyn ej gärna kunde vara vad man i borgerliga kretsar kallar en god patriot, är ju självklart, och det är därför icke underligt, att Ibsen tillbrakte sina bästa år (1864—1891) i utlandet utan några som helst förbindelser med det norska fosterlandet. Först sedan han blivit en europeisk storhet, erkänd av alla, vände han åter till Norge, men många tecken tyda på, att han aldrig rätt trivts i sitt fosterland. Ännu i hans sista drama, »Naar vi døde vaagner», finner man följande rader:

Professor Rubek:

Véd du, hvad for en stemning jeg kommer i, når jeg ser på menneskelivet her omkring mig?

Fru Maja:

Nej? Sig det.

Professor Rubek:

Da kommer jeg til at huske på den natten, vi rejste opover med jernbanen —

Fru Maja:

Da sad du jo og sov i kupéen.

Professor Rubek:

Ikke ganske. Jag mærked, at det blev så lydløst ved alle de små stoppestederne —. Jeg *hørte* lydløsheden, — ligesom du, Maja —

Fru Maja:

Hm, — ligesom jeg, ja.

Professor Rubek:

— og så forstod jeg, at nu var vi kommet over grænsen. Nu var vi rigtig hjemme. For ved alle de små stoppestederne holdt toget stille, — skønt der ingen trafik var.

Fru Maja:

Hvorfor holdt det *så* stille. Når der ingenting var?

Professor Rubek:

Véd ikke. Ingen rejsende steg ud og ingen kom ind. Och toget, det holdt stille en lang, endeløs stund alligevel. Og ved hver station hørte jeg, at der var to banemænd, som gik på perronen, — den ene havde en lygte i hånden, — og de talte med hinanden, dæmpet og klangløst og intetsigende ud i natten.

Fru Maja:

Ja, du har ret i det. Der går altid et par mænd og taler sammen —

Professor Rubek:

— om ingenting.

Vilken tröstlös bild av »nordiskt aandsliv» och vilken tärande hemlängtan till utlandet ligger icke i dessa rader.

Det är mer än fem år sedan sjukdomen i grunden bröt ned skaldens skaparkraft, och hans ålders dagar ha varit förmörkade av bittra lidanden. Nu är han död, och samtiden står andaktsfull vid hans bår. De förträffliga skribenterna, som i våra dagar är legio, säga nu som bäst en mängd förträffliga ting om hans konst, hans filosofi, hans varma hjärta o. s. v., och de dåliga skribenterna, som äro ännu talrikare, tända nu all den dumhetens rökelse, som gör luften så kvav, var gång en stor man dör. Det kan då vara skäl att nämna, att han, som bar Nordens mest fräjdade diktarnamn, under hela sitt liv stod kall och fientlig mot de makter, som på många håll utges för att vara de enda sanna livsvärdena —: kall emot patriotismen och fientlig mot den fäderneärvda religionen och moralen.

»UNGA POETER»

[ETT URVAL AV SVERGES YNGSTA LYRIK]

(1906, aug.)

Ovanstående publikation avser, för att begagna utgivarens egna ord, »att göra en större publik bekant med nittonhundratalets unga författarfalang» och att om möjligt »sticka en sprängkil i den mur av likgiltighet som skiljer den läsande svenska nationen från dess yngsta poesi». Onekligen är detta syfte fullt behjärtansvärt; ty det är ett bedrövligt faktum, att den svenska allmänheten, trots kritikens eftertryckliga fingervisningar, fortfarande står så gott som fullkomligt likgiltig mot den del av vår poesi, som ännu icke inregistrerats bland den obligatoriska julbordsattiraljen. I mångas ögon är naturligtvis detta faktum en bagatell av underordnad betydelse; men ser man saken något djupare, så kan det ej nekas att — för att blott taga ett exempel — den likgiltig-

het, varmed svenska allmänheten behandlar en konstnärlig produktion så äkta och självfull som Gustaf Ullmans diktning, vittnar om en brist på estetisk kultur, som föga hedrar en i övrigt så pass upplyst nation som den svenska.

Från denna synpunkt måste det av herr Artur Möller (på K. O. Bonniers förlag) publicerade urvalet betecknas som ett motiverat, men skäligen utsiktslöst experiment. Samlingen representerar icke mindre än sju av våra yngsta poeter, nämligen Ossian-Nilsson, Nils Wohlin, Gustaf Ullman, Sigurd Agrell, Sven Lidman, Anders Österling och Sigfrid Siwertz, och är av utgivaren försedd med en intelligent skriven, men något schematisk introduktion. Med hänsyn till denna senare skulle det säkerligen varit önskvärt, om utgivaren även medtagit några biografiska data, exempelvis födelseår och födelsebygd. Dessutom skulle man vilja anmärka, att utgivaren, som i sociala frågor dokumenterat sig som en skribent med starkt antidemokratiska tendenser, på det litterära området går väl långt i estetisk demokratism, då han i samma andedrag och med ungefär samma entusiastiska känslobetoning omnämner författare av så himmelsvitt skild valör som Nils Wohlin och Anders Österling. Detta är dock att driva jämlikhetsidéen in absurdum på ett område, där den överhuvudtaget ingenting har att beställa. Ett psykologiskt missgrepp är det också, då utgivaren tror sig hos Ossian-Nilsson spåra »en oförsonlig kamp mellan teori och temperament», mellan hjältedyrkaren och »arbetar-

skalden». Det är visserligen sant, att åtskilliga av Ossian-Nilssons bästa dikter bäras upp av en djupt känd entusiasm för den geniala, av inga hänsyn bundna kraftnaturen, men en sådan genidyrkan kan i praktiken mycket väl förenas med starkt demokratiska tendenser, då ju även de, som se mänsklighetens mål i dess högsta individualiteter, måste säga sig, att ett folks genialstrande kraft stegras i samma mån dess livsstandard höjes därhän, att varje individ kan uppnå den fysiska och psykiska utveckling, som hans naturliga anlag betinga. Att åvägabringa ett sådant samhällstillstånd är ju socialdemokratins innersta syfte, och endast ett av filisterfördomar omtöcknat förstånd kan i socialismen se en fiende till genierna och den av dem skapade kulturen.

Utgivarens antidemokratiska läggning har emellertid påverkat hans urval ur Ossian-Nilssons diktning på ett sätt, som synes oss föga tillfredsställande. Detta urval är nämligen till den grad sovrat från allt, som kunde tydas som plebejsympatier, och så sprudlande av hjältedyrkan, fosterlandskärlek och soldatanda, som hade det varit utgivarens avsikt att i främsta rummet tillfredsställa den estetiska smakriktning, vars främste representant i Europa är kejsar Wilhelm II. Tämligen missvisande är även det med vänskaplig pietet gjorda urvalet ur den Wohlinska produktionen. Men för övrigt är det hela gjort med urskiljning och takt, och torde i stort sett ge en god föreställning om de respektiva författarnes egenart och syftning. Av dessa är Anders Österling redan

känd för denna tidnings litteraturintressenter, ävenså Gustaf Ullman, vars sista diktsamling genom ett förbiseende ännu ej blivit anmäld i Arbetet. Sven Lidman, som av den uppsvenska kritiken redan, och delvis med rätta, kreerats till en skald av guds nåde, möter med några mycket representativa alster, och även Sigfrid Siwertz, som väl är den yngste i laget, representeras med några självfullt och vackert formade dikter, bland vilka särskilt »De lidande träden» fästa sig i minnet. Till de båda sistnämnda poeterna, herrar Lidman och Siwertz, torde vi snart nog återkomma, då bådas produktion synes värd att tas på fullt allvar; med hänsyn till den sjunde i laget, herr Sigurd Agrell, måste vi tillsvidare ställa oss på agnostikerns intetsägande ståndpunkt.

* * *

Bland de unga poeter, av vilkas produktion här ett urval presenteras, saknar man Vilhelm Ekelund, vilket emellertid, enligt vad utgivaren meddelar, endast beror på skaldens egen vägran. Det finns emellertid bland Sverges yngsta poetgeneration ännu en, som med heder kunde ha försvarat en plats bland de sju, men vars produktion säkerligen varit obekant både för utgivaren och förläggaren. Det är herr Leonard Larsson, författaren till den i våras utkomna diktsamlingen »Hatets sånger».

Leonard Larsson är, om vi ej misstaga oss, till yrket järnarbetare och ett par och tjugo år gammal.

Han är ungsocialist av den Bergegrenska falangen, och har alltså en annan åsikt än vi socialdemokrater om den väg, på vilken arbetarklassen snabbast och bäst når sin emancipation. Men denna meningsskiljaktighet kan ej ett ögonblick göra oss blinda för den skaldiska begåvning, som röjer sig i denne unge proletärs produktion. Här har vårt socialdemokratiska parti verkligen en talang att taga vara på; här är en arbetarskald, vars tonfall är äkta och vars språk alltigenom bär vittne om den borne konstnären, om också hans val av motiv helt naturligt är begränsat av proletärens trånga och mörka horisont. Men den, som har sinne för skönheten, även då den med molnhöljd panna blickar fram ur mörker och nöd, kan ej undgå att med rörelse — även estetisk rörelse — läsa en dikt sådan som denna:

EN SÅNG FRÅN DJUPET.

I djupet där vi leva vi aldrig skåda dagen,
där treva vi oss framåt vid facklors röda bloss,
där dåna de och eka, de dova hammarslagen
när utur bergets salar vi spränga malmen loss.

Nu arla solen skiner kring fält och gröna dalar
och rymdens fåglar sjunga sin höga jubelsalm,
då börjar dagens möda i underjordens salar,
då föra vi mot dagen de rikas tunga malm.

Vi barn av underjorden, vi mörkrets trötta söner,
vi längta upp till ljuset, till liv i solig trakt,

förgäves ha vi längtat, ty ingen hör de böner,
som längtansfulla stiga ur gruvans mörka schakt.

I alla ovan jorden på slätterna de vida
som vandren kring och leken på blomsterrika fält,
vad veten I om nöden, som tusenden fått lida,
om underjordiskt armod, om kyla och om svält?

Om mörkrets bleka armod, om detta livs Gehenna,
Om våra tusen sorger I veten ej ett grand!
I viljen icke ana, ej tänka eller känna,
ej höra dessa röster från underjordens land!

Men höras inga röster från mörkret djupt inunder
och skåda inga ögon vår sekellånga nöd,
så höres dock ett dunder, ett tungt och hotfullt dunder,
en underjordisk åska, som bådar storm och död.

Ja, hören hur det mullrar från djupets mörka gångar,
det dånar dovt, det brakar, det blixtrar skott på skott,
se det är mörkrets söner och edra tusen fångar
som spränga sina minor inunder edra slott!

Vi vilja uppåt storma från mörkret och från gruset,
vi vilja sönderspränga vart hinder och vart band,
vi skola fram ur mörkret till friheten och ljuset
och här på jorden grunda vårt drömda framtidsland!

LEON LARSSON

UR DJUPET

(1906, okt.)

Det finns i det nutida samhället två människotyper, som mer än andra dödliga synas ha skäl att anklaga tillvaron. Den ena är proletären, som födes i armod och som är dömd att med sänkta blickar och i svett och möda kämpa sin ojämna strid med fattigdomen, tills han dör och jordas i tysthet. Den andre är poeten, vars liv är en kedja av stora ögonblick, då inspirationen skapar nya himlar och en ny jord, och trista evigheter, då verklighetens banala prosa som flygsand lägger sig över själen. Och har ödet så fogat, att en man som herr Leon Larsson på en gång är proletär och poet, så har man sannerligen ej skäl att rosa marknaden på denna planeten, där geniet än i dag är lika hemlöst som proletären.

Det är därför icke underligt, att det över Leon Lars-

sons diktning ligger ett drag av mörk dysterhet, som stundom domnar bort i livstrött resignation, men ännu oftare slår ut i ett flammande hat mot det samhälle, under vars orättvisor han har att lida. Tanklösa moralister kunna ju stämpla detta hat som oädelt och förkastligt; men har man en smula hjärta i bröstet, så kan man näppeligen undgå att finna detta samhällshat fullt naturligt hos en ung proletärskald, som känner sin andes bästa krafter dömda till overksamhet och undergång på samma gång som han *vet*, att han dock är huvudet högre än den stora massan av dem, som bo på livets solsida. Det är icke blott åt en poetisk stämning, utan åt livets, *sitt* livs djupaste allvar, som skalden ger uttryck, när han bekänner om sin sångmö:

Från vårdagens glädje hon stängdes,
från solen och himmelens blå,
och därtör i förtid hon böjdes
och kinden blev fårad och grå.

Men brinner på kinden en rodnad
i hektisk och stickande glöd,
då är det av feber i blodet
som kinden är dunkel och röd.

Så kommer min sångmö med lutan
från tusende sorger och kval;
hon kommer i trasiga kjolar,
i grå och utsliten sjal.

— — — —

Men stundar det stormtid och ofred
och uppbrott för folket en gång,
då följer hon blodröda fanor,
då sjunger hon stormarnas sång.

Då kastar hon lutan åt sidan
och griper en trumma och slår,
och trotsigt hon dundrar på trumman
när folket till stormningen går.

Dessa vers äro även i så måtto representativa, som de kunna ge en föreställning om den fasta och uttrycksfulla formgivning, varav Leon Larsson är mäktig. Hans motiv äro till stor del hämtade från det sociala slagfältet, men hans uttrycksmedel äro i stort sett helt andra än de agitatoriska slagorden och röja genom sin poetiska verkningsfullhet otvetydigt den litterära talangen. Och om det också måste erkännas, att författaren i ett par dikter driver en smula avgudadyrkan med sitt hat, — vilket dock liksom allt hat är ett tveeggat svärd, som i längden värst sårar den som bär på det — och även om han någon gång hemfaller åt den revolutionära frasen, så finns det dock i denna diktning så mycken ljus och själfull livstro och så mycken nobel entusiasm för livets goda makter, att även en kritisk läsare blir avväpnad. Det ligger åtskillig naivitet, men ännu mera av ungdomlig och sann idealism i en självbekännelse som denna (Ungt blod):

Hans tankar, som hetsande stiga,
de födas i elden och glöden,
de längta att rasa och kriga
bland faror och okända öden
och pröva i kampen sin kraft.

Hans tanke vill forska bland tingen
och fritt vill den stiga mot ljuset,
ty viljan den böjes av ingen
och icke den trampas i gruset
i skräck inför gudarnas lag.

Och fritt vill han le och förbanna
och smäda det låga samt hata,
men älska det goda och sanna:
allt uselt och ont skall han rata
och driva till undergång bort.

Det ligger något av Frödingskt drömmeri om Ariens land i dessa strofer, och om Fröding erinrar även i sin äkta konstnärliga enkelhet och plastiska koncentration denna vemodsstrof:

Vi kämpa och strida
mot sorgernas slag.
Vi gråta och lida,
men ständigt vi bida
vår lycka en dag.

Vi tänka och drömma
om lyckliga år,
och sorger vi gömma,

och ständigt vi glömma
att ödet oss slår.

I soldrömmar ljusa
vi bygga och bo.
Men dödsvindar susa,
de drömslotten grusa
och härja vår tro.

Och åren de tunga
gå tysta sin gång.
Men gamla och unga
de jubla och sjunga
om lyckan en gång.

Och ständigt vi dåras
av ljus i det blå.
Fast kinderna fåras
och ögonen tåras,
vi hoppas ändå.

Och pinande öden
de bo vid vår härd,
och sorgen och nöden
oss följa, tills döden
gör slut på vår färd.

När ögonen brista,
vi hoppas ändå,
fast endast en kista
för färden den sista
är allt vad vi få.

* * *

De anförda citaten torde vara nog för att belysa vad vi redan vid ett föregående tillfälle framhållit och vad som för övrigt redan förut torde ha stått klart för åtskilliga av våra litterärt intresserade läsare, att nämligen den svenska arbetarrörelsen i herr Leon Larsson har en poet, som är värd allvarlig uppmuntran. Hans konstnärsanlag borde mycket väl kunna berättiga honom till en avsevärd uppmärksamhet från den Bonnierska akademien, som ju för övrigt här om året markerade sin fördomsfrihet genom att prisbelöna en troende katolik; men att för herr Leon Larssons räkning hoppas på något från det hållet, vore nog en överdriven sangvinism. Däremot kan man med skäl fråga sig, huruvida det icke vore i svenska arbetarpartiets intresse att skaffa denna unga talang tillfälle att — åtminstone för någon tid — ostörd av ekonomiska vidrigheter arbeta på sin litterära utveckling. Att upprätta ett diktargage, uteslutande avsett för förmågor, framgångna ur arbetarnas egna led, vore säkerligen en gärning, värdig det svenska arbetarpartiet; om smaken kan man ju sedan disputera, men min röst, om jag hade någon, skulle utan tvekan tillfalla diktaren av »Hatets sånger» och »Ur djupen».

»SVERGES NATIONALLITTERATUR 1500—1900»

(1907, nov.)

Man kan på detta litterära företag anlägga tvenne synpunkter, som skulle kunna betecknas som den exoteriska och den esoteriska, och som föra till tämligen olika resultat. Utgår man från den förra synpunkten, så kan man endast lyckönska den svenska allmänheten, som under de närmaste åren kommer att för ett fabulöst billigt pris och i ett av sakkunniga händer gjort urval kunna stifta personlig bekantskap med flertalet av vår svenska litteraturs märkesmän från reformationstiden ända fram till våra dagar. Enligt den utstakade planen skall arbetet utkomma under loppet av tre år och omfatta 25 delar till ett pris av två kronor stycket, varvid är att märka, att köp av enstaka delar ej förbinder till subskription på hela verket; då härtill kommer, att varje del omfattar över trehundra sidor stor oktav samt porträtt av de

respektive författarne, så måste man tacksamt erkänna, att förläggaren gjort allt vad på honom ankommer för att göra arbetet prisvärt.

Det är särskilt i två riktningar, som detta verk har en kulturell mission att uträtta. Som ett led i raden av de litterära företag, vilka startats i syfte att rikta den stora allmänhetens intresse på den verkligt värdefulla litteraturen, även om denna ej är tryckt i år, har »Sverges nationallitteratur» under alla omständigheter sin givna betydelse. Men ett sådant arbete borde även kunna fylla en annan och svårare uppgift. Det gamla grekiska visdomsbudet »lär känna dig själv» kan ju åtlydas på många sätt, men *en* väg till självkännedom går fram genom svunna generationers liv, försåvitt detta avsatt sig i dokument av bestående art; frågan: vem är jag? leder osökt till en annan: från vem härstammar jag?, och denna fråga grenar åter ut sig i nya spörsmål, exempelvis: vad tänkte, vad diktade, vad läste de män, som för femtio, hundra och tvåhundra år sedan bodde i Sverge och vilkas blod ännu flyter i mina ådror? Finns det kanske i dessa skrifter, fast de äro gamla och icke alltid så betydande, dock stundom vissa drag, som tilltala mig på ett särskilt sätt och väcka en resonnans, som många främmande och större diktverk icke mäkta framkalla? Det är sant, en sådan känsla av kulturell blodförvantskap kan naturligtvis lätt slå över och särskilt för ett litet folk som det svenska ligger faran för parodisk urartning härvidlag nära till hands; men detta hindrar icke, att det i all äkta kultur finnes ett

inslag av kulturell rasmedvetenhet, och att det följaktligen är en god gärning att väcka denna känsla till liv där den förut slumrade. Även i detta hänseende bör »Sverges nationallitteratur» kunna uträtta åtskilligt av värde.

Detta är den exoteriska synpunkten, som leder till ett obetingat lovprisande av verket.

Anlägger man däremot den esoteriska synpunkten, så ställer sig saken åtskilligt annorlunda. Emot valet av huvudredaktörer är ju ingenting att erinra, men med tanke på en del av de medarbetande specialisternas kynne och omdömesförmåga har man svårt att hänge sig åt några ljusare förhoppningar, när det gäller det faktiska urvalet av lektyren. Allvarsamt talat, vem skulle väl, om det gällde att få en vägvisare och ciceron i modärn litteratur, komma på den excentriska idén att i sådant syfte vända sig till någon av herrarne Mortensen, Sylvan, Söderman, Warburg eller Vetterlund? En var, som har den ringaste kännedom om dessa herrars läggning och kritiska förmåga, skulle be gud bevara sig för ett sådant ciceronskap; men när det gäller svunna tiders litteratur tycks man tro, att själlösa specialstudier fullt upp kunna ersätta estetisk synskärpa och naturlig smak.

Detta som generell anmärkning. Synar man nu något närmare det program, enligt vilket företaget kommer att redigeras, så finner man många märkliga ting, både med hänsyn till valet av representerade författare och den inbördes rangordningen mellan de utvalda. Vem som ytterst bär ansvaret härvidlag känner

anmälaren icke, men han har grundad anledning förmoda, att Levertinska synpunkter varit avgörande vid begåendet av de missgrepp, som enligt vår oförgripliga mening vanställa detta till sitt syfte högst behjärtansvärda företag.

Till att börja med konstaterar man med häpnad, att medan t. ex. tjugotredje bandet *uteslutande* ägnas åt Hallström och Karlfeldt, av vilka den förre dessutom är representerad i tjugofjärde bandet (svensk dramatik), så inrymmas Franzén, Wallin, Geijer och Tegnér alla fyra i ett band, det åttonde, ehuru det uppriktigt sagt synes oss, att enbart *brevskrivaren* Tegnér varit värd ett fjärdedels band. Av samtida författare har man av obegripliga skäl — eller har det verkligen varit moraliska? — uteslutit en så ursprunglig och utpräglat svensk skaldenatur som Anders Wadman, medan däremot så jämnstrukna poeter som Talis Qualis, Nybom, Sturzenbecker och Braun fortfarande hållas i ära och tillsammans med Malmström och Wennerberg utfylla ett helt band.

Ännu underligare blir urvalet och den inbördes proportionen, när man kommer fram till den litteratur, som börjar med det beryktade åttitalet. Att en som skönlitterär författare så obetydlig skribent som Georg Nordensvan och en allt igenom så undermålig litteratör som Axel Lundegård här framföras som representanter för Sverges nationallitteratur, torde väl få tillskrivas en malplacerad pietet för Levertinska synpunkter, vilka på denna punkt synas ha sammanfallit med den personliga vänskapens. I och för sig

vore det ju ej så farligt, om nationallitteraturens redaktion liksom Gud fader i den Wadmanska dikten resonerar som så att

> — en strunt mer eller minder
> är mig ej till hinder.

Men när man då samtidigt får bevittna, att en skriftställare av Ola Hanssons rang och med hans rika produktion — man betänke Ola Hanssons verksamhet som lyriker, prosadiktare och essayist — pressas in i *ett* band samman med Bondesson, Lundegård och Sophie Elkan, då har man verkligen svårt att hålla indignationen tillbaka. Att på ett så styvmoderligt sätt behandla den man, som jämte Strindberg och Fröding representerar höjdpunkterna i modärn svensk diktkonst, är återigen ett utslag av samma småsinta och agressiva oförstånd, som Stockholmskritiken, enkannerligen den Levertinska, i åratal lagt i dagen gentemot Ola Hansson, men som man numera trott vara till en viss grad övervunnen.

Med hänsyn till urvalet av de nu levande författarne kunde åtskilligt vara att anmärka — varför har t. ex. författarinnan till »Lena» och »Sju martyrer» ej fått en plats bland sekelslutets verklighetsskildrare? — men de levande kunna ju alltid till en viss grad själva göra sig påminta, och deras elimination blir därför ej så verkningsfull. Annorlunda ställer sig däremot saken, när det gäller redan avlidna författare, och som en *litterär förbrytelse* tveka vi ej att beteckna utelämnandet av de båda skånediktarne Emil

Kléen och Axel Wallengren. Båda dessa diktares produktion falla kronologiskt sett inom den för företaget utstakade ramen, vadan sådana hänsyn ej kunnat vara avgörande för deras uteslutning. Då man nu ser, att »Sverges nationallitteratur» upptar en så obetydlig och för vår tid så pass onjutbar versmakare som Ernst Björk och desslikes har utrymme för så medelmåttiga och ointressanta poetastrar som Fjalar och N. P. Ödman, ja, då ter sig uteslutningen av Kléen och Wallengren som en förhatlig mannamån, vilken icke blir mindre odiös, därför att Levertin med sin »kräsna» Stockholmsestetik — att vara »*kräsen*» är som bekant för en estet höjden av själsadel — säkerligen skulle varit den förste att sanktionera den.

Det är klart, att ett företag av den art och omfattning som det ifrågavarande alltid kan göras till föremål för kritik, då ju litterära åskådningar givetvis alltid måste vara mer eller mindre subjektivt färgade. De anmärkningar vi ovan framställt och vilka lätteligen skulle kunna ökas med det tredubbla, beröra emellertid delvis fundamentala brister, som äro ägnade att i väsentlig mån minska sympatierna för detta företag. Men å andra sidan är det ju obestridligt, att »Sverges nationallitteratur» innehåller så mycket både vacker och väckande lektyr, att dess utgivande betyder en avsevärd vinst för den bokligt intresserade allmänheten. Vad särskilt de två nu utgivna delarna beträffar — 1700-talets prosaförfattare, redigerad av Henrik Schück, samt Hallström—Karlfeldt, red. av Fredrik Böök — så är det om dem ingenting annat

än gott att säga. Till den förstnämnda, som innehåller karaktäristiska skriftprov av Mörk, Dalin, Linné, Kellgren, Thorild, Leopold, Ehrensvärd, Gustaf III m. fl. har professor Schück skrivit en fängslande inledning; hr Böök, som likaledes med sakkunskap och urskiljning verkställt urvalet ur Hallströms och Karlfeldts produktion, har vid uppgörandet av de båda författarnes curriculum vitæ anslagit en folkligare ton än vad som måhända varit nödvändigt.

(»SVERGES NATIONALLITTERATUR 1500—1900» planlagt av *Oscar Levertin*, utgivet av *Henrik Schück* och *Ruben G:son Berg* under medverkan av Fr. Böök, G. Castérn, N. Erdmann, J. Mortensen, O. Sylvan, Sv. Söderman, K. Warburg, Fr. Vetterlund och E. Wrangel. Albert Bonniers förlag.)

DAVID SPRENGEL

OSCAR LEVERTIN

(1907, nov.)

Efter flera års mångtydig och därför oroande tystnad har David Sprengel åter trätt fram på den litterära arenan, mera erfaren och behärskad än förr, men med samma intellektuella spänstighet, samma smidiga förståelse, samma poetiska känslighet som utmärkte författaren till »De nya poeterna» och boken om Danmark.

Det är ett i dubbel mening tacksamt ämne, som Sprengel här valt att behandla. Levertins litterära verksamhet, vilken redan i och för sig är ett intressant tema för en begåvad skribent, faller till större delen inom ramen för Sprengels tidigare specialstudier; och författaren befinner sig här dessutom i den angenäma och för honom tämligen ovanliga situationen, att den hjärtats mening, han med sådant eftertryck sjunger ut,

på alla punkter sammanfaller med den ortodoxa Stockholmsestetikens.

Ty det måste ifrån början öppet sägas ifrån: den som går till den Sprengelska karaktäristiken i hopp att där finna en klarsynt och fördomsfri värdering av Levertins kulturella betydelse, som dock hade sina högst betänkliga skuggsidor, blir grundligt lurad. Sprengel har mycket annat att bjuda på, och åtskilligt av vad han säger om Levertins diktning, hans personlighet och den kulturella miljö, i vilken han växte upp och blev stor, är sant, träffande, vackert, spirituellt, poetiskt; det är sällan man i svensk litteratur stöter på en essay, skriven med så intelligent schwung och frodighet som denna karaktäristik. Men just därför berör det så mycket pinsammare, när Sprengel går eller riktigare: kryper på alla fyra i sin Levertinsförgudning så långt, att han t. ex. påstår Levertin »ha skapat ett helt nytt svenskt språk, eller tvänne, ett bundet och ett obundet», och att detta beror därpå, att »vad han givit är egentligen en ny rytm i språket: sin själs rytm». Ännu naknare uppenbarar sig detta skoj med sanning och förnuft, när Sprengel karaktäriserar essayisten Levertin på följande sätt (sid. 93):

»Det största däri (i L:s författareskap) har varit en alltmera framträdande karaktär av opersonlighet: rösten växte ut och började bli till Tankens, Kunskapens, Sanningens egen. I den form, som så småningom fastställt sig själv som den rätta för detta nya författareskap, den längre eller kortare essayen, *skulle Oscar Levertin ha blivit en av dessa stora allmänna skrift-*

ställare, vilka leda ett folk och vilkas produktion, mera än uttryck för en individ, är uttrycket för nationens hophörighet med utvecklingen, kontrollanten av dess andliga liv: dess samvete.»

Det lider intet tvivel att majoriteten av den skönlitterärt verksamma Stockholmssocieteten är beredd att utan tvekan instämma med Sprengel, då han kreerar Oscar Levertin till svenska folkets kulturella samvete och till kontrollanten av dess andliga liv. Att upptaga denna värdesättning till diskussion faller sig något svårt, efter som det just är dylika åskådningar, som göra, att vi landsortsbor, med all aktning för huvudstaden i övrigt, dock ha så svårt att ta vissa sidor av Stockholmskulturen på allvar.

ANDERS ÖSTERLING

NORRLANDSRESAN — DÖDEN INKOGNITO

(1908, nov.)

Anders Österling, vars för ett år sedan utgivna diktsamling »Årets visor» av kritiken mottogs med allmänt och välförtjänt bifall, har i dagarna utsänt två nya diktböcker, som icke stå på höjden med hans föregående produktion i dess bättre faser, utan beteckna en avgjord, om också — låt oss hoppas det — övergående regress. För en kritiker, som tar sitt värv på allvar, är det ingalunda angenämt att nödgas rikta kritiska anmärkningar mot en ung författare, vilken redan riktat vår litteratur med så värdefulla insatser som Anders Österling; en skald eller en konstnär överhuvud, som skänkt sin samtid konstverk av det äkta slaget, bör, menar jag, ha *rätt* att då och då sända mindre betydande verk ut i världen utan att för den skull anfallas och utskällas av kritiken. Där-

för är t. ex. det sätt, varpå man i Stockholmspressen än i dag fortsätter de Levertinska traditionerna gent emot Strindberg, helt enkelt vedervärdigt; en man, som har bakom sig ett livsverk så rikt och av så väldiga dimensioner som Strindberg, borde, när han närmar sig sextioårsåldern, kunna få gå fri för skolmästrande kriarättelser och beklagande axelryckningar, även om det roar honom att göra en avstickare från det upplysta bondförståndets allfarväg. När en författare av Gustaf Ullmans rena och aristokratiska konstnärskynne häromsistens gav ut en bok, som var både vacker och intressant, fast den ej stod på höjden med samme författares utomordentliga novellsamling »Präster» — vad blev tacken? En barsk tillrättavisning i Svenska Dagbladet och en skarp förmaning att nästa gång prestera något bättre o. s. v.; exempel på denna kritikens pretentiösa otacksamhet skulle kunna anföras i legio.

Detta hindrar naturligtvis icke, att det ges en gräns, vid vilken kritiken har rätt och plikt att inskrida, och jag kan ej se annat än att Österling både med »Norrlandsresan» och »Döden inkognito» överskridit denna gräns. Den förra, ett litet häfte på 36 sidor, skulle kunna förbigåtts som en intetsägande bagatell, om inte författaren själv presenterade den med så anspråksfulla later. Redan inledningssången väckte, när den på sin tid offentliggjordes i Svenska Dagbladet, en viss uppmärksamhet genom den ungdomligt överspända självkänsla, varmed författaren på förhand kungjorde sitt program:

När jag som skåning norrut mig förfogar
att sent omsider se mitt eget land,
är det mig lägligt, skald av svenska skogar,
att jag på Naddö trycker först din hand.

— — — —

Var ville jag på vägen hellre stanna,
en glad, fast fåmält gäst, än ditt hem —?
få bliva snart de män en granntyckt panna
ids buga för, men du är en av dem.

— — — —

Mitt land! Jag längtar ärligt till din vila,
från vilsna ungdomsfärders sus och dus —
stig, svenska skönhet, blåna hundramila
och släpp mig in för alltid i ditt ljus!

Det är, som man ser, ett både enkelt och lättfattligt program: skalden-skåningen, som förut levt sitt produktiva drömmarliv i sin hembygd eller på kontinenten, beslutar resa till Norrland för att gripas av nationell väckelse, och stiger på vägen dit av i Naddö för att av »Karolinernas» diktare få den poetiskt-patriotiska färdeknäppen. Härom vore ju i och för sig ingenting att säga, om icke det hela verkade så arrangerat och om det icke förkunnades med sådan pose. Alldeles ny är metoden icke heller; Holger Drachmann t. ex. företog i sin ungdom en sådan resa till Nordsleswig, med den påföljd, att den radikale européen plötsligt förvandlades till en god dansk patriot, som skrev fosterländska dikter. Men vad som hos Drachmann föranledde detta omslag var icke

upplevelser från kupé- och hotellfönster, utan den intima bekantskapen med en för sin nationella självständighet kämpande befolkning, vars tappra strid från ofredsåren ännu var i friskt minne både hos gammal och ung. Ett moment av härmed jämförlig bärkraft saknas fullkomligt i Österlings patriotiska renässans; med *folket*, som bygger och bor i dessa landamären, har han ej haft ringaste beröring, och de intryck, varur hans nyväckta patriotism vuxit fram, äro i grunden ingenting annat än flyktiga och ofta ganska banala turistupplevelser, som tusen gjort före honom, och vilkas poetiska utformning mestadels röjer tillfällighetsdiktens mekaniska konstruktion, men sällan den hjärteborna lyrikens organiska växt. Österling har på senare åren lagt sig till med en frejdig resonnörgest, som ibland klär honom ganska väl, men som i denna turistpoesi ofta gör ett högst okonstnärligt intryck, exempelvis i en strof så ohjälpligt platt som denna:

> Vem suckar: Förgäves! — vem viskar: Förbi!
> ställd mitt i en virvel av slik industri?
> Här läres den i de dövaste döva,
> den åldriga läxan, att järn vi behöva.

Detta är ju nationalekonomisk lyrik av det slag, som professor Kjellén brukar prestera i sina fosterländska föredrag, men som onekligen överraskar i ett dikthäfte av Anders Österling.

Det är klart, att en poet av Österlings obestridliga begåvning icke helt och hållet förnekar sig i ett

dikthäfte på 36 sidor, — ett par saker, »Lapparne» och »Lapplands blommor» äro ganska vackra — men i stort sett är »Norrlandsresan» ett misslyckat experiment, som skalden icke borde göra om.

Detsamma gäller enligt undertecknads oförgripliga mening också om den mera i stort anlagda cykeln »Döden inkognito». Även denna samling rymmer endast en serie på vers nedkastade ögonblicksbilder från storstadslivet i Paris, sådant detta ter sig för en ortodox och poetiskt känslig turist. Redan dikternas rubriker — »Boulevarden», »Dansen», »Kyrkan», »Börsen», »Eiffeltornet» — leda ovillkorligen tanken hän till Bædekers röda turistbilar, och detta intryck förmår författaren ingalunda att skingra, fast han i varje sång framför en mystisk personnage, kallad »Döden». Låt oss höra hur det låter:

Jag drömde om Döden, guds ängel,
som kommer på franskt besök
till Livets stad för att prova
dess välsorterade kök.

Han vill på en ferievecka
sitt ämbetes leda förströ
och se, varför mänskobarnen
just här ha svårt för att dö.

— — — —

Men innan jag präntar i sånger
min himmelstormande dröm
betonar jag gärna mitt hjärtas
förakt för de trumpnes beröm.

Spel då upp och låt höra hur Döden
som vetgirig, världslig turist
i Livets stad går på vallfärd
och möter sitt öde till sist!

Om läsaren önskar veta, vilket öde, som till sist drabbar Döden, så består detta däri, att han under sina irrfärder på Paris' boulevarder slutligen möter en fattig blomsterflicka, som i yrsel slår sina smidiga armar om hans hals med den påföljd att

För första gången i livets stad
blir Döden ur fattningen brakt,
och han anar, plågsamt förvirrad,
levandets lönliga makt.

— — — —

Hans darrande läppar förstummas,
förklarad och ljusögd han står,
och in i hans hjärta kväller
en dödsdömd och jublande vår.

Och utan betänkande ger han
hängiven, ömsint och rörd,
en kyss av de kyssar som äro
hjärtanas nederbörd.

Och följden av detta möte, som Döden, »Guds ängel», gör i Paris våren 1908, betonas ytterligare i epilogen, ur vilken följande strofer må anföras:

Nu måtte allt Döden ha lyktat
sin vallfärd, ty ett är då visst

att ingen skymtat hans skepnad
på denna ort sedan sist.

Så har han väl ilat tillbaka,
vänt hem på den hissnande bron
utanför måne och stjärnor
och satt sig igen på sin tron.

Och tack vare blomsterflickan,
som tinat hans hjärta till slut,
skall Döden ej härja de levande
med bredare hugg än förut.

Det är litet som gjort att det dalat
med ens ett försonande ljus
på Dödens smärtsamma minnen
av levandets sus och dus.

Innan Döden gjort denna epokgörande upplevelse har han emellertid som

en medelålders dandy
klädd efter nyaste snitt

gjort sin rond genom världsstaden, men alltid förföljts av en konsekvent otur: i kyrkan, där han vill bikta sina synder för prästen, somnar denne in, vid uppploppet blir »Döden, den högdragna Döden», offer för pöbelns hån, när han håller tal vid en dinér, springa gästerna sin väg, och då han visar en självmordskandidat ett guldmynt, griper denne myntet och försvinner, så att

Döden önskar sig fjärran
millioner mörknande mil.

Denna till dandy förklädda Död är, som läsaren redan torde ha funnit, en från topp till tå misslyckad figur, en slags Mephistopheles, framsprungen ur en skolpojkshjärnas naiva fantasi, utan spår av vare sig poetiskt eller metafysiskt berättigande. Hela diktcykelns ledmotiv, att Döden på något sätt skulle komma till korta i världsstadslivet, är ju enbart pueril; Schopenhauers bild, som jämför de individuella existenserna med vattendropparna i regnbågen, äger om någonsin sitt berättigande just för det sprudlande och skimrande livet i en världsstad. Att *viljan* till livet måhända är starkare i ett skönhetsstrålande kulturcentrum än annorstädes, att kontrasten mellan liv och död här blir djupare och intensivare äro ju moment, som kunde lämpa sig för poetisk behandling; men har det verkligen varit Österlings mening att få fram något dylikt, så har han komplett misslyckats. Och liksom diktcykeln som helhet är byggd på ett falskt motiv, så är även utarbetandet av detaljerna där och var utfört på ett sätt som närmar sig det pekorala. Seinefloden t. ex. besjunges av Österling på följande sätt:

Det rinner en flod genom staden,
en oförliknelig flod,
till färgen grön och till lynnet en bild
av strålande ädelmod.

Och broarnas män och kvinnor
må bra i dess återljus

och fröjdas från morgon till afton
åt böljornas allvisa brus.

Detta är ju ingenting annat än rimmat nonsens, och det är endast att beklaga, att Österling suspenderat sin självkritik ända därhän, att han kunnat publicera så underhaltiga vers. Det skall gärna erkännas, att man även i »Döden inkognito» kan uppleta enstaka vers, stundom även enstaka partier, som äro poetiskt verkningsfulla; en sådan är t. ex. denna:

Vad liknar i drömmande ljuvhet
kastanjernas dunletta snö,
när den sänker sin flockiga stjärnrymd
till gångarnes mull för att dö?

Men i stort sett får man av dessa båda diktsamlingar det bestämda intrycket, att Österling för närvarande befinner sig på avvägar, som leda till poetiskt förfall, om han ej i tid ändrar kursen. Det lider inte tvivel om, att herr Österlings högröstade beundrare skola söka övertyga honom om motsatsen och även framställa denna recension som ett utslag av illvilja och dumhet; men därmed skadar man icke mig, utan endast poeten.

EN EFTERSKRIFT

En och annan av »Arbetets» läsare erinrar sig måhända en recension, som undertecknad för någon vecka sedan publicerade över Anders Österlings enligt min mening mindre lyckade diktsamlingar »Norrlandsresan» och »Döden inkognito». Jag antydde också, att denna recension av skaldens svurna beundrare skulle komma att betecknas som ett utslag av illvilja, och denna profetia har också gått i fullbordan. I »Sydsvenska Dagbladet» har en ung skönande vid namn Albert Henning höjt de båda diktsamlingarna till skyarne i en hyperentusiastisk recension, och därvid mot mig riktat den anmärkningen, att ha »pratat in absurdum just så som den själv förebrått Döden inkognito».

»Ty», säger herr Albert Henning, »'Döden' i denna bok är ingen metafysisk figur utan en poetisk. Han är den dröjande stämning av ungdomligt vemod och världsförnekelse, som likt en skugga följt förf. på hans färd i Livets stad. Hur kongruent blir han ej ur denna synpunkt överallt med framställningen. Han är poeten, som ej finner sig tillrätta i världen, sluten i famn av ett dunkelt främlingsskap, som han själv säger. Hur litet har han ej gemensamt med de människor, vilkas religion är ord i tomma luften, vilkas glädje är en last och vilkas förtvivlan är resultatet av en kalkyl.

'Döden, Guds ängel', är evighetsdraget i förf:s kynne, sådant det susade som svalast i hans tidigare diktning. Och denna bok är en dröm om dess oförenlighet med det brutala livet, speglande dualismen i förf:s själ.»

Jag hade i min recension framhållit, »att denna till dandy förklädda död är en absolut misslyckad figur, utan spår av vare sig poetiskt eller metafysiskt berättigande», och det är detta, som herr Albert Henning nu stämplar som »prat in absurdum». I stället få vi veta, att »Döden, Guds ängel, är evighetsdraget i förf:s kynne, och den dröjande stämning av ungdomligt vemod och världsförnekelse, som likt en skugga följt förf. på hans färd genom Livets stad». Låt oss ett ögonblick undersöka, hur denna själfulla tolkning passar i stycket med herr Österlings egen framställning av »Döden».

I kyrkan uppträder »Döden» på följande originella sätt:

Men Döden är hågad för upptåg
och slår sig vid biktstolen ned
att lämna ett prästerligt öra
om sina små synder besked.

Med torraste hån i sitt hjärta
han skildrar i sävliga ord
sin tidlösa levnad, förmörkad
av äldre och nyare mord.

Han tadlar med fromlande saktmod
den huggande liens fördärv
och klagar med fog över faran,
som följer hans ämbetes värv.

Apacher och vitriolörer
bli skuldlösa barn mot den skuld

som här tigger prästen i luckan
om kyrkans intresse och huld.

Prästen somnar emellertid och

Då reser sig Döden från pallen
och inser förargelseblek
att han drog det kortaste strået
i denna bespottelsens lek.

Allt detta är ju mycket bra; men nog får man förlåta en kritiker, om han ej förstår, att den på detta sätt skildrade Döden är »evighetsdraget i förf:s kynne, sådant det susade som svalast i hans tidigare diktning». Men det är ju väl att herr Albert Henning kan lämna besked om den saken — vi förmoda autentiskt.

Men låt oss betrakta den Österlingska »Döden» i ett par andra situationer. Sången om uppploppet t. ex., som skildrar hur Döden »blir offer för pöbelns hån», löper ut i följande final:

Men Dödens försåtliga läppar
mumla ett erkänslans ord
om folk, som han stundom haft hjälp av
vid slåttern på syndens jord.

Då släpper man honom på stunden,
ty allt sedan hedenhös
har människan fruktat och vördat
den dåre, som ännu går lös.

Där står då läsaren åter öga mot öga med herr Österlings evighetskynne, sådant det susade som svalast i hans tidigare diktning. Och vill man höra detta evighetskynne hålla tal om sig själv vid en middag, så låter detta på följande sätt:

— — — —
När kolerans dämon belägrar
en kyrkklockklämtande hamn,
kan minsta barn på sin tröskel
som vaggvisa lalla mitt namn.

Och breder sig nödårens tystnad
kring steppens yttersta hus
välkomna mig svultna familjer,
och krypa för gästen med krus.

Jag vilar mig makligt på molnen
som grå av november och gift
i himlarnas klarhet skriva
otympligt sin varslande skrift.

Mitt gränslösa rike famnar
jord och himmel och hav
och ville den högsta Viljan så
jag redde all världen en grav.
Etc.

Inte sant: sedan herr Albert Henning upplyst oss om, att »Döden» i denna bok är »den dröjande stämning av ungdomligt vemod och världsförnekelse, som likt en skugga följt förf. på hans färd i Livets stad»,

så bli ju dessa verser fulla av djupsinnig skönhet. Man tänke sig blott herr Österlings evighetskynne, makligt vilande sig på molnen, som äro gråa av november och gift — och man har en skönhetssyn av den art, som endast en Albert Henning torde kunna framtrolla.

Men att »Sydsvenska Dagbladet» befordrar sådana skönhetssyner till trycket på sin ledareavdelning och med mellanslagen korpus, förefaller dock något egendomligt hos ett blad med Sydsvenskans litteraturkritiska traditioner.

KARL-ERIK FORSSLUND — LEON LARSSON — BO BERGMAN

K.-E. FORSSLUND: FRIA VERS OCH VISOR —
LEON LARSSON: I LJUS OCH MÖRKER —
BO BERGMAN: EN MÄNNISKA

(1908, nov.)

Av de tre skriftställare, vilkas namn prentats härovan, äro de två, Karl-Erik Forsslund och Leon Larsson, gamla och avhållna bekanta hos denna tidnings läsekrets, och även Bo Bergman är för den del av allmänheten, som intresserar sig för poesi, en så känd och erkänd förmåga, att en närmare presentation är onödig. Man kan knappast säga, att någon av de tre parterna denna gång visar sig från nya sidor eller över huvud taget bjuder den, som känner deras föregående produktion, på några överraskningar med hänsyn till idékrets eller teknik. Men var och en av de tre har åstadkommit en vacker bok, som är

värd ett ärligt tack, och tillsammans bilda dessa tre diktsamlingar lika många mänskliga dokument av rätt betydande intresse.

I Leon Larssons produktion har den sociala diktningen från första stund spelat en dominerande roll, och detta är även fallet i hans senaste diktsamling. De, som med någon uppmärksamhet följt denne unge proletärpoets produktion, ha utan tvivel lagt märke till, att den stämning av lågande hat och nattsvart förtvivlan, som skälvde i hans tidigare diktning, på senare åren vikit för en ljusare livssyn, en social framtidstro, som tagit sig mycket vackra uttryck i hans vers. Rent psykologiskt sett är denna omvandling ett slående vittnesbörd om *äktheten* i Leon Larssons produktion; så länge verkligheten endast tett sig som ett kolsvart mörker, har hans diktning helt varit höljd i svart, men faller det i hans liv in en stråle om än så svag från lyckans sol, så reflekteras denna genast i hans lyrik. För en poet, vars inspirerande genius i åratal varit nödens bleka dämon, skulle måhända en sådan sinnets omvandling kunna befaras verka mindre gynnsamt på produktionsförmågan; lyckliga poeter äro mestadels dåliga poeter, och till och med en så rik och harmonisk natur som Goethe har bekänt om sig själv att

> Meine Dichterglut war ganz gering,
> wenn ich dem Guten entgegenging,
> dagegen brannte sie lichterloh
> wenn ich vor drohenden Übeln floh.

Det är därför med verklig glädje, som man i Leon Larssons senare diktning återfinner alla de företräden, som gåvo en sådan charme åt hans debut: det säkra konstnärsgreppet kring formen och den betagande omedelbarheten i känslan. Vad man för framtiden skulle vilja önska honom vore något vidare vyer och en rikare livserfarenhet, som skänkte honom lidanden, mera sammansatta än fattigdomens själanöd, och fröjder, mera förandligade än den lycklige älskarens glädje över sin flickas förträfflighet. Eget är det emellertid, att medan den sociala pessimismen alltmer trängts i bakgrunden, så framträder i denna diktsamling, särskilt i sista avdelningen, en rent personlig pessimism, som icke blott bestrider proletärlivets värde, utan tvivlar på livets värde överhuvud. Det är tanken på livets förgänglighet och tillvarons intighet, på vilken denna livsstämning grundar sig, en i och för sig ganska steril stämning, som dock inspirerar den unge proletärpoeten till verser, så äkta i tonen som dessa:

Se allt skall dö och försvinna,
ty så är livets och varandets lag,
och varje sol som lyser
skall gå mot sin sista dag.

Och livets rödaste blomma,
som flammar och lyser i solens glöd,
skall vissna då hösten kommer
och sjunka till jorden död.

Och det som varit oss renast
och det som varit oss störst,
det skall av döden härjas
och brytas och multna först.

Det är vackra verser, som utan tvivel äro djupt kända, men det förefaller mig dock, som Leon Larsson väl ofta varierade detta tema om det olyckliga i olyckan. Vad det kommer an på här i världen, är ju dock icke att undgå lidandet, ty det är åsnornas privilegium, utan det gäller att få kraft att bära lidandet som en man, så att man icke flyr ut i öknen, därför att ej alla ungdomens rosendrömmar mognade. En sådan steril ökenskepsis kan ju för en tid vara både naturlig och ofarlig, men i längden hämmar den själens växt och gör tillvaron banalare än den behöver vara — även om en sådan livssyn i litterära kretsar går för att vara högsta fashion.

Dessa anmärkningar äro naturligtvis icke ämnade som något klander mot Leon Larsson, vars poetiska gemyt är alldeles för starkt och friskt för att ha blivit allvarligt anfrätt av stämningspessimismens tvinsot. Det bästa beviset härför är den rad av präktiga dikter, som hans sista samling bjuder på, och bland vilka jag särskilt skulle vilja framhålla »Kring midvinterbålet» både som prov på författarens verskonst och den nobless i uppfattning, som besjälar honom.

Liksom hos Leon Larsson spelar även hos Karl-Erik Forsslund det sociala genombrottet en viktig roll som motiv för diktningen, och i åtskilliga strids-

sånger äga de båda poeterna rätt intima beröringspunkter. Men grundstämningen hos Forsslund är en solljus optimism, icke den tanklösa sangvinismens förbiseende av svårigheterna, utan en manlig och oförskräckt naturs bergfasta tro på det godas seger. Med sitt rika och innerliga gemyt, sitt varma naturssinne, sin stundom ända till formlöshet översvallande hänförelse och sin bergfasta tro på den goda viljans suveränitet är Forsslund en äkta germantyp, av det slag, som vi svenskar, trots vår germanska härstamning, ha ganska ont om. Om han också ej hör till de *störste* bland våra poeter, så är han dock som *personlighet* en av Sverges främste män, och redan på den grund är en ny diktsamling från hans hand värd att uppmärksammas, även om den ej innehölle så förtjusande dikter som exempelvis denna:

MOT VÅR.

Mörk tittar gråa urbergshällen fram
emellan hårda morgonfrusna drivor. —
Man åldras, man blir tung och allvarsam
och hårdnar själv som morgonfrusna drivor.
Ens anlet styvnar, kan knappt veckas mer
av vrede eller löje, vad än sker.
Man ligger tyst och mörk och grundar —
vad förr har hänt kan hända än,
vad mer om snarliga igen
en hundtatusenårig istid stundar!

Men bäst man ligger så
och grubblar under skymningsskyar grå,

så är det som om luften skulle lätta,
så kommer ljumt ett luftdrag, smekande
ens kalla kind och barnsligt lekande
i magra björkars glesa hår.
Ett sus helt sakta genom dalen går.
I riset prasslar det, och stilla kväller
en bäck bland tuvorna. Men vad är detta —
djupt i ens inre känns det som ett ryck,
de tunga drivors tryck
ger efter, och man liksom sväller —

Å, det blir vår igen!
De gamla gudar vakna en gång än.
I vinterhårda isigt stela
stenkroppens frusna ådernät
rännilar åter kittlande ska spela.
Mjuk mossa än ska nakna hällen täcka,
och där ska orrar morgonkäcka
stå upp till dans med lätta fjät.
I alla sprickor, alla skrevor
ska småfrön gro, och blomsterrevor
ska smycka klippans mörka panna grant
och furstligt rikt.
Rakt uppför skrovlig brant
ska djärva pojkar klättra vigt.
Och sist när sommarsolen stiger,
man ligger här väl än och tiger,
men genomvärmd och full av liv igen,
med glöd och glans och glada minnen än
från vårar svunna länge, längesen!

Den tredje i laget, herr Bo Bergman, är till temperament och intentioner vitt skild från sina ovan omnämnda kolleger. Han är det livströtta huvud-

stadsbarnet, blaserad, skeptisk, ironisk, utan fäste i tillvaron, vars banalitet han finner både trist och komisk. Då han med denna teoretiska livsaspekt förenar en otvetydig skaldisk begåvning, så uppstår härav en diktning, vars grundton är en doktrinär och livsfientlig skepsis, men som ofta höjer sig till en betydande poetisk skönhet. Vad Bo Bergman bjuder är aldrig den stora konsten, men däremot en fin och i detaljerna ofta delikat utförd Kleinkunst (småkonst), som särskilt fängslar genom sina väl avvägda proportioner.

En dikt av Forsslund är ofta som en massiv bägare med skummande mjöd, medan Bo Bergman skänker ut sitt något syrliga rhenvin i små doser, men alltid i välformade och vackert slipade glas. Karaktäristisk både för hans förmåga av koncentration och för den underström av bitter resignation, som genomgår hans diktning, är bland många andra följande poem:

MÖTET.

Det kan tyckas som en sägen,
men en kväll förliden vår
mötte jag mig själv på vägen
som en man på tjugo år.

Håret hängde ner på kragen,
och han gick med febersteg.
I de vassa ynglingsdragen
satt en hungrig mun och teg.

Och jag tog mig själv i rocken.
— Det var längesen, goddag.
Man blir glömd, man dränks i skocken,
låt oss gå ett litet slag.

Men han stannade och såg blott
på mig som jag tiggt en slant,
och i ryggens böjning låg blott
något hövligt obekant.

Jag blev vit, jag kände svedan,
av de sår som minnet ger,
och vi skildes tyst och sedan
ha vi aldrig träffats mer.

Denna grämelse över en svunnen ungdomstid och svikna ideal är ett motiv, som ofta varieras i Bo Bergmans diktning (t. ex. i »Komedi», »Albumblad» m. fl.). Tron på förbrackningens nödvändighet har hos denne skald nästan blivit en fix idé, så att även anblicken av en vacker flicka avlockar honom följande dystra profetia:

Kära lammet lilla,
det är så, fast det är illa,
att man kommer och man går.
Klang, gutår,
tills du står
fet och grå i pälsen
som ett gammalt bräkigt borgarfår.

Fullt konsekvent är författaren icke — därtill är han för mycket poet — och en dikt sådan som »Mitt

land» erinrar genom sin träffsäkra penselföring och sin manliga ton icke obetydligt om Karlfeldts diktning, ehuru detta alster, i motsats till »Skeppet», är en fullt självständig skapelse. Och det finns i denna samling även andra stycken, exempelvis den med lyrisk bravur gjorda inledningsdikten, som är vacker och fullödig poesi. Att Bo Bergmans diktning det oaktat ej är mera livskraftig än den är, står utan tvivel i samband med den flacka världsåskådning, som jämt och ständigt träder en tillmötes i denne författares produktion och som till sitt väsen är en föga genomtänkt materialism, varvid den blinda och godtyckliga slumpen omskrives med den något utslitna frasen »vår Herre». Men världsalltet är icke blott och bart en mekanism av kretsande snurror, jorden är icke ett så platt klot, som Bo Bergman vill låta påskina, och människolivet, hur banalt det än ofta må gestalta sig, kan dock understundom bli en vacker tragedi. Den värdering av tillvaron, för vilken Bo Bergman gör sig till målsman, är hos honom visserligen poetiskt förskönad, men icke desto mindre en livsfientlig myt, som bör bekämpas, särskilt därför, att estetiskt sminkad gottköpspessimism är det surrogat, som hos så många vår tids s. k. bildade ersätter en verklig världsåskådning. Må det tillåtas mig att, även med fara att stöta journalisttakten för huvudet, med några ord klargöra vad jag menar.

* * *

Det finns i vår tid huvudsakligen tre olika världsåskådningar, en i solens, en i månens och en i stjärnornas tecken.

Den solbelysta verkligheten, omsatt i världsåskådning, blir materialism. När det gäller att utforska den vida värld, som uppenbarar sig för våra yttre sinnen, och tyda de företeelser, som avspela sig i tid och rum, har den materialistiska åskådningen hittills visat sig vara den säkraste vägen till sanningen; hela vår materiella kultur, som på så många punkter brutit vägen för den andliga, är ett barn av materialistisk naturforskning. Men liksom det finns en del av universum, dit vår sols strålar icke nå, utan att vi därför kunna förneka dess verklighet, så är även vår forsknings räckvidd begränsad, och vill man på grund av den verklighet, som vi kunna iakttaga med våra yttre sinnen, bilda sig en världsåskådning, så blir denna falsk, efter som det alltid, och i detta fall mer än annars, är otillåtligt att av en del dra slutsatser om det helas beskaffenhet och tro, att världens väsen är uttömt med begreppen kraft och materia.

Så har man då som en högre ståndpunkt prisat den världsåskådning, som finner den högsta sanningen, icke i den solbelysta verkligheten, utan i nattens månbelysta sagovärld, då alla fasta konturer plånas ut, då fantasien spränger dagens bojor, och kärleken och brottet blomma upp till nytt liv. Det är den religiösa romantikens världsaspekt, som icke tål dagens ljus, men dyrkar månen, som försilvrar natten.

Så finns det då till sist en tredje världsåskådning, som håller före, att det bortom sol och måne finns en annan verklighet: de evigt olösliga världsgåtorna, som likt tindrande stjärnor lysa upp natten, där den kristne och materialisten blott se kolsvart mörker.

Den livsaspekt, som närmast givit anledningen till denna lilla utveckling, kan emellertid knappast kallas världsåskådning; den känner varken till sol eller måne eller stjärnor, — endast reflexen av boulevardernas lyktor, när de spegla sig i asfalten, och gullkrogarnas ljus, när det färgar gatumörkret smutsrött. Och den diktning, som spirar upp ur en sådan livsstämning, bär, även om dess hy är fin och dess växt nobel, dock alltid banalitetens frätande mask i sitt hjärta.

JOHN LANDQUIST

VERNER VON HEIDENSTAM

(1909, juli)

Den essay, varmed hr John Landquist bidragit till Heidenstams-jubiléets värdiga begående, har flera tilltalande sidor. Något av den vackra och solklara hänförelse, som herr Landquist finner så karaktäristisk för det Heidenstamska lynnet, bär även upp hans egen skrift och gör hans framställning levande och frisk även på sådana punkter, där en kritisk läsare skulle vilja sätta frågetecken. Jämsides med sin intensiva beundran för jaget Heidenstam röjer författaren också en aktningsvärd strävan att göra rättvisa åt det Heidenstamska icke-jaget, d. v. s. den litteratur, som hos oss gemenligen går under namnet åttitals-litteratur och dennas fortsättning under nittitalet. Hela skriften bekräftar för övrigt, vad många visste

förut, nämligen att dess författare är besjälad av ett allvarligt kulturintresse och äger en väl uppodlad smak, en ren och uttrycksfull stil och en kritisk vakenhet gent emot alltför konventionella livsvärden och ideal.

Hans från flera synpunkter aktningsvärda arbete äger emellertid samma fel, som vanställde David Sprengels Levertinessay: en fullkomligt falsk uppfattning av skaldens storhetsordning. Heidenstam är en skald av guds nåde och en förträfflig författare, men det är ett fatalt misstag att som hr Landquist jämföra och rent av likställa honom med andar sådana som Strindberg och Tegnér. Heidenstam kan vara intressant, fängslande, älskvärd, i sina bästa ögonblick genial, men han äger icke ett spår av den helfigursgenialitet, som gör Strindberg till en så enastående imponerande skickelse. Med all aktning för Heidenstams vackra och manliga stil, som är svensk i själen och därför fullkomligt fri från alla de mesopotamiska vändningar, som vanställde den Levertinska prosan, kan man näppeligen påstå, att Heidenstam varit med om att väcka till liv några slumrande utvecklingsmöjligheter hos vårt språk, såsom t. ex. Strindberg eller Tegnér gjort det. Och då hr Landquist påstår, att Heidenstam »som ingen annan i vår tid höjt vår nationella besinning», så har han därmed berört en sida av Heidenstams verksamhet, som i varje fall kan göras till föremål för diskussion. En duktig karl brukar ju i regeln icke fördjupa sig i betraktelser över sina egna karaktärsdrag och förträffligheter, och en

livskraftig nation har säkerligen föga gagn av att beskåda sin bild i skönmålningar av det utmanande slag, som Heidenstam presterat i »Svenskarnes lynne» och likartade alster.

Till den oriktiga uppfattningen av Heidenstams storhetsordning svarar även en del underliga uppskattningar av vissa bland skaldens litterära produkter, t. ex. avhandlingen om klassicitet och germanism, vars vackra stilistiska ornament ingalunda förmår dölja de konstruktiva felen i tankebyggnaden, men som nu av herr Landquist upphöjes till en första klassens snillebragd. På samma sätt proklameras ett av Heidenstams svagaste arbeten, Sankt Göran och Draken, som »ett av hans största mästerverk» o. s. v.

Med tanke på den beklagligt låga nivå, som för närvarande utmärker den svenska litteraturkritiken, måste man emellertid uppriktigt glädja sig åt, att uppgiften att teckna Heidenstam och hans livsgärning kommit i så pass goda — och rena! — händer som hr Landquists. Utom en ingående redogörelse för Heidenstams diktning i dess olika faser och former bjuder skriften på en mängd intressanta enskildheter så väl av biografisk som litterär natur. Den prydes dessutom av några Heidenstamsporträtt, bland vilka särskilt ett synnerligen vackert ungdomsporträtt från femtonårsåldern fängslar uppmärksamheten. Den tokiga bilden av Heidenstam och Fröding i grekiska togor hade väl hellre bort utelämnas och det samma gäller reproduktionen av Hanna Paulis målning »Heidenstam som Hans Alienus»; på båda

bilderna framträder en böjelse för teatralisk pose, som är främmande för svenskarnas lynne, åtminstone sådant det yttrar sig hos den ofrälse delen av nationen.

VERNER VON HEIDENSTAM

DAGAR OCH HÄNDELSER

(1909, juli)

Ovanstående arbete utgör den insats, varmed Heidenstam själv bidragit till sitt nyligen firade femtioårsjubileum. Hade man ej av tidningarna förnummit, att skalden med liv och lust accepterat alla de hyllningar, som i olika former brakts honom på hans hedersdag, skulle man nästan kunna tro, att han med denna sin sista bok velat hälla en kalldusch över sina beundrares brinnande nitälskan. Ty visserligen är »Dagar och händelser» i så måtto en representativ bok, som den ger en ganska god inblick i den Heidenstamska tankevärlden, sådan denna gestaltat sig på de senare åren; men då verket det oaktat ingalunda gör något imponerande totalintryck, så beror detta helt enkelt därpå, att det Heidenstamska tankegodset håller allt för mycket av lätt materie, allt för

mycket glimmande aluminium bland silvertackorna och guldkornen.

»Dagar och händelser» utgör en samling av de smärre alster — tal, uppsatser och fantasier — som Heidenstam producerat under de senaste tolv åren. Bland uppsatserna intar essayen över Rafaels »La disputa» otvivelaktigt hedersrummet, men även intrycken från Madrid och uppsatsen »Om stil» läsas med nöje och behållning. Avdelningen »Lek och lustigheter», publicerad första gången 1897, innehåller en del gyckel med flertalet av den tidens svenska författare och kritici, och torde på sin tid kunnat ha försvarat sin plats i ett julnummer av »Strix» eller »Kurre»; nu gör sig det hela tämligen matt, espriten verkar avstånden, och för övrigt, vilken förnuftig människa gitter i våra dagar läsa tolv år gamla parodier på de poetiska alstren av en Lundegård, en Melin, en Klinckowström, en Tigerschiöld! Hur mången läskunnig svensk anar väl, att det är Birger Mörner, vars diktning göres till föremål för följande sinnrika gyckel:

FREDRIK IV:S VISA

Klein Anne-Sophie, Klein Anne-Sophie,
Sag willst du trinken Bier?
La la! Vi speler birribi.
Ja, willst du wohl, so spielen wir!
Und willst du nicht, så låt då bli,
und wie du willst, so bist du mir
ett bitte lill, ett bitte lill, ett bitte lill plaisir!

Lika ointressant, men betydligt mera pretentiös verkar den dramatiserade »fantasi», som författaren döpt till »Spinnrocken». Udden i detta satiriskt-polemiska inlägg, som härrör från år 1902, riktar sig mot samma håll, som hr Hallström velat träffa med sitt »Erotikon», men vars egentliga adress är något oklar.* Hur en författare av Heidenstams rang kan vilja påkalla allmänhetens uppmärksamhet för ett så genomtråkigt sällskap av narrar och fjollor som herrarne Flirtmeyer och deras tillbedjerskor, är tämligen obegripligt, och en smula underligt verkar det också, när en i övrigt så modärn skribent som Heidenstam låter den dramatiska spänningen kulminera i en rent fysiologisk väderspänning. Troligen förklaras detta därav, att styckets syfte är av etisk, icke estetisk art, och det synes heller icke osannolikt, att den odör av etik och vätesvavla, som författaren inblåst i sin skapelse, kan befrämja den äktenskapliga troheten, om också icke den goda smaken. Men det är ju två ting, som ingenting med varandra ha att skaffa.

Den andra av de båda i samlingen offentliggjorda fantasierna, som bär titeln »När hämndgudinnorna vakna», rör sig på ett helt annat plan än »Spinnrocken» och skulle på grund av förträffliga enskildheter vara värd all aktning, om inte det hela vore så innerligt oklart och dunkelt. De agerande äro en

* Enligt vad vi från tillförlitligt håll hört uppgivas, skulle herr Hallström ha meddelat Ellen Key, att han ingalunda haft henne eller hennes strävanden i tankarne vid författandet av »Erotikon».

präst och en kung, som mötas ute på en hed, där kungen haft jaktparti. Prästen, som förlorat sin tro och blyges över sitt yrke, i synnerhet sedan hans syster och hennes trolovade avslagit hans anbud angående vigsel, medför ett rep, vari han vill hänga sig i tysthet. Mellan honom och kungen utspinner sig nu ett samtal av delvis tämligen aggressiv natur varvid prästen bland annat ger kungen hans meritlista i följande exakta form:

Har haft förbindelser med åttiotvå gifta damer och tvåhundranitton ogifta — det sista tydligen mycket beroende på det nådiga protektoratet över baletten. Har skjutit femtusenfyrtiotvå harar, ungefär tusen rävar, över åttatusen fåglar och på siffran sjuttonhundrasjutton högdjur. Trappan i sommarslottet, där de ärofulla troféerna äro uppsatta, ser ju också ut som ett benhus. Har ätit upp ett fullkomligt oberäkneligt antal oxar, kalvar, får och svin och inemot elvatusen ostron. Har druckit tjugutusen buteljer vin, bevistat nittiosex parader och anordnat två krig, som kostat ett par hundra tusen satar livhanken.

Kälkborgarnas trängtan efter individuell odödlighet erhåller av den desperate prästen följande träffande karaktäristik:

Jag har hört många små elaka själar, många, som varit kända för snatteri och lögnaktighet och som det krupit och visslat i av hemliga lustar, bittert klaga över, att deras liv inte är oändligt. De ha sagt, att det sårar deras finkänsligaste sidor.

Efter en stunds replikskifte, under vilket kungen dokumenterar sig som en upplyst och jovialisk folkföraktare, slutar det hela så, att prästen, som i ett

obevakat ögonblick fått kungens gevär i sina händer, skjuter ner denne som en hund, för att omedelbart därefter utropa de mystiska ord, som avsluta stycket: »Ännu... ännu äro vi på vilsna vägar!»

Det hela gör ett mycket oklart intryck, och hade ej den verkningsfulla tekniken röjt den rutinerade författaren, skulle man lätt nog kunnat få den uppfattningen, att någon svärmisk ungsocialist varit upphovsmannen till »När hämndgudinnorna vakna».

Ett särskilt intresse anknyter sig till de tal, som Heidenstam på senare åren hållit vid skilda tillfällen, vanligen på inbjudan av någon kår eller bestyrelse. Det är odisputabelt, att flera av dessa tal i formellt hänseende stå synnerligen högt, och här möter man alltsomoftast också den lyckliga förening av manligt allvar och ungomligt spelande lynnesfriskhet, som kan ge en sådan yttre charme åt Heidenstams offentliga uppträdande. Men granskar man utan förutfattad mening tankeinnehållet i dessa anföranden, gör man snart nog den ledsamma upptäckten, att skaldens idérepertoar är synnerligen begränsad. Eller kanske riktigare uttryckt, vad han har att säga sina lyssnande skaror är mestadels av så generell beskaffenhet, att den verkliga innebörden närmar sig det intetsägande. Vid ungdomsmötet på Omberg 1908 uttalar han följande maningar och förhoppningar:

Måtte den heliga hänförelse, som i livets första friska morgontimmar brinner över hjärtat, vägleda er. Svik inte Sverge! Det är ni, som skola fullfölja, vad vi inte hunno eller förmådde. Skandinaverna är jordens kärnfriskaste folk, bara de hitta hem

igen till sig själva! Här är ert hem, här är det land, ni skola bygga. — — — —

Lys över oss, midsommarsol, som i dag så ogärna går ned och stannar i det längsta för att omskapa natten till dag. Lys in i våra sinnen. Värm oss, samla oss till ett folk, förfärande om någon hotar men ungt och levande i framsteg och rättvisa. Och skulle olycksöden, som vi nu inte vilja tro på, en gång hopa mörker över oss, skänk oss då den ståndaktighet, som gör natten till dag.

Att »inte svika Sverge», att »hitta hem igen till sig själva», att »samlas till ett folk», att vara »levande i framsteg och rättvisa», att äga »den ståndaktighet som gör natten till dag» — allt detta är ju mycket vackra ting, men huru förvärva dessa dyrbarheter? Då har skalden endast två ting att lägga sina åhörare på hjärtat: nykterhet och bättre väghållning; sen får den heliga hänförelsen och midsommarsolen göra resten...

Ett midsommartal på Mösseberg slutar på följande sätt:

Värm våra hjärtan, du nya ungdomsålder, som börjar att ljusna fram som gryningen efter en kort sommarnatt! Vig den här samlade ungdomsskaran till en folkhär, som med sjungande mod drar ut i livet för att lyfta det egna fäderneslandet till den plats inom Norden, som är den naturliga och förutbestämda!

Huru skall nu detta ske! Jo, därom ger skalden den församlade ungdomen detta besked: läs historia, gör uppror mot det som är trångt och vrångt inom det nya, hav vördnad för vita hår, bekämpa drycken-

skapen och bekymra er icke för mycket om utlandet! Ja, kära ungdomar på Mösseberg, håll er nyktra och akta er för utländska kulturmönster!

Vid studentfesten i Uppsala för Linné gäller talet särskilt »den allmänna föryngring, den vårluft, som mer och mer brett sig över vårt land», och slutorden ha följande lydelse:

> Från och med 1905 har vårt folk fått en medveten framtidsvilja, och ingenting kan längre hejda den. För denna vår goda vilja, vår vilja att i ljus och hälsa tjäna Sverge, vårt fädernesland, höjer jag nu efter gammal studentsed ett fyrfaldigt leve!

Att »i ljus och hälsa tjäna Sverge» är ju ett mycket vackert program, men tyvärr är det ju, när det gäller religiösa, politiska och sociala angelägenheter ofta så, att vad som är ljus och sanning för den ene, är nattsvart lögn för den andre, och samma reform, vari den ene ser en borgen för fosterlandets hälsa, ter sig för den andre som en väg till säker undergång. Vad som i första hand frapperar hos Heidenstam som talare är den vackra formen, men det varaktigare intrycket torde hos många vara förvåning och besvikenhet över den totala frånvaron av alla positiva riktlinjer på det politiska och sociala området. Ingen kan rimligtvis begära, att en man med Heidenstams läggning skulle ansluta sig till något bestämt partiprogram, men av dessa tal får man det intrycket, att hans partilöshet sublimerats ända till fullkomlig färglöshet — om man nämligen bortser från det ständigt återkommande kravet på Sverges hegemoni i Skandinavien,

som ju har en betänklig släktskap med ungkonservativa tendenser. Till stor del beror nog denna färglöshet på att Heidenstam numera lever i en för diktaren kanske nyttig och angenäm, men för folkledaren ogynnsam, ja ödesdiger isolering, som hindrar honom från att bilda sig ett självständigt omdöme i många av vårt folks livsfrågor. Det vore lyckligt, om Heidenstam kunde bryta denna isolering och lära känna de känslor, synpunkter och strävanden, som nu för tiden besjäla den stora massan av svenska folket; ty som det nu är, löper han fara att degradera sig själv till en intetsägande dekoration vid studentfester och ungdomsmöten, och därtill är han dock för god — både som skald och medborgare.

LÄNNART RIBBING

DAGSMEJA

(1909, dec.)

Ovanstående diktsamling hör ej till dem, som äro ägnade att tillfredsställa den stora allmänhetens krav på poesi. Inga skallande fanfarer, inga stormiga lidelseutbrott, inga prunkande syner eller praktfulla sensationer. Ribbing tycks som diktare försmå allt i yttre mening dekorativt; ett fast, men dämpat anslag, en sällsynt melodiös ordmusik, och en idévärld, vars fäste är »på andra sidan himlen och i hjärtats djup» för att begagna ett indiskt uttryck, — se där några av de utmärkande dragen i Lännart Ribbings diktning. Då man besinnar, att det på hundra svenska bokköpare kanske kommer *en*, som överhuvudtaget läser poesi, och på hundra sådana läsare kanske åter *en*, som förstår poesi, så inser man utan vidare, att en

diktning sådan som den Ribbingska är dömd att bli fåtalets egendom. Men då detta förstående fåtal säkerligen är minst lika starkt representerat hos proletariatet som hos överklassen, så tveka vi icke att, till den verkan det kan ha, fästa läsarens uppmärksamhet på denna vackra och karaktärsfulla diktsamling.

Det finns i de modärna kulturspråken ett ord, som stundom missbrukats till leda, men som dock betecknar en realitet av högt värde: ordet *livskonst.* Mer än en gång har detta ord runnit mig i sinnet vid läsningen av *Dagsmeja,* ty en stor del av dessa dikter leva och andas i de underbara, men sällan besökta nejder, där livet blir konst och konsten en ideell makt, jämbördig med religionen. Bland dessa subtila men med en sällsynt koncentration givna dikter finns det åtskilliga, som skulle kunna etiketteras som tankelyrik, liksom hela diktsamlingen vittnar om en intellektuell fördjupning, som är ganska sällsynt hos nutidens skönlitterära Sverge. Ordet tankelyrik är emellertid så till vida missvisande, som man med detta uttryck vanligen förbinder föreställningen om något abstrakt, något urblekt och livsfrämmande, medan det däremot i Ribbings lyrik alltid finns en frisk ådra av livets egna flöden. Ur denna djupa och intensiva förnimmelse av livet i dess skiftande former har Ribbings diktning vuxit fram; den är alltigenom en utstrålning av ett varmt och manligt, äkta germanskt gemyt. Därför kan hos honom reflexionen, även när den når nog så djupt, aldrig förjaga den

poetiska stämningen, och även i sådana dikter, vilkas motiv röja starkt intellektualistiska moment, ser man alltid den blå stämningsdagern spela kring tankens ljusbeglänsta slott. Därjämte äger Ribbing något, som en del av våra yngre stämningsfotografer tyckas sakna, nämligen fantasi, icke en produktiv feberyrsel, utan en klarsynt och vingstark associationsförmåga, som sätter honom i stånd att av samma syn, som vi andra tanklöst gå förbi, skapa fullödig poesi. Läs t. ex. detta lilla mästerstycke, som i sitt slag är ganska representativt:

URTAVLAN.

När morgonsolen yppig låg
på spiror och på hus,
jag dina visare ej såg
för idel glans och ljus.

Dock såg jag, när mot kväll det led,
minuterna gå undan.
Så klart, så kallt; jag böjde ned
mitt huvud i begrundan.

Sådana stämningsfyllda meditationer, givna med en beundransvärd koncentration, bilda en icke obetydlig del av den föreliggande diktsamlingen. Stundom tycker man sig se den bärande tanken som en fjärran hägring, vaggad på de lätta böljeslagen av en ordmusik, lika enkel som oemotståndlig. Hur diskret och självfullt har icke Ribbing givit uttryck åt den

desillusionering, som så ofta blir livets slutresultat, i följande dikt:

SKÖRD.

Allt från första vårljusstrimma
vattnets vidd förhoppning gav:
lyckan skulle silvrad stimma
in från blådjupt västerhav.

Tunn och klar står åkerns gröda,
havhöst skummar emot strand:
bittra, brännande och röda,
dra maneterna mot land.

Sådant är livet ofta, när det lider mot höst. Men även den mänskliga tillvaron har sina stora ögonblick, och som en kontrast till den nyss citerade höstdikten med dess stämning av härjad resignation, återge vi följande vackra solskenssyn, som inte kräver någon kommentar:

Blå är dagen, havet vida,
solskensdagern hög och grann,
och för fulla segel glida
tvenne skepp emot varann.

Många liv till spillo nötas;
vitt är havet, långt till strand.
Ack i solskensglitter mötas
skeppen dock ibland.

Det kan för övrigt antecknas som en egendomlighet, att det i denna diktsamling, som bär så många intimt personliga drag, alldeles icke finnes någon erotisk poesi, åtminstone icke i mera utpräglad form. En solskenssyn, sådan som den nyss citerade, är typisk för vad författaren presterar i denna riktning, även när han talar tydligast. Men nog är det en händelse, som nästan ser ut som en tanke, — och en tanke, framsprungen ur en djup och smärtsam livserfarenhet — att den dikt, som närmast ansluter sig till solskensmötet på havet, har följande lydelse:

Tro mig, min vän, att varje sinne
sin järnskog har;
än dröja ulvarna därinne
med vita tänder kvar.

Och sist en gång, som sagorna förtälja,
de bryta fram utur sitt dunkla hus
och alla stjärnorna på himlen svälja
och solens ljus.

De nu anförda proven, för vilka jag med avsikt icke valt de bästa dikterna, torde kunna ge en föreställning om det säregna kynne, som präglar Lännart Ribbings poetiska produktion. Det är en poesi, som är djup och själfull, och äkta i varje rad, men som med sina diskreta uttrycksmedel och sin motvilja mot det dekorativa och högröstade ställer tämligen stora fordringar på läsarens mottaglighet, icke blott i estetiskt, utan så underligt det låter, till en viss

grad även i etiskt hänseende. Etik och skönhet ha ju i mångas ögon föga med varandra att skaffa: stora konstnärer äro ju ofta stora syndare, och omvänt äro ju de dygdiga här på jorden ofta behäftade med en förunderlig stupiditet. Den populära uppfattningen torde emellertid här som annars vara något skev, säkert är i varje fall, att det inom det sedligas värld finns en skönhet, som från intellektuell synpunkt är fullt ut lika *intressant* som satanistens mest raffinerade esteticism; om skönhetsvärdet i och för sig kan man ju näppeligen disputera. Nu förhåller det sig så, att hela Ribbings diktning uppbäres av en livsåskådning, som är fullkomligt främmande för allt vad esteticism heter, men däremot besjälad av den bergfasta tro på de moraliska makternas suveränitet, som är ett utmärkande drag för all germansk filosofi. Att låta en sådan världsåskådning växa fram i dikt, är en tacksam, men svår uppgift. Den populära uppfattningen, vilken betraktar etik och konst som två fientliga makter, har, praktiskt sett, icke så orätt; ty när den kristna etiken sökt skruda sig i poesiens dräkt, har den, som svenska salmboken noggrant visar, mestadels uppställt fullkomligt onjutbara alster, och de ansatser, som i vårt land och annorstädes gjorts från fritänkarhåll i syfte att skapa en ersättning för den kristna uppbyggelsepoesien, ha i stort sett misslyckats. Däremot måste det erkännas, att det i Ribbings Dagsmeja finns åtskilliga dikter, som modärna människor kunna läsa med känslor motsvarande dem, som en bildad kristen erfar vid läsningen av en vacker salm.

Jag tänker härvidlag icke blott på de sköna hymnerna till livet, utan särskilt på de dikter, där skalden ger uttryck åt vad man skulle vilja kalla *det godas poesi*. I verklighetens värld är den tappre poesin, den fege prosan, därom äro alla ense, men den moraliska tapperheten kan yttra sig på många sätt, och blir, när den tar form av resignation, uppoffring eller försakelse, ofta utsatt för de fege plebejernas förakt. Åt den moraliska skönheten, såsom den uppenbarar sig i liv och gärning, har Ribbing ägnat ett par av sina vackraste dikter, av vilka man för övrigt får det intrycket, att den av sedliga ideal uppfyllda kulturmänniskan har en värld av inre livserfarenheter, som i grunden är intressantare och har mer dramatisk spänning än de bizarrerier, som satanisten och immoralisten hålla för tillvarons intensivaste moment. En diktning, för vilken de etiska värdena bli poetiskt fruktbara motiv, är litterärt sett onekligen utsatt för vissa faror, men mot dessa har Ribbing ett säkert värn i sitt rika, livsvarma gemyt och i den alltigenom manliga karaktär, som präglar hans dikter. Ett sista citat må belysa detta.

Frömjölsstoft i blomsterhängen ljusa,
solsken, vilket fångat livs gestalt,
fört av vingar, som i morgon susa
emot blomsters längtan överallt.

Rena manlighet, som städs vill syfta
emot mål på mål i skiftens värld,

i ditt tecken kan sig kraften lyfta
högre, högre, på sin himmelsfärd.

Släkt du är med själens högsta under,
det att älska, det att tro och le
och i längtans daggbestänkta morgonstunder
mot förnyelse och mot fullkomning se.

Denna dikt skulle mycket väl kunna stå som måtto för hela samlingen: den ger på ett synnerligen lyckligt sätt det centrala och bärande hos den personlighet, som skänkt oss denna nobla och själfulla poesi.

PER HALLSTRÖM PÅ KRIGSSTIGEN

(1910, aug.)

Sent omsider synas nittiotalets litterära koryféer ha kommit under fund med att docenten Böök dock ej är rätte mannen att bevaka deras intressen och utföra deras befallningar. Det är ingen mindre än Per Hallström »Erotikons» sublime diktare, som i egen hög person uppenbarat sig på krigsskådeplatsen för att fortsätta den strid, som inbrakt docenten Böök en föga avundsvärd ryktbarhet.

Hans artikel, som heter »Monumentet» och som publicerats i Svenska Dagbladet för i söndags, är verkligen ett representativt minnesmärke över Per Hallström som polemiker. Det vore synd att påstå att skalden i denna egenskap är genial, men man skulle kunna säga att polemikern Hallström är ett vackert exemplar av en ful ras. Allt det instängda hat, all den otillfredsställda längtan efter hämnd, all den grämelse över syndarnas livslycka, som man finner hos

religiösa och irreligiösa läsare, lever och blommar i den Hallströmska polemiken, men icke som högvuxen tistel och öppet stingande törne, utan som brännässla och bolmört. Per Hallström som polemiker liknar en man, som vill bränna andra med glödande kol, vilka han själv håller i handen; hans minspel är förgrämt, hans blick fanatisk, hans rörelser nervösa och osäkra; det finns ingen proportion mellan det frätande raseriet invärtes och den utvärtes effekten.

Hur maktlöst i all sin sjudande ilska är icke ett inlägg, som börjar och fortgår i denna stil:

Jag ser i min tidning, att bland »ungdomsföreningar» i landet pågå insamlingar av namn för sympatiadresser och pengar till en nationalbelöning, bådadera åt Strindberg. Att det sker just nu måste ovillkorligen sättas i samband med hans bragder denna sommar.

Det nämnes icke, vilka ungdomsföreningar, det är fråga om.

Är det ungsocialisternas, är saken naturlig och i sin ordning, och Strindberg mer effektivt tillrättavisad än man egentligen haft anledning att hoppas. Även då komme väl en del oskyldiga med, som vore bättre värda, men de ha ju gett sig i leken och få skylla sig själva.

Är det åter fråga om annan ungdom också, då är icke allt som det skall vara, nej, mycket långt därifrån. Då artar sig det hela till en nationalskandal. Hos oss kan jag icke erinra mig, att något liknande någonsin hänt, jag måste gå till Frankrike och Dreyfus-tidens hyllningar av Mercier och allt vad de hette, av själva lögnens, förfalskningens och gemenhetens princip för att finna ett motstycke. Ty vad annat är det, man i denna stund vill lyfta på skölden med Strindbergs namn?

Han har beljugit döda och levande, repeterat allt vad fult, simpelt och smått, som hans förföljelsemani under årens lopp

frambrakt i dumma beskyllningar och smutsiga sagor. Han har gjort det utan skymt av skyddande förklädnad i dikt — inte ens den ursäkten finns för de slöa sinnen, för vilka dylik förklädnad räcker till. Han har öppnat hela sitt inre med en hänsynslöshet, som endast väjt för tryckfrihetsförordningen — det titaniska trotset har ju sina gränser. Det är åtminstone icke hans fel, om hela nattsidan av begreppet Strindberg icke i denna stund ligger klar för alla. Det är bara den sidan man firar genom att fira Strindberg nu.

Det finns i ovanstående passus åtskilligt, som kunde ge anledning till reflexioner — redan det lapidara »min tidning» stämmer ju till eftertanke — men vi skola inskränka oss till *en* punkt och fastslå, att den Hallströmska artikeln endast är ett försök, och därtill ett ganska oskickligt sådant, att redan från början blanda bort korten. Herr Hallström träder här fram som allmän åklagare och läser med av harm bävande stämma upp en lång lista på alla de ogärningar, Strindberg enligt hans och hans vänners mening har begått; det är påtagligen endast hans egenskap av lindrigt upplyst fritänkare som hindrar honom från att i likhet med herr Hedin diskutera Strindbergs utsikter till den eviga saligheten. Men det är ju icke Strindbergs öden som enskild man i detta och det tillkommande livet som frågan gäller, utan hans ställning i Sverges litteratur och det intrigspel, varmed man under många och långa år sökt undergräva hans litterära position. Och om det gamla, mångfaldiga gånger förut avhandlade projektet om en nationalbelöning åt Strindberg denna sommar åter blivit aktu-

ellt, så borde även ett barn kunna förstå, att det är den geniala nydanaren på litteraturens område hyllningen i främsta rummet gäller. Händelserna i sommar torde därvid endast ha spelat in så till vida, som den hållna debatten måhända har gjort det mera klart för allmänna opinionen, hur orättvist och skamligt man just i det tongivande litterära lägret har behandlat Strindberg och hans diktning.

Detta senare är nu en sak, som Per Hallström — naturligtvis! — bestrider. Får man tro honom har »nittiotalet» varit idel välvilja mot Strindberg, och det är den svartaste otacksamhet av honom att påstå något annat. Hör blott vad herr Hallström har att förtälja:

För att återkomma till »nittiotalet», ovilja mot Strindberg lade det icke alls i dagen av den grund, att ingen ovilja fanns. Detta åter berodde på, att man icke kände honom i botten och blott gladde sig åt det bästa han gett.

Han kom hem ur landsflykten, lika hemlighetsfullt återkallad, som han jagats ut, skrev igen och möttes med varmt intresse, allra varmast av sådana, som han sedan värst skällt ned. Jag råkade iakttaga det på nära håll och vet vad jag talar om. Han var i allmänhet så obegripligt snäll då, och mången trodde att det skulle vara. Ingen anade, att det var förbjudet att skriva böcker, vilka på intet sätt berörde honom. Så satt han och samlade oförrätt på oförrätt, tills måttet rann över. Det rinner ännu, liksom ur den förtrollade grötgrytan, köket är fullt, gatan är full, landet är fullt, och dess ungdom står med knäppta händer och läser bordsbön till den bittra kosten. Grytan kokar, och det tjänar ingenting till att ropa: Gryta håll upp! — Nej, nu känna vi mannen! Men till ungdomen ville man ändå ropa: håll upp!

Herr Hallströms vittnesbörd om nittiotalskoryféernas välvilja gentemot den hemkomne landsflyktingen styrkes icke av några bevis, men kommer onekligen i en något egendomlig dager, då man tar i betraktande de recensioner, varmed kotteriets ledande kritiker uppvaktade Strindberg, så snart han (1897—98) framträdde med Inferno och Legender. Redan långt dessförinnan, år 1892, hade Levertin fått tillfälle att ge Strindberg ett hugg, då han på tal om Viktor Rydbergs hätska polemik mot Nietzcheanismen förklarade, att den Rydbergska »karrikatyren» väl träffade den typ, som Strindberg tecknat i romanen »I Havsbandet», men ingalunda sakens kärna. Vad Heidenstam beträffar, så publicerade han visserligen en liten dikt vid Strindbergs femtioårsdag, men i den år 1898 utgivna essayn »Klassicitet och germanism» finner man följande utfall, vilka, om de överhuvud skola ha någon mening, ej gärna kunna vara måttade åt någon annan än Strindberg:

Vad förstå vi egentligen med barbarer om icke människor utan skönhetssinne och självtuktan, som älska det rafflande och det grova, och som låter sin subjektivism avkasta kläderna utan att vårda sig om åtbörder och ord. Passar det icke på oss? Tunga knytnävsslag med smedshänder ha blivit tecken på snille, men att sätta måttfullhetens åt alla sidor skyddande glasklocka över en sådan sensitiva som Sanningen har blivit en föraktlig svaghet. — — — — — Till och med angående smärtan spelar den germanska subjektivismen första fiolen, så att vi anse det svagt och ointressant att likt vissa romare utan en muskelryckning kunna låta handen förkolna över elden. I stället gå våra snilletävlingar ut på att skrika, och den, som skriker värst, är störst.

Alltså det obehärskade har blivit föredöme, barbariet har blivit upphöjt till fälttecken.

Så låter det från Heidenstam, så från Levertin; och märk väl, detta är under åren 1897—98, innan Strindberg satt sin fot i Stockholm efter den långa vistelsen i utlandet.

Herr Hallström går emellertid vidare och yttrar följande minnesvärda ord:

Ingen har bestritt honom hans mycket ansenliga plats i vår litteratur, ingen mer än han själv har brakt skam i närheten därtill. *Han är utan all fråga vår förste dramatiker*, trots allt oförsvarligt slarv, är det genom sin starka naturbegåvning. Han är också vår omedelbaraste och friskaste prosastilist, som var man vet och erkänner.

Alltså: ingen har bestritt Strindberg hans »ansenliga» plats i vår litteratur, ingen har förnekat, att han är vår främste dramatiker. Låt oss då för ett ögonblick lyssna till vad hr Fredrik Böök har att säga om Strindbergs författarskap i allmänhet. I en essay, som behandlar Sverges modärna litteratur från åttiotalets utgång till närvarande tid och som år 1908 publicerats i tidskriften »Det nya Sverge», skriver hr Böök angående Strindbergs produktion under perioden 1888—98 följande:

Strindberg har under en oerhört ymnig produktion med den honom utmärkande känsligheten för utlandets strömningar passerat ett intelligensaristokratiskt Nietzschepåverkat stadium för att till slut hamna i en slags teosofiskt-religiös föreställnings-

värld av utpräglat vidskeplig läggning. Hans konstnärliga kraft har härunder oerhört försvagats, och de flesta av hans senare verk äro allt för förvirrade för att erbjuda annat än kuriositetsintresse.

Den svagaste punkten i den modärna litteraturen är bristen på ett modärnt drama; först det sista året har medfört en så betydande och storstilad insats som Tor Hedbergs Johan Ulfstjärna.

Detta hr Böoks yttrande går, som en var ser, stick i stäv mot vad herr Hallström ovan anfört som den enda riktiga och, som sig bör, allena härskande meningen om Strindberg som dramatiker. Då herr Hallström naturligtvis mycket väl känner den Böökska essayn, som bl. a. i eminent grad panegyriserar honom själv, så kunna hans ovan citerade ord ej tolkas annorlunda än att han numera anser sin gamle vapendragare herr Böök som en faktor, vilken för skams skull måste lämnas ur räkningen. Det kan ju tyckas en smula hänsynslöst att på detta sätt offentligen uppsäga en gammal trotjänare, som så länge gjort sitt bästa, men vem kan väl strängt taget förtänka herr Hallström, att han i denna fråga och i denna stund låtit sitt varma hjärta överröstas av det kalla förståndets krav.

ANMÄRKNING.

»Från nittiotalets Berlin» och »Strindberg som naturforskare» ha här omtryckts efter första uppl. av *Fragment och miniatyrer*. »Judar och germaner» har varit offentliggjord i Lundapublikationen *Majgreven* 1902, och essayn över Algot Ruhe i socialdemokratiska ungdomsförbundets organ *Fram;* bokens övriga innehåll har varit publicerat som artiklar i tidningen *Arbetet* — »organ för Svergss socialdemokratiska parti», utgiven i Malmö —, vilken åsyftas med det på några ställen förekommande uttrycket »denna tidning». (Av dessa artiklar ha de båda första här intagna Ekelund-recensionerna förut även ingått i första uppl. av Fragment och miniatyrer.)

För komplettering av föreliggande samling hänvisas läsaren till broschyrerna *Barbarskogens skald* (förf. 1900—1908), *August Strindberg och den litterära nittiotalsreklamen* (1910) och *Levertinskultens apologet* (1910) samt till essayerna »Oscar Levertin» (1906) och »Emil Kleen» (1907) i *Utkast och silhuetter*, »Professor Warburgs älsklingsdikter» (1906), »Per Hallström som kulturfilosof» (1910) och »Ola Hansson och åttiotalet» (1913) i *Polemiska inlägg* och »En vårkalender» (1900) i *Fragment och miniatyrer, 2:dra uppl.*

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Från nittiotalets Berlin 5
Strindberg som naturforskare 16
Lennart Hennings *(Dikter)* 27
Verner von Heidenstam *(Sankt Göran och draken)* 31
Judar och germaner 40
David Sprengel *(De nya poeterna)* 57
Vilhelm Ekelund *(Melodier i skymning)* 65
Anna Branting *(Staden)* 73
Erik Brogren *(Medusa)* 79
Bo Bergman *(Marionetterna)* 89
Nils Wohlin *(Oro)* 96
Henning Berger *(Där ute)* 100
Vilhelm Ekelund *(Elgier)* 109
Nils Wohlin *(Ödeår)* 117
Anders Österling *(Preludier)* 124
Gustaf Ullman *(Västkust — Ungt folk)* 131
Gustaf Hellström och Artur Möller 140
David Sprengel *(Från det modärna Danmark)* 144
Vilhelm Ekelund *(In candidum)* 151
Anders Österling *(Offerkransar)* 155
Gustaf af Geijerstam *(Farliga makter)* 164
Algot Ruhe 172
Henning Berger *(Ysail)* 183

Henrik Ibsen 189
»Unga poeter» 195
Leon Larsson *(Ur djupet)* 201
»Sverges nationallitteratur 1500—1900» 207
David Sprengel *(Oscar Levertin)* 214
Anders Österling *(Norrlandsresan — Döden inkognito)* . . . 217
K.-E. Forsslund — Leon Larsson — Bo Bergman 231
John Landquist *(Verner von Heidenstam)* 242
Verner von Heidenstam *(Dagar och händelser)* 246
Lännart Ribbing *(Dagsmeja)* 254
Per Hallström på krigsstigen 262

BARBARSKOGENS SKALD

RECENSIONER OCH POLEMIKER

AV

BENGT LIDFORSS

»Din kritik var en karls handtag åt en karl — och utan krus och omsvep ett karlatack skall du ha! . . .»

(K. G. Ossian-Nilsson till B. L. 19 dec. 02.)

»Jag behöver icke uppehålla mig vid, att hr Lidforss ägnat mina böcker Masker och Hedningar, liksom min arbetardiktning överhuvud, en fullständigt underkännande kritik. Jag behöver icke fästa mig vid, att han, för att komma åt min dikt, förklarat all social diktning underhaltig, men att han senare i blomstrande ordalag prisat andra arbetarrörelsens versskribenter med agitatorisk prägel. Jag behöver icke bry mig om, att han förklarat mig 'använda den röda fanan som ett segel för att själv komma fram'. Under en viss period kunde han icke skriva en recension över någon utkommande bok, utan att ge försåtliga sidohugg åt undertecknad.»

(K. G. Ossian-Nilsson i Ny Tid 28 maj 1907.)

TRYCKERI-A.-B. FRAMTIDENS FÖRLAG, MALMÖ

MALMÖ 1908
TRYCKERIAKTIEBOLAGET FRAMTIDEN

FÖRORD.

Förhållanden, som inträtt under de senaste veckorna och som torde vara tämligen allmänt kända, ha gjort det för mig önskvärt att i samlad och kronologisk följd framlägga de uppsatser, vilka jag under årens lopp kommit att egna åt hr K. G. Ossian-Nilssons verksamhet som skribent. Detta sker i föreliggande samling, som dessutom innehåller en replik, riktad mot ett par av hr Ossian-Nilssons bror, kand. Theodor Nilsson, signerade artiklar i »Malmö-Tidningen».

Det vore att fullkomligt missförstå avsikten med denna publikation om man uppfattade den som ett attentat mot hr Ossian-Nilssons berömmelse som skald. Med hänsyn till den ***bättre*** *delen av hr Ossian-Nilssons diktning står jag fortfarande kvar på den ståndpunkt som göres gällande i recentionen av diktsamlingen »Örnar», där författaren betecknas som en skald av rang. Men hr Ossian-Nilsson är som bekant icke enbart lyriker, och den del av hans verksamhet som ligger utanför poesiens råmärken är ännu brokigare än hans poesi. I betraktande av den framskjutna roll, som hr Ossian-Nilsson för närvarande spelar i vårt lands kulturkrönika, torde det föreliggande bidraget till hans psykologi ej vara ovälkommet för mången som önskar lära känna den aktuelle skalden från andra sidor än den rent poetiska. Ett självförsvar är denna broschyr endast så till vida som jag har grundad anledning tro, att man på många håll gör sig fullkomligt falska föreställningar om arten av den kritik,*

som från min sida egnats hr Ossian-Nilssons lyriska produktion.

De recensioner, som jag under årens lopp egnat hr Ossian-Nilssons diktning torde för övrigt icke behöva någon kommentar. Läsaren ser, hur den kyligt avvaktande hållning, som framträder i recensionen av »Masker», redan börjar tina upp i anmälan av »Hedningar» för att sedermera, när skalden framträder med den präktiga samlingen »Örnar», lämna rum för ett varmt och oförbehållsamt erkännande, som även är grundtonen i de rader som beröra Ossian-Nilssons diktning i publikationen Från Skåne. Några dagar efter det att denna sistnämnda recension sett dagen, framkommo i Malmö-Tidningen de av hr Ossian-Nilssons bror Theodor Nilsson signerade artiklarna, som gåvo anledning till mina under rubriken »Skånsk kultur» publicerade inlägg. I samband härmed avbrötos de personliga förbindelserna mellan hr Ossian-Nilsson och undertecknad, men detta har naturligtvis icke hindrat mig från att i recensionen av »Svart och vitt» (jan. 1905) göra ett fullt uppriktigt honnör för ***den bättre*** *delen av hans diktning. Efter denna recension har jag i egenskap av anmälare ej tagit någon befattning med hr Ossian-Nilssons skönlitterära produktion, redan på den grund, att jag väl visste, hur varje än så lindrig kritik från min sida av skalden och hans talföra vänner komme att utläggas som en akt av personlig förföljelse. Att en sådan avsikt varit mig fullkomligt främmande torde bland annat framgå därav, att jag tegat även angående dem av hr Ossian-Nilssons arbeten, som kritiken annars tämligen enstämmigt fördömt, t. ex. det av Levertin fullkomligt underkända »Amerikaner och Byzantiner».*

Det faller av sig självt, att inga ändringar eller strykningar företagits i de här föreliggande aktstyckena, även om mina egna åsikter sedan dess på vissa punkter undergått en

förskjutning; endast i recensionen av »Örnar» har strukits ett par aggressiva rader, som riktade sig mot två framstående uppsvenska författare, och som synts mig onödiga att upprepa.

En formell brist är det ju, att hr Ossian-Nilssons egna polemiska inlägg av lätt begripliga skäl ej kunnat intagas i denna samling. Men faktiskt är denna brist endast av formell art, då de partier av hr Ossian-Nilssons uppsatser, mot vilka polemiken riktar sig, alltid finnas ordagrant återgivna i texten. Ett av mina syften med denna publikation är nått, om läsaren efter slutad lektyr får den uppfattningen, att striden mellan hr Ossian-Nilsson och mig förts med olika vapen.

Lund i december 1908.

Bengt Lidforss.

MASKER.

En diktsamling av *K. G. Ossian-Nilsson.*

17 december 1900.

Ovanstående diktsamling, som av den talangfulle målaren E. Norlind försetts med en mängd oftast mästerliga vignetter, har av den svenska kritiken hälsats med ett enhälligt bifall, som sällan plägar komma skånska diktsamlingar till del. I främsta rummet beror detta utan tvivel på det välde över formen, som författaren onekligen besitter. Hans rim ljuda en i öronen skarpt och intensivt som knallande piskklatschar, hans rytmer äga en fart, en schwung och en säkerhet, som minner om en rutinerad skridskogängares raska rörelser, och över hela hans produktion vilar, trots alla fräsande ord och varmblodiga gester, en vinterligt steril kyla. Och som en klok och erfaren skridskokung håller han sig helst på en väl inhägnad bana, omgiven av ett applåderande publikum, och försmår de stora vattnen, där horisonten är vid och isen förrädisk.

Det är med ett ord deklamationspoesi av renaste vatten som herr Ossian-Nilsson bjuder på, men som sådan är hans produktion ganska beaktansvärd. Vad som i främsta rummet synes fängsla hans intresse och väcka hans respekt är den brutala, från alla altruistiska hänsyn frigjorda dådkraften, och särskilt den tyranniska härskartypen, sådan den i olika nyanser representeras av Napoleon, Ludvig XI och de romerska kejsarne från Nero upp till Julius Cæsar, är ett ständigt återkommande motiv i hans diktning. Därnäst är det de smarta hjältarne från boerkriget, de brittiska hjältarne n. b., John Bull, Mr Chamberlain, Cecil Rhodes o. s. v. som inspirerat honom att stränga lyran, och man måste erkänna att hans karaktäristiker av dessa herrar äro gjorda con amore. Hör t. ex. följande runa över Cecil Rhodes, vari sympatien sticker fram mellan smädelserna som blomman mellan tistelns taggar:

Den skojarn, den börsspekulanten —
har ni hört, har ni sett vilken air!
Har ni sett hur från rännstenskanten
han kravlat sig upp över branten
med en svindlande ruskig affär!
Hans min är en hertiglig nådes:
Det är jag, ni förstår Cecil Rhodes,
Det är jag, som har gjort karriär!»

Det är han som har ljugit oeh brutit
författning och fred och fördrag,
vars högfärd har hetsat och skrutit,
vars blodiga lystnad förtrutit
den fredliges ro och behag.
Det är han som har våldfört Pretoria,
han har skändat vår ädla historia,
han är skulden till tappade slag.

Han har tänkt där vi andra ha svamlat,
han har sett, där vår aning var skum.
Där vi andra ha stapplat och famlat
erövrande tum för tum.
Vi ha dragit vårt halmstrå till stacken,
men han satte plogen i backen
och röjde för odlingen rum.
O. s. v.

Sådana strofer visa, att herr Ossian-Nilsson har goda förutsättningar för att bli en politisk versmakare av rang, och skulle han en gång vilja gripa sig an med ämnen, som ej äro oss svenskar skilda genom allt för många mil och århundraden, kunde han säkerligen bli en betydelsefull faktor att räkna med, även om han aldrig helt skulle kunna frigöra sig från den Frödingspåverkan, som framträder snart sagt på varje sida i hans nu utgivna samling. Som det nu är, kan det emellertid ej hjälpas, att man

under läsningen av *Masker*, trots den vinande rytmen och de smattrande rimmen mer än en gång tycker sig höra Heines ironiska stämma: Das alles hätten Sie sehr gut in guter Prosa sagen können, mein Lieber!

* *

HEDNINGAR.

Av *K. G. Ossian-Nilsson.*

3 februari 1902.

Besynnerligt! Man må vara hur ortodox ateist som helst, man må tro på guds icke-existens lika visst som man tror på sin egen själ, det kommer dock ögonblick, då man frågar sig, om icke religionen fortfarande har en mission att fylla här i världen. Göthe yttrar någonstädes, att

> den som har konst och vetenskap, han *äger* religion,
> men den som saknar dessa två *bör äga* religion,

och hävdar därmed religionens betydelse som surrogat, där högre ideella intressen saknas. Man känner sig stundom frestad att härutinnan ge den store hedningen rätt och från denna synpunkt uppkasta frågan, huruvida det icke vore i det allmännas intresse att exempelvis majoriteten av våra landshövdingar, våra riksdagsmän, våra stadsfullmäktige o. s. v. verkligen toge reli-

gionen på fullt allvar, utan att dock slå över i pietism. Ingenting pryder så upp en landshövding, som en stilla religiös övertygelse, ur vilken de goda verken välla fram som källsprång om våren.

Det är religionens ljusa sida, och vid den dröjer man ju gärna. Men så kommer det ögonblick, då fjällen falla från ens ögon, och man varsnar religionen i all dess fula nakenhet, i all dess vanmakt mot det onda och dess hat mot det starka, det friska och det sköna; då man säger sig, att man *skall* döma trädet efter dess frukt, och hugga ner ett träd, som suger ut jorden och skymmer undan solljuset och danar sövande gift i stället för närande frukter!

Åt denna stämning har herr Ossian-Nilsson givit ett kraftigt och fulltonigt uttryck i sin dikt *Præterea censeo:*

Från urminnes tider, så långt man vill söka tillbaka,
har hon lättjat sig till de trälandes sparade bröd,
bedragit den tärade hungern på nödtorftens kaka
och himlat sig kallt vid massornas skriande nöd:
»Betänken, hur ljuvt i himmelen maten skall smaka,
när med hunger och törst i möten förbarmaren död!»
Om som åskan den ljöd,
med hämnareord mitt hjärtas röst skulle skaka:
»Slå ned — åh, slå ned!
Och må jorden få äta för himlen sin beta i fred!»

Från urminnes tid har hon folkets slant i sin kista,
från urminnes tid har hon massornas blod på sin hand
Hon har prytt med Guds nåde de mäktigas brott till det sista,
hon har stramat med iver despoternas snaror och band.
Hon har vattnat och släckt, om det anades bara en gnista,
hon har fradgats och fräst, om ur gnistan väcktes en brand.
O, I själar av sand,
mitt hämnareord jag ville i klipporna rista:
»Slå ned — åh, slå ned,
du himmelens blixt och må hydran vara din ved!»

Från urminnes tider hon hatat det friska och fria,
hon ympade gifter på friskfödd ande och kropp,
mot hälsa och liv hon dundrat sin strafflitania,
hon väckte ur gömslens ljusskygga lasters tropp.
Den vuxne hon tvang som ett barn hennes spenar att dia,
förnuftet hon snöpte och själen fick vissna i knopp.
O, vaknen då opp,
I lögnsövda själar att stöna och klaga och skria:
»Slå ned — åh, slå ned,
ty med spenarnes mjölk hon pesten i ådrorna spred!»

— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — — — —

Nu är räkningens dag, och samtliga synder få tunga,
och dropparne vägas, som pärlat från panna och sär,
»Se, här äro *vi*, du gjorde oss gamla från unga,
se här våra striders, här våra nederlags spår!
Se, här äro *vi*, du lärde oss gråta för sjunga,
du tog med en lögn vår ungdoms, vårt växandes år!

Men hämnden dig når,
och havet skall spruta, jorden och himmelen ljunga:
»Slå ned — åh, slå ned!
När den skändliga dör, hon tager sitt hälvete med!»

Det är manliga strofer, vilkas patos är äkta, och vilkas rytmer susa och blänka som långa, vinande sabelhugg. Ännu präktigare är måhända samlingens första dikt, som bär överskriften »Écrasez l'infâme!», och vars sista strofer låta så här:

Du tror på evig stiltje, du hoppas evig fulhet,
du menar ingen sälta får makt med blodets gulhet,
du litar på din timrade damm.
Så vet, jag hör det susa som av ett väldigt väder,
som knäcker träd som kvistar och bjälkar såsom bräder,
och varsnar ej om planket är förgyllt, där det skall fram.

Det brusar som en stormflod, en väldig översvämning,
som krossar alla slussar och spolar din fördämning
och låter inga ruckel få stå,
som spränger dina portar och sköljer bort din älta,
och fyller i gemaken med havets friska sälta
och lever som vandalerna i varje murken vrå.

Det varslar om ett tordön, som rullar över landen,
som knastrar till och tänder och slungar röda branden
i lögnernas och krankhetens bo.
Det hjälper ej att sprutor och käringtårar ösa,
nu komma alla fångar och hämndeandar lösa
och din förgyllda murkenhet i djupet går till ro.

Och rullar det i fjärran, och få vi ännu bida,
där skälver en förväntan bland människor som lida,
ett mummel »écrasez l'infâme».
Där skall väl någon bryta vår tryckande beklämning,
där skall väl någon borra en väg i din fördämning,
tills floden brusar sjungande och segertrotsig fram.

Denna inledningssång är hänförande, och den som skrivit en sådan dikt, har åtminstone en dag i sitt liv varit skald av guds nåde.

Tyvärr gör man emellertid vid närmare bekantskap med hr Ossian-Nilssons bok den upptäckten, att författaren ej hör till dem, som äro skalder alla dar i veckan. Väl finns i samlingen, utom de redan anförda dikterna, åtskilligt, som med fog kan rubriceras som poesi t. ex. *Tiggarens fosterland*, *Kamp*, *Rast*, *Profeter*, ehuru den sistnämnda dikten är en väl påtaglig Frödingsimitation. Men för övrigt måste det erkännas, att större delen av herr Ossian-Nilssons produktion icke är poesi, utan rimmad journalistik. Aktstycken sådana som *Déroulède*, *John Ericsson*, *Oom Paul*, *John Kinamans missionärer* o. s. v. äro ingenting annat än versifierade korrespondenser från utlandet, rimmade kåserier och ledande artiklar i versform. Den kraftfulla formgivning och den stilistiska *schneidigkeit*, som författaren onekligen besitter, blir under sådana omständigheter i längden enformig och till sist

lika opoetisk som den råa muskelstyrkan hos en cirkusatlet. Vad gagnar det att dikterna äro fasta och stålade i formen som en rustning av järn, när det bakom den skimrande brynjan icke klappar ett människohjärta, utan sitter ett tidningsklipp eller blad ur en historisk läsebok!

De brister, vi härmed velat antyda äro av central natur, men hr Ossian-Nilsson är ju en så ung man, och det är ju icke otänkbart att livet självt hos honom kommer att realisera utvecklingsmöjligheter, som hittills varit yttervärlden fördolda. Då hans diktning trots dessa fundamentala brister av kritiken firats såsom fullblodspoesi och framtidsmusik, så beror väl denna överskattning i främsta rummet därpå, att den svenska allmänheten, inklusive recensenter och förläggare, har föga sinne för poesi och ständigt förblandar rimmad journalistik med konst. Naturligtvis kan journalistiken, den rimmade som orimmade, någon gång höja sig mot konstnivån; en vacker rösträttssång sådan som den Heidenstamska är ju all ära värd och dessutom en mycket nyttig ting, men helt visst är det icke sådana dikter, som ligga *skalden* närmast om hjärtat, och det är ju dock det yttersta kriteriet, när det gäller poesi.

Till den popularitet, herr Ossian-Nilsson uppnått, har naturligtvis även den omständigheten

medverkat, att hans alster utan undantag äro förträffliga deklamationsnummer; det finns i samlingen dikter, som äro fullkomliga mönster för frisinnad salongspoesi. Annars kan man knappast påstå, att hans skaldefysionomi ger intrycket av älskvärdhet. Att han trots sin tro på tiden och livet, ofta visar en hos en lyriker mindre lycklig trumpenhet, gör ju mindre, men han poserar gärna, och stundom tyckes det, som såge man skalden armbåga sig fram med utropet »Här, djävlar anamma, skall ni få se på satan!» Det intrycket får man också i slutet av boken, i den dramatiska skissen *I Sinigaglia*, där författaren tar död på samtliga agerande medels akonit. Metoden att på detta sätt lösa tragiska konflikter har som bekant i vår litteratur införts av Fakir Falstaff, som i sin likaledes mycket dramatiska skiss *Sättet att sluta romaner*, dränker alla berättelsens hjältar och hjältinnor i Engelska kanalen. Detta förfaringssätt är enkelt och verkningsfullt, men kräver av författaren ett personligt mod, som vi, med all aktning för övrigt, knappast hade väntat hos herr Ossian-Nilsson.

* *

ÖRNAR.

En diktsamling av *K. G. Ossian-Nilsson.*

16 december 1902.

I Ossian-Nilssons sista diktsamling återfinner man med glädje alla de företräden, som gjorde *Hedningar* till en av fjolårets märkligaste böcker. Hans rytm är lika stark och stålad som förr, hans käckhet lika ogrumlad av hänsyn, hans hat och hans dyrkan lika varm som i begynnelsen. Bland våra poeter synes Ossian-Nilsson vara en av de få, som minnas, att Apollo icke blott var lyrans utan även bågens gud; för denne stridbare skald är pilens vingade färd genom rymden vackrare än svalans och dess vinande ett mera älskat ljud än sommarvindens sus. Medan så mycket av svensk tendenspoesi har tonen av en pojkröst i målbrottet, gör Ossian-Nilssons diktning alltigenom intrycket av *man.*

Hans sista bok är emellertid av alldeles särskilt intresse, därför att den låter hans diktarfysionomi framstå i en betydligt skarpare relief

än förr. Den svenska kritiken har om Ossian-Nilsson påstått detsamma som på sin tid om Fröding, att nämligen orsaken till hans popularitet förnämligast vore att söka i den enkelhet och lättfattlighet, som skulle utmärka hans diktning. Detta tal innebär i varje fall endast en halv sanning, ty om också många av de dikter, Ossian-Nilsson skakat ur ärmen, kunna senteras av vem som helst, så är dock hans diktarpersonlighet, sådan den framstår i denna sista samling, betydligt mera komplicerad än exempelvis en Levertins eller en Karlfeldts. Ingenting är falskare, än då man vill klistra på Ossian-Nilsson etiketten Nietzschean, icke som skulle det ej finnas beröringspunkter mellan honom och den tyske tankelyrikern, utan emedan en sådan överensstämmelse, där den finnes, ej beror på litterär påverkan, utan är ett utslag av andlig blodsförvantskap. Ossian-Nilsson är så till vida aristokrat, som han liksom Nietzsche lidelsefullt älskar de gamla hedningarnas livsideal, styrkan och klokheten, och lika lidelsefullt hatar det svaga, det dumma, det förkrymta. Men i motsats till den tyske järn- och blod-poeten, för vilken folket var »gödsel» och socialisterna »hundar», är Ossian-Nilsson en fördomsfri demokrat, som har förstått, att all kultur, som medvetet isolerar sig gent emot folkets breda lager,

ej kan bli annat än en sjuklig drivhusplanta, utan rötter i verklighetens fruktbara mark. Med all sin hjältedyrkan har han aldrig glömt, att just den, som ser mänsklighetens yttersta mål i dess högsta individualiteter, mer än andra har anledning att verka för höjandet av den stora massans kulturnivå, då geniet dock alltid växer fram ur folket lika organiskt som druvan ur vinrankans bladverk.

Det vore emellertid ett stort misstag, om man ville stämpla Ossian-Nilssons radikalism som ett barn av kall reflektion. *Örnarnes* skald är en av de naturer, i vilkas väsen det ej finns en enda konservativ blodsdroppe, men däremot en god dosis revolutionär dynamit. Och om också hans klara verklighetsblick och hans starka kärlek till allt vad som är äkta i vår kultur bevara honom från alla anarkistiska saltomortaler, så finns det dock i hans diktning åtskilligt av den revolutionära livsstämning, åt vilken t. ex. Stanislaw Przybyszewski givit uttryck i romanen *Satans Kinder* och Nietzsche bland mycket annat i de berömda orden: »I haven hört, att det var sagt de gamle: Du *skall* ej röva, du *skall* ej dräpa. Men jag frågor eder: var på jorden fanns det någonsin värre rövare och dråpare än just sådana heliga ord?» Dessa Nietzsches ord ha i kälkborgarens öron en djupt omoralisk klang,

fastän de blott säga, att den, som vigt sitt liv åt ett stort och ädelt mål, ej får låta sin handlingskraft söndersmulas av de tusen hänsyn, som trycka den kortsynta och egoistiska vardagsmänniskan ned i gruset. En sådan idealism är allt annat än immoralisk; den ställer tvärtom betydligt högre och hårdare krav på sin man än de kristna husdjursdygderna, och den smutsas aldrig ner av tankar på tack och vedergällning. Denna otidsenliga idealism, som tydligen är en av de starkaste makterna i Ossian-Nilssons diktning, har i denna samling måhända fått sitt vackraste uttryck i dikten *Themistokles*, ur vilken vi låna dessa strofer:

Nej, jag är icke som han, Aristides,
han som av gråskäggen aktas och lides,
lides på torget, där jag står tillsides,
han med sin barnklara blick:
jag har allt samvetets agg i mitt öga,
flydd av de låga och skydd av de höga;
vänner — jag tarvade vänner så föga —
gingo ur vägen, där grubblaren gick.

Fader, jag svär det vid himlen och Hades,
jag skall fördunkla er gud Miltiades,
grubblarens stod kan ej lida den glades —
mitt ej det gamla Athen.
Fader jag ser hur det grusas, de trånga,

tysta, som sinnet vill söva och fånga,
staden, som slumrar i trädgårdars ånga,
skall icke skonas med sten över sten.

Kriget och havet och stormen må ryta,
fiendehänder må murarne bryta,
minnet må sopas från jordkretsens yta,
sjunka, i vågorna välvt.
Folket må dö för att lära sig leva,
folket må spärras i farornas skreva,
tvingas för livet att träla och treva,
treva i mörker och finna sig självt.

Han blott kan älska Athen, som kan hata
alla dess slöa och dumma och lata,
alla dess visa, som dådlösa prata,
alla, som »älska Athen», —
han blott, som unnar Athen en belägring,
han, som ej älskar dess vissnade fägring,
han, vars Athen är en framtidens hägring,
verklig och väldig och murad av sten.

Se, jag vill ungdomens sinnen förföra,
gjuta mitt fångande gift i dess öra,
ja, jag vill hemlandets snarkningar störa,
ja, jag vill slåss mot mitt land;
ja, jag vill trotsa ett bud av min moder,
gripa i kamp efter Attikas roder,
ställa en broder som förr emot broder,
tända en tvedräkt på Attikas strand.

Jag och min fiende skaptes ej lika:
han kan ej stämpla och lisma och svika,
han är den gode — ty måste han vika,
hans är den svagares lott.
Jag skall förråda, bedraga och ljuga,
slug ibland goda och falsk ibland sluga,
dräpa en här, som man dräper en fluga,
jag skall belastas med synder och brott.

Jag skall Athene till himlarne höja,
jag hennes trotsiga fiender böja,
jag lära skeppen behärskande plöja
haven från strand och till strand.
Jag skall på sistone skjutas till sides,
medan er klarögde vän Aristides
vitklädd och skuldfri bland borgarne lides
bättre än han, som har skapat sitt land.

Man behöver endast ha läst en av dessa stroför att genast förstå, att man här står inför en stark och ursprunglig skaldenatur och en högst intressant skribent. — —

I denna sista samling, som vi härmed på det varmaste rekommendera våra läsare, finns det många dikter lika äkta och hänförande som den ovan (delvis) citerade *Themistokles*. Ståtligast är måhända *Efter Marathon*, men även dikter sådana som *Girondister, Pantheon* m. fl. äro talande vittnesbörd om den utveckling, författaren genom-

gått, sedan han för ett par år sedan debuterade med »Masker».

Vid sidan av sådana förstklassiga alster finns det i denna samling även andra, som läsas med nöje, utan att dock egentligen ge något nytt utöver vad »Masker» och »Hedningar» redan skänkt oss. Men även dessa dikter ha en klang av väckande trumvirvlar, som kommer en att minnas Heines inledningssång till »Zeitgedichte», vilken i hast försvenskad lyder ungefär så här:

DOKTRIN.

Slå på trumman och räds dig ej,
Och kyss marketenterskans röda mun,
Det är all vetenskaps a och o,
Det är böckernas djupaste visdomsbrunn.

Slå din revelj med ungdomskraft,
Trumma folken upp ur sovande ro,
Marschera trummande alltid främst,
Det är all vetenskaps a och o.

Det är den Hegelska filosofin,
Folianternas innersta postulat,
Jag har förstått det, ty jag är klok,
Och slår min trumma som god soldat.

Det gör helt visst också Ossian-Nilsson; han slår sin revelj i morgongryningen, så det är en lust och glädje att väckas av det klangfulla bullret. Men hur vore det, om skalden följde den Heineska doktrinen helt ut, och även skänkte någon uppmärksamhet åt marketenterskan! Han behövde ju ej bli en omanlig vekling för det.

* *

FRÅN SKÅNE.

Ett häfte diktning och konst.

9 maj 1903.

Efter de tämligen ojämna kalendrarne *Från Lundagård och Helgonabacken*, efter *Skilda Färger*, vars enda existensberättigande var Wilhelm Ekelunds debut, kommer nu *Från Skåne* som en publikation, vars avsikter synas lika allvarliga som dess innehåll är aristokratiskt. Det är herr *Ernst Norlind*, välbekant som målare, tecknare och skribent, som nu varit nog energisk att realisera den gamla idén om ett organ för skånsk diktning och konst. Och blir fortsättningen lika bra som starten, så är Skåne helt visst att lyckönska till detta företag.

Det vackra häftet rymmer, utom textbidragen, reproduktioner efter arbeten av A. Johnsson, F. Kärfve, E. Norlind och V. Stockenström, vignetter av T. Holmström och E. Norlind samt konstbilagor av E. Norlind och F. Kärfve. Att

ingå på en närmare analys av dessa alltigenom förträffliga ting förbjuder oss uttrymmet, men vi kunna dock ej underlåta att särskilt ästa uppmärksamheten på Ernst Norlinds kolteckningar och den i förtid bortryckte August Johnssons oljeskisser. Även ett par av herr Torsten Holmströms vignetter äro *allerliebst*.

Bland textbidragen möta vi främst herr Norlinds vackra och av fin förståelse burna studie över »Det modärna Skåne och tidsrörelserna under 80-talet». Vad som särskilt tilltalar i denna essay, som på en gång är en återblick och ett program, är författarens strävan att en gång, låt vara blott med ett par rader, göra rättvisa åt Hans Larsson, vars produktion utan att kunna kallas förbisedd ännu ej på långt när tillvunnit sig den uppmärksamhet den förtjänar. Ehuru han varken är poet eller novellist, är dock som Norlind framhåller, Hans Larssons namn för alla tider bundit samman med den skånska diktning, vars första anslag gåvos av Bååth, som fick en hel och full klang med Ola Hanssons dikter och noveller, och som sedan levde upp i Kléens visor och drömmerier, i Axel Wallengrens svårmodsmelodier och i Paul Rosenius' mjuka slättskildringar för att på sistone nå sin vackraste blomning i Wilhelm Ekelunds lyrik. Den ton av sorgbunden mystik, som är skånska

diktningen egen, återfinner herr Norlind även i skulpturerna av Axel Ebbe och i August Johnssons efterlämnade skisser. Och ehuru denna svårmodston nog skall ha svårt att förklinga i skånsk lyrik, menar sig dock författaren överallt i vår provins ha förmärkt en längtan efter mera kraft och trygghet, och han uppkastar till sist den frågan, huruvida icke Ossian-Nilssons »hamrande, stampande, pockande rytmer, inneslutande en oerhörd beundran för all maktutveckling, ej äro inledningen till en ny tid för Skåne och skånskt kulturliv». Därom kan man, med all aktning för Ossian-Nilssons originella diktning, dock vara av delade meningar; men har herr Norlind med dessa ord velat antyda, att de skånska diktarne i allmänhet saknat den praktiska verklighetsblick, utan vilken även geniet lätt skjutes åt sidan, så har han utan tvivel träffat det rätta.

Bland häftets bidrag i bunden form har man att glädja sig åt ett ståtligt poem av Ossian-Nilsson, *Cæsars triumf*, en dikt, som står på höjden med det bästa av vad han hittills givit oss, och i vilken det förnimmes en ton av innerlighet, som annars sällan ljuder i Ossian-Nilssons lyrik. Utan klang och melodi, men vackra som glansen i en febersjuks öga äro Tankar i tystnaden, tre dikter av Crispus; det skälver i dessa strofer en tärande livsångest, icke absinth-

drinkarens animala rädsla för tomrummet, utan den produktiva naturens fasa för den själens ödeläggelse, varmed livet så ofta hemsöker sina ljusaste söndagsbarn. Dessa dikter tyckas framsprungna ur ett gemyt, vars man, kanske med större skäl än den bekante holländaren, kunde begagna signaturen *Multatuli*, därest icke hans naturliga konstnärstakt förbjöde en sådan smaklöshet.

Vad som emellertid i undertecknads ögon ger häftet *Från Skåne* ett alldeles särskilt intresse är den lilla diktcykel som här presenteras av en debutant, herr *Anders Österling*. Det är ju alltid en vansklig sak att profetera, i synnerhet när man blott har fyra dikter att räkna med, och dock är det undertecknads bestämda övertygelse att denna debutant, herr Anders Österling, en dag kommer att av alla den svenska poesiens vänner hälsas som en skald av rang. Det finns i dessa dikter på en gång något av Dehmels vildvuxna yppighet och av Stephan George's marmorkyliga formrenhet; men musiken, som klingar i rytmerna är hans egen, och om man också där och var dikterna kan skönja spår av ungdomlig ofullgångenhet, så rubbar detta dock ej en hårsmån intrycket av att man här står inför en skaldebegåvning som är äkta. Endast en poet kan forma en dikt sådan som

HYMNEN.

Liksom en våg på stigande själar lyftad,
hälften ur jubel klungen och hälften snyftad
höjer hymnen sitt sjungande svall och ilar,
silverstänkande i det blåa, vida
och vi glida
med dit upp, där det blåa vaggar och vilar.

Liksom natten dör i en morgongryning,
vaggar tystnaden hän i toners dyning.
Stillhet ... högt i det fackelstrålande ljuset
lik en orgelton i den stora friden
tiden, tiden
stannar och står och skälver sakta i bruset.

Liksom en våg på stigande själar lyftad,
hälften ur jubel klungen och hälften snyftad,
ut i rymderna går den klara sången.
Rytmen vaggar, rytmen sorlar och söver,
högt däröver
aningar susa tyst som i soluppgången.

* * *

Det torde efter det sagda vara överflödigt framhålla, att *Från Skåne* är en publikation, som vi anse värd all uppmuntran från allmänhetens sida. Men denna uppmuntran kräves också, därest ej försöket att skapa ett organ för skånsk

diktning och konst ej skall stanna vid ett misslyckat örsök. Det vore nämligen fullkomligt förvänt att i detta fall räkna på några sympatier från uppsvenskarnes sida. Trots den succès, en så enslig poet som Wilhelm Ekelund gjort även utanför Skåne, torde dock klyftan mellan Skåne och Uppsverge vara i det närmaste lika stor som förr; man behöver endast observera den likgiltighet, varmed en uppsvensk betraktar våra skånska landskap för att begripa, att allt eller åtminstone det mesta av allt tal, som från uppsvenskt håll presteras om förståelse gent emot skånsk diktning, i själva verket blott är ett utslag av uppsvensk hövlighet och ingalunda en faktor att räkna med.

Det voro därför på tiden, att Skånepubliken själv började intressera sig en smula för sina konstnärer och diktare. Allt sedan Ola Hanssons debut har den skånska allmänheten på sitt samvete kulturella underlåtenhetssynder, som borde komma den att rodna upp över öronen av skam; det är på tiden, att sådana skandaler som inträffat med Ola Hanssons Notturno och Hans Larssons Intuition, ej mera få upprepas. Det är som sagt allmänheten själv, som i främsta rummet måste ta saken i sin hand; åtskilligt kan ju även göras genom pressen, ehuru det naturligtvis är fullkomligt uteslutet, att bildningsfördär-

vare sådana som Sydsvenskans herr Hans Emil Larsson o. s. v. någonsin skulle omvända och bättra sig.

Med hänsyn till det nya företaget skulle vi till sist vilja uttala den förhoppningen, att *Från Skåne*, så vitt görligt är, även framgent måtte bibehålla den aristokratiska hållning, som utmärker dess första häfte. Man behöver numera endast öppna en tidning, den må vara konservativ eller radikal, för att gripas av vämjelse vid åsynen av all den kvasiskånska kvasilyrik, som florerar i dessa spalter. Det är av vikt, att sådana element ej få inpass i *Från Skåne*, hur älskvärda och rättrådiga och förträffliga de respektive pekoralförfattarne än må vara.

* *

SKÅNSK KULTUR.

I.

4 juni 1903.

I ett par artiklar i Malmö-Tidningen har herr N. Theodor Nilsson nyligen med mycken skärpa sökt hävda att den skånska konsten för närvarande håller på att snedvridas från roten och med konstlade medel pressas in i en riktning, som icke blott är främmande för det äkta Skånekynnet, utan också hälsovidrig och dekadentmessig. Det är, menar han, herrar Wilhelm Ekelund och Ernst Norlind, som genom sina försök att »monopolisera den skånska konsten» kommit denna förargelse åstad, och det beklagligaste är, att de båda konstnärerna härvid understötts av en klick samvetslösa individer, som »planmessigt verkat i det fördolda» och med »osmakliga medel sökt försvåra och förfula kampen för unga friska viljor», som ej gått i den Norlind-Ekelundska riktningen. Denna kulturfientliga klick, som i likhet med så mycket an-

nat ont, lär ha sitt huvudkvarter i Lund, göres av herr Nilsson till föremål för en mordisk kritik, som med sitt svärmeri för det friska och det starka, med sitt etiska patos och sin sakliga ovederhäftighet på ett rörande sätt erinrar om den Engströmska skildringen av den s. k. Lundabohêmen.

Det förhåller sig nämligen så att en ynglingaklick av den beskaffenhet, herr Theodor Nilsson skildrar, alldeles icke existerar i Lund; denna klick är helt enkelt en av herr N. hopkonstruerad fantom, en skottavla, som placerats så, att de skenbart förlupna kulorna skola träffa herrar Ekelund och Norlind. Och för att ge detta litterära krypskytte ett sken av årligt konstintresse drar herr Th. Nilsson upp en konturteckning av det skånska kynnet sådant det enligt hans mening är och bör vara, och i detta schema inpassas så A. U. Bååth, Ernst Ahlgren och P. Rosenius som »de mest äkta av den skånska litteraturens representanter», medan Ola Hansson skjutes åt sidan som »dansk och kosmopolit», Ernst Norlind och Wilhelm Ekelund stämplas som tyskar, och Hans Larssons existens helt enkelt förtiges! —

Det är naturligtvis alltid en vansklig sak att disputera om vad som är skånskt eller icke skånskt, icke blott därför att Skånes befolkning

ingalunda är så ensartad som mången kanske tror, utan även därför att varje uttalande i denna riktning måste bli en generalisation med en sådans alla bristfälligheter. På racepsykologiens område bedrives mycken humbug, både medveten och omedveten, och den, som t. ex. på grund av erfarenheterna i ett kontinentalt pensionat vill bilda sig en mening om racekaraktären hos ryssar, italienare, polacker, greker o. s. v. råkar lätt ut för de befängdaste misstag. Å andra sidan är det ett faktum att verklig racemedvetenhet aldrig kan väckas till liv annat än genom direkt beröring med främmande racer; en svensk, som aldrig varit utanför Sverges gränser, kan vara en glödande patriot, men om sitt folks kynne, dess utvecklingsmöjligheter och lyten har han i grund och botten en lika svävande uppfattning som den blinde om färgen.

Härtill kommer ännu en sak. Liksom varje manligt sinne vidras av att analysera det egna jagets möjliga förtjänster, så är det för finkänsligare naturer motbjudande att söka nå full medvetenhet om de företräden som utmärka hans egen race och absolut vidrigt att uttala sådana tankar offentligt. Vi kunna därför aldrig hoppas på att män sådana som Ola Hansson eller Hans Larsson någonsin skola säga sin innersta mening om det skånska skaplynnets före-

träden; detta kommer att ombesörjas och ombesörjes ju redan av mindre finkänsliga skåningar och av uppsvenskar och utlänningar. Även på denna grund blir en debatt om skånskt och icke-skånskt tämligen intresselös.

Men herr N. Theodor Nilsson har tagit på dessa ting med så grova händer, och med så pretentiösa later, att en gensaga väl torde vara på sin plats. Att denna gensaga kommer från undertecknad och ej från någon av de anfallne, bör ju efter vad ovan antytts, ej förefalla alltför märkligt. I egenskap av lindrigt naturaliserad uppsvensk kan jag yttra mig om skånskt kynne lika otvunget som t. ex. om norskt, och på grund av en fyraårig vistelse i utlandet kan jag måhända med lika stor kompetens som herr Theodor Nilsson bedöma, huruvida t. ex. Ola Hansson är kosmopolit eller ej.

För herr Theodor Nilsson är Skåne framför allt »kraftens, hälsans, arbetets, solens och alstringens land». — »Långt ifrån att vara mystiker är skåningen i grund och botten irreligiös. Det religiösa anlaget har icke kunnat utveckla sig i hans sunda kropp, och arbetet, som är skåningens egentlige gud, har fordrat honom allt för helt. Hans breda skuldror och kraftiga armar, den rikedom han med dessa vunnit eller känner sig kunna vinna har ingivit honom denna oer-

hörda självkänsla, som stundom verkar brutal. Det är skåningarnas axlar och armbågar, som kommit upplänningen att med oro betrakta den skånska invasionen och som förärat dem namnet »Sverges amerikaner». Under de sista åren har Skåne skänkt Sverge flera ingenjörer och vetenskapsmän än något annat landskap. Skåningens hänsynslöshet och brutalitet, som har sin grund i hans kraftiga sunda kropp, i hans stora barkiga näve, som hörs på hans skrävlande tal, visar sig även i hans förkärlek för det storslagna, glänsande, för lysande skrytande färger.»

Sådant är enligt herr Theodor Nilsson det Skåne, och sådana de skåningar som inspirerat diktare och konstnärer sådana som Bååth, E. Ahlgren, och P. Rosenius, Rydberg, Ebbe m. fl., d. v. s. dem, som verkligen frambrakt »äkta» skånsk konst.

Det skall nu icke bestridas, att det i herr Nilssons karaktäristik av skåningen ligger *någon* sanning, så till vida som vi lite var väl gjort bekantskap med dessa »skrytande, hejdundrande, domderande» skåningar, som herr N. finner så beundransvärda. Men att framställa dessa skrävlande och brutala kraftnaturer som den skånska normaltypen är säkerligen fullkomligt barockt, och att vilja proklamera dessa antropologiska kuriosa som utgångspunkter för kulturella ut-

vecklingslinjer är lika naivt som osmakligt. Den som skriver dessa sader har i snart tjugo år varje sommar genomströvat Skåne, och därvid kommit i beröring med folk ur alla samhällsklasser; och mitt intryck är, att skåningen mestadels är en mycket försynt natur, vars avgjorda obenägenhet för fraser står i skarp kontrast till uppsvenskens chevalereska ordrikedom. Vad som i andligt avseende särskilt utmärker skåningen är enligt min tanke utom en anmärkningsvärd logisk skärpa en viss sinnets jämvikt, som bevarar honom för överdrifter och extravaganser, ett stänk av den geniala frihet för överdrifter, som Mommsen framhåller som det karaktäristiska för Julius Cæsar. Det är denna andliga jämvikt, som gör att en mängd religiösa och socialpolitiska ytterlighetsrörelser, som grassera i övre och mellersta Sverge, aldrig vunnit någon större terräng i Skåne, åtminstone ej i de sydliga delarne av provinsen. Men helt säkert är det ett misstag att stämpla den skånska befolkningen som av naturen irreligiös; saken är den, att skåningen — liksom även tysken — ogärna talar om hjärtesaker, och en hjärtesak är nog ännu, trots all vår ateistiska agitation, religionen för en stor del av Skånes befolkning. Ett utslag av denna förnäma inbundenhet är även den motvilja, som den äkta skåningen hyser mot att

inviga en utomstående i sina privatförhållanden och som så skarpt sticker av mot danskarnes pratsjuka öppenhet på denna punkt. Medan man i en dansk järnvägskupé i en handvändning kan få erfara, att den tillfällige medresanden har en tant på dårhuset, en bror som ligger i skilsmässa och en svåger som är förfalskare, kan man umgås med en skåning i decennier, utan att hans intimare förhållanden under denna tid berörts med ett ord. Men det behövs en ganska kort samvaro för att komma på det klara med att skåningen i betydligt högre grad än uppsvensken eger detta underbara något, som man i Tyskland kallar *gemyt*, och för vilket svenskan liksom de romanska språken saknar ett adekvat uttryck: ett inre värmecentrum, som utåt, i livet, tar sitt uttryck i stilla, värmande flöden av sympati, och i diktens värld uppenbarar sig som ren och hjärteboren innerlighet.

För denna sida av det skånska skaplynnet synes herr Theodor Nilsson ej ha någon uppfattningsförmåga. Ett exempel blott! Det typiskt skånska hos Bååth, säger herr Th. Nilsson, Malmö, är ju hans friskhet, hans kraft, äkthet, det konkreta, det varmblodiga, hans naivitet och humor. Alldeles utmärkt! Men en Th. Nilsson i Karlstad kan med precis samma rätt säga, och har utan tvivel redan otaliga gånger sagt det,

att det specifikt värmländska hos Fröding just är hans friskhet, hans kraft, äkthet, det konkreta, det varmblodiga, hans naivitet och humor. Äro då Bååth och Fröding så befryndade, eller måhända rent av identiska diktare?

Det tror naturligtvis ingen, varken i Malmö eller i Karlstad. Men när det kommer an på att bestämt ange divergenserna mellan de båda skalderna, ställer sig saken ej så enkel, som man kanske tror. Det är ganska lättvindigt att orda om Frödings rika fantasi, hans musiksinne, hans äktsvenska sorg i rosenrött o. s. v., och om Bååths skånska jordbundenhet etc., men detta på sidan om saken. Sanningen är, att Fröding, så stor och äkta skald han är, ej har skrivit en enda vers, som ej kan deklameras av en frackklädd gentleman i en salong, inför en fördomsfri publik; men det bästa, som den stackars Bååth har diktat, kan absolut inte deklameras, och allra minst av en frackklädd gentleman inför en fördomsfri publik. Jag tar på måfå ett par verser ur den första dikten i hans första samling, och ett par ur den sista i hans sista poesibok (*Vid Allfarväg*, ty *På gröna stigar* är i mina ögon icke poesi) och ber läsaren själv döma:

Jag gick ej allen, ty du
var mig när. (1879.)

Och susande tåget saktas; signalen viner,
Och visslingen flyger bland snöiga furor ut.
Där ligger min moders hus; det ur rutan skiner,
Och äntligen är den långmila färden slut.
Och glad jag fram mot vinkande skenet hastar,
Där gran i tunga snöveck sin skugga kastar,
Och snön är mjuk; där inne hon hör
Ej hur det trampar härutanför.

Och fram till fönsterlist jag mig varsamt smyger,
Där ser jag dig inne, du blidaste moder min.
Du sysslar vid lampan, men ute är tanken och flyger
Så vida kring världen. Söker den sonen din?
Jag ofta har känt på min färd hur med vingtag fina,
De hult ha kretsats i kring mig tankarne dina
Och aldrig jag haft en stund så god,
Som då jag känt att du när mig stod —

Så sitta vi åter vid knastrande brasa samman
Som förr, då älskliga sagor jag lyddes på.
Jag ser hur på väggen än av fladdrande flamman
De trolska gestalterna manas fram ur vrå.
Du spör, var min väg har gått i vida världen
Om lätt den mig varit, om tung den långa färden,
Du spör, vad som hållit mig hugen ung
Vad börda lättat, vad gjort den tung.

Så täljer jag allt från klara och mulna timmar,
Hur än det skymde i sinne och än blev dag
Vid brasan jag ser, hur i milda ögon det glimmar,

Det är som du, moder, kände igen vart drag,
Ej under, ty ofta jag känt hur med vingtag fina,
Som nu de kretsat ikring mig, tankarne dina,
Och aldrig jag haft en stund så god,
Som då jag känt, att du när mig stod.

Eller dessa rader ur »Brist» (1884)

Och hade min själ en ann, som den vid sig fäste,
Som kände dess krafter, de sämsta och de bäste —

En kvinnoande, en av de varma bara,
Som känna så djupt, att ögonen skåda klara —

Då skulle min kalla och strida sång måhända
Varmare, mjukare toner i dagen sända.
— — — —
— — — —
Nu låter sången mest som ur ängars dimma
En vipas härskri i marskvällens dunkla timma.

Kanske att den då som lärksång stiga finge
Hän över ljusa fält och med ljus på vinge,

Och sjunga den kunde varmt vad den dägligt såge
Där sol över gröna, vida bygder låge,

Och fram då tonade rent ur de starka slagen,
All bygdens lycka och sorg i den klara dagen.

Vad är det som gör att dessa dikter aldrig komma att glömmas i Skåne? De höra till de bästa som Bååth producerat. Men icke är det

som herr Theodor Nilsson vill påstå, i främsta rummet »friskhet, kraft, äkthet, varmblodighet, naivitet och humor», som göra dessa dikter oförgätliga. Nej, det är något helt annat, det är just den underliga makt, som tyskarne kalla *gemyt:* en glimt av den klarsynta, världserfarna och dock av all världens brutalitet oberörda *innerlighet*, som hos oss måhända fått sitt vackraste uttryck i ett par av Hans Larssons meditationer, och som är den innersta bärkraften i all germansk lyrik.

---

5 juni 1903.

II.

Då vi i gårdagens artikel sökte göra gällande en annan mening om det skånska kynnet, än den, som förfäktats av herr Theodor Nilsson, skedde det i fullt medvetande om det vanskliga i varje sådan diskussion. På detta område kan ju strängt taget ingenting *bevisas*, man kan blott säga sin mening, skildra sina intryck o. s. v., och när det gäller *konst*, blir saken än mer komplicerad, därigenom att de geniala naturerna ofta ha en bestämd tendens att spränga sönder de av racekaraktären utstakade skrankorna.

Om det alltså är svårt nog att gendriva herr Nilsson, så länge han docerar om det skånska kynnet i allmänhet, så ställer sig saken betydligt enklare, när han går i detalj och söker karaktärisera de skånska diktarne var för sig. Om Ola Hansson yttrar sig herr N. på följande sätt:

»Ola Hansson, till vilken de modärna älska att hänvisa såsom deras föregångare, är enligt min mening mycket mindre typiskt skånsk än de förutnämnde. Han är mera dansk och kosmopolit.»

Ola Hansson kosmopolit! Varför icke lika gärna eskimå? Är det då herr Theodor Nilsson fullkomligt obekant, att Ola Hansson av alla Sverges författare är den, som både teoretiskt och praktiskt skarpast hävdat racekänslans, jordandens kulturella betydelse och mest bestämt tagit avstånd från den Brandesianska kosmopolitismen. Herr Nilsson är dock väl ej till den grad naiv att han förblandar Ola Hanssons pangermanism med kosmopolitism! Eller tror sig kanske herr N. spåra franska drag hos Ola Hansson, därför att denne i sin ungdom lärt åtskilligt av Taine och Bourget? Med samma rätt kunde man stämpla Strindberg som engelsman, ty Strindberg har enligt egen uppgift lärt ganska mycket av Dickens, men en var inser ju att detta vore nonsens.

På samma lättfärdiga sätt, som herr Nilsson söker utrangera Ola Hansson ur de äktskånska diktarnes led genom att klistra på honom etiketten kosmopolit, så söker han även eliminera bort Ekelund och Norlind genom att stämpla dem som tyskar. Bådas temperament är tyskt, påstår han, och en del av Norlinds vignetter förklaras vara »avskyvärt tyska». Det kunde nu vara lustigt nog att höra, vad herr Nilsson egentligen menar med ordet *tysk;* det tyckes oss i detta samband vara ett bra nog luftigt skällsord. Det må emellertid gärna erkännas, att man både hos Ekelund och Norlind kan skönja beröringspunkter med tyskt skaplynne, men det är tämligen naivt att vilja spela ut denna frändskap som något kompromitterande för deras konst. Ty i Tyskland, framför allt i Nordtyskland, lever just det folk, som andligen är närmast befryndat med det skånska, och det vore då högst märkligt, om icke denna frändskap även skulle göra sig gällande i diktning och konst. Ingen har bättre givit uttryck åt denna folkliga samhörighetskänsla än Ola Hansson i dessa rader ur *Resan hem:*

»Och då de några timmar senare sutto i tåget, som för söderut genom Mecklenburg, och ett slättlandskap med pilträn och byar bredde sig runt omkring dem, och lantmän stego ut och

in, så välkända i väsen och typ, att Truls tyckte han borde känna igen dem — då steg där fram ett minne från längst svunna tider, och han mindes drängstugan därhemma på den gamla fädernegården, svagt upplyst av talgljus, och drängar och pigor, samlade kring det långa furubordet, framför fönstren mot gården, och han kom ihåg sig själv, i färd med att läsa högt Fritz Reuter, och han mindes, hur de allesamman hade förstått historierna, som om de hade hänt dem själva eller deras grannar». —

En sådan samhörighetskänsla, som Ola Hansson här skildrar, har ingenting att göra med litterär påverkan, litterär efterapning, och alldeles detsamma gäller om de beröringspunkter, som faktiskt existera mellan modärn skånsk konst och tysk. Därför blir herr Nilssons försök att distancera Ekelunds och Norlinds produktion, genom att klistra på etiketten Made in Germany ett tämligen huvudlöst tilltag.

Men herr Nilsson har en ännu gravare anmärkning mot dessa konstnärer: deras produktion är icke frisk, den är sjuklig! Detta är ju högst betänkligt, och det är ju en klen tröst att halva världslitteraturen, sedd genom herr Nilssons av hälsa strålande glasögon, förvandlas till ett litterärt lasarett. Vilka sjukliga stackare bli ej inför denna domstol män sådana som Heine, Hölderlin, Platen o. s. v., och även för Skake-

speare och Göthe blir det ju ganska illa ställt. Det är då skönt att veta att det i Malmö finns en man som kan ge recept på äkta skånsk sundhetspoesi. Jag tycker mig redan höra framtidsmusiken tona i fjärran:

Jag är frisk
som en fisk,
men ur vägen med allt slisk,
jag är frisk i både tunga och i tarmar.
Jag är frisk
som en fisk,
den som tvivlar han får pisk!
Hör min friskhet, hur den väsnas, hur den larmar!

* * *

Herr Theodor Nilssons angrepp är emellertid icke av enbart estetisk art, han har även fört sin polemik över på det etiska området, dit det är mig obehagligt att följa honom, efter som han som så många andra stora moralister röjer en påfallande brist på ärlighet. Ty det kan ej vara annat än mot bättre vetande som herr Nilsson gentemot Norlind insinuerar, att han, Norlind, skulle vilja monopolisera den skånska konsten. Att bemöta sådant prat är överflödigt. Och lika onödigt är det att uppehålla sig vid herr Nilssons påstående, att Ekelund och Nor-

lind »äro de som för närvarande ivrigast och efter egen utsago mest berättigat göra anspråk på namnet bärare av den modärna skånska konsten». Lögnen är för fräck och för dum.

Mindre genomskinlig är då den vävnad av lögn, varmed herr Nilsson söker omspinna den succès, Wilhelm Ekelund och Ernst Norlind faktiskt uppnått. Denna succès beror enligt herr Nilsson, åtminstone delvis därpå, att »individer ur deras beundrarekrets med mindre aktningsvärda medel velat verka för utbredandet av deras konst och undertryckandet av andras». Detta »planmessiga verkande i det fördolda, som vid lägliga tillfällen tar sitt uttryck i lömska, stingande ormhugg», har slutligen skadat de båda konstnärerna, som nu »med rätt eller ej få uppbära en del av antipatien för klicken». Denna klick, som säges bygga och bo i Lund, skildras av herr Nilsson på följande sätt:

»Unga tjugoåringar ha förälskat sig i dödsfantasier, förgängelse-, förruttnelsestämningar, fallande löv, vissnade, multnande löv, våta gravar med sneda kors, tills livet blivit dem så tomt, så betydelselöst, så sammanhangslöst, så ändamålslöst, och det levande, verkande livet med handling och kraftutveckling så rysligt banalt. De ha med ett ord utvecklat sig till dessa tjugotreåriga skeptici, som förefalla så löjliga, särskilt om de ha breda skuldror och röda

kinder. I denna stad ha ynglingarnas pannor blivit grubbeltunga, feberheta, blicken inåtvänd och drömmande, här ha fötts denna dova smärta, detta grubblande över livets gåta, dess mysterium, här dessa svårmodsmelodier, denna trötthet, som tyngde tjugotreåringens skuldror, här denna invändiga gråhårighet.

Den ynglingaklick, om vilken jag nu talat, som varit orsaken till denna dödsstämning över Lund, har velat trycka sin prägel på Skånes konstliv så långt de mäktat. De ha utvecklat sig till dessa osmakliga konstsnobbar, som tro sig ha makt att dräpa genom ett grin eller en kvickhet, och som till en tid såsom klick faktiskt utövat ett visst inflytande.

Allt gammalt såväl som ungt, som visat sig äga friskhet och kraft, har mötts av detta vämjeliga knoddgrin. Det är samma grin, som under de sista åren av professor Weibulls liv mötte honom från vissa platser i auditoriet. Den varma tändande entusiasm, som lyste ur hans gester, var för dem blott teater, och teater och entusiasm är ju icke till för djupare begåvningar. Och dessa herrar, som talade om att dräpa och grina mot en människa i hänförelse, dessa säga sig ha förståelse för det finkänsliga, det veka, spröda och mena sig förakta det brutala och råa i livet som i konsten. I sanning äga de icke ett invecklat känsloliv dessa skeptici, som — agitera! Egentligen kunde det ju tyckas vara tämligen obehövligt att angripa en dylik samling, som väl redan är dömd. Men när dessa konstaristokrater, som själva höja sig upp till

en lika murken och orättmätig överlägsenhet, som andra sjuka tiders aristokrater, och vilja uppträda såsom konstdomare och med osmakliga medel söka försvåra och förfula kampen för unga, friska viljor, ty hindra dem att spränga sig fram kunna de naturligtvis ej, kan det ej skada att ha klargjort deras avsikter och lömska taktik.»

Denna klick har jämte alla andra fel även det att vara obefintlig, och då borde den ju strängt taget kunna vara ursäktad. Den existerar absolut icke. Det finns endast en person som i någon mån skulle kunna ta åt sig herr Nilssons anatema, nämligen herr Fredrik Böök, som i sista häftet av Ord och Bild givit ett nytt prov på sin karaktärslöshet, då han i en artikel, där herr Brogrens pekoral får ett visst erkännande och herr Bergmans medelmåttigheter höjas till skyarne, avfärdar Ossian-Nilssons Örnar med 10 rader likgiltigt beröm och 100 rader guvernantmessigt kält. Men herr Böök, som för ej längesedan stämplade Ola Hansson som en »litterär vindflöjel och i nio fall av tio falsk litteraturprofet», är ju en svuren anhängare av den Heidenstamska livsåskådningen, och bryr sig väl endast pro forma om våta gravar med sneda kors o. d. I varje fall är han ännu alltför obetydlig för att kunna upphöjas till kollekti-

vum av så väldiga dimensioner som herr Nilssons lömska och talrika ynglingaklick.

Nej hela detta tal om en sammansvärjning mot den friska och den starka delen av skånska konsten är endast en ful skenmanöver, avsedd att skada Ekelund och Norlind. Det kunde vara intressant nog söka spåra upp de motiv, som lett herr Theodor Nilsson till hans handlingssätt; men vi avstå därifrån, då ett sådant spårsökande måhända kunde föra oss över den tröskel, som leder till familjelivets helgd.

* *

SVART OCH VITT.

Dikter av *K. G. Ossian-Nilsson.*

4 januari 1905.

Ossian-Nilssons förtjänster som skriftställare i bunden form äro icke minst av denna tidnings läsare, så kända och erkända, att en rekommendation av hans sista diktsamling i grund och botten kunde vara överflödig. Och i själva verket har en kritiker, som likt undertecknad utförligt recenserat hans tre föregående diktböcker, föga att tillägga utöver vad som redan förut blivit sagt, ty några nya sidor av författaren uppenbarar denna sista diktsamling icke. Visserligen fylles det största sidantalet i *Svart och vitt* icke av fristående dikter, utan av ett drama i tre akter, betitlat *Jörgen Kock*, men även detta alster, vilket för övrigt icke saknar sina förtjänster, foga sig otvunget in i ramen av hans hittillsvarande diktning. Huvudpersonen i dramat, som spelar i Malmö på början av 1500-talet, är denna stads dåvarande borgmästare, Jörgen Kock, en

målmedveten och hänsynslös kraftnatur av det slag, som Ossian-Nilsson redan förut titt och ofta förhärligat, och som i grund och botten synes vara idealiserade projektioner av hans eget väsen. Denne huvudperson och även hans son, Clas Knyphof, är tecknad med tämligen skarpa konturer; men för övrigt vimlar dramat av rådmän, adelsmän, borgare, skeppare, fiskare, sjömän o. s. v., som vad det yttre beträffar utan tvivel kunna göra sig synnerligen dekorativt på en scen, men som bilda ett från psykologisk synpunkt skäligen tomt och intetsägande staffage. Dessutom lider dramat av en onödig bredd, som gör att det hela, trots det ofta sprakande replikskiftet, ej kan sägas tillhöra den lektyr som roar.

Till gengäld äro de fristående dikterna, som fylla bokens första tredjedel, valda med en urskiljning, som gör författaren all heder. I denna avdelning visar sig Ossian-Nilsson från sina bästa sidor, och då är han all beundran värd, vare sig han förhärligar kejsar Napoleon III eller en namnlös yrhätta, vare sig han skriver tankelyrik om »Den gordiska knuten» eller självbekännelser »Utan mask». Gripande och äkta i varje rad äro särskilt diktarna »Cæsars triumf» och »Ödets man» samt icke minst den vackra inledningsdikten »Sverge», vars manligt

behärskade form ypperligt harmonierar med den manliga fosterlandskärlek, som bär upp dikten.

På samma gång man skänker sitt uppriktiga erkännande åt dessa elitdikter, kan man emellertid ej annat än beklaga att en författare med Ossian-Nilssons begåvning missbrukar sin talang till att i den utsträckning han gör det strö omkring sig underhaltiga produkter. Det är i detta samband mindre fråga om dikternas underhaltighet som dikter, utan fastmer den intellektuella plasticitet, som sätter Ossian-Nilsson i stånd att t. ex. ena dagen skriva ett glödande antikristpoem sådant som »Præterea Censeo», andra dagen en religiös juldikt i »Sydsvenskan» och på den tredje dagen förhärliga guds moder i damtidningen Idun. Hos prosamänniskor kallar man en sådan intellektuell plasticitet för hållningslöshet, hos poeter kallas den, om jag ej tar fel, *licentia politica*, och är som sådan av ålder ett bland skaldernas skönaste privilegier. Men även detta privilegium kan missbrukas, och man får numera ofta det intrycket, att den röda fanan för Ossian-Nilsson icke är en flagga att hissa i topp, utan fastmer ett segel, som för förliga vindar skall bära hans egen lilla farkost över böljorna.

* *

AGITATIONENS ABC.

13 augusti 1904.

Det socialdemokratiska ungdomsförbundet, som redan förut inlagt stora förtjänster om den svenska arbetarrörelsen, har i dagarna utsänt sin första agitationsskrift. Den är författad av K. G. Ossian-Nilsson och bär titeln »Är du nöjd med din ställning?»

Ingen har rätt att betvivla, att icke denna broschyr både från författarens och förbundets sida tillkommit i de bästa avsikter. Det är redan mycket aktningsvärt, när en person, som likt Ossian-Nilsson både i den egna och den allmänna opinionen är en skriftställare av rang, det oaktat ej drar sig för att som simpel soldat i ledet kämpa för en så hatad och föraktad sak som arbetarklassens ekonomiska frigörelse. Och åtskilligt av vad författaren yttrar i denna broschyr är värt att strykas under, särskilt de ord han med tanke på emigrationen riktar till Sveriges arbetarungdom:

Är du nöjd med din ställning?

Är du det icke, och tänker du i tide rädda dig undan förbannelsen, tänker du emigrera, gör det, om du icke har ett bättre hjärta än din kapitalistdirektör, som för högre inkomst med förnöjelse skulle svansa för en rysk herre, som han nu gör för en svensk! Gör det, om du icke har en tanke för alla dem, som icke mera *kunna* undkomma! Gör det, om du icke känner en arbetares ömkan med andra arbetare! Men känner du, och ömkar du, så *emigrera icke!* För var och en, som flyktar, desto svagare bli de kvarlevande. Arbetsgivaren får alltid folk, han får dem från Ryssland eller Kina eller varsomhelst, och *den* konkurrensen är värre än den du räddar kamraterna från, om du emigrerar.

Det är kloka och manliga ord, som innebära en maning särskilt behjärtansvärd i dessa tider, då det vackra talet om att även arbetarne äga ett fosterland att försvara allt mer börjar få karaktären av blodigt hån.

Men det finns i denna Ossian-Nilssons broschyr åtskilligt, som enligt vår mening ej är riktigt, utan tvärtom förkastligt. Det är naturligtvis ingen lätt sak att träffa rätta tonen, när man i främsta rummet vänder sig till oorganiserade arbetare, vilkas andliga horisont ännu är så trång, att de stå fullkomligt främmande för den modärna arbetarrörelsen. Här duga inga lärda och luftiga utredningar, de må nu vara

hämtade från historien eller nationalekonomin, men väl kan det hända att den stenbundna marken, som skall rödjas, stundom kräver en dos av brutalitetens dynamit. Men å andra sidan duger det ej heller att förenkla de sociala frågorna därhän, att framställningen blir oriktig i sak eller utslunga beskyllningar så grova, att deras ohållbarhet ligger i öppen dag. Det är detta som sker i den ovannämnda skriften, där Ossian-Nilsson under sin strävan att bli förstådd av de breda lagren skruvat ner intelligensens veke så djupt, att dess låga ej längre lyser, utan endast osar och sotar. Broschyren är långa sträckor hållen i en ton, som talade förf. ej till ordentliga arbetare, utan till förkomna strejkbrytare; i stället för att söka väcka entusiasm, rättskänsla och framtidstro, vädjar han allt för ofta till så tarvliga känslor som avundsjuka och krass egoism. Det är sant, att klasshatet under nu bestående samhällsförhållanden är en fullt naturlig och fullt begriplig, ja, berättigad företeelse; orättvisorna i bestående samhället äro av en så grotesk natur, att man tvärtom häpnar över att detta klasshat icke är större än det faktiskt är. Men om det redan är falskt att göra enskilda personer ansvariga för systemet som sådant, så är det minst sagt oriderligt att som Ossian-Nilsson gör i denna broschyr, framställa kapitalistklassens män som en

hord av enbart lättingar och odågor. Det är svartmåleri, och ett ganska opoetiskt sådant, då förf. skriver följande:

Är du nöjd med din ställning i ett land, där blott lättjan lever i överflöd, medan arbetet svälter? Eller kallar du det för arbete att två, tre timmar dagligen utdela befallningar och snäsor, att promenerande i sakta mak inspektera ett fabriksarbete eller ett bygge, att ärva sin fars pängar och förtjäna dem tredubbelt igen på din och andras möda och svett? Kallar du detta arbete? Ja, sådant är kapitalistens arbete! Men sådant arbete kallar jag dagtjuveri och bedräglighet mot det land eller den samtid, som för sin och vår utveckling fordrar vårt arbete. Sådant arbete kallar jag en en skamlös lättja. Och se nu hur denna lättja belönas! Månne med tvångsceller och tukthus? Månne med en välbehövlig svältkur och med vatten-och-bröd-diet? Nej, se nu, hur den belönas! Dagtjuven och latmasken ståtar i det finaste linne, i alltid nya och välpressade kläder, i guldkedja och guldur, i en frisyr, som kostat barberareslaven en god halvtimmas arbete, i en päls, som kunde värma en hel polarexpedition, men icke förmår tina upp hr direktörens iskalla hjärta, i galoscher, cylinder och käpp med krycka av gediget silver. Dagtjuven och latmasken håller alltid kräseligt bord o. s. v.

När vi socialdemokrater se, huru våra främsta män av den konservativa pressen stämplas som bedragare och parasiter, vilka föra ett kräsligt

liv på arbetarnes surt förvärvade styvrar, så harmas vi ej över detta tal; det gläder oss tvärtom, ty ingenting visar bättre hur illa ställt det är för våra motståndare än det faktum att de nödgas tillgripa sådana uppenbara lögner. Men vem kan förtänka kapitalistpressen, om den i sin ordning med ett brett tillfredsställelsens grin hälsar sådana beskyllningar, som Ossian-Nilsson utslungar ovanstående tirader? Man kan tänka vad man vill om våra kapitalisters *moral*, ingen som har det ringaste sinne för verkligheten, kan förneka att det bland dem finns både arbetsamt och duktigt folk; och om också epiteten *dagtjuv* och *latmask* kunna passa in på en del av Sverges arbetsgivare, så är det helt enkelt dumt att vilja stämpla hela klassen som en samling indolenta odågor. Det är dumt, därför att ett sådant påstående, vars ovederhäftighet kan påvisas när och varsomhelst, ger motståndarna ett förträffligt vapen i händerna. Med vida större skäl kan man rikta beskyllningen för lättja o. s. v. mot en del av våra högre ämbetsmän och byråkrater, vilkas gedigna löner, föga motsvaras av det lätta dolce far niente, som utgör dessa herrars dagsverke. Men en affärsman, som i detta konkurrensens tidevarv vill hålla sig flott, har i regeln absolut icke råd att vara lathund och bör då absolut icke stämplas som sådan.

Vad som gör majoriteten av den svenska överklassen osympatisk, är icke lättja och dagtjuveri, utan det är denna samhällsklass' utpräglade saknad av medborgarkänsla och verklig patriotism. Det finns ju aktningsvärda undantag; men som regel gäller det, att just denna kapitalistklass, som aldrig försummar ett högtidligt tillfälle att bedyra sin trohet mot konung och fosterland, i verkligheten är beredd att vilket ögonblick som helst förråda sitt fosterland, blott den får tillräckligt betalt. I pänningsaker är det icke blott slut med gemytligheten, utan också med fosterlandskärleken. Om detta landsförräderi sker genom att bortschackra Norrlands rikedomar till utlandet eller genom att driva Skånes arbetare ur landet medels utländsk slavimport kan komma på ett ut — med hänsyn till sinnelagets nobless är den svenska överklassen i stort sett sig lik från Ystad till Haparanda.

Inte ens den utvärtes anständighet, som föreskrives av den gamla satsen »rikedom förpliktar», finner den svenska överklassen skäligt iakttaga. I Amerika hade t. ex. den skotsk-amerikanske miljonären Andrew Carnegie intill den 30 november 1902 redan utgivit 830 miljoner kronor för folkbibliotek i Amerika och England. Hans kollega Rockefeller hade intill 1903 utbetalt 50 miljoner kronor för universitetet i Chicago

och 20 miljoner för folkbibliotek. Endast under år 1903 skänktes av amerikanska privatkapitalister 150 miljoner kronor för uppfostringsanstalter, 10 miljoner för muséer och konstgallerier och 30 miljoner för bibliotek. I Tyskland utbetaltes under år 1903 från arbetsgivarehåll 65 miljoner kronor för stiftelser i demokratisk anda och även i vårt broderland Danmark har medborgarandan gång på gång tagit sig storslagna uttryck i allmännyttiga stiftelser. Men i Sverge! Det är sant, vi äga Nobelstiftelsen, men Nobel var icke svensk, utan en europé, av svensk härstamning, och vad som i Stockholm och Göteborg donerats i och för kulturella ändamål har i regeln icke kommit från svenskar, utan från svensktalande judar. Men för övrigt! Om vi blott hålla oss till den närmaste omnejden, till Malmö, Lund, Landskrona, Helsingborg, Ystad o. s. v., när såg man här någonsin en kapitalist, som kände sig manad att offra en bråkdel av sin profit för kulturella ändamål. Det svenska folket, som så gärna skryter med sitt storvulna sinnelag, har frambrakt en kapitalistklass, som från nationell synpunkt är den tarvligaste under solen.

Men detta är en sak för sig, som visserligen är tråkig nog, men som ej bör få snedvrida vår socialdemokratiska agitation. Även om de svenska

kapitalisterna voro flitiga som bin och egde själar, vita som den vitaste snö, så voro det likafullt en skändlig orättvisa, att samma maskin, som spinner gull och gröna skogar åt arbetsgivaren, endast ger en bit torrt bröd åt alla dem, vilka jämte honom bära dagens tunga och hetta. Det är mot *orättvisorna* i det bestående samhället som vår kamp i främsta rummet har att rikta sig, och i den mån bärarne av dessa orättvisor härvidlag träda hindrande i vägen, måste naturligtvis kritiken även rikta sig mot dem. Men skall vår socialistiska agitation krönas med varaktig framgång, så får den ej vädja till de sämre lidelserna, icke röra sig med guldur och kryckor av gediget silver, utan den måste vända sig till själens bästa krafter, till känslan för rätt och orätt, till sanningskärleken, kunskapsbegäret, solidaritetskänslan. De nya kolonnernas män böra rycka till storms icke blott för att var och en i sin stad skaffa sig en bättre ställning utan också för att var och en sätta in *sin* kraft på det gemensamma målet; att skapa ett samhälle, där ingen *födes* till rikedom och ingen till nöd, utan där det redan från början råder *jämnt spel* mellan individerna.

Det är en gammal sats, att man ej skall ha sina bästa byxor på, när man är ute och slåss för frihet och sanning. Ingen kan heller begära,

att män, som påtagit sig det hårda värvet att rödja upp Sverges ödebygder för socialismen, skola uppträda i glacéhandskar och tala salongsspråk. Men å andra sidan gäller det även här att endast det bästa är gott nog för folket, och agitationens svåraste punkt är just att framhålla de ideella momenten i socialismen utan att därför lämna verklighetens fasta mark. Ossian-Nilsson är utan tvivel en god demokrat, när situationen så kräver, men han synes ännu ha för mycket överklassblod i kroppen för att fullt förstå, att även folkets breda lager kunna ha öra för idéernas vingslag och öga för idealens värld. Som god soldat borde han dock veta, att den tillfälliga framgång, som kan vinnas genom att förtala motståndaren, icke är värd att bära det stolta och vackra namnet seger.

* *

K. G. OSSIAN-NILSSONS MARTYRIUM.

6 juni 1907.

I den långa indignationsartikel*, som våra läsare i går fingo del av, finns det *en* punkt, men knappast mera, där hr Ossian-Nilsson obetingat har rätt. Det är nämligen alldeles riktigt, att det för mig vid avfattandet av den ifrågavarande artikeln gällde att *hävda en princip*. Redan flera år innan hr Ossian-Nilssons broschyr såg dagen, hade jag tänkt att vid lämpligt tillfälle och till den kraft och verkan det kunde ha, protestera mot den *böjelse för överdrift*, som på åtskilliga håll, både i tal och i skrift, gör sig gällande vid vår socialdemokratiska agitation. Avgörande för mig var härvidlag i främsta rummet den *taktiska* synpunkten; ty dels hade jag varit i tillfälle att särskilt bland de skånska lantarbetarne iakttaga verkningslösheten av en agitation, som skjuter över målet, dels var jag av den åsikten, att det för socialismens frammarsch vore mycket ödes-

* Dessa ord åsyfta den artikel, som hr Ossian-Nilsson publicerade i »Ny Tid» 28 maj 1907 med anledning av att jag upptagit »Agitationens ABC» i samlingen »Socialistisk journalistik».

digert, om motståndarne med våra egna broschyrer i händerna kunna bibringa de oorganiserade massorna den övertygelsen, att socialismens agitatorer fara med osanning. Denna fara syntes mig så mycket större, som man på senare åren, både på lägerplatser och annorstädes, börjat upptaga de socialistiska flygskrifterna till en granskning, som åtminstone till skenet vill vara saklig och väl stundom också är det.

Det var alltså en mycket enkel, men från taktisk synpunkt i mina ögon mycket viktig princip jag ville hävda med mitt inlägg. Att hr Ossian-Nilssons broschyr blev det tillfälle, som föranledde nedskrivandet av min artikel, berodde på flera omständigheter. Å ena sidan ville jag ej, genom att såsom åskådningsmaterial välja en broschyr framkommen från arbetarhåll, utsätta mig för beskyllningen att med min akademiska lärdom söka krossa en fattig arbetare etc.; å andra sidan syntes mig hr Ossian-Nilssons ifrågavarande broschyr så *typisk* för den gottköpsagitation, som ofta gör mer skada än gagn, att den förträffligt lämpade sig som utgångspunkt för ett uttalande i frågan; och slutligen syntes mig hr Ossian-Nilsson i sin dubbla egenskap av högt uppburen författare och stridbar polemiker mycket väl i stånd att tåla den lilla törn, som en sådan artikel kunde rendera honom.

Så mycket om artikelns förhistoria. Jag kommer nu till de anklagelser hr Ossian-Nilsson riktar mot artikeln som sådan.

Den första av dessa beskyllningar går ut på, att jag velat »med skickligt valda, ur sitt sammanhang lösryckta citat dräpa en motståndare», och jag får samtidigt höra att »den *bedrägliga* metoden att citera mera höves en demagog än en partipressens gentleman». Denna beskyllning är så absurd, att den kan knappast vara framslungad på god tro. I min artikel finnes endast två citat ur Ossian-Nilssons broschyr; och det första av dessa, som i min bok upptar 13 rader, och som endast är där för att exemplifiera mitt inledningsvis uttalade påstående, att »åtskilligt av vad författaren yttrar i denna broschyr är värt att strykas under», beledsagas av följande rekommendation: »Det är kloka och manliga ord, som innebära en maning, särskilt behjärtansvärd i dessa tider» etc. Det andra citatet, som göres till föremål för kritik upptar i min bok över en halv sida (23 rader), och är naturligtvis, då jag ej kunde trycka av broschyren i dess helhet, verkligen »lösryckt ur sitt sammanhang»; men hr Ossian-Nilsson vill väl icke påstå, att hans för oorganiserade arbetare avsedda agitationsbroschyrer äro så oklart formulerade, att ett resonemang, som i hans broschyr upptar

ungefär en sida, blir missvisande, så snart det ej läses i omedelbart samband med det övriga. I varje fall torde det efter dessa upplysningar vara klart för en var, med vad fog herr Ossian-Nilsson talar om »de fåtaliga och missvisande citaten», som jag skulle gjort ur hans broschyr.

Men låt oss nu för ett ögonblick se till, hur Ossian-Nilsson själv behagar citera! Jag fäster mig mindre vid sådana småsaker, som t. ex. den att när jag skriver: »Det finns ju aktningsvärda undantag; men som allmän regel gäller att» o. s. v., så utelämnar hr Ossian-Nilsson denna reservation och låter mig »framdundra» satsen ifråga utan all inskränkning. Redan detta är ju föga lojalt; men det är en fullkomlig förfalskning av mina yttranden, då hr Ossian-Nilsson i sin artikel refererar den på följande sätt:

En broschyrförfattare har alltså ingen rätt att beskylla den svenska kapitalistklassen för dagdriveri, oförtagsamhet, lättja och indolens. Det vore helt enkelt en dumhet, säger doc. Lidforss, »ja, det är minst sagt oridderligt; det är svartmåleri, och ett ganska opoetiskt sådant».

Något sådant har jag aldrig yttrat; men väl har jag påstått det vara »oridderligt att som Ossian-Nilsson gör i denna broschyr *framställa kapitalistklassens män som en hord av enbart lättingar och odågor*». »Det är dumt», menade

jag, »att vilja stämpla hela klassen som indolenta odågor, dumt, *därför att ett sådant påstående, vars ovederhäftighet kan påvisas när och var som helst, ger motståndarne ett förträffligt vapen i händerna*». Detta är som var man kan se något helt annat än det tämligen meningslösa yttrande, hr Ossian-Nilsson påbördar mig.

Då hr Ossian-Nilsson vidare söker uppvisa, att jag själv i min artikel framslungat lika grava beskyllningar mot kapitalistklassen som han själv, så ligger det verkligen någon sanning i detta; men den väsentliga skillnaden oss emellan är den att jag fortfarande står för vad jag sagt härvidlag medan hr O.-N. däremot genom sin långrandiga redogörelse för broschyrens tillkomst och syfte tydligt nog låter skina igenom att han *ej* kan upprätthålla sina härifrågavarande påståenden.

Den del av hr Ossian-Nilssons artikel, som jag hitttills synat i sömmarne, är emellertid så till vida aktningsvärd, som den åtminstone formellt söker hålla sig till sak. Jag kommer nu till den andra delen av hans artikel, som förnämligast gå ut på två ting: 1) att jag systematiskt sökt nedgöra hr Ossian-Nilssons produktion, 2) att detta skett av personlig fiendskap. Så här ter sig enligt skaldens egna ord mitt syndaregister:

Jag behöver icke uppehålla mig vid, att hr Lidforss ägnat mina böcker Masker och Hedningar, liksom min arbetardiktning överhuvud, en fullständigt underkännande kritik. Jag behöver icke fästa mig vid, att han, för att komma åt min dikt, förklarat all social diktning underhaltig, men att han senare i blomstrande ordalag prisat andra arbetarrörelsens versskribenter med agitatorisk prägel. Jag behöver icke bry mig om, att han förklarat mig »använda den röda fanan som ett segel för att själv komma fram». Under en viss period kunde han icke skriva en recension över någon utkommande bok, utan att ge försåtliga sidohugg åt undertecknad.

Redan den upplysningen, att jag, då jag recenserade »Masker» (1900) och »Hedningar» (1901), icke kände hr Ossian-Nilsson och överhuvud taget icke visste vem han var, torde vara egnad att i väsentlig grad bryta udden av hans anklagelser för personliga hänsyn. För det andra är det alldeles icke sant att denna kritik varit »fullständigt underkännande»; i rec. över »Hedningar» begagnar jag t. ex. uttrycket »skald av guds nåde» om författaren o. s. v. För det tredje, och detta är i mina ögon det viktigaste momentet i denna historia, *förtiger* hr Ossian-Nilsson fullständigt, att jag egnat hans tredje och i mina ögon bästa diktsamling, »Örnar», en vidlyftig och entusiastisk recension i Arbetet för december 1902. Om innebörden av denna

recension torde jag kunna ge mina läsare den bästa föreställningen genom att relatera några brottstycken ur det sjusidiga tacksägelsebrev, som jag med anledning av denna recension mottog av författaren. I denna skrivelse, daterad Malmö den 19 dec. 02, heter det bl. a:

Broder!

Än en gång ett tack för din kritik. Jag antar att du inte kände dig förolämpad av vårt gyckel med det, som åtminstone jag bort vara enbart glad och tacksam för. Du vet nog att jag är en högfärdig bängel, och du kan därför vara viss om att jag icke ett ögonblick känt mig nedtyngd av ditt beröm såsom av något smicker. Du har helt enkelt sagt sanningen — — — — —

Vad som i din kritik av mig särskilt gladde mig var din totala förutsättningslöshet i förhållande till schablonneringen om mig . . . *Det* att du gjort dig besvär med att se, att det hos mig finns nyanser, att jag ändå är litet mer komplicerad än bläddrarna tro, *det* visar att du kan *läsa*, liksom du så ofta visar att du kan skriva. Och att du befriar mig från Nietzsches sällskap gör mig djupt tacksam . . .

Din kritik var en karls handtag åt en karl — och utan krus och omsvep ett karlatack skall du ha! . . .

Broderligen

Ossian-Nilsson.

Det är från flera synpunkter högst beklagligt, att hr Ossian-Nilsson nu totalt glömt bort icke blott denna recension och det intryck den gjorde på honom, utan också att jag vid flera andra tillfällen, t. ex. våren 1903 (i en recension av »Från Skåne»), givit hans diktning ett varmt och oförbehållsamt erkännande. Hade hr Ossian-Nilssons minne för dessa ting varit något bättre utvecklat än det är, så skulle han förmodligen ej heller nu ha kommit fram med så uppenbara — låt oss säga *dikter*, som att jag skulle ha »förklarat all social diktning underhaltig», eller att jag under en viss period ej kunde skriva en recension, »utan att ge fientliga sidohugg» åt honom. En var, som följt min verksamhet som kritiker, kan intyga, att detta ingenting annat är än dikt.

En dikt, framsprungen ur samma grumliga fantasi, är också hr Ossian-Nilssons påstående, att min kritik ursprungligen »sett så grym ut, att dess författare nödgades något decimera och dressera sina ormar och skorpioner» samt att »Agitationens ABC förbättrades och förskönades sina sju resor, innan den efter månaders väntan presenterades i Arbetets spalter». Det är ett faktum, som kan bestyrkas av både huvudredaktören och redaktionssekreteraren för denna tidning, att i den ifrågavarande artikeln icke ett

ord blivit ändrat på hemställan vare sig från dem eller någon annan; och jag kan vid detta tillfälle även tillägga, att vad som icke minst fäst mig och, för så vitt det beror på mig, för all framtid kommer att fästa mig vid tidningen Arbetet, är just den omständigheten, att redaktionen *aldrig* gjort mina artiklar till föremål för någon censur, men väl någon enstaka gång — såsom t. ex. med hänsyn till en pangermansk artikel från 1900 — reserverat sig på annat ställe i tidningen.

Det har emellertid i detta samband sitt intresse att observera det sätt, varpå hr Ossian-Nilsson reagerade mot artikeln »Agitationens ABC». Något *sakligt bemötande* från hans sida avhördes icke, varken i »Arbetet» eller annorstädes; däremot måttade han en tämligen naiv åsnespark mot mig — i Svenska Dagbladet, där han bl. a. hedrade mig med beteckningen »en skrivande skomakare» — och för att ytterligare pricka mig, sammankallade han Malmö Socialdemokratiska ungdomsklubb till icke ett utan två möten, där »Agitationens ABC» — i min frånvaro — diskuterades och nagelfors. Då den av hr Ossian-Nilsson krävda opinionsyttringen mot mig ej vann majoritet, avgick han från ordförandeplatsen, och i stället för att efterkomma Socialdemokratiska ungdomsförbundets uppma-

ning att sakligt bemöta min kritik, gav han sin vrede luft i ett polemiskt kväde i »Fram», som allmänt ansågs riktat mot mig*, och om vars ton och tendens de två sista verserna kunna ge en föreställning:

Narr, som utan tanke sände dina sting,
blott att se din klinga glittergnistor stänka;
narr, jag föddes just att lära narrar tänka,
blotta deras hjärnors tomma ingenting.

Mycken, mycken vanmakt ödet skall bestå mig,
innan mina narrar se sig trygga mer;
oerhörda plågor planar jag åt Er,
bedjen för min ofärd I som trampat på mig.

Med dessa aktstycken för ögonen torde man finna det lindrigt sagt en smula löjligt, när hr Ossian-Nilsson nu spelar ut sig som den förföljda martyren, och mig som den hatfulle och intrigerande fienden-förföljaren. Mitt försvar skulle emellertid bli ofullständigt, om jag förtege de omständigheter, som föranlett att förbindelserna mellan hr Ossian-Nilsson och mig på senare åren varit avbrutna. Första anledningen härtill utgjorde det lömska och orättvisa angrepp, som

* Efter vad jag hör finns detta kväde även intaget i »Samlade Dikter» på Bonniers förlag.

i Malmö-Tidningen våren 1903 riktades mot Ernst Norlind, Wilhelm Ekelund och Anders Österling, och som visserligen var signerat av herr Ossian-Nilssons bror, Theodor Nilsson, men som enligt min och mångas övertygelse var inspirerat av honom själv. Denna övertygelse kan jag ej leda i bevis, och det står alltså hr Ossian-Nilsson öppet att svära sig fri, men detta rubbar ej faktum, att misstämningen från min sida ytterst daterar sig från denna tid.

Denna min misstämning växte, när jag sedan alltmera började varsna den oerhörda mångsidighet hr Ossian-Nilsson lade i dagen som diktare. Jag anhåller att ej bli missförstådd: en socialdemokrat kan enligt min mening mycket väl vara religiös (i ordets bättre mening), och det voro orättvist att begära att en socialistisk skriftställare i Sverge med hr Ossian-Nilssons produktivitet nödvändigt skulle vara bunden vid partiorganen. Men vad skall man väl tro när man ser en skribent gå så långt i fördomsfri mångsidighet, att han ena dagen i den konservativa kapitalistpressen besjunger julens högtid i verser så jolmiga som dessa:

Nu tänder Herren granen
för alla sina små,
och änglar hänga äpplen
med silverglitter på;

andra dagen i samma konservativa kapitalistpress förhärligar »trettondagsafton» i samma stil:

> I kväll är stjärnans helga kväll,
> den signade som styr vår färd,
> vi längta till den komnes tjäll
> att ge vår kärleks gärd o. s v.,

och tredje dagen i damtidningen Idun besjunger den heliga guds moder, för att på den fjärde uppvakta tidningen Arbetet med en stridsdikt mot biskop Billing, så våldsam att det knakar i tidningens fogar och ansvarige utgivaren darrar i knävecken. Det är denna mångsidighet, som jag en gång stämplat som strebertum och hållningslöshet, och för det omdömet står jag fortfarande, fast jag ej tryckt av det i min bok.

Men härmed har jag naturligtvis icke ett ögonblick förnekat Ossian-Nilssons stora förtjänster vare sig som diktare eller journalist, och det är helt enkelt ett utslag av sjuklig förföljelsemani, då han i sin antikritik talar om sig som »en stackars angripen, som inför Er (B. L:s) kritik icke tillåtes äga en trasa av sitt personliga värde». En yttring av samma sjukligt överretade diktarfantasi är det också då hr Ossian-Nilsson i detta samband talar om »alla de sabelkritiker, giftiga smånotiser och hånfulla insändare, för vilka tidningen Arbetet med nog så stor beredvillighet

öppnat sina spalter» — det är ren dikt, detta; jag kan för övrigt konstatera, att jag själv sedan sommaren 1905 ej skrivit en rad vare sig om eller mot hr Ossian-Nilsson, varken i denna tidning eller annorstädes, och detta huvudsakligen därför, att hans senare arbeten ej kunnat avlocka mig någon synnerlig beundran.

Och till sist, en smula barnsligt är det också, när hr Ossian-Nilsson — liksom herr Liljedahl häromsistens — talar om mitt »personliga och vilda hat» som en drivande faktor i min journalistik. Naturligtvis har jag mina intellektuella antipatier, och stundom ganska starka sådana, men bland mina talrika personliga svagheter, till vilka jag icke räknar dessa antipatier, har jag tvärtom lagt märke till en viss sinnets vekhet, för att icke säga blödighet, som på ett ofta ganska kännbart sätt förlamar min polemik. Och när jag nu för denna gången lägger pennan ifrån mig, har jag ett livligt intryck av att jag just på grund av denna medkänsla med allt levande hindrats från att ge hr Ossian-Nilsson den tuktan, han i själva verket ärligen förtjänat.

* *

DEN FÖRFÖLJDA OSKULDEN.

EN EFTERSKRIFT.

6 juli 1907.

Då hr Ossian Nilssons replik av den 20 juni först kommit mig tillhanda i går, och dessutom redan i korthet bemötts av Hj. Branting, kunde det måhända synas överflödigt att nu ytterligare röra i denna sak. Det finns emellertid ett par omständigheter, som göra att en fullkomlig tystnad från min sida ej heller nu förefaller mig fullt lämplig, och jag skall därför även med risk att trötta Arbetets läsare, framkomma med mina slutpåståenden. Det blir emellertid mitt sista inlägg i denna sak.

Jag får då genast erkänna, att jag för min del ej har lust att medverka i den komedi, som hr Ossian-Nilsson tycks vilja ha till stånd, då han på fullt allvar diskuterar den riksviktiga frågan, om han eller jag är den, som gjort sig skyldig

till de största överdrifterna i vår socialistiska agitation. I det målet äro vi ju båda parter, och för min del kan jag endast säga, att även om jag under stridens hetta stundom begagnat onödigt starka uttryck, så har jag i *sak* ingenting att ta tillbaka i den vägen. De beskyllningar, jag i artikeln »Agitationens ABC» riktat mot majoriteten av Sverges kapitalistklass alltjämt fullkomligt befogade — när jag kommer hem skall jag belysa den saken ytterligare och med nytt bevismaterial — och det är därför helt enkelt barnsligt, då hr Ossian-Nilsson i min kritik av hans i mina ögon *faktiska* och *sakliga* överdrifter ser ett brott mot logiken. Ännu barnsligare är hr Ossian-Nilssons bevisföring, då han för att fastnagla mig som en den »krassa överdriftens» man anför dels ett yttrande, som jag aldrig nedskrivit utan för *fem år sedan fält i ett muntligt och till formen fullkomligt improviserat föredrag*, dels ett annat yttrande, som härrör från en polemik *för sju år sedan*, då snart sagt hela Sverges press, anförd av herrar Warburg — Levertin — Fahlbeck—Lundström—Wetterlund, föll över mig, och utom Hjalmar Branting ingen svensk man ställde sig på min sida. Det måtte verkligen vara klent ställt med argumenten, när man nödgas tillgripa sådant bevismaterial.

Herr Ossian-Nilsson frågar vidare med ett patos och en naivitet, som klär honom obeskrivligt, huru jag kan försvara mitt tilltag att upptaga den ifrågavarande artikeln från 1904 i min bok av 1907. Jo, högtärade, detta har skett därför, att det enligt min mening ännu alltjämt inom vårt parti syndas, och det ofta ganska eftertryckligt, just med *sakliga överdrifter* av det slag, som vanställde agitationsbroschyren »Är du nöjd med din ställning». Att denna broschyr för närvarande ej är tillgänglig i bokhandeln, kan jag ej tillmäta någon som helst betydelse; och att hr Ossian-Nilsson i princip är ense med mig härvidlag, framgår ju tydligt nog av den mängd citat han anför ur *mina* recensioner 1900 och 1901, som ju icke heller numera äro tillgängliga för allmänheten.

Hr Ossian-Nilsson beklagar vidare att jag sökt »misstänkliggöra honom och hans produktion» genom att anföra utdrag ur ett par religiösa dikter, som julafton och trettondagsafton (om jag mins rätt 1903) publicerats i den borgerligt konservativa Sydsvenskan. »Dessa dikter äro *icke* kristna, utan panteistiska», utropar han patetiskt, »det är icke en gestalt-gud, men en allt-gud som i dessa dikter hyllas». Alldeles utmärkt! Men nog är det en smula egendomligt, att det just är *den kristna kyrkans högtidsdagar*, julafton

och trettondagen, som inspirera hr Ossian-Nilsson till denna panteistiska poesi, och ännu egendomligare är det kanske, att skalden placerar dessa »*icke* kristna» dikter just i den konservativa Sydsvenskan, vars prenumeranter till allra största delen äro troende kristna. Vad skola väl d:r Herslow och konsul Härje säga, när de nu få veta, att deras respektabla Sydsvenska uppvaktat sina läsare med okristlig hednapoesi, och det icke blott på julafton, utan också trettondagsafton! Men det får då erkännas, när man i julaftonsdikten hör talas om Herren Gud, som sätter sig vid orgeln och spelar och sjunger »med mild och manlig bas», och när man så i trettondagsdikten får veta att

> »vi längta till *den komnes* tjäll
> att ge vår kärleks gärd» —

vem kan väl då förtänka herrarne i Sydsvenskan om de verkligen trott, att det var god och kristen kyrkolyrik, som den mångsidige författaren av »Præterea censeo» bjöd dem till salu.

Herr Ossian-Nilsson tycks emellertid ha ganska egendomliga föreställningar om den religiösa poesins väsen, då han för att visa att även en »ateist-panteist» kan producera religiös lyrik anför Heines sång om »De heliga tre kungar».

Sista versen i denna dikt lyder — jag citerar ur minnet, men i varje fall rätt i sak —:

Der Stern blieb steh'n über Josephs Haus,
Da sind sie hineingegangen;
Das Kindlein weinte, der Esel schrie,
Die heilgen drei Könige sangen.

Hela dikten är byggd på den burleskt-komiska effekten, som åstadkommes av kontrasterna: det gråtande barnet, den skriande åsnan, de sjungande tre helga kungar. Om detta sätt att förhärliga den troende enfalden kan rubriceras som religiös diktning — ja då är även min för femton år sedan skrivna ungdomsdikt, som hr Ossian-Nilsson nu åberopar, och som börjar

Ditt *ja* är ljumt och platt som solens sken,
Ditt *nej* skär härligt genom märg och ben,

och vars sista rader lyda:

En svag och blödsint Jesus är ditt *ja*,
Ditt *nej* en härlig, åskhöljd Jehovah —

ja, då är även denna dikt av religiös innebörd. Men om dessa åsikter torde hr Ossian-Nilsson stå ensam.

För övrigt ligger det mig fjärran att förmena vare sig Ossian-Nisson eller någon annan att

skriva religiös poesi. Vad jag fann och ännu finner hållningslöst och osmakligt, det var att *en socialdemokratisk fritänkare med så utpräglat antiklerikala tendenser som Ossian-Nilsson låter kristet-statskyrkliga högtider inspirera sig till religiös poesi, som sedan publiceras i samhällsbevarande kapitalistorgan.*

Efter att ha omnämnt stridsdikten mot biskop Billing, angående vilken jag endast framhållit dess våldsamhet, men för vilken hr Ossian-Nilsson nu visar en kvitterad räkning, fortsätter skalden:

»Denna dikt är emellertid gudilov den enda, som inspirerats av doc. B. L. Ty min dikt mot »narren» och hans »hjärnas tomma ingenting» angick från början alls inte herr docenten. Jag har många fiender, och det var helt andra än den i Arbetet jag avsåg. Men då docenten nu anammat dikten och epiteten som sina, så varför inte? Det tycks finnas beröringspunkter. Den dikten skulle alltså vara en anledning till doc. »misstämning» mot mig?»

Jag tillåter mig att säga hr Ossian-Nilsson mitt uppriktiga tack för hans erkännande, att dikten om »narren», vars »hjärnas tomma ingenting» hr Nilsson vet sig född att blotta, även passar in på mig. Men då skalden ett stycke längre ner helt frankt påstår, att han »tills dato

ej polemiserat mot någon känd partimedlem», så kräver detta yttrande en liten kommentar. Det är visserligen sant, att hr Ossian-Nilsson hittills ej *polemiserat* mot undertecknad; däremot har han redan för tre fyra år sedan *okvädat* mig och det ganska grundligt, ehuru det icke var i partipressen, utan i ett antisocialistiskt jobbarorgan (Svenska Dagbladet), där han bl. annat hedrade mig med epitetet »en skrivande skomakare» o. s. v. Det verkar därför något komiskt, när den bålde skalden nu slår sig för sitt bröst och i känslan av sin oskuld och sitt martyrium patetiskt utropar:

»Jag har tegat när *en insändare* i *Arbetet* ville förmena mig rätten att heta socialist, tegat när en liten hätsk *notis* i samma tidning ramlade ned på min »för tidiga framgång», på mitt »porträtt i Lektyr och Fram», ja, t. o. m. på min klädedräkt.»

Vad skulle hr Ossian-Nilsson väl ha sagt, om han han fått uppleva de tjogtals insändare, som jag fått dragas med under de sista sju åren i Arbetet, eller om han fått vara med om vad som hänt mig, att nämligen en av tidningens ordinarie medarbetare »ramlat ned» icke på min klädedräkt, men på min osköna fysionomi? Bästa hr Ossian-Nilsson, är man en smula karl

och icke ett hysteriskt fruntimmer, så tar man sådana saker med lugn.

Jag kommer nu till det sista numret, som hr Ossian-Nilsson har att spela ut. Det gäller mina recensioner av hans dikter. Med en fördomsfrihet, som frapperar i all sin fräcka oblyghet, ignorerar han fullständigt den recension, jag skrev om hans viktigaste diktsamling »Örnar» *(dec. 1902)* och som inbrakte mig det översvallande tacksägelsebrev, varur jag häromsistens anförde några brottstycken. I stället anför han, lösryckta ur sitt sammanhang och stympade till halv oigenkännlighet en del citat *som alla äro hämtade ur recensionerna från 1900 och 1901,* alltså härröra från en tid då hr Ossian-Nilssons sociala diktning ännu hade tämligen oklara konturer och hans anslutning till vårt parti i varje fall var mig fullkomligt obekant. Och med stöd av dessa lösryckta citat, vilka även om de varit än så ofördelaktiga, dock korrigerats genom den utförliga recension, som jag dec. 1902 ägnade »Örnar», och genom de lovord jag vid flera senare tillfällen ödslat på hans diktning, söker nu hr Ossian-Nilsson åt sig skapa ett martyrium, som tar sig ut på följande sätt:

»Docenten har naturligtvis full rätt att sköta sitt kritikerkall, som honom bäst synes. Han må

också hjärtans gärna spotta åt mina stackars arbetardikter, *John Ericsson* o. a. Jag har inte skrivit dem för att bli prisad. Men att tidningen Arbetet genom en ganska konsekvent partisk ståndpunkt emot undertecknad, egentligen ställt sig i led med Svenska Morgonbladet, Göteborgs Veckotidning, Arvika Tidning o. d. organ, det låter sig inte bestridas. Det kan ifrågasättas, om slikt är klok politik. »Små sår och fattiga vänner skall man inte förakta», och det är väl inte skäl att stöta ifrån sig en medkämpe i framåtskridandets armé. Jag kan icke svika någon, just därför att jag icke vill svika mig själv, men tiga kan jag — tiga vid tillfällen, då också min röst kunde betyda något för partiets framgång. Därvid beror min medverkan rent av icke av min vilja. Det bärande i hela min verksamhet har varit hänförelsen, hänförelsen också för ett ungt, storsint parti, som mäktade rymma *människor* och icke blott *nummer*. Men med organ sådana som *Arbetet* och dess skötebarn B. L., vilka *icke* respekterat bl. a. *mitt* människovärde, inspirerar partiet på sin höjd till tystnad.»

Man frågar sig ovillkorligen: Vad är meningen med detta? Är det för att brandförsäkra sin diktning mot all framtida kritik från partipressens sida, som skalden hotar med sin tystnad, om han ej får tillräckligt beröm? Eller är det en sjuklig flagellantmani, som kommer honom att av två gamla recensioner, en insändare och en notis vrida sig en törnekrona, i vilken han

sedan under skrik, tjut och förbannelser dansar och poserar inför allt folket . . .

Det är ej gott veta. Men *en* sak så god som två veta vi numera: om det i en framtid skulle visa sig att hr Ossian-Nilsson bleve som han kallar det inspirerad till tystnad, och om det sedan, då tigandet i längden torde bli honom omöjligt, skulle hända att vi finge höra hans sonora stämma ljuda oss till mötes från ett *annat* läger, så veta vi nu, vad som då har vållat detta trista resultat.

Det har så skett, emedan undertecknad, »den skrivande skomakaren», »narren med den tomma hjärnan» förnekat hr Ossian-Nilssons människovärde.

Berlin den 1 juli 1907.

* *

BARBARSKOGEN.

En berättelse i klasskampens tecken.
Av *K. G. Ossian-Nilsson.*

30 nov. 1908.

Med sin senaste bok har Ossian-Nilsson tagit ett steg, som måhända kan synas överraskande för en del utomstående, men som för dem, vilka haft tillfälle att på nära håll följa hans gång genom det offentliga livet, ingalunda kommer oväntat. Även under den tid, då skalden officiellt tillhört socialdemokratiska partiet, har han hela tiden stått så att säga med ena benet i det borgerliga lägret; sina bästa dikter har han mestadels avyttrat åt den borgerliga pressen, åt Svenska Dagbladet, Handelstidningen, Stockholms Dagblad o. s. v., och vad som sedan blivit över av lättare gods har den socialdemokratiska pressen fått hålla till godo med. Och den idévärld, varåt han velat ge uttryck i sin diktning, har varit så kaleidoskopiskt skiftande och sammansatt av så olikartade, delvis oförenliga element, att det hela en dag förr eller senare måste springa sönder.

Ossian-Nilssons socialism har alltid förekommit mig som ett utslag av vad Strindberg kallar att *experimentera med ståndpunkter;* experimentet har misslyckats, förväntningarna blevo icke uppfyllda, och vad är då naturligare än att man uppger ståndpunkten och tar en ny position. En garde, forna stridskamrater!

Inom den konservativa pressen, där man på många håll eger ett fint öra för den individuella stämmans klangfärg, synes man också från början ha uppfattat Ossian-Nilssons himlastormeri cum grano salis; man har beklagat hans förlöpningar, men för övrigt behandlat honom med all den aktning och pietet, som tillkommer en litterär talang med antisocialistiska framtidsmöjligheter. I själva verket är ju ett meningsomslag, sådant det här föreligger hos Ossian-Nilsson, ganska vanligt hos unga idealister, som trätt i praktisk beröring med arbetarrörelsen: man startar full av tro på det förtryckta folkets förträffligheter, och när man sedan gör den högst märkliga upptäckten, att det förtryckta folket är behäftat med allehanda fel och brister, så blåser man till reträtt lika frejdigt som man nyss blåste till anfall. Särskilt hos diktarne, som mer än andra äro prisgivna åt lynnets kastvindar, är ett sådant meningsomslag en ytterst vanlig företeelse. För att blott nämna ett par exempel: den

forne himlastormaren och nutida katoliken Johannes Jörgensen började sin litterära bana som kritiker i danska »Socialdemokraten», Nietzcheanen och satanisten St. Przybyszewski var som övertygad socialist i flera år redaktör för den socialistiska tidningen Gazeta Robotnica i Berlin, den spirituelle österrikaren Hermann Bahr var i sin ungdom en entusiatisk kämpe för socialismen, och vår egen Strindberg förklarade som bekant vid mitten av åttiotalet, att han var socialist »som alla bildade nu för tiden». Redan dessa exempel, som skulle kunna mångfaldigas i det oändliga, visa tydligt nog att ett sådant meningsomslag ingalunda behöver vara liktydigt med förräderi; tvärtom, ett avfall från en viss åskådning är i och för sig en etiskt lika indifferent sak som ett självmord eller en Amerikaresa, avgörande äro de drivande motiven och de omständigheter, under vilka avfallet sker.

Ej heller kan man förtänka en sådan avfälling, om han känner ett starkt behov att offentligt markera och motivera sin nya ståndpunkt. Att han härvidlag åberopar sig på förhållanden, som han lärt känna under vistelsen i det läger han nyss vänt ryggen, är ju helt naturligt, och att han mot sina gamla stridskamrater spelar ut erfarenheter som han gjort i deras mitt, är ju, om också icke vackert, så dock begripligt och

ursäktligt. Avgörande för det helas värde är om man håller sig till sanningen och till sak.

Ingen av dessa fordringar uppfylles emellertid av »Barbarskogen». Författaren håller sig icke till sak, ty hela boken är en s. k. nyckelroman, där var och en av de uppträdande personerna är försedd med vissa nota characteristica, avsedda att upplysa läsaren om vem som åsyftas; och där författaren misstänker, att dessa nota characteristica ej slå till, tillgriper han ännu primitivare medel: en av de mest osympatiskt tecknade figurerna presenteras under namnet Edvin Almström, och man behöver i efternamnet endast införa en enda bokstav för att få det verkliga namnet på en person som länge skrivit och ännu skriver i tidningen »Arbetet». Redan detta visar ju tydligt nog, att författaren haft rent personliga biavsikter med sin bok — av vad art för övrigt torde vara överflödigt påpeka.

I vad mån nu den skildring som hr Ossian-Nilsson har givit av de olika personer, vilka han under lätt genomskinliga namn presenterar i »Barbarskogens» bildergalleri, överensstämmer med verkligheten är en sak, varom jag ej vill yttra mig, och som i själva verket är av underordnad betydelse. Vad det främst kommer an på är trovärdigheten i själva handlingens gång och i miljöskildringen, för såvitt denna är fri

från inslag av rent personlig art, samt sanningshalten i de allmänna synpunkter, för vilka förf. gör sig till målsman. Hela skriften är ju, som beundrande kritici redan framhållit, en våldsam anklagelse mot det socialdemokratiska partiet, och ingalunda en enbart skönlitterär produkt; författaren själv försäkrar i sitt förord att »skildringens detaljer äro livets och erfarenhetens», men att han »är fullt beredd på att man skall säga motsatsen». Låt oss då att börja med se till, hur skildringens principiellt viktiga partier gestalta sig, och må man förlåta mig att jag härvidlag för att undvika beskyllningen för partiskhet begagnar det sammandragna referat, som Tor Hedberg i en synnerligen erkännande recension lämnat av bokens huvudmotiv. Herr Hedberg skriver:

— Det är närmare bestämt, den akademiska socialdemokratens lott i klasskampen som skildras... En ung lärare, historiker och litteraturrecensent, blir genom en följd av sammanstötande omständigheter redaktör för en socialisttidning i en av våra sydsvenska industristäder, utövar som sådan en ytterst förtjänstfull verksamhet, arbetar upp tidningen till ett även utom socialistkretsar ansett och beaktat organ, men kommer snart genom sin självrådighet i strid med partiets osynliga, men därför icke mindre tryckande despotism. Själv en krafinatur vill han icke finna sig i att vara blott ett lydigt organ för partiets vilja, han fattar sin uppgift som en lärares, en ledares

och uppfostrares, och hävdar som sådan sin självständighet. I en strejkrörelse, en sympatistrejk byggd på ett avtalsbrott, tar han parti mot arbetarna, varnar dem för följderna, förutsäger ett nederlag, som också mycket riktigt inträffar. Han har rätt och får rätt, men det är just detta som icke förlåtes honom . . . Han har brutit mot det allena saliggörande arbetarevangeliet: klasskampens berättigande i alla former och med alla medel, som äro faktiskt utförbara, och han skall straffas därför. Lika plötsligt som han en gång upphöjts till sin ledarplats, lika plötsligt störtas han därifrån . . . Stämplad som förrädare, utan ett ord till tack för vad han uträttat, överhöljd med smädelser, avsättes han från sin redaktörspost och utstötes från partiet.

Jag vill icke kasta fram den närgångna frågan, om herr K. G. Ossian-Nilsson är den unge lärare, historiker och litteraturrecensent, som genom en följd av sammanstötande omständigheter blir redaktör för en socialisttidning i en av våra sydsvenska industristäder, om det är *han* som i denna egenskap utövar en ytterst förtjänstfull verksamhet, om det är *han* som arbetar upp tidningen till ett även utom socialistkretsar ansett och beaktat organ. Och om det slutligen är *han*, som på grund av sin rättskänsla utstötes ur partiet. En sådan fråga kunde visserligen ligga nära till hands, då en beundrande recensent i vårt broderorgan »Ny Tid» utan omsvep förklarat, att den unge redaktör Hall är författarens självporträtt, men som sagt, detta spörsmål är

av underordnad betydelse. Den avgörande frågan är huruvida en sådan händelsernas gång som Ossian-Nilsson här skildrat, verkligen har egt rum eller överhuvud är tänkbar i den svenska arbetarrörelsens miljö; och härpå kan man obetingat svara *nej*.

Tyvärr, nog är det sant, att det svenska proletariatet icke är någon helig allmännelig kyrka, de heligas samfund, utan en levande värld, där ont och gott brottas med vartannat, och nog kan en ung akademiker, som kommer från hemmets och universitetets lugna atmosfär, stundom få göra bittra erfarenheter under sitt arbete i proletariatets tjänst. Men när herr Ossian-Nilsson vill göra troligt, att en ung kapacitet, som i egenskap av redaktör inlagt de mest lysande förtjänster om partipressen, plötsligt skulle avsättas från sin redaktörspost och under smädelser utstötas ur partiet, endast därför att han vid ett givet tillfälle bekämpat en orättfärdig strejk, så har skalden lämnat den historiska verkligheten och begivit sig in i diktens värld. *Så* galet går det dock icke till i det socialdemokratiska lägret; en person, som vid ett tillfälle sådant som det här åsyftade för förnuftets och rättens talen, kan nog få göra obehagliga akustiska erfarenheter, han kan få höra att han är en förrädare, en skurk, en överklasspion o. s. v.,

men han gör mycket dumt i att ta dessa tillmälen alltför hårt, ty de äro vanligen ej så allvarligt menade som de låta — mig personligen har det hänt, att en talare, som i ena ögonblicket offentligt kallat mig för skurk, i nästa bjudit mig en cigarrett, båda delarne lika hjärtligt menade — och dessutom äro de, som utslunga dessa kraftord, i regeln icke de avgörande, när det gäller att till- eller avsätta en redaktör. En arbetartyp sådan som Ossian-Nilsson tecknat den i förtroendemannen Bärg, vilken är ett individuellt, men opersonligt inbegrepp av klassens drifter, fördomar och önskningar, existerar utan tvivel ännu och kan stundom spela en olycksalig roll vid lokala strejker o. s. v.; men när det gäller den högre ledningen och särskilt pressangelägenheter, är det numera män av en helt annan typ, som fälla utslaget. Det försåtliga i herr Ossian-Nilssons tillvägagångssätt ligger just däri, att han avsiktligt blandar samman påtagliga sanningsmoment med uppdiktade händelser, och sedan utger det hela för en anklagelseskrift, vars »detaljer är livets och erfarenhetens». Och denna metod, i och för sig förkastlig, blir så mycket oförsvarligare då man besinnar, att det hela formats till en nyckelroman, där de levande modellerna över hela linjen utpekats med en lika pinsam som okonstnärlig noggrannhet.

Om man från dessa skildringar vänder blicken mot den kritik, som författaren riktar mot socialismens allmänna strävanden, så blir intrycket ingalunda gynnsammare. Författaren har lagt denna kritik i munnen på skalden Wide, som av den entusiastiske anmälaren i »Ny Tid» — utan tvivel med rätta — betecknas som skaldens alter ego. Då ett refererande sammandrag av denna kritik lätt nog skulle kunna tas som travestering, tillåter jag mig att ordagrant avtrycka några av de mest representativa partierna, som trots sina longörer dock böra kunna intressera denna tidnings läsare:

— Vi ha för klena nerver, där är alltsamman, och vi kalla vår nervositet för humanitet. Åh, vi akademikerdårar, vi blödiga känslonarrar, som förråda vår egen klass för att predika enighet bland våra fiender! Vi, som utan aning om sociallagens orsak och verkan uppträda som sociala lagtolkare! Vi, som veta, att det är omtvistat, huruvida alla exemplar av homo sapiens härstamma från samma urpar, och ändå låta söva oss in i den tron, att alla människor äro syskon!

— — —

— Trädet, sade ni, redaktör, ja, var och en av dessa organismer, arbetarkommuner är ett träd, varje Folkets hus är ett växande, skuggande träd, och alla tillsammans äro de en väldig, erövrande storskog, sammanbunden med småskogar av fattighus och fattigkvarter, med snår

av eländets nässlor och törne. Den stora klasshatrörelsen är en väldig barbariets urskog, och i dess skugga tälta hunnerhordarna, civilisationens förödare, den anryckande millionhövdade massan. Barbarerna och barbarskogen, bägge rycka framåt, skövla våra trädgårdar, härjar våra åkrar, störta våra fästningsmurar och slå våra härar.

— — —

— O ni akademiker, hör ni inte trampet, trampet av barbarmassan, som skall förstöra den kultur, som är vår stolthet, och den frihet, som är kulturens skapare! Hunnerhären, som redan hamrar med svärd på Roms knakande portar? Den väldiga asiatiska barbarstormen, som föddes i en semits hjärna och genast ryckte med sig de obegåvade gotiska universitetshorderna? Mot Rom, mot Rom är lösenordet, mot Rom, den urgamla rättens vårdarinna, mot varginnan, krigens moder, hjältarnas amma, mot Rom, lyxens och bildningens eviga marmoratrium! Mot Rom — ja, och mot Hellas! Mot Hellas brusar stormen, mot Hellas, fosterlandskänslans urhem, chauvinismens stolta hemland, rasrenhetens altare, mot Hellas, den frie individens skola, skaldernas, tänkarnas, skönhetens, förfiningens, de ädelt utrustades slavgrundade Hellas! Mot Rom och mot Hellas rullar trampet, det brusande, landsvämmande trampet; trampet av massan, som störtar, jämnar och förhånar. Mot Rom och mot Hellas — o kultur, mot din moder Rom, mot din fader Hellas! Och vi kulturens barn, vi smida barbarernas vapen, vi ordna deras hopar i hellenisk falang och romersk legion, vi visa

vägen, vi leda tåget, vi blåsa till anfall över jordens och himlens ruiner.

— — —

— Ha vi gjort hellener av preussarna? Ha vi gjort romare av orientalerna? Massan låter inte förvandla sig. Eller rättare: massan håller just på att förvandla sig till massan. Målmedvetet samlar den alla folkbäckar till den stora floden. Dess lösen klingar i alla länder: proletärer, förenen eder, förenen eder till massan! Dess apostlar ur egna led — och ur våra — döpa den till en tro och ett dop. Den har redan ett gemensamt världsspråk. Den ler åt våra uppfostrings-, våra försoningsplaner, ler ett brett illmarigt massleende, och leende skall den en gång äta upp oss, likt en leende boa constrictor, en leende Leviathan, en leende Midgårdsorm.

— Varför vill massan aldrig veta av vår svenskhet, vår fosterländska enighetsdröm, vårt nya nationella fosterland, ja, varför hatar massan nationerna? Jo, ty massan är en *nation*, en nyfödd, erövrande barbarnation, och dess klasshat är ett nationalhat. Varför hatar massan religionerna? Jo, ty massan är den nye guden, och dess första bud — liksom alla gudars — lyder: Du skall inga andra gudar hava än mig! Varför fördömer massan krigen? Jo, ty alla krig skola slukas av det enda: kriget mot kulturen och det kulturfåtal, som är alla nationers kärna. Varför håller massan kongresser? Jo, på det ej kulturen må hinna slunga sina tvedräktsbomber och tvivelviggar mot den stora, eniga dumhet, som gör massan stor. Varför läser massan böcker?

Jo, såsom prästerna läsa bibeln: för att styrkas i sin tro, och såsom jesuiterna studera vetenskapen: för att få vapen och ammunition. Kulturen är dess tyghus för kampen mot kulturen.

Det lider intet tvivel, att dessa patetiska utgjutelser skulle göra sig utmärkt i ett inträdestal i Fosterländska förbundet, ehuru det måste erkännas, att fru Annie Åkerhjelm nyligen sagt alldeles detsamma, men i en vida konstnärligare och därför verkningsfullare form. De anförda partierna ha emellertid ett bestämt psykologiskt intresse, därför att de bland annat visa, att herr Ossian-Nilsson i grunden aldrig haft en aning om vad som menas med socialism. Han har som diktare funnit klasskampens fält vara en god betesmark för sin pegasus, han har för en tid diktat sig in i en demokratiskt revolutionär stämning, han har trott att massan kunde göras till föremål för den hjältedyrkan, som hos honom endast är en braskande täckmantel över inre svaghet, och när det sedan visar sig, att massan icke lämpar sig för hjältedyrkan, får han antisocialistisk fallandesot, och välter omkull stolar och bord, medan fradgan . . . nå, synen är icke vacker.

Inför tänkande socialdemokrater torde det emellertid vara onödigt att bemöta detta svammel av en politiskt urspårad poet. Det är sol-

klart att en folkklass, av vilken ungefär hälften befinner sig under fattigdomsstrecket, måste vara behäftad med vissa intellektuella och moraliska svagheter, som ofta kunna ta sig allt annat än sympatiska uttryck. Men man skall vara en tämligen simpel plebej för att inför en skadeglatt grinande överklass slå sig till riddare på proletariatets lyten, och man skall var åbra oärlig för att kunna identifiera den socialdemokratiska arbetarrörelsen med de kulturfientliga tendenser, som röra sig där och var på djupet hos de folklager, som hittills varit utestängda från kulturens välsignelser.

Om den Schröder-Bergegrenska riktningen vore den dominerande inom arbetarrörelsen, så kunde herr Ossian-Nilssons kritik vara berättigad i mycket, om också icke i allt, ty dessa herrars agitation är i stort sett fullkomligt kulturfientlig och på många punkter diametralt motsatt de utvecklingslinjer, utefter vilka det socialdemokratiska partiet går fram. Men en var, som i dessa stycken har någon sakkännedom, vet mycket väl att den berättigade kulturpatriotismen icke har någon bättre vän än den modärna socialdemokratien, han vet också, att vad socialdemokratien vill förstöra på det religiösa området är endast det religiösa tvånget och den grova vidskepelsen, men ingalunda religiositeten. Han vet att de bil-

dade socialisternas strid är en kamp *för* kulturen mot öppna och maskerade fiender, en strävan att rädda kulturen från den undergång, åt vilken all fåtalskultur är vigd.

Men för övrigt, vilka äro bärarna av den stolta kultur, som de framryckande arbetarskarorna skola förstöra — om man får tro den framsynte skalden. Är det kanske våra galizierimporterande ädlingar som äro fosterländskhetens och racerenhetens bärare och beskyddare, är det kanske den konservativa majoriteten vid våra universitet och akademier, som är amman och värnet för individualismens, skönhetens och förfiningens kultur? Hur platt och i bokstavlig mening onaturligt är det icke att låta *skogen*, den susande, heliga skogen symbolisera den kulturförstörande makten — man betänke blott, vad skogens förlust betytt för just Hellas och Rom! Hur barnsligt är icke detta anatema över de framryckande barbarerna — dessa barbarer, utan vilka renässansen aldrig varit möjlig, och ur vilkas led det framgått en Goethe, en Kant. Och vad är till sist allt detta braskande tal om Hellas och Rom annat än humbug, när det kommer från en person, som genom bildning och temperament är typen för det antiklassiska, det yankeemässiga, det plebejiska!

Jag har i denna anmälan förbigått de skildringar, som författaren egnat åt tidningen Framåts redaktionspersonal, och som i de flesta fall endast äga skandalens intresse, i ett fall — när det gäller mig (lektor Lunde) — icke ens det. Ty bortsett från några skarpa och ofta upprepade uttalanden angående min yttre fysionomi och klädsel kan jag icke se att författaren här framlägger några nya synpunkter utöver vad som i snart halvtannat decennium idislats i den konservativa smutspressen, och som folk redan hunnit tröttna på. Det är ju icke absolut säkert, att de vänsälla betraktelser, som herr Ossian-Nilsson i professorskonkurrensens psykologiska ögonblick anställer över min person, behöva bli alldeles resultatlösa; men frånsett den rent merkantila succès'n, som utan tvivel kommer att för evärdeliga tider tillförsäkra honom förläggaren K. O. Bonniers odelade högaktning, kan jag knappast tro att skalden med dessa skildringar åstadkommit annat än ett nytt minnesvärt bidrag till sin egen karaktäristik.

* *

BARBARSKOGENS SKALD.

Den 9 dec. 1908.

I »Svenska Dagbladet» för i lördags har hr K. G. Ossian-Nilsson låtit införa ett genmäle mot den recension av »Barbarskogen», som undertecknad för halvannan vecka sedan offentliggjorde i »Arbetet». I *sak* innehåller detta genmäle ingenting, och vad som är högst betecknande: mot de upplysningar, som redaktör Aug. Nilsson vid samma tillfälle lämnade angående hr Nilssons förhållande till tidningen »Arbetet» och den härvarande arbetarrörelsen överhuvud, kan han ej invända ett ord. Som bidrag till skaldens egen karaktäristik är dock detta hans senaste inlägg ganska värdefullt och då vår f. d. partiväns psykologi, hans stridsmetoder, kvalifikationer som sanningsvittne och hedersbegrepp i övrigt onekligen ha ett aktuellt intresse för oss socialdemokrater, torde det kunna löna sig att göra en analys av hans senaste alster.

I min anmälan framhöll jag att värdet av en bok sådan som »Barbarskogen» beror på, huru-

vida författaren hållit sig till sanningen och till sak, och jag utvecklade på ungefär 3 1/2 spalt de rent sakliga skäl, som syntes mig tala för att dessa betingelser icke blivit fyllda. Artikeln avslutades med följande uttalande:

Jag har i denna anmälan förbigått de skildringar, som författaren egnat åt tidningen Framåts redaktionspersonal, och som i de flesta fall endast äga skandalens intresse, i ett fall — när det gäller mig (lektor Lunde) — icke ens det. Ty bortsett från några skarpa och ofta uppreppade uttalanden angående min yttre fysionomi och klädsel kan jag icke se att författaren här framlägger några nya synpunkter utöver vad som i snart halvtannat decennium idislats i den konservativa smutspressen, och som folk redan hunnit tröttna på. Det är ju icke absolut säkert, att de vänsälla betraktelser, som herr Ossian-Nilsson i professorskonkurrensens psykologiska ögonblick anställer över min person, behöva bli alldeles resultatlösa; men frånsett den rent merkantila succès'n, som utan tvivel kommer att för evärdeliga tider tillförsäkra honom förläggaren K. O. Bonniers odelade högaktning, kan jag knappast tro att skalden med dessa skildringar åstadkommit annat än ett nytt och minnesvärt bidrag till sin egen karaktäristik.

Dessa rader, som icke torde vittna om någon högre grad av sinnesrörelse från min sida, ge nu hr Ossian-Nilsson anledning att på en spalt

göra en utvikning från ämnet i syfte att ådagalägga undertecknads natur av mindre tillräknelig kverulant. Första tredjedelen av artikeln har nämligen följande lydelse:

Jag förmår inte tillbakahålla ett leende.

Framför mig ligger ett nummer av tidningen Arbetet, vari dess litteraturanmälare docenten Bengt Lidforss egnat min bok Barbarskogen eller rättare dess författare en recension på tre och en halv spalt. Ensamt denna ära hade väl inte varit tillräcklig att avlocka mig leendet. Men det är vissa drag hos denna Lidforss-artikel, vilka förekomma mig så gamla bekanta, att jag med en viss humor måste utbrista: Han är sig alltså ännu fullkomligt lik, den gode B. L.

För den, som något följt med socialistisk journalistik, kan nämligen ingenting vara bekantare än märket B. L:s lustiga och oskyldiga vana att i Arbetet uppträda som angivare och allmän åklagare mot sig själv. Det låter — för utomstående — otroligt, men denna vana yttrar sig sedan länge med periodisk regelbundenhet. Tid efter annan med jämna mellanrum får man höra ett klagorop från Arbetets anmälarvrå: »O ve, det träffade mig — mig och ingen annan — eller mig och mina vänner!»

Redaktör Albert Engström karaktäriserade för några år sedan med välbehövlig skärpa den s. k. Lundabohêmen, som sannerligen inte spritt glans över vår skånska universitetsstad. Genast uppträdde docenten Lidforss och angav *sig* såsom denna bohêmes fader och huvud — mitt i all

jämmern stoltserande med att redaktör Engströms anklagelser voro »som en mild sunnanfläkt» mot vad andra haft att förebringa mot den lundensiska martyren.

Ungefär fyra år tillbaka hände sig, att en släkting till mig i en Malmötidning skrev en konstkritisk uppsats, i vilken han visst råkade nämna ordet Lundabohêmes. Ögonblickligen var märket B. L. framme och anklagade sig i ett par flerspaltiga artiklar, av vilka det framgick, inte blott att B. L. *var* den åsyftade Lundabohêmen, men också, att — undertecknad författat min släktings namnsignerade konstuppsats.

När jag i fjor utgav mina dikter i folkupplaga, medtog jag i all oskuld en liten satir, vari jag bl. a. — *icke* bibehöll en strof, det skildras en »narr», som sårat mig »blott att se sin klinga glittergnistor stänka». Av rent konstnärliga skäl uteslöt jag denna för övrigt mycket allmänt hållna och alldeles syftningsfria strof. Naturligtvis försäkrade strax doc. Lidforss överljutt, att jag åsyftat *honom* med den — utelämnade strofen, vilken han förut läst i en tidning. Utan ringaste tvekan *visste* B. L., att en »narr», som ville »se sin klinga stänka glittergnistor», måste vara *han* och ingen annan. Och när jag själv — efter flera år och utan misstanke eller påstötning — fann strofen böra strykas, tyckte docenten med skäl, att det var hög tid för honom att börja anklaga sig.

Exemplen kunna lätt ökas. Ingen satir, offentliggjord i tidning eller bok och tangerande uttrycken »bohême», »docent», »narr», »skoma-

kare» o. s. v., undgår ekot i B. L.-spalten: »O ve, det är jag, det är jag! Det är ingen annan än jag!»

Under sådana förhållanden är det förklarligt, att B. L. nu med anledning av Barbarskogen åter upptäcker sina drag i spegeln, och att hans första impulsiva känsla är avsky, blandad med vemod. Jag förstår det så innerligen väl. Jag hade endast — i fåvitsk optimism — förmodat, att han under sina senare mognads år lärt så mycken självbehärskning, att han inte lät känslan alldeles överväldiga läppar och penna, att han alltså inte på nytt opåkallat utropade sig till boven i pjesen. Vi optimister bedra oss emellertid ständigt på våra medmänniskor — nå, det göra pessimister med, hr Lidforss! Den här gången förkunnar anmälaren i Arbetet mera triumferande än någonsin: »Ja, ja, intet tvivel, det är jag, det är jag, den svartaste bland alla bokens typer är jag, jag, endast jag!»

Innan jag går in på en närmare analys av ovanstående vill jag fastslå, att min förmodan med hänsyn till den person, som hr Ossian-Nilsson velat utpeka med sin »lektor Lunde» i öppna eller förtäckta ordalag uttalats av *samtliga* de recensenter, som anmält »Barbarskogen» *innan* min recension publicerades. Den ytterst välvilliga kritikern i »Ny Tid» — det partiorgan, vari hr Ossian-Nilsson trots sin hugstora emancipation från socialistförtrycket *ännu* är med-

arbetare — har med en naiv öppenhet förklarat, att »Barbarskogen» är svaret på ett yttrande, som undertecknad för en del år sedan fällt om herr Nilsson. »Dagens Nyheters» recensent förklarar, att man i Barbarskogens bildergalleri bl. a. finner *»den sannolikt missteckнade bilden av en rikskänd, radikal vetenskapsman»*. »Svenska Folket» skriver att »man behöver ej vara så värst hemmastadd bakom arbetarrörelsens kulisser för att gissa var tidningen »Framåt» har sin utgivningsort och vilka personer som stått modell för redaktör Nylén och lektor Lunde», men recensenten beklagar samtidigt att »författarens personliga mellanhavanden och bitterhet gjort behandlingen så pamflettartad, att både den faktiska och konstnärliga sanningen fullkomligt lämnas i sticket». »Hallandsposten» förklarar, att »typer som lektor Lunde och redaktör Nylén verka däremot överdrivet karrikerade, om man också icke kan taga miste på de personer, författaren presenterar under dessa namn. Här synes Ossian-Nilsson ha givit den personliga hätskheten alltför stort rum». Samma anmärkning göres även i »Svenska Dagbladet», av hr Tor Hedberg, som finner att teckningen av »Framåts» redaktionspersonal »skämmes genom den ohöljda hätskhet, varmed en person, lektor Lunde är tecknad». Alla dessa uttalanden äro gjorda i för

övrigt lovordande recensioner, vilka — märk väl, publicerats *före* undertecknads recension i Arbetet. Och den enda anmälan, som sedan dess varit mig synlig och som är författad av herr Verner Söderberg i Stockh. Dagbl., framhäver också, att »den rent personliga fiendskapen skiner alltför tydligt igenom vid hans teckning utav särskilt tvänne bland figurerna i hans socialdemokratiska bildergalleri», och det beklagas, att »förf. själv genom ganska tydliga utpekningar bär en del av ansvaret för bokens sensationssuccès med dess obehagliga bismak av skandal».

Med dessa citat för ögonen, torde man finna det begripligt, om jag föredrog, att ej spela den totalt oförstående gentemot hr Ossian-Nilssons syfte med teckningen av lektor Lunde, men jag har, som var och en kan se av slutorden i min recension, endast i förbigående skänkt den saken någon uppmärksamhet. De ack- och ve-rop, som hr O.-Nilsson så frikostigt lägger i min mun, äro uttryck jag i detta samband aldrig fällt och som för övrigt icke finnas i min ordlista, helt enkelt därför, att jag är ur stånd att hysa de motsvarande känslorna.

Herr O.-Nilsson refererar emellertid till några historier av äldre datum, som skola bevisa min monomani som kverulant och självanklagare.

Ehuru någon ytterligare bevisföring från min sida i denna punkt torde vara överflödig, skall jag dock även beröra dessa förhållanden, enär de på ett förträffligt sätt belysa hr O.-Nilssons sätt att handskas med realiteter.

Där åberopar han då att börja med Albert Engströms mer än sex år gamla artikel mot den s. k. Lunda-bohêmen, vilken på sin tid föranledde ett svar från min sida i »Arbetet». Den arme skalden har tydligen inte aning om, att hr Engström sedermera genom en gemensamt bekant, som eger ett i vår litteratur känt och välkänt namn, till undertecknad framfört sitt beklagande över den ifrågavarande artikeln, och skalden har tydligen glömt att *han själv* sände mig en hjärtlig lyckönsknings- och sympatiskrivelse, när jag i »Arbetet» offentliggjort mitt till hr Engström riktade svar. Han skulle väl annars haft så mycket självbevarelsedrift, att han ej grävt upp denna gamla historia i detta sammanhang och i sådant syfte!

Så kommer historien om den konstkritiska uppsatsen, författad av »en släkting» till herr O.-Nilsson, närmare uttryckt, hans *bror*, Th. Nilsson. Denne unge man hade våren 1903 i Malmötidningen låtit under sitt namn publicera en kvasikritisk artikelserie, som innehöll några lika lömska som obefogade angrepp mot Ernst

Norlinds och Wilhelm Ekelunds konst, och på dessa artiklar replikerade jag i »Arbetet» av den 4 och 5 juni 1903. Men en var, som har tillfälle att i ett offentligt bibliotek studera de båda nämnda numren av »Arbetet», kan lätt finna, att det i dessa artiklar ej på en enda rad är tal om något självförsvar från min sida eller överhuvudtaget om min person eller gärning — av det enkla skäl att jag ej alls var angripen i de av av hans bror signerade artiklarna. Hr O.-Nilssons försök att nu utnyttja detta intermezzo för sina ovan gjorda påståenden kan icke vara annat än ren medveten svindel.

Kommer så den sista affären, som angår en dikt av hr O.-Nilsson, vilken jag i min naiva självanklagelsemani skulle onödigtvis tagit åt mig. Det faktiska underlaget härför utgör ett yttrande, som jag fällt under den polemik, som sommaren 1907 fördes mellan mig och hr O.-N. med anledning av att jag i min samling »Socialistisk journalistik» upptagit en artikel »Agitationens ABC», vari en onödigt hätsk agitationsbroschyr av hr O.-N. gjordes till föremål för en fullt saklig kritik. I »Arbetet» av den 5 juni 1907 skrev jag ett svar på en artikel av hr O.-N. i »Ny Tid» följande passus:

Det har emellertid i detta samband sitt intresse att observera det sätt, varpå hr Ossian-

Nilsson reagerade mot artikeln »Agitationens ABC». Något *sakligt bemötande* från hans sida avhördes icke, varken i »Arbetet» eller annorstädes; däremot måttade han en tämligen naiv åsnespark mot mig — i Svenska Dagbladet, där han bl. a. hedrade mig med beteckningen »en skrivande skomakare», och för att ytterligare pricka mig, sammankallade han Malmö Socialdemokratiska ungdomsklubb till icke ett utan två möten, där »Agitationens ABC» — i min frånvaro — diskuterades och nagelfors. Då den av hr Ossian-Nilsson krävda opinionsyttringen mot mig ej vann majoritet, avgick han från ordförandeplatsen, och i stället för att efterkomma Socialdemokratiska ungdomsförbundets uppmaning att sakligt bemöta min kritik, gav han sin vrede luft i ett polemiskt kväde i »Fram», som allmänt ansågs riktat mot mig, och om vars ton och tendens de två sista verserna kunna ge en föreställning:

Narr, som utan tanke sände dina sting,
blott att se din klinga glittergnistor stänka;
narr, jag föddes just att lära narrar tänka,
blotta deras hjärnors tomma ingenting.

Mycken, mycken vanmakt ödet skall bestå mig,
innan mina narrar se sig trygga mer;
oerhörda plågor planar jag åt Er,
bedjen för min ofärd, I som trampat på mig.

Uppriktigt sagt är väl ingen så naiv, att han i de ovan citerade raderna från min hand ser

något beklagande över hr Ossian-Nilssons nu omnämnda expektorationer; jag anförde dessa snilledrag på sin tid naturligtvis blott för att belysa det nobla och sakliga sätt, varpå hr O.-N. fann lämpligt besvara en fullt sakligt hållen kritik, men att åberopa *detta* som ett bevis på undertecknads mani för självanklagelse är endast utslag av den självverksamhet, som ligger på gränsen mellan omedveten enfald och medveten perfidi.

En självverksamhet av detta slag är det emellertid som i olika nyanseringar ligger till grund för hela den artikel, varmed hr O.-Nilsson nu i Svenska Dagbladet söker rädda sin litterära heder. När jag i det brottstycke av min recension, som jag i dag inledningsvis anfört, skriver: »Det är ju icke absolut uteslutet, att de vänsälla betraktelser som herr Ossian-Nilsson i professorskonkurrensens psykologiska ögonblick ägnat min person, behöva bli alldeles resultatlösa; men frånsett den rent merkantila succès'n» etc., så refererar hr Nilsson detta yttrande på följande sätt:

Det är också i stil med det övriga, när han påstår, att min bok, som — jag upprepar det — icke avsett porträtt, endast typer, och som skisserats ner redan 1906, *nu* utkommit för att utestänga doc. L. från en sökt professur i Uppsala.

Man torde observera den fullkomligt vrängda framställningen i denna sats! Och trots det att hela skaran av välvilliga recensenter — *över hela linjen* — skarpt klandrat de »sotritningar, som av förf. angivits som porträtt» — citatet är ur Stockh. Dagbl. — kryper herr O.-Nilsson nu fegt bakom en fras och förklarar upprepade gånger, att han »tecknat icke personer utan typer». Men han gör i samma drag en bekännelse, som kastar en blixtbelysning över vad han här menar med att »teckna typer», då han nämligen i sin artikel yttrar följande minnesvärda ord:

Rent mänskliga hänsyn kunna naturligtvis stundom förbjuda varje, om än blott tvetydig likhet. *Sådana hänsyn äro värnlöshet, privatmannens fridlysthet o. s. v. I detta fall voro dessa hänsyn ej tillämpliga.*

Dessa ord tala ju ett språk, som ej gärna kan missförstås. Och då man så ser att en av de mest nedsvärtade »typerna» i »Barbarskogen» presenteras under namnet Edvin Almström och samtidigt *vet*, att en av de flitigaste bland tidningen »Arbetets» frivilliga medarbetare heter Edvin Malmström, så kan man med skäl fråga sig: i vad mån skilja sig dessa hr Ossian-Nilssons »typ»-skildringar från den slags litteratur, som man gemenligen kallar skandal- och grislitteratur?

Måhända kan förläggaren K. O. Bonnier ge ett svar på detta pikanta spörsmål?

* * *

Herr Ossian-Nilsson beskärmar sig i sin svars-artikel mycket över de »vackra uttryck», jag i min recension begagnat gent emot honom, och särskilt ondgöres han över att *»han (B. L.) benämner mig,* **med utsatt namn,** *för en politiskt urspårad poet»*. Detta klagomål med sin kulmen »med utsatt namn», är ytterst betecknande för hr Nilssons journalistiska hedersbegrepp. Alltså, om jag i stället för att tala rent språk hade valt den mer eller mindre oåtkomliga insinuationens harvärja eller efter berömt mönster ändrat den gode skaldens namn till Ossian Nylén — då hade förbrytelsen varit mindre . . .

Hr Ossian-Nilsson söker i samma andedrag vända opinionen mot mig genom att citera två, jag medger det onödigt starka uttryck, »chauvinismens vrålapa» och »Sverges vältaligaste åsna» — som jag fällt under min femtonåriga journalistverksamhet. Denna beskyllning är icke ny; för halvtannat år sedan gjorde hr Ossian-Nilsson alldeles samma anmärkning mot mitt författareskap, och även då var *det just de båda nu av honom citerade uttrycken,* som han förde

i fält mot mig. Jag svarade då (i »Arbetet» den 6 juli 1907):

Ännu barnsligare är hr Ossian-Nilssons bevisföring, då han för att fastnagla mig som en den »krassa överdriftens» man anför dels ett yttrande, som jag aldrig nedskrivit, utan för *fem år sedan fält i ett muntligt och till formen fullkomligt improviserat föredrag*, dels ett annat yttrande, som härrör från polemik *för sju år sedan*, då snart sagt hela Sverges press, anförd av herrar Warburg—Levertin—Fahlbeck—Lundström—Wetterlund, föll över mig, och utom Hjalmar Branting ingen svensk man ställde sig på min sida. Det måtte verkligen vara klent ställt med argumenten, när man nödgas tillgripa sådant bevismaterial.

Uppriktigt sagt: vilken stackare skall man icke vara för att nu för andra gången åberopa uttalanden, som gjorts för *åtta* resp. *fem* år sedan, och av vilka det ena aldrig varit ämnat för trycket! Och hur klädsamt är det icke, när »Barbarskogens» författare uttrycker sitt beklagande över att »den skribent, som så representerar socialistisk journalistik, icke för länge sedan från partivänner uppburit en hovsam, men grundlig åtvarning»!

Herr Nilsson framkastar mot mig vidare den beskyllningen, att jag begagnar mig av »en dialektik, som icke väljer medlen», och konstaterar,

att »denna dialektik bländat och förvirrat även rätt goda huvuden inom arbetarrörelsen». Mot denna beskyllning kan jag verkligen inte värja mig! Men varför icke lika gärna påstå att jag bländat arbetarne genom akustik eller pedagogik eller kateketik? Det *absolut* rosenrasande kan som bekant aldrig vederläggas med förnuftsskäl.

Ett sådant kraftigt grepp i det barocka är det också när hr Nilsson gör följande djupsinniga uttalande om *sin* »kulturklass»:

Med »kulturklassen» har jag just menat den vakna, radikala *eller* konservativa idealism, som nu tämligen planlöst endera motarbetar reformer i samhället eller följer strömmen i massans led.

Man tänke sig: *en vaken radikal idealism som tämligen planlöst motarbetar reformer* eller etc. — här har förf. verkligen slagit ett rekord i det meningslösa mot vilket all logisk argumentering står maktlös.

Detsamma gäller även om mycket annat som hr Nilsson presterar och icke minst om den grandezza varmed hr Ossian-Nilsson nu desavouerar en av sina ideala typer, skalde Wide. Han betecknar nämligen som typiskt för mitt sätt att kritisera, att jag låter skalden Wides yttranden gälla som författarens egna åsikter — »det är dock tydligt», säger den kränkte skalden,

»att jag icke omfattar allt vad var och en av mina skildrade personer menar — lika lite Wides mening som Lundes». Ehuru jag för min del kan tro herr O. Nilsson om lite av varje, har jag naturligtvis — trots skaldens bekanta mångsidighet — aldrig tillskrivit honom en så extravagant ståndpunkt som den att han skulle »omfatta allt vad var och en av hans skildrade personer menar»; men då jag i skalden Wide sett ett språkrör för författarens egna åsikter, har jag blott gjort detsamma som bl. a. recensenten i »Ny Tid», vilken identifierar Wide med författarens »pessimistiska jag» eller som herr Werner Söderberg, ur vars sympatiskt erkännande recension jag blott vill anföra detta brottstycke:

Det »filosofiska patos» författaren även anger som bokens, är väl det som antydes i dess namn och närmare utföres av diktaren Wide i hans med mycken kläm framslungade diatrib om barbarskogen, barbarstormen, »trampet av barbarmassan, som skall förstöra den kultur, som är vår stolthet, och den frihet, som är kulturens skapare». Författaren varsnar med bävan, huru barbarstormen brusar fram mot Rom o. s. v.

Så låter det i Stockholms Dagblad, så i »Ny Tid»; men då undertecknad gör sig till målsman för samma uppfattning och från denna synpunkt

synar den urspårade poetens svammel en smula i sömmarne, då rymmer den tappre skalden och lämnar sina hjältar i sticket under förklaring, att han lika lite omfattar skalden Wides mening som lektor Lundes . . .

* * *

Apropos lektor Lunde — vad mening har egentligen *han*? Vilka politiska och sociala åsikter är det som *han* förfäktat?

Därmed tiger Barbarskogens författare. Men nog är det en smula eget, att den »rikskände radikale vetenskapsman», som enligt recensenternas härvidlag enstämmiga omdöme åsyftats med denna sotritning, i det verkliga livet — det politiska livet — är en av de socialdemokrater, som starkast hävdat kulturpatriotismens berättigande, den nationella nödvärnsrätten, det metafysiska behovets krav på tillfredsställelse — alltså just de kulturvärden, som hr Nilsson fruktar att den anryckande barbarskogen skall förkväva.

Varför då detta raseri just mot honom?

På denna fråga har hr Ossian-Nilsson själv för halvtannat år sen givit svar i »Ny Tid», då han om märket B. L:s innehavare skrev följande djupt kända ord:

Jag behöver icke uppehålla mig vid att herr Lidforss egnat mina böcker Masker och Hed-

ningar, liksom min arbetardiktning överhuvud, en fullständigt underkännande kritik. Jag behöver icke fästa mig vid, att han, för att komma åt min dikt, förklarat all social diktning underhaltig, men att han senare i blomstrande ordalag prisat andra arbetarrörelsens versskribenter med agitatorisk prägel. Jag behöver icke bry mig om, att han förklarat mig »använda den röda fanan som ett segel för att själv komma fram». Under en viss period kunde han icke skriva en recension över någon utkommande bok, utan att ge försåtliga sidohugg åt undertecknad.

Det kommer i detta samband icke an på, hur mycket som i ovanstående klagovisa är sant eller falskt; det har jag för övrigt klargjort för halvtannat år sen. Utan vad det kommer an på är att allmänheten klart och tydligt kan se arten av de motiv som givit fart och flykt åt herr Ossian-Nilssons patos, när han nu i »Barbarskogens» dunkel söker bringa i verkställighet de »oerhörda plågor», han sedan länge »planat» åt dem, som refuserat eller kritiserat hans verk.

UTRIKESPOLITISKA VYER

UTRIKES POLITISKA VYER

AV

BENGT LIDFORSS

ANDRA UPPLAGAN

A.-B. FRAMTIDENS BOKFÖRLAG
MALMÖ

Copyright 1924 by
Aktiebolaget Framtidens Bokförlag
Malmö

MALMÖ 1924
TRYCKERIAKTIEBOLAGET FRAMTIDEN.

SKANDINAVISMENS TIDIGARE SKEDEN.

(1901)

I dessa dagar, då åtskilliga tecken tyda på, att den skandinaviska tanken åter kommer på dagordningen, kan det vara skäl att hänvisa till Julius Clausens nyligen utkomna arbete, *Skandinavismen*, historisk fremstillet. Författaren, som är biblioteksman i Köpenhamn och dessutom vid sina forskningar kraftigt understötts av hrr Wieselgren och Sohlmann i Stockholm, har åstadkommit ett arbete, vars framställning onekligen lider av en viss bredd, men som till gengäld utmärker sig både för djupgående grundlighet och fördomsfri objektivitet. Från svensk synpunkt särskilt tilltalande är den ridderliga förståelse, varmed förf. behandlar så ömtåliga saker som t. ex. Sverges uteblivande från dansk-tyska krigsskådeplatsen 1864; för egen del synes hr Clausen betrakta de skandinaviska fenomenen med en blek och resignerad sympati, då och då upplyst av den diskreta ironi, som är danskarna egen. En mängd citat ur tidningar, brev och andra dokument ge liv och färg åt skildringen.

Efter hr Clausens framställning gestaltar sig då skandinavismens historia i stort sett sålunda:

De första ansatserna till ett närmande mellan de gamla arvfienderna danskar och svenskar spåras redan på slutet av 1700-talet. Dessa symptom äro emellertid av rent litterär art; på svenska sidan började Kellgren och efter honom Franzén att göra propaganda för dansk litteratur, bland danskarna var det Höst, Pram och Baggesen, som ivrade för en närmare litterär förbindelse med Sverge-Norge. Dessa strävanden resulterade i stiftandet av det Skandinaviske Litteratur-Selskab (1796), vilket främst på sitt program satte utgivandet av en "periodisk skrift, bestemt og indrettet for begge Skandinaviens Nationer". Denna tidskrift kom verkligen till stånd (1798) under namnet *Skandinavisk Museum;* i dess första årgång finnes fem större danska bidrag och tre mindre svenska, nämligen en anonym avhandling om drottning Margaretas mynt, en uppsats om svenska synonymer och en dikt av Franzén "Svea till Dana", vilken dock är hållen i så allmänna ordalag, att den, som hr C. anmärker, lika väl kunde hetat "Frankrike till England". I sitt andra band innehöll Skandinavisk Museum endast *ett* svenskt bidrag ("Strödda tankar om allmänhetens upplysning") och från år 1805 till 1832, då tidskriften upphörde, finnes, med undantag av ett par smådikter, ej ett enda svenskt bidrag. Efter tidskriftens död gick även "Skandinavisk Litteratur-Selskab" tyst och stilla in i evigheten. Bristande intresse från svensk sida synes i främsta rummet ha dämpat och dödat denna rörelse, som för övrigt hade en kosmopolitisk-nivellerande tendens, i skarp motsats till fyrtio- och femtiotalets utpräglat nationella skandinavism.

1700-talets litterära skandinavism avlöses emellertid av en dynastisk skandinavism, som kulminerar under de oro-

liga åren 1809—1810. Danmark, som sett sin huvudstad ödeläggas och sin flotta rövas, vände nu sina blickar mot öster, för att från Sverge återvinna vad det förlorat på andra håll. I början av 1809 var allt förberett för den landstigning, som skulle återerövra de sydliga provinserna åt Danmark och det var dessutom ingen hemlighet att Gustaf IV:s tron ej stod synnerligen fast. För att redan på förhand vinna stämningen i Skåne lät Fredrik VI från Kronborgs vallar för västlig bris uppsända ballonger, vilkas enda barlast var en på svenska avfattad flygskrift med titeln "Strödda anmärkningar över Sverges ställning". I detta dokument klargjordes för Skånes bönder och fiskare, att det skulle bli Sverges lycka, om den svenska kronan komme på Fredrik VI:s huvud: den nationella verksamheten skulle få fördubblad kraft genom att förenas med Danmarks och Norges! Bergverk och skogshantering i skön förening med åkerbruk — vilken källa till välstånd, vilken borgen för självständighet! Sundets kuster under en spira — vilken säkerhet för innebyggarna, vilken verkningskrets för sjömännnen, vilken vikt på den politiska vågskålen! Kort därefter störtades Gustaf IV Adolf, den danska landstigningen inställdes, och med Christian Augusts val till svensk tronföljare var vägen till en dynastisk union tillsvidare spärrad. Men då Christian August kort därefter dör, öppnar sig för Danmarks kung ånyo en möjlighet att förena de tre rikena och åter fylles luften av flygskrifter om Nordens enhet, om jämlikhet och broderskänsla, om gud och naturen som båda velat en förening o. s. v. I Sverge synas emellertid de danska flygskrifterna, som här utdelades av danska regeringens agitatorer, ha gjort föga verkan, och då Bernadottes val om-

intetgör Fredrik VI:s utsikter till svensk tronföljare, är det med ens slut på allt tal om skandinavism från dansk sida. Karl Johan var å sin sida ovänligt stämd mot Danmark, och — såg ej gärna, att hans undersåtar hade någon beröring med danskarna. · En gammal förordning, som förbjöd svenska ämbetsmän att resa utomlands utan särskild kungl. tillåtelse, inskärptes professorerna vid Lunds universitet, och då en av dem, Lidforss, 1816 ville resa till Köpenhamn för att studera isländska, nekade vederbörande honom pass. Även den danska regeringen lade hinder i vägen för kommunikationen med Sverge. Alltsamman bidrog att göra svenskar och danskar misstänksamma mot varandra var hälst de möttes.

Då hände det sig en vacker sommarsöndag 1828, att Danmarks första ångbåt, Caledonia, som redan inköpts 1819, gjorde sin första tur till Malmö. Det var första gången en ångbåt besökte Malmö hamn och den väckte oerhörd sensation. Malmöborna vallfärdade i stora skaror ombord, och då Caledonia på kvällen lade ut från bryggan, ljödo entusiastiska hurrarop. De följande söndagarna upprepades försöket med växande intresse från båda håll, och snart därpå etablerades en regelbunden ångbåtsförbindelse mellan Malmö och Köpenhamn, tillsvidare två gånger i veckan.

För utvecklingen av ömsesidig bekantskap, både personlig och litterär, mellan danskar och svenskar, betyder året 1828—29 mera än de tjugo föregående. Vid samma tid (1829) besöker Oehlenschläger för första gången Lund och inbjudes att övervara doktorspromotionen i Lunds domkyrka, där han från Tegnérs hand får mottaga lagerkransen. Denna hyllning av dansk skaldekonst betyder i sin

ordning ett plus för det dansk-svenska närmandet, och de närmast följande söndagarna gjorde en mängd av Malmö och Lunds borgare, särskilt akademici, utflykter till Köpenhamn. Det är dock först efter 1837 som det kommer fart i skåningarnas Köpenhamnsfärder. Då den stränga vintern i början av 1838 lade ett fast istäcke över sundet, började en formlig vallfart mellan de båda stränderna. Från Hälsingborg vandrade hundratals svenskar över till Hälsingör, det blev fest på "hotell Öresund" med skåltal och dansk-svenska fanor; till Köpenhamn kommo på en dag 14 slädpartier från Landskrona och Malmö, och då den 21 febr. en skara danska studenter tågade ut från Toldboden med Lund som mål, mötte de vid Tre Kronor 30 Lundastudenter, som skulle gå till Köpenhamn. Danskarna vände om med Lundensarna, huvudstadens samlingar och sevärdheter besågos och på kvällen blev det fest i "Studentforeningen". Dagen därpå tågade svenskar och danskar till Lund, där det nu festades för de danska gästerna. Under den närmaste tiden hörde sådana studentmöten på isen nästan till dagordningen; sammankomsterna fortsattes på sommaren och detta år, 1839, äger det första skandinaviska studentmötet rum, i det att 150 svenska studenter foro över till Köpenhamn, där de mottogos av 300 danska kamrater. Oehlenschläger uppvaktades med tal och sång och vid aftonens fest, där fem Köpenhamnsprofessorer infunnit sig och Carl Ploug läst upp sin första skandinaviska dikt, hölls det skåltal för den heliga nordiska treenigheten. Studentskandinavismens sol började gå upp.

Men redan nu börjar skandinavismen från att ha varit övervägande litterär och studentikos få en politisk anstrykning. Det är förhållandena i Slesvig, som tillspetsa sig på

ett för Danmark hotande sätt, och det är den slesvigska frågan, som gör skandinavismen till en älsklingstanke hos vida kretsar i Danmark. Redan 1843, då studenter från Lund och Köpenhamn företaga den gemensamma färden till Uppsala, har man på dansk sida fullkomligt klart för sig vad saken verkligen gäller: att vinna Sverge-Norge till bundsförvant i den förestående kampen mot Tyskland. Detta den danska skandinavismens huvudmotiv framställes av Carl Ploug med nästan brutal öppenhjärtighet, då denne på unionssalen i Kalmar yttrar följande minnesvärda ord:

"Det är i främsta rummet denna fruktan för den nordiska nationalitetens undergång, som är ledande hos oss danskar och sporrar oss till att sluta oss till Eder hellre i dag än i morgon; ty kampen har redan begynt, den rasar vid vår gräns, i det sköna landet mellan Eldern och Kongeån. Genom likgiltighet såväl från regeringens som från folkets sida har under loppet av de femtio sista åren tyskheten ockuperat hälften av det gamla Sönderjylland och hotar övermodigt att plantera sin segerfana på Skagens spets. Men det är icke vår egen kamp här föres, det är också Eder, vår gemensamma nationalitet den gäller, och om vi därför skulle behöva Er hjälp mot det mäktiga och driftiga, av en durchlauchtighet med ett livgarde av aristokrater och advokater anförda partiet, så mån I vara redo!"

Det är vid studentmötet i Uppsala 1843 som den skandinaviska idén får sin egentliga invigning. Från denna stund befinner sig rörelsen i ständigt stigade; efter att ha bekämpats av myndigheter och regeringar, blir skandinavismen småningom populär på högsta ort; efter att först ha varit rent litterär och akademisk, blir strömningen litte-

rär och politisk, först i Danmark, som är direkt intresserat, och därefter även i Sverge.

Det är den nationella skandinavismen, som också kallats studentskandinavismen, och det är denna som spelar huvudrollen i den sista akten av det skandinaviska dramat, blott med den skillnaden att bland de agerande nu även uppträda kungar och diplomater, och att programmet först och sist är politiskt. Det är bekant, att denna skandinavism var mycket nära att inveckla Sverge i krig med Tyskland, ett krig, som icke båtat Danmark det minsta, men som i allra lindrigaste fall kostat Sverge mycket pengar. Det är likaså en känd sak att det efter 1864 var förbi med den en gång så stolta skandinavismen och att där, som förf. säger, "kom aar, hvor al skandinavisk tale og sang forstummede, mange aar, i hvilka skandinavismen kun tages frem for at overvæltes med spot och haansord".

Vad var nu grundorsaken till skandinavismens snöpliga bankrutt? Härom ger den danske historikern oss ett besked, som i tydlighet ej lämnar något övrigt att önska, då han (sid. 47) skriver följande:

"Erobringstanker og udvidelseslyster er der ikke i den danskskandinaviske politik, men der er trang till selvhævdelse og selvbevarelse. Denne ytring af Orla Lehmann i et brev fra december 1842 til "Fædrelandet": 'Det slesvigske spørgsmaal er næst det store skandinaviske spørgsmaal det vigtigste af alle, viser hvor nær tanken om Nordens enhed har forbundet sig med tanken om Slesvigs bevarelse. For saa vidt er der mere egoism i skandinavismen i den danske skikkelsen end i den svenske och norske. Thi Danmark trængte til nabomakternes moralske og praktiske understøttelse i kampen for Slesvig. *Man kan sige at Sles-*

*vig blev skandinavismens Akilleshœl.** Thi det splittede interessen. Slesvig blev en livssag for Danmark men aldrig hverken for Sverig eller Norge. Paa dette skær strandede skandinavismen, da fordringer om hjælp efter haanden gjorde de nationalliberale mere selvisknationale end skandinavisk-selvopofrende. *Slesvig blev et møllestenen om Skandinavismens hals.*"*

Medan de danska skandinaverna alltid haft den slesvigska frågan för ögonen, och fattat skandinavismen som en specifikt nordisk affär, har skandinavismen i Sverge på vissa håll en helt annan karaktär. Redan vid studentmötet 1845 framhöll dåvarande docenten P. A. Siljeström skandinavismen såsom första steget till en sund kosmopolitism: "det tog tid innan de olika provinsernas innebyggare alla kunde känna sig som *svenskar;* det har tagit tid innan svenskar, norrmän och danskar alla lärde att känna som *skandinaver;* och det skall framdeles taga sin tid, innan skandinaver, tyskar, slaver o. s. v. alla känna sig som *européer* eller som världsmedborgare i detta ords högsta och sanna mening". En snarlik tankegång utvecklade prosten Wieselgren i "Skandinavisk Selskab" 1847, då han framhöll skandinaver och germaner såsom världens två stora kulturmakter, och hävdade att danskar, norrmän och svenskar borde sluta sig samman med Tyskland, glömma alla erövringsplaner och förena sig om den stora missionen att föra västerns kultur österut. Det är, som man ser, ett pangermanskt program, som i sig även upptar den Wicksellska tanken på en kulturmission i Ryssland.

---

* Kurs. av B. L.

Men för övrigt, hur tanklös, barnslig och andefattig är icke den svenska skandinavismen! Den målmedvetenhet, som gav ryggrad åt Danmarks skandinavism, saknas så gott som fullständigt hos svenskarna. Deras insats är gästfrihet, punsch och skåltal och åter skåltal och punsch, men för resten ingenting. Det är i detta hänseende ytterst betecknande, att Ploug efter studentmötet i Uppsala 1843 förklarar sig ur stånd att referera de svenska talen, "der alle udmærkede sig ved inderlighed i følelsen og smag i udtrykket, men mere ved en blomstrende poetisk fylde end ved nye, prægnante tanker og derfor højst vanskelige at erindre". I sanning en i all sin chevalereskhet förintande kritik av svensk vältalighet!

Men på denna punkt ha även danskarna sitt syndakonto fullskrivet. Vad som än i dag är karaktäristiskt för skandinavismen: dess uppskruvade entusiasm och dess böjelse för andefattigt och pretentiöst vrövl, synes från första stund ha utmärkt denna rörelse. Läs t. ex. följande passus med anledning av det skandinaviska studentmötet i Köpenhamn 1845 i Corsaren för den 4 juli samma år:

"En tale er en af jordens gode ting, en fyndig skandinavisk tale er en lise for hovedet, en balsam for hjertet, en frydefuld musik for begge ører. Men 247 skandinaviske taler, de mindste paa tre kvarter, flertallet paa en favn, nogle paa en kabellængde; skandinaviske taler morgen, middag, vesper, aften og nat; skandinaviske taler saa snart man puttede en bid brød i munden eller drak et glas vin, punsch, caroline, bishop, en kop kaffe, the, ja det bare vand; skandinaviske taler og intet uden skandinaviske taler og altid et og det samme 'at Danmark, Norge og Sverig

havde været uenige men nu var gode venner' — det er for meget, det er uædelt, det er uskandinavisk."

Eller läs följande rader ur en dansk broschyr från 1867:

"Naar en af de skandinaviske fester nærmer sig, da vaagner aanden i alle nordens mænd. Da stiger dronning Margarethe med champagneglas frem for vort inre øie. Da føler vi os som mænd, hvem et helligt kald er betroet, og med iver og udholdenhed tømmer vi bolle paa bolle for Nordens sag og dens tapre drabanter. Med dristig begejstring bygger vi i tanken det prægtige hus med de tre spir — men den følgende morgen allerede er tømmermændene i fuld gang med at rive det ned. Derfor er skandinavismen bleven til hvad den er. Fra først af var den et lille frodigt træ, der lovede godt; nu staar den som en vantreven og forskaaren bul, vandet med punsch istedenfor blod, uden frugt og uden udsigt til nogensinde at komme til at bære nogen."

Det är ett hårt tal, men det är knappast orättvist.

* *
*

Det har synts oss motiverat att så pass utförligt som här skett uppehålla oss vid hr Clausens arbete, därför att vissa tecken tyda på, att vi ännu en gång skulle kunna få uppleva en akt av skandinavismens gamla tragikomedi. Det är nämligen alldeles påtagligt, att det existerar ett orsaksförhållande mellan den s. k. nyskandinavismen och de Köllerska brutaliteterna i Slesvig; men en skandinavism, som har sina rötter i Slesvigs jord, kan aldrig bli fruktbärande för oss svenskar. Så länge nyskandinavismen endast yttrar sig i skåltal vid våra universitetsfester och

avsjungande av danska sånger vid våra folkhögskolor, är det hela tämligen betydelselöst. Men då en dansk politiker i herr Peschke-Køedt's ställning söker blåsa liv i den gamla tanken på ett skandinaviskt försvarsförbund, då är det skäl att minnas den sanning, som den danske historikern icke en utan tio gånger söker inskärpa, den nämligen, att Danmarks och Sverge-Norges utrikespolitiska intressen äro helt olika, och att det är "til syvende og sidst denne forskel, som umuliggør en praktisk statsskandinavism".

Men lika visst som vi svenskar ha att lära mycket av skandinavismens bedrövliga ändalykt, lika visst ger oss historien om dess upprinnelse en beaktansvärd fingervisning för framtiden. Det var icke litterära och politiska faktorer, utan *ångmaskinen*, som först bragte svenskar och danskar i närmare beröring med varandra; det var icke vetenskapliga intressen, utan den stränga vintern 1839 med dess istäcke över sundet som gav första uppslaget till ett närmande mellan Köpenhamns och Lunds universitet. Här ha vi en tydlig fingervisning om den väg, på vilken en frisk och okonstlad skandinavism kan komma fram. Icke genom skåltal för Sønderjylland och Nordens enhet utan genom att begagna oss av våra naturliga resurser, likheten i språk och våra relativt lätta kommunikationer, böra vi söka skydda och stärka det samförstånd mellan Nordens folk, som tyvärr än i dag ligger i sin linda.

Men framför allt borde man komma ihåg att även den bästa skandinavism aldrig kan och får bli annat än ett provisorium. Helt visst är det särskilt just nu en sund realpolitik, att, såsom Socialdemokraten nyligen anbefallde, söka få till stånd en kraftig *arbetarskandinavism*, men

varje sådan sammanslutning är naturligtvis i grunden endast ett bestämt steg i riktning mot en ännu vidare sammanslutning. Särskilt danskarna borde komma ihåg, att den mäktigaste fienden till herr Köller och den princip han representerar bor icke norr utan söder om Kongeån. Den fienden, som en dag förr eller senare kommer att krossa det Köllerska systemet med vad därtill hör, är som bekant den tyska socialdemokratin.

NYSKANDINAVISMENS FÖRDÄRVLIGHET.

(1900)

Det länge bebådade uppropet till resande av ett Margaretamonumentet föreligger nu i tryck. Aktstycket, som icke är fritt från deklamatorisk svulst, beledsagas i Lunds Dagblad av en varmt skriven artikel från prof. Weibulls hand. Som vi fullkomligt sakna specialstudier i drottning Margaretas historia, är det oss omöjligt att avgöra, huruvida den framstående historikerns uppfattning på denna punkt är fullt objektiv, men vi antaga det för tillfället. Ej heller vilja vi gå in på spörsmålet, huruvida uppförandet av dylika historiska minnesmärken i allmänhet länder nationen till någon båtnad. Den fråga, vi vilja här uppkasta, är av mera central natur och lyder helt enkelt: Är den nyväckta skandinavismen till gagn för vårt land eller icke?

Det finns två synpunkter, från vilka en skandinavisk rörelse *kunde* hälsas välkommen. Om denna rörelse på allvar kunde förbättra vårt förhållande till Norge, om den kunde bidraga till att utrota en del av de missförstånd, som faktiskt existera mellan svenska och norska folket, då hade den fyllt en viktig och välgörande mission. Och kunde denna sammanslutning mellan de tre nordiska folken bilda

ett försteg till en allmän germanisk sammanslutning, då hade skandinavismen utfört ett ännu viktigare värv.

Men det finns inga utsikter till vare sig det ena eller det andra. Man behöver endast ögna igenom listan på de svenska uppropsmännen, bland vilka man t. ex. finner herrar Wirsén, Billing, Holmberg, Holmström o. s. v., för att förstå, hur löjligt maktlös denna skandinavism måste stå inför de brännande svensk-norska frågorna. Ännu mindre kan det naturligtvis vara tal om nyskandinavismen som en vägrödjare för pangermanismen; tvärtom, i själva verket är sammanslutningen mellan de tre nordiska folken en — låt vara kulturell — allians mot Tyskland. Efter som vi ej kunna rå på det i krig, så bör Tyskland boykottas kulturellt — det är det icke alltid utsagda, men alltid underförstådda komplementet till de dansk-svenska kärleksförklaringarna.

Det vore lönlöst för våra skandinaver att söka förneka detta faktum. I Lund, där man bättre än mångenstädes är i tillfälle att studera skandinavismens psykologi, tar denna danskarnas tyskfientlighet stundom ganska burleska former. De som bevistade nordiska festen 1891 ha förmodligen ännu i friskt minne, huru en tysk professor, vilken som gäst bevistade festen, på ett skandalöst sätt förolämpades av de inbjudna danskarna. Och så går det allt framgent: så snart ett tillfälle gives i form av ett naturforskarmöte, en nordisk fest, en Tegnérsfest, — genast passa danskarna på att utgjuta sin vredes skålar över Tyskland. Ännu vid sista Tegnérsfesten fick man uppleva att en dansk herre från talarstolen i Lund höll ett föredrag om skandinavisk och germanisk kultur såsom tvenne oförenliga mot-

satser, och det fanns i salen förmodligen helt få, som kunde bedöma, hur grovt mannen ljög.

Den nordiska förening, som nyligen bildats i Lund, synes icke ämna bryta med dessa traditioner. Under det gångna läsåret har på föreningens initiativ tre danska talare hållit föredrag i Lund, och av dessa föredrag ha de två gått i avgjort tyskfientlig riktning. Det tredje — hr Schröders — var besjälat av en så idiotisk menlöshet, att till och med arrangörerna vredo sig som hade de suttit på piggsvinsborst i stället för på oskyldiga skolbänkar.

Det danska folkets tyskfientlighet är ju under nuvarande omständigheter förklarlig nog, och den seghet, med vilken de bedriva sin agitation i Slesvig, är i och för sig värd all aktning. Men just denna tyskfientlighet gör danskarna olämpliga som föregångsmän i en skandinavisk rörelse. Ty från dansk synpunkt innebär skandinavismen icke blott en sammanslutning mellan nordens folk, utan den åsyftar även att, så vitt görligt är, *avspärra Skandinavien från Tyskland* på samma sätt som Frankrike isolerat sig gent emot Tyskland efter 1870. Vilja danskarna på detta sätt söka revansche för Slesvig, så må det vara deras sak, men för denna slags skandinavism böra vi svenskar ta oss i akt.

Det är nu knappast troligt att dessa tyskfientliga strävanden komma att krönas med framgång i vårt land. Men det finns i Sverge redan på förhand fullt upp med fördomar mot Tyskland, och om dessa fördomar ständigt underblåsas från danskt håll, kan till sist en opinion komma till stånd, som visserligen icke skadar Tyskland, men oss. Utan tvivel ha vi svenskar åtskilligt att inhämta både av Danmark och Norge, men detta är dock försvinnande litet

mot vad vi kunna lära av Tyskland. Tysk vetenskap och tysk industri ha på senare åren nått en utveckling, som saknar motstycke i något annat land, och de av våra landsmän, som på ort och ställe velat tillägna sig de i Tyskland vunna resultaten, ha i regeln mottagits med det vänligaste tillmötesgående. Men märker man i Tyskland att vi göra gemensam sak med danskarna, så kunde det hända att bladet vänder sig.

Och dock är det icke från kulturell synpunkt, som ett fjärmande från Tyskland innebär den största faran. Alla tänkande svenskar äro ense om att det enda håll, från vilket krigsfara kan hota oss, är Ryssland, men däremot synes det endast vara klart för ett fåtal, att den enda makt, från vilken vi i farans stund kunde påräkna effektivt bistånd, är icke England utan Tyskland.

Det ligger något rörande löjligt i den fosterländska indignation med vilken en del svenska liberaler behandla frågan om en svensk allians med Tyskland. Varje tanke på en sådan allians avvisas som äventyrspolitik av värsta slag, och den präktiga frasen om storhetsdrömmar under pickelhuva gör då åter sin rond genom bladen. En sådan fruktan kunde vara berättigad förr i världen, då Tyskland snart sagt varje ögonblick kunde vänta ett franskt överfall, men den tiden har gått och kommer aldrig åter. Vill Frankrike numera ta upp kampen med Tyskland, så kan detta endast ske i förening med Ryssland. Och skulle Tyskland duka under i en sådan kamp, så är i samma stund den skandinaviska halvöns öde beseglat, vi må under kriget ha förhållit oss hur neutrala som hälst.

Man har mot tanken på en svensk-tysk allians gjort gällande, att ett sådant förbund skulle vålla en alltför

stor ökning av våra militära utgifter. Alla tecken tyda emellertid på att vi få dessa ökade militärbördor på halsen fullkomligt oberoende av vårt förhållande till Tyskland, och därmed har ett av de viktigaste skälen mot ett svensk-tyskt försvarsförbund fallit bort. Men klart är, att vi för att nå fram till detta mål, tvingas att slå en smula köld i vårt förhållande till Danmark. I Tyskland har man aldrig hört upp att betrakta den danska politiken med uppmärksamma blickar, och att denna uppmärksamhet varit motiverad, blev fullt klart genom de avslöjanden som den danska tidningen Politiken för några år sedan lämnade angående den fransk-ryska alliansen. Det framgick av dessa artiklar, att denna allians, som ju i främsta rummet var riktad mot Tyskland, kommit till stånd genom dansk förmedling, och hela denna lysande affär framställdes icke utan stolthet som ett verk av dansk slughet och dansk ihärdighet. Är det under sådana omständigheter underligt, om Bismarcksorganen tala om "det danska konspirationshovet i Köpenhamn", är det underligt, om den tyska regeringen, irriterad av intrigspelen i Köpenhamn och av den hänsynslösa, aldrig vilande agitationen i Slesvig, slutligen tappar tålamodet och slår till i blindo! Det är inte underligt alls.

Att i Sverge göra sig till målsman för åsikter sådana som de här framställda är visserligen icke förenat med livsfara, men kräver ändå ett visst mod. Så länge svenskarnas flertal ha så falska föreställningar om tysk kultur och tyskt lynne som för närvarande, vore det naivt att tro på ett stämningsomslag till förmån för Tyskland. Först när den sanningen slagit igenom, att vi svenskar i grunden äro andligen mera befryndade med nordtyskarna

än med danskarna, kan man med utsikt börja diskutera ett närmande till Tyskland. Men så länge man i Sverge icke inser, att en mot Tyskland riktad skandinavism är *en racepsykologisk humbug*, är det tämligen hopplöst att göra sig till målsman för pangermaniska sympatier.

Under tiden kunde emellertid våra skandinavister här hemma uträtta ett storverk, som för lång tid skulle hölja dem med ära. Kunde de män, som i Sverge tagit den nordiska enhetstanken på entreprenad, på ett effektivt sätt bidraga till utjämnandet av de svensk-norska misshälligheterna, kunde de, för att blott peka på *en* bestämd punkt, förgöra det Alinska partiet allt intill tredje och fjärde led, då skulle mycket vrövl varda dem förlåtet.

Men härtill äro deras intellektuella resurser för små och deras goda vilja för lam.

ETT »AKTIVISTISKT» ALLIANS-PROGRAM.

(1900)

Bland materialister och gudsförnekare har det som bekant i alla tider funnits män, vilkas nobla tänkesätt och rena karaktär även motståndarna nödgats erkänna. En mot kristendomen vänligt stämd fritänkare har uppkastat den frågan, huruvida icke den varma humanitet, som ofta besjälat materialismens anhängare, till en del kunde bero därpå, att dessa under sin kamp mot kristendomen omedvetet, men därför icke mindre starkt påverkats av de ideala element, som jämte mycket annat dock faktiskt förefinnes i denna religion. Medan den stora massan av troende, som utan reflexion slukar kristendomen med hull och hår, i grunden lämnas fullkomligt oberörd av dess ideala tendenser, blir det just de förklarade motståndarna, som under den polemiska friktionen mot kristendomens idéer starkast taga intryck av dess ideala sidor, det blir dessa män, som sedan även handla som kristliga idealister.

Man vore nästan böjd för att erkänna riktigheten av detta resonemang, då man står inför en personlighet sådan som docenten Knut Wicksell. Han, som sedan flera decennier hör till kristendomens avgjordaste motståndare

i vårt land, synes i själva verket genomträngd av en — sit venia verbo — kristlig idealism och kristlig fördragsamhet, som mer än en gång slår oss andra hedningar med häpnad. Den tanke han nyligen uttalat i Göteborg, tanken att vi svenskar efter att ha utstrukits ur de självständiga nationernas antal skulle kunna få tillfälle att fylla en stor kulturmission gent emot våra ryska förtryckare, denna tanke är i ordets vackraste mening djupt kristlig, och det frenetiska raseri, varmed de kristna idealernas entreprenörer i dessa dagar anfallit docent Wicksell, är från denna synpunkt lätt förklarlig.

Tron på ett underkuvat Sverges kulturmission gent emot Ryssland, hoppet att de besegrade svenskarna en gång skulle kunna bli Rysslands salt, vittnar förvisso icke om nationell självunderskattning. Tvärtom, med tanke på den kulturmottaglighet Ryssland lagt i dagen i Polen, Finland och de tyska Östersjöprovinserna, kan det med skäl ifrågasättas huruvida icke en sådan kulturmission betydligt överstege våra krafter. Den av doc. Wicksell hävdade ståndpunkten, som för övrigt torde delas av högst få svenska vänstermän, vilar dessutom på ett enligt vår mening oberättigat underskattande av racekänslans betydelse. Men bortsett från detta, kan det med fog ifrågasättas om det är klokt, att vid en tidpunkt då det gäller att på allvar söka avvärja en hotande olycka, fästa uppmärksamheten på att det i denna olycka liksom i allt annat ont kan finnas en kraft till goda ting. En sådan erinran, så välment den än må vara, kan knappast ha någon annan effekt än att försvaga entusiasmen hos dem, som vilja bekämpa det onda.

Den ryska faran, som ännu för några år sedan avfär-

dades med en axelryckning, står i detta ögonblick klar för nationens flertal. Man skulle för övrigt begå ett stort misstag, om man trodde, att mot Sverge riktade erövringsplaner endast grodde i ryska byråkrat- och militärkretsar. De svenskar, som haft tillfälle att på förtrolig fot umgås med medlemmar av den ryska intelligensen, kunna intyga, att även en stor procent av de frisinnade elementen i Ryssland med entusiasm omfatta panslavistiska expansionsidéer. Den som skriver dessa rader erinrar sig mycket väl, huru en rysk naturforskare, numera professor vid universitetet i Tomsk och för övrigt den älskvärdaste man under solen, på frågan om Ryssland hyste några planer mot Sverge, med ett soligt leende svarade, att det enligt vad den modärna utvecklingsläran visat vore de små nationernas bestämmelse att gå upp i de stora. Det var nu en gång så, menade han, "es handelt sich nur davon sich mit Grazie in die Sache hineinzufinden". Och en rysk student, som fått sitt frisinne stålsatt medels knutpiska, genmälte på anmärkningen, att ett erövrande av Skandinavien komme att stå Ryssland ganska dyrt, helt likgiltigt: "Ach Gott, wir haben ja Leute genug."

Det är nog i grunden en riktig självbevarelseinstinkt som gör att svenskarna för närvarande se sig om efter medel att avvärja den från Ryssland hotande faran. Men skall den förstärkning av vårt försvar, som för närvarande planeras, verkligen bli effektiv, så fordras det något mera än ökade riksdagsanslag och höjd skjutskicklighet. Även om vårt soldatmaterial vore det bästa i världen och även om våra officerare utgjordes av nationens intelligentaste män, skulle vi dock i längden ej kunna hålla stånd mot en tiodubbelt starkare rysk fiende. På vissa håll synes

man även inse detta, och för så vitt den återupplivade skandinavismen härflutit ur känslan av svensk svaghet gent emot rysk övermakt, kan den göra anspråk på ett visst erkännande trots den atmosfär av svammel, lycksökeri och sentimentalitet, som omger den. Men detta erkännande måste bli mycket reserverat, redan av den grund, att även de tre skandinaviska länderna med sina nio miljoner invånare *ensamma* omöjligen kunna i *längden* hålla stånd mot Rysslands hundra miljoner. Och det är för övrigt barnsligt att under nuvarande omständigheter drömma om en skandinavisk trippelallians, då Sverges och Danmarks politiska intressen äro så skilda som de faktiskt äro. Danmark betraktar ännu alltjämt Tyskland som sin arvfiende, och danskarnas försäkran att de uppgivit revanschtanken kommer i en något egendomlig dager, då man betänker att det enligt vad den danska vänstertidningen Politiken för några år sedan icke utan stolthet avslöjade, var på *danskt* initiativ och genom *dansk* förmedling som den mot Tyskland riktade fransk-ryska alliansen kom till stånd.

Då Englands vänskap, som var man vet, i farans stund är fullkomligt värdelös, ges det för oss svenskar endast en makt, med vilken vi vid ett sådant tillfälle kunna räkna.

Denna makt är Tyskland.

Tanken på Sverges anslutning betraktas ännu på många håll i vårt land som en riksförbrytelse. Så snart ryktet om en svensk-tysk allians dykit upp, framkomma ögonblickligen hotfulla interpellationer, den gamla frasen om stormaktsdrömmar under pickelhuva gör åter sin rond genom bladen, och först när vederbörande avgivit en helig förklaring, att en svensk-tysk allians absolut icke existerar, blir man lugn.

En sådan tyskskräck kunde vara förklarlig på den tid, då Tyskland när som hälst kunde vänta ett överfall från Frankrike. Men den tiden är förbi och kommer aldrig åter. Vill Frankrike numera bekriga Tyskland, så måste detta ske i förening med Ryssland. Och skulle Tyskland duka under i en sådan kamp, så kan det ej gärna dröja förr än turen kommer till Skandinavien. Kort och gott: *det finns ingen utsikt till att ett förbund med Tyskland skulle ådraga oss ett krig, som vi annars skulle undgått, men det är säkert att ett sådant förbund skulle skydda oss mot ett ryskt överfall.*

Man har gent emot ett svenskt-tyskt förbund även gjort gällande, att en sådan allians skulle kräva en allt för stor ökning av våra militära utgifter, och man har pekat på Italien, som bragts till tiggarstaven under sina fåfänga försök att höja stridsdugligheten till tysk nivå. En sådan invändning kunde vara berättigad på en tid, då även ivriga försvarsvänner voro nöjda med nittio dagars vapenövning. Men som förhållandena nu gestaltat sig talar allt för att vi få dessa ökade militärbördor på halsen alldeles oberoende av en eventuell allians med Tyskland, och därmed har ett av de viktigaste argumenten mot ett sådant förbund fallit bort.

Ett sådant svenskt-tyskt förbund kunde naturligtvis realiseras på mer än ett sätt. Den enklaste formen kunde måhända synas vara den att Sverge anslöte sig till trippelalliansen på samma betingelser som de övriga makterna. Men trippelalliansen är en skröplig ting, på vars verkningsfullhet vid ett kritiskt tillfälle starka tvivel börjat resa sig, särskilt i Tyskland, och det finns därför personer, som

mena att bandet borde knytas fastare, exempelvis så, att de båda länderna hade en gemensam utrikespolitik, men för övrigt skötte var och en sitt.

Det kan emellertid tänkas ännu ett sätt att lösa frågan, en lösning, som visserligen hägrar som ett ideal i fjärran, men som dock redan nu borde kunna diskuteras. Detta ideal är *bildandet av ett germaniskt statsförbund*, och då Sverge av flera skäl synes som skapat att härvidlag taga initiativet, går förslaget närmast ut på, att *Sverge anmälde sig till inträde i tyska riket* på ungefär samma betingelser som kungarikena Bayern, Sachsen och Würtemberg.

Ett sådant företag skall utan tvivel på många håll stämplas som det grövsta landsförräderi. Men detta bör icke hindra dem, som mena allvarligt med värnandet av vårt språk och vår nationella kultur, från att diskutera saken med lugn.

Ett inträdande i tyska riket skulle icke blott för långa tider skydda Sverge mot ett ryskt överfall, utan även för oss öppna en mängd kulturmöjligheter både av materiell och andlig art, som vi för närvarande sakna. Och det lider knappast något tvivel att vi skulle emottagas med öppna armar. Den som en längre tid levat i Tyskland, har svårligen kunnat undgå att förvånas över den sympati, som i detta land omger det svenska namnet; och den som något känner idéströmningarna i tyska intelligenskretsar, vet även att tanken på en sammanslutning mellan alla germanska stater är en av den nuvarande tyska generationens älsklingstankar. Ett enat Tyskland ha vi fått, nu gäller det att få ett enat Germanien, det är en tankegång, man

ofta finner hos personer, vilka är höjda över varje misstanke för att hysa brutala annekteringsfantasier.

Men om man i Tyskland skänker oss aktning och sympati, så finns det i Sverge så mycket mera fördomar mot Tyskland. På dessa tyskfientliga fördomar skola vi kasta lite ljus i en följande artikel.

AVSKRÄCKANDE TECKEN.

(1905)

I dessa dagar, då unionens upplösning synes vara allmänna samtalsämnet så väl på denna som andra sidan Kölen, dryftas helt naturligt även frågan om lämpligheten av ett svenskt-norskt försvarsförbund efter unionens hädanfärd. Medan man på vissa håll i Sverge finner ett sådant förbund önskvärt, höjas å andra sidan manhaftiga stämmor, som förkunna att en dylik försvarsallians icke blott vore meningslös, enär Norge ingenting har att bjuda oss, utan också riskabel, enär vi därigenom skulle "tvingas att kläda skott för en norsk konflikt, som det ej varit oss möjligt att förbygga eller mildra under dess uppsegling". Och med äkta storsvenskt mannamod hävdar man att gamla Sverge i farans stund nog skall reda sig på egen hand, blott riksdagen beviljar tillräckligt med pansarskepp och kanoner.

Frågan om Sverge på egen hand kan försvara sig t. ex. mot vår östra granne är ju till en viss grad ett rent militärt spörsmål, som upplöser sig i en mängd specialfrågor, vilka en lekman ej kan bedöma. Men i de broschyrer, varmed herrar militärer tid efter annan söka övertyga svenska folket om dess goda utsikter att på egen hand

försvara sig mot ett ryskt anfall, stöter man ofta på argument, vilkas lösliga beskaffenhet ligger i öppen dag. Där hänvisar man t. ex. till det historiska faktum att det i forna tider lyckats en numerärt underlägsen styrka att slå en större, *alltså* behöva vi ej gruva oss för vår ringa numerär, eller man gör gällande, att ryssarna i ett givet fall *förmodligen* ej kunna landsätta mer än högst 100,000 man i sänder, och dem kunna vi ju alltid besegra o. s. v. När man nu vet, med vilket ytterligt betänksamt allvar man i ett land som Tyskland, där armén dock i krigstid uppgår till nära tre miljoner man, betraktar möjligheten av en sammanstötning med Ryssland, så ter sig denna svenska optimism minst sagt något egendomlig. Men å andra sidan, vad skola våra militärer göra? Att på denna punkt erkänna vår oförmåga vore ju att förklara hela systemets bankrutt.

I själva verket ha väl hittills en stor del av dem, som hålla på vårt väpnade försvar, ansett det för sannolikt, att Sverge-Norge vid ett angrepp österifrån i sista hand skulle kunna påräkna bistånd från andra makter. Vi tänka härvidlag ej på skandinavisternas naiva drömmar om ett *nordiskt* försvarsförbund. Skandinavismen, som fötts i Danmark, har från dansk sida alltid gått ut på att få Sverge som bundsförvant mot Tyskland, vilket som bekant hittills har misslyckats; det vore då lika obilligt som barnsligt, om vi svenskar begärde våra danska bröders hjälp i en konflikt med Ryssland. Den sortens skandinavism kan ju än i dag verka dekorativt vid festliga tillfällen, men med den praktiska politiken har den ingenting att skaffa.

Däremot har man på skilda håll både i Sverge och i

Norge, ja till och med i Danmark tänkt på ett försvarsförbund mellan Skandinavien och Tyskland, en tanke som även undertecknad för en del år sedan lancerade. Vad som syntes tala för ett sådant försvarsförbund var icke blott stamförvantskapen mellan Tysklands och Skandinaviens folk och den sympati, varmed man i Tyskland omfattar särskilt Sverge och svenskarna, utan det var i främsta rummet det faktum, att Tyskland verkligen syntes ha utvecklat sig till den starka centraleuropeiska makt, vars existens Moltke en gång — innan Tysklands enhet genomförts — förklarat vara en nödvändig förutsättning för all varaktig fred i Europa. Den Bismarckska politiken realiserade i stort sett denna Moltkes tanke, i det att dess strävan huvudsakligen gick ut på att med undvikande av nya krig bevara tyska riket i dess nyskapade skick. Utsikterna till ett revanschekrig med Frankrike syntes alltjämt minskas, men då samtidigt trippelalliansen började förete vissa symptom av förvittring, började man även i Tyskland se sig om efter nya bundsförvanter och finna en allians med de skandinaviska stamfränderna, vilkas "Wehrkraft" man måhända överskattade, önskvärd och naturlig. Från svensk synpunkt måste ett försvarsförbund med Tyskland te sig visserligen icke utan *all* risk, men dock betydligt säkrare än den, låt vara ärofulla isoleringen; i varje fall måste man säga sig, att *om* Tyskland krossades i en kamp med Frankrike och Ryssland, så vore även den skandinaviska halvöns öde så gott som beseglat.

På sista åren har emellertid den tyska politiken inslagit i en helt ny kurs, som vållar, att den *politiska* pangermanismen tillsvidare måste anses tillhöra de fromma önskningarnas område. Kejsar Wilhelms yttrande att Tysk-

lands framtid ligger på havet, vilket att börja med uppfattades som en vanlig kejsargrill, synes numera icke blott ha blivit lösen för den officiella politiken, utan även ett lystringsord, som vunnit genklang inom breda lager inom den tyska nationen. Men från det ögonblick Tyskland förlagt sin framtid i skötet på ett så nyckfullt och oroligt element som havet, torde det vara klokast för dess mindre äventyrslystna grannar att hålla sig på avstånd.

Tankegången i denna nytyska politik, som för övrigt redan fått sin vetenskapliga rättfärdiggörelse, bland annat i en nyligen utkommen bok av d:r Paul Rohrbach, kan i korthet formuleras sålunda:

Den tyska befolkningen växer för närvarande så starkt, att den omkring år 1925 kan beräknas uppgå till omkring 80 miljoner. Ett folk, som ej är statt i tillväxt, kan avstå från den industriella världskonkurrensen, men vi tyskar kunna det icke. Men industriell världskonkurrens är icke möjlig utan krigsflotta, ty ju mer vi måste importera och exportera, desto sårbarare och desto mera skyddsbehövande bli vi till sjöss. Just den arbetande massan av folket har intresse av en stark flotta, ty införseln av råvaror och näringsmedel är av lika stor vikt för arbetarna som för kapitalisterna. Men för att få den behövliga *importen* av varor, måste vi också ha en motsvarande *export*, och denna export leder till en alltjämt stigande konkurrens med det *engelska arbetet* i England självt och över hela jorden. I och för denna konkurrens måste vi vara rustade, ty det kommer ej att falla engelsmännen in att för all framtid frigiva sina hamnar, kolstationer och kablar åt vår konkurrens och lämna sina gränser tullfria. Ju mer

vår export stiger, desto mer hopar sig spänningen mellan de konkurrerande nationerna, av många små stötar och rivningar uppstår motsatta elektriciteter, och en dag blir det frågan, om vi få passera Gibraltar och Suez utan att betala tribut. Alltså, *den som vill det nya industriella Tyskland, han måste också vara med om en krigsflotta, så stark, att den kan taga upp striden med Englands.*

Dessa stortyska planer om ett världsherravälde till sjöss, vunnet på bekostnad av Englands nuvarande maktställning, kunna ju synas fantastiska nog, men det är dock påtagligen den ledande grundtanken i den politik kejsar Wilhelm sedan flera år med en hos honom ovanlig ihärdighet har fullföljt, och vars kärna han i Bremen sammanfattade i det berömda citatet: *navigare nec esse est, vivere non est necesse*, att segla är nödvändigt, att leva är icke nödvändigt. Och denna kejserliga politik, enligt vilken handel och sjöfart måste bedrivas, även om livet måste sättas till, hyllas nu icke blott av Tysklands industriella och kapitalister, utan också av så pass frisinnade politici som t. ex. den national-sociale Friedrich Nauman. Endast socialdemokratin är en svuren fiende till den kejserliga flottpolitiken, men den har hittills fått och får väl ännu en god tid bortåt nöja sig med att protestera.

I England är man naturligtvis icke blind för den fara, som från tysk sida börjar hota den engelska handeln och industrin, och den retliga stämning, som sedan gammalt rått mellan Tyskland och England, synes för varje år bli allt merà akut. Helt visst var det ej falskt alarm, då det för någon tid sedan talades om en med möda avvärjd tysk-engelsk konflikt, i varje fall måste man numera räkna med en sådan som en alldeles icke avlägsen möjlighet.

Under sådana omständigheter måste tanken på ett försvarsförbund med Tyskland träda i bakgrunden, vilket naturligtvis ej på minsta sätt minskar värdet av den *ideella pangermanismen*. Men det är tydligt att även Englands bistånd, varpå många både svenskar och norrmän torde räkna i en strid mot Ryssland, av samma skäl måste anses mycket problematiskt, alldeles oavsett det rykte för opålitlighet, som engelsmännen sedan gammalt åtnjuta.

De olyckor, som på sista tiden hemsökt och ännu alltjämt hemsöka det stora tsarriket, torde väl i mångens ögon redan ha reducerat den ryska faran till ett minimum. Det är emellertid anmärkningsvärt att man i *England* alldeles icke synes hänge sig åt en liknande optimism. Det är särskilt situationen i Afghanistan, som för närvarande inger England farhågor, och det är knappt en vecka sedan den engelska tidningen Standard fäste uppmärksamheten på den ryska farans akuta tillstånd i Afghanistan i en artikel, vars slutord lyda: "Om man invänder, att Ryssland har fått andra saker på halsen, så få vi erinra därom, att historien alltid bevisat, att ett krig följer på en revolution, som hög sjö efter en storm". Historiens lärdomar synas oss i detta som i andra fall något tvetydiga; men om man tror att det panslavistiska expansionsbegäret skulle vara bortblåst efter en lyckad revolution, så begår man helt visst ett stort misstag. Och så länge den ryska militären troget går regeringens ärenden, och folket saknar vapen, torde den lyckade revolutionen alltjämt låta vänta på sig.

Men under tiden slå våra storsvenska patrioter på trumman, så att det ekar i alla de norska fjällen. Och medan horisonten står mörk av oväder smoln, så långt vi

låta blicken fara, kunna vi med stolthet konstatera, att den heliga fosterlandskärleken här på vår egen halvö skapat ett tillstånd, som är olidligt för oss själva, som gör oss till narrar för utlandet och skänker våra fiender en ren och ogrumlad tillfredsställelse.

FARAN ÖSTERIFRÅN.

(1905)

De uppsatser i försvarsfrågan, som prof. Hjärne införlivat med sin bok Östanifrån, ha närmast framkallats av några artiklar i samma ämne, vilka publicerats av vår berömde upptäcktsresande, d:r Sven Hedin, och som denne nu efter herr Hjärnes exempel omtryckt i sitt nyss utgivna arbete med titeln "Sverge och den stora Östern". Utom dessa "Varningar från öster" innehåller herr Hedins sista bok en fängslande karaktäristik av Kuropatkin, som på sin tid i mer eller mindre stympat skick gjorde sin rond genom en stor del av den europeiska pressen, samt en längre delvis intressant, men för svenska läsare dock allt för brett hållen artikelserie om "England och Tibet".

Vad som emellertid ger denna bok ett aktuellt intresse är den ovannämnda artikelserien, som berör de svensk-ryska relationerna. Vi skola i detta samband alldeles bortse från herr Hedins servilism vis à vis krönta huvuden, hans pråliga patriotism, hans rennomagelusta och andra mänskliga svagheter, som komma till synes även i detta arbete, och i stället uteslutande hålla oss till vad han har att andraga i sak angående vårt förhållande till den stora Östern, alias Ryssland.

Den ledande grundtanken i herr Hedins resonemang torde lämpligen kunna återges med hans egna ord. Efter att ha skildrat det skyddande järnnät varmed England har omspunnit sin dyrbaraste besittning Indien, fortsätter herr H.:

"Men av ändå kolossalare dimensioner är det järnnät som i dessa dagar spinnes kring de ryska besittningarna i Asien, ett nät som sträcker sig kring hela kontinenten, från Sakhalin till Svarta havet, vilket ju blott är att betrakta som en insjö, avskuren från världshavet. Fångad och innesluten i detta järnnät sjuder den ryska kraften och vill ut till havet. I den yttersta östern har tsarväldet nyss blivit utestängt från tillträdet till Stilla oceanen av Japans oövervinneliga sjömakt. Förhoppningarna att vinna en hamn (Bender Abbas) vid Persiska viken och därigenom få ett utlopp till Indiska oceanen, kunna anses såsom grusade av den engelska politikens landvinningar i södra Persien. Återstår alltså Atlantiska oceanen — där skandinaviska halvön ligger i vägen.

Vad mena då, i all rimlighetens namn, de människor som applådera då järnbandet i öster och söder tillskruvas allt hårdare kring den ryska kolossen! Läget påminner om en mörsare — då krutladdningen tuttas på, flyger bomben med nödvändighet i en bestämd riktning — locus minoris resistentiæ; ju starkare godset är i mörsaren, desto säkrare bombens effekt. Och sannerligen börjar icke motståndskraften hos det gods som kringsluter den ryska styrkans bomb att bliva nästan oövervinnelig! I norr Ishavet, i öster Japan, i söder lord Curzon!"

Utan tvivel är detta resonemang i stort sett riktigt, och det bestyrkes dessutom av yttranden i tongivande ryska

tidningar, exempelvis Novoje Vremja, som i januari detta år beledsagade tsarens dagorder till armén och flottan med reflexioner sådana som dessa: Ryssland växer och utbreder sig över oöverskådliga vidder. Vill det lösa sina historiska uppgifter, *så behöver det tillträde till världshav, som likna det i storlek,* — — — Bygga vi icke nu det hus, i vilket kommande generationer skola bo. Och begagnar man nutidens händelser som måttstock för framtiden, så får man åt ett folk på 130 millioner och med ett storartat förflutet, *icke tillskära en för trång rock och icke sy ihop ärmarna.*"

Herr Hedin fäster därefter uppmärksamheten på två förhållanden som enligt hans mening äro av synnerligen stor betydelse för Skandinavien. För det första det faktum, att en nybyggnadsplan för ryska flottan på åtta hundra millioner kronor redan trätt i verkställighet, så att Ryssland, även om Östersjöflottorna skulle gå till botten, inom få år kommer att äga en flotta av ytterst respektabla dimensioner. För det andra påpekar hr Hedin den animositet, som enligt hans mening för närvarande är rådande i Ryssland gent emot Sverge, och som han till icke ringa del anser vara framkallad genom den ryssfientliga hållning, som svenska pressen intagit under rysk-japanska kriget. Herr Hedin fick även personligen, och av mycket framstående män, höra samma insinuationer, som även ryska tidningar framkastat angående händelserna vid Doggersbanken, nämligen att svensk-norska intriger skulle vara med i spelet. Allt i allt synes hr Hedin böjd för att räkna med ett snart stundande anfallskrig från Ryssland som en möjlighet, vilken närmar sig en mycket hög grad av sannolikhet.

En del av svenska pressen har, då herr Hedin först uttalade dessa farhågor i tryck, tillbakavisat dem med hån eller indignation. Men man borde dock komma ihåg, att vad som än kan anmärkas mot herr Hedin, så är han varken lättskrämd eller räddhågad, och han är förmodligen av alla hemmavarande svenskar den som bäst har haft tillfälle att på nära håll studera den ryska expansionspolitiken. Och uppriktigt sagt, den som likt undertecknad själv hört bildade ryssar tala om Skandinaviens införlivande med Ryssland som en helt naturlig sak, den där visserligen icke brådskade, men dock förr eller senare måste ske, han känner sig ej fullt i stånd att dela den i frisinnade kretsar hart när obligatoriska fredsoptimismen. I själva verket vore det väl ej så märkligt, om Ryssland efter att ha undanträngts i öster, sökte en ersättning för det förlorade i väster; det vore ju endast att upprepa den manöver Karl XII företog, då han sökte erövra Norge, och det är väl knappast troligt att händelsen vid Fredrikshall komme att verka avskräckande på den ryska krigsledningen.

Men om man också kan till en viss grad instämma i herr Hedins farhågor med hänsyn till ett ryskt överfall, så är det absolut omöjligt, att dela den optimism han lägger i dagen med hänsyn till Sverges försvarskraft för en sådan eventualitet. Liksom herr Hjärne tror även herr Hedin, att Sverge på egen hand mycket väl kan reda sig mot Ryssland — blott det rustar tillräckligt. Hur man vid anblicken av den väldiga kraftutveckling, som Ryssland trots alla nederlag dock varit i stånd att prestera i Mandschuriet, kan drömma sådana storhetsdrömmar är oss absolut ofattligt.

Då Sverge för närvarande ej heller synes kunna påräkna allians med någon stormakt, som i ett kritiskt tillfälle kunde komma till hjälp, torde den ryska revolutionen i mångas ögon te sig som den definitiva fredsbringaren. Men förutsatt att denna revolution lyckas, så är därmed dock icke sagt, att Ryssland hädanefter aldrig komme att föra krig. Ty det är högst osannolikt att denna revolution på allvar skulle förinta kapitalismen i Ryssland och så länge det kapitalistiska produktionssättet ännu florerar, äro betingelserna för människoslakt alltid givna, och erfarenheten visar dessutom, att det liberala borgardömet krigar lika gott som någonsin kejsare och kungar. Och så stå vi till sist åter inför den enkla, men outplånliga sanningen, att fred och frihet aldrig kommer att beskäras folken, förr än det internationella proletariatet blivit den makt, som behärskar jorden.

NY KULTUR-SKANDINAVISM.

(1906)

Om man i dessa dagar sammanträffar med danskar, som äga känning med sitt lands affärsvärld, så får man, när talet faller på förhållandet Danmark-Sverge, mestadels höra ett i resignerad ton framställt beklagande över det avbräck, som på sista tiden tillfogats den danska handeln på Sverge. Det erkännes öppet, att detta avbräck ingalunda kan bagatelliseras, utan tvärtom är av allvarlig beskaffenhet. Hos våra svenska chauvinister bör naturligtvis detta faktum komma den nobla passion, som kallas skadeglädje, att flamma högt i skyn; men hos de svenskar, för vilka fosterlandskärleken är något annat än chauvinistisk liderlighet, bör det nu relaterade förhållandet vara ägnat att väcka allvarliga betänkligheter, icke blott därför, att det innebär en skamlig orättvisa mot Danmark, utan också därför att denna isolering gentemot grannlandet i längden måste skada Sverge som helhet, även om den kan gagna enskilda affärsmän här hemma.

Frågar man sig nu: vad har Danmark förbrutit, som motiverar bojkotten från svensk sida, så blir svaret, om man håller sig till sanningen, mycket enkelt. Vad man kan förebrå danskarna i fråga om deras hållning till

Sverge under sista året är två ting, men också endast två: å ena sidan de danska historikernas uteblivande från kongressen i Lund, å andra sidan enastaka svensk-fientliga uttalanden i danska pressorgan av högerfärg. Beträffande historikernas tilltag så erkänna danskarna själva, att detta var en dumhet bakom vilken det stod norska kvinnor; och för övrigt, vad skulle vi själva säga, om en främmande nation gjorde svenska folket i klump ansvarigt för alla de geniala idiotismer, som presteras av *våra historici*, herrar Hjärne, Clason, Kjellén o. s. v.

Det återstår då danska pressens hållning. Att denna varit skäligen sympatisk gent emot Norge är ju ett faktum, men om vi på denna grund vilja bojkotta Danmark, så förefinnes samma skäl att ingripa gentemot England och Tyskland, ja t. o. m. mot Frankrike. Det bleve emellertid en tämligen dyr historia och i själva verket är det väl ej heller Danmarks hållning som sådan man åberopar, utan de mer eller mindre temperamentsfulla uttryck av skadeglädje, varmed man på vissa håll i danska pressen hälsat den norska emancipationen. Alldeles nyss ha våra svenska chauvinistorgan gjort ett stort agitations- och bravurnummer av en dum och oförskämd artikel, som publicerats i den danska högertidningen "Vort Land" och som nu av organ sådana som Göteborgs Aftonblad, Stockholmsbladet, Skånska Aftonbladet m. fl. användes för att underblåsa fientligheten mot Danmark. Om den ifrågavarande artikelns ton kan följande utdrag ge en föreställning:

"Käre svenske bror!

Jag har ett par gånger under loppet av det senaste en smula ledsamma året talt med dig som vuxen till "ur hjärtans djup".

Tack vare den äckliga chauvinism du fortfar att sylta in dig i, har du emellertid blivit barn på nytt och verkar minderårig, därför slår jag nu om i en annan ton.

Hör på lille Pelle Gustafsson! Nu skall du vara en snäll gosse och inte tjuta och skrika av ilska, bara du får se en skymt av din gamla rara tant Danmark, som du har att tacka för så många kulturpresenter.

— — —

Akta dig bara, annars kommer den ryska busen. Han har ett långt ris, som heter knut, och som kan räcka från Finland ända över till Stockholm.

När han väl tar i tu med dig, inser du nog, hur illa du burit dig åt emot snälla tant Danmark. Men då är det är för sent, lille Pelle.

Snyt dig nu vackert och låt bli att grina. Och gå så artigt och bed tant om förlåtelse."

Göteborgs Aftonblad, som avtryckt hela artikeln, beledsagar den med följande nobla reflexioner:

Vi rekommendera episteln åt våra fåraktiga svenska kulturskandinaver; den bör vara hälsosam lektyr för dem. Och fortsätt i den här genren, bästa "Vort Land"! Oss verkliga svenskar gör ni en härlig tjänst med att rejält sjunga ut hr Sörensens innersta känslor.

Skånska Aftonbladet hotar som svar på talet om den ryska knuten till gengäld Danmark med den preussiske busen, och förklarar samtidigt, att den danska tidningens ord äro av mycket större vikt, som "Vort Land" är *"den ledande* högertidningen" i Danmark. Och i samma uppbyggliga stil fortgår skallet utefter hela chauvinistlinjen från Ystad till Haparanda.

För de svenska läsare, som veta att det bakom Skånska Aftonbladet står en Hakon Wigert-Lundström, bakom Stockholmsbladet en Ljunglund, bakom Nya Dagligt Allehanda en Wigforss, o. s. v., ligger det ju närmast till hands att uppfatta hela denna presskampanj som ett av de vanliga lögn- och intrigspel, varmed dessa den konservativa pressens parior söka dupera allmänheten. Och denna förmodan torde övergå till full visshet, när det upplyses, vad den danska tidningen "Vort Land" verkligen är för ett blad.

Det är nämligen en ren lögn, när Skånska Aftonbladet påstår att denna tidning numera är ett ledande högerblad: "Vort Land" desavouerades högtidligen av högerns delegerade på ett möte i Roskilde förliden sommar. Dess redaktör, Fredrik Hansen, är politiskt död redan för femton år sedan; han var på sin tid generalkorrespondent till högerns blad, men uppsades från denna befattning, var därjämte medutgivare av den konservativa gristidningen "Forposten", och torde i främsta rummet ha givit anledning till att "Nationaltidende" upprepade gånger *betecknat "Vort Land" som skandaltidning.*

Detta "Vort Land", som är ett värdigt motstycke till sin svenska namne, göres nu av den svenska chauvinistpressen till den danska högerns ledande organ och till språkrör för danskarnas "innersta känslor" gent emot Sverge. Och det bedrövliga är, att det finns tusentals svenskar, som på fullt allvar tro dessa skamliga lögner om danskarnas sinnelag mot Sverge.

Och dock förhåller det sig så, att bortsett från historikerskandalen, och en del enstaka pressuttalanden, vilkas auktoritet är av samma eller ännu lägre valör än "Vort

Land", det från dansk sida ej föreligger någonting, som kan berättiga den danskfientliga agitation, som nu iscensatts i Sverge. Redan det faktum att en svensk man, tapetserare Jönsson, efter unionsupplösningen med stor majoritet återvalts i Köpenhamns stadsfullmäktige är ett klart och tydligt vittnesbörd om att det bland den danska befolkningen icke existerar någon misstämning mot Sverge, åtminstone ännu icke. Och än i dag blir man som svensk i Köpenhamn, det må nu vara bland vetenskapsmän eller i författare- och konstnärskretsar, mottagen med en vänlighet, som går rakt till hjärtat, och som lika trofast strålar en till mötes från bekanta ur de breda lagren. För denna erfarenhet skulle jag kunna anföra vittnesbörd i legio, jag nöjer mig för tillfället åberopa en så skarpsynt iakttagare som Henning Berger, som nyligen gästat Köpenhamn, och helt visst vore hågad underskriva vad som ovan yttrats om den danska stämningen mot Sverge.

Men en sak är tydlig och klar: fortfar den svenska agitationen mot Danmark, så kommer naturligtvis den svenskvänliga stämningen, som trots allt ännu är rådande hinsidan Sundet, att försvinna och lämna rum för en helt naturlig önskan att ge repressalier. Att dessa kunna bli obehagliga nog är höjt över allt tvivel. Även från denna synpunkt vore det därför på tiden, att man här hemma på allvar sökte stävja det danskfientliga ofoget, som för övrigt visst icke är inskränkt till spekulationslystna affärs- och journalistkretsar. Det finns t. ex. i Malmö en landshövding Tornérhjelm, som numera sällan försummar något tillfälle att bibringa danskarne ett nålstygn, och senast vid Kävlinge—Sjöbobanans invigning lade sitt svenskmannasinne i dagen genom att vägra presentera banans danska

ingenjörer för den närvarande svenske prinsen. Och denne samme herr Tornérhjelm, vars fru till på köpet är ordförande i föreningen för bojkottandet av danska varor, aktar dock icke för rov att i egenskap av frimurare gång på gång gästa danske kronprinsen i Köpenhamn. Det är som man ser en vacker föreställning om svensk ridderlighet, som herr Tornérhjelm bibringar våra grannar hinsidan Sundet.

Det är utan tvivel på hög tid, att en fullt målmedveten reaktion inträder mot detta småsinta dansk-agg, som i grunden endast är ett utslag av den svenska filisterns, den svenska brackans begär att få en syndabock för missödet med Norge. En sådan reaktion måste naturligtvis hållas fullkomligt fri från gammalskandinaviska drömmar och fraser; i detta hänseende var den nyss avhållna, även i Danmark uppmärksammade Höffdingfesten i Lund fullt mönstergill. Den nya kultur-skandinavismen bör, synes det oss, utan vidare kunna acceptera det program, som redan för 31 år sedan ärkebiskop Sundberg (på studentmötet i Uppsala 1875) formulerade sålunda: "Vi vilja helt enkelt förbli vad vi äro: norrmän, danskar, finnar och svenskar; men på samma gång önska vi att mer och mer draga fördel av varandras egendomligheter, innerligare se på varandra som bröder, kort sagt med djupare och djupare trofasthet i anden slutas samman till ett helt, som just på detta sätt skall kunna giva rika bidrag *till mänsklighetens stora kulturarbete.*"

Det dröjer väl ännu åtskilliga år, innan det lönar sig att för Sverges räkning tänka på något kulturellt samarbete med Norge; man torde tillsvidare göra den framtida vänskapen mellan Sverge och Norge den bästa tjänsten

med att icke tala om saken, att som prof. Bendz uttryckte det göra en paus i tankeutbytet. Men från Danmarks sida föreligger absolut ingenting som vore ägnat att fjärma förnuftiga svenskar; tvärtom ha vi ännu alltjämt all anledning skatta oss lyckliga över att till närmaste grannar äga ett så genomkultiverat, så älskvärt och raceförvant folk som det danska.

TYSK EXPANSION.

(1906)

Ett stycke söder om Berlin ligger eller rättare sagt låg för tolv, femton år sedan förstaden Rixdorf. Av alla Berlins förstäder har Rixdorf haft det tvetydigaste ryktet, mindre därför att Berlinanarkisterna länge haft sitt huvudkvarter här, utan fastmera därför, att Rixdorf varit ett favorittillhåll för förbrytare av allehanda slag, och detta i den grad, att den bekante kriminalpsykologen Lombroso i ett av sina arbeten anfört Rixdorf som ett exempel på en typisk förbrytarekoloni. Dessutom åtnjuter Rixdorf bland Berlinbefolkningen ett visst anseende som ursprungsorten till den tyska kejsarstadens populäraste dansmelodi, den s. k. Rixdorfern, som man än i dag kan få höra på varietéer och danslokaler i Berlin, och som aldrig förfelar att elektrisera sinnena.

Under förra hälften av nittiotalet, då Stanislaw Przbyszewski och hans vänkrets florerade i Berlin, hände det ofta, att kotteriet företog en kriminalpsykologisk utflykt till det hedervärda Rixdorf, och jag minns, att jag en gång nedskrev intrycket från en sådan vandring som ingress till en liten skiss, kallad "Storstadsnatur":

"På vägen, som leder från Rixdorf till Berlin, börjar det skymma. Österut, dör horisonten i blåsvarta snömoln, men i

väster har dagsljuset stelnat till ett gulaktigt töcken, som tätnar och likt en bronsfärgad gas växer ut över himlavalvet, tills det når den yttersta snömolnsranden. Där glimmar den döende dagen upp i mjuka reflexer, ett obestämbart violett och en kopparglans, lik den som skimrar på havsdyningar, när sommarsolen gått ned.

Då tändes den första lyktan på allfarvägen, och med ens har färgspelet försvunnit. Så långt ögat når ligger allt insvept i ett mjölkvitt töcken, en ändlös slätt, jämn som ett tillfruset hav, utan en enda rundning, en dyning, där ögat kan vila. Blott i väster skönjas några popplar, som med sina stela former ännu mer förhöja det ödsliga landskapets monotoni."

Det må förlåtas mig, att jag på detta smaklösa sätt citerar mig själv; det sker endast därför, att jag på alla punkter måste desavouera ovanstående landskapsskildring. Vägen, som fordom ledde från Rixdorf till Berlin, är nämligen numera förvandlad till en asfalterad storstadsgata med skyskrapare och elektriska spårvägar; det monotona slättlandet med sin poppelkransade horisont har på tolv år förvandlats till ett storstadskvarter, och av det gamla Rixdorf finns i detta ögonblick endast kvar några kringrända kåkar, som inom två tre år komma att ha ersatts av skyskrapare.

Och samma omvandlingsprocess har ägt rum på många andra punkter av Berlins periferi. För tolv tretton år sedan besökte jag ofta en vän, som bodde i Berlin-Schöneberg; man hade från hans balkong i Brunhildstrasse en präktig utsikt över slätten sydväst om Berlin, där om kvällen Anhalterbangården med sina tusen ljus låg strålande som en fallen stjärnhimmel. Nu är utsikten stängd, och framför min väns balkong breder sig ett väldigt förstadskvarter med kilometerlånga gator och den ena skyskraparen lik den andra som ett bär.

Ännu väldigare äro kanske de landvinningar, som Berlin vunnit mot norr, särskilt kring kvarteret Moabit. Det gör ett egendomligt intryck att se dessa snörräta gator med ändlösa perspektiv, där varje byggnad tyckes absolut identisk med sin granne: vitgula femvåningshus med balkonger från de fyra övre våningarna. Nu i högsommaren prunkar varenda balkong i en rik, saftig grönska med stänk av röda och gula blommor, och dessa tusen och åter tusen grönskande balkonger ge åt hela gatan ett ljust och glatt skimmer, som för ett ögonblick kan komma främlingen att glömma traktens karaktär av proletärkvarter. Men betraktar man något närmare de för övrigt välklädda barnen, som i brokiga skaror tumla om på asfalten, där den elektriska ännu ej hunnit sprida skräck, så erinras man ofelbart om det av statistiken fastslagna sakförhållandet, att även i det rika Preussen minst en tredjedel av befolkningen ej har råd att skaffa sig tillräcklig föda. Och detta välklädda armod, som röjer sig i barnens bleka ansikten och spensliga gestalter, och som de blomsterprydda balkongerna ej förmå dölja, ter sig i grunden ännu mera gripande än det elände, som hjälplöst ligger sjunket i dyn.

* *
*

I samma rasande tempo som Berlin växa även många andra tyska städer, t. ex. Leipzig. När man förr i världen närmade sig Leipzig, varsnade man att börja med små komplexer av skyskrapare, 4—5 stycken, liksom på försök utkastade på åkern; det var de första storstadspionierna, som nu genom allt bredare bryggor förenats med den egentliga staden. Och jämsides med denna expansion försiggår

en inre omvandling: de gamla pittoreska husen i "Altstadt", som stått sedan århundraden, men på sista tiden vanställts genom jättelika reklamer, börja allt mer att rivas och få lämna plats för mer eller mindre smaklösa nybyggnader i modärn stil.

Även småstäderna ryckas in i denna rastlösa expansionsprocess. För tio år sedan var Jena en liten idyllisk småstad, vars läge mitt i Europa visserligen tryckt sin prägel på stadens andliga liv, men som med hänsyn till materiel kultur stod ungefär på samma nivå som Lund i dessa dagar. Då hade Jena tjugo tusen invånare; sedan dess har varje år medfört en ökning av tusen personer, så att staden för närvarande har trettio tusen invånare. Det gamla Jena, "das liebe, närrische Nest", som Goethe brukade kalla den lilla universitetsstaden, ligger nu inklämd mellan ett kaos av modärna byggnader, som än klättra upp på höjderna, än bilda långa kolonner i Saale- och Lentra-dalarna. Och medan de elektriska spårvagnarna rassla fram genom de trånga gatorna, och fabriksskorstenarna allt tätare höja sig i Saaledalen, störtar den ena efter den andra av det gamla Jenas klassiska byggnader samman under murbräckans bett. Vad skulle väl Goethe säga, om han nu efter 100 år finge återse sitt Jena, det kära, tokiga nästet!

I Jena, som på andra orter, är det i främsta rummet storindustriens utveckling som betingat denna väldiga expansion. På senare tiden har man ju särskilt, tack vare prof. Sombarts undersökningar, fått tämligen noggrant besked om den förskjutning i befolkningens fördelning, som får sitt uttryck i städernas, framför allt storstädernas enorma tillväxt. Vad Tyskland beträffar så är det fast-

ställt, att det i städer med mer än 50,000 invånare år 1843 levde omkring 1,200,000 personer, d. v. s. 3,5 procent av landets hela befolkning, år 1900 däremot omkring 12,000,000 eller 21,9 procent. Sådana siffror tala ju tydligt nog, men deras språk är ändå skäligen matt gent emot de underliga tablåer, som fågelperspektivet av en storstad visar en vaken betraktares öga.

För en optimistisk socialdemokrat är denna storindustriens och städernas raska tillväxt naturligtvis ett glädjande fenomen: för proletariatet betyder det en ökning i antal, följaktligen även i makt, och för den målmedvetna socialdemokratin en ökning i valmanskårerna, som inom en ej allt för avlägsen tid måste leda till majoritet i parlamenten. Men utom de sociala och psykologiska skuggsidorna har den storindustriella utvecklingen även sina politiska faror i släptåget. I Tyskland förutser man, att den tyska industrins väldiga uppsving förr eller senare måste leda till en blodig sammanstötning med England, och på många håll resonerar man redan om denna eventualitet med en österländsk fatalism. På andra håll drömmer man expansionsdrömmar, som famna hela Mellaneuropa, vilket under tysk ledning bör smidas samman till ett enda slutet handelsgebiet; ett enigt Mellaneuropa liksom förut ett enigt Tyskland. Det kommer att kosta blod — men om det blir nödvändigt, så måste det ju ske ...

Och under tiden växer den tyska befolkningen med en hastighet, som trotsar all förnuft. År 1820 hade Tyskland 25 miljoner invånare, år 1920 kommer det att ha åttio miljoner; och då inga tecken tyda på att denna ökning under de närmaste decennierna kommer att avtaga, ter sig ju framtiden milt talat något problematisk. Det är som stode

man inför ett resultat av blint verkande naturkrafter, som driva sitt spel oberoende av alla intellektuella faktorer, och det kommer ögonblick, då man frågar sig, om icke vår planet i grunden är ett stort dårhus, vars hemskhet icke minskas därav, att även en handfull kloka äro inspärrade samman med dårarna.

Men vem vet, kanske är flertalet av dårarna endast sömngångare — men då gäller det verkligen att vakna, innan det är för sent.

OVÄDRET NALKAS.

(1909)

"Krigsfaran avvärjd" — "Tyskland gav utslaget" — med dessa stolta ord pråla i dag de tyska tidningarna, och det även sådana, som annars stå nog så kritiska gentemot kejsaren och Bülow. Man hade hittills — även i Tyskland — trott att Rysslands vacklande hållning berodde på föreställningar från Frankrike, som fruktade för sina hos Ryssland deponerade elva miljarder, och som efter utgången av rysk-japanska kriget ej har någon större åtrå att tillsvidare kämpa vid den älskvärda bundsförvantens sida; nu däremot anser man sig veta, att Rysslands eftergift beror därpå, att tyska regeringen hotat med mobilisering vid ryska gränsen, d. v. s. med krig, för den händelse att Ryssland vidare understödde Serbien i dess fientliga hållning gentemot Österrike. Den tyska regeringen har, påstås det, uppvaktat den ryska med en kategorisk not, som fordrade, att Ryssland omedelbart skulle erkänna annekteringen av de ockuperade provinserna Bosnien och Herzegowina. Med anledning härav inkallades omedelbart det ryska ministerrådet, och Iswolski meddelade nu kabinettsmedlemmarna, att man antingen måste ge efter eller vara beredd på en tysk mobilisering. Inför detta alternativ

röstade flertalet av det ryska ministerrådet för att Ryssland måtte ge efter, och det ryska svaret avfattades i enlighet härmed.

Denna Tysklands förbundstrohet gent emot Österrike kommenteras redan livligt i utländska blad, som synas tämligen ense om att Tyskland vitt överskridit de förpliktelser, som förbundet med Österrike innebär. Även om Tysklands avsikter gått ut på att upprätthålla freden, så måste det dock erkännas, att det agressiva sätt, varpå furst Bülow framställt sin kategoriska fordran till den ryska regeringen, varit synnerligen olämpligt, och det är helt enkelt ett underverk, att Tyskland ej genom denna sin hållning direkt provocerat kriget. Att så ej skett, därför har man uteslutande den ryska regeringens eftergivenhet att tacka. —

Har det verkligen varit tyska regeringens mening att framkalla ett krig? Det ser ju nästan så ut, men skenet kan naturligtvis bedraga, i varje fall vore det mer än vågat att påstå något bestämt härvidlag. Vad som emellertid är alldeles säkert, det är att det inom den tyska överklassen finns talrika element, som denna gång bestämt hoppats på krig, och nu känna sig djupt besvikna.

Dessa krigsfantaster — ordet fantast innebär i detta samband en optimism, som nyss varit nära att komma på skam — ha naturligtvis sitt högkvarter inom militären, men finnes för övrigt inom alla lager av den tyska överklassen, inom den merkantila världen likaväl som inom akademiker- och ämbetsmannakåren. Man anser inom dessa kretsar, att Tyskland förr eller senare *måste* slå ett stort europeiskt slag, och att ögonblicket just nu — av flera skäl — varit synnerligen gynnsamt. För det första hade man *vid detta tillfälle* med absolut säkerhet kunnat påräkna

Österrikes energiska bistånd gent emot Ryssland, men hur den saken kan komma att ställa sig längre fram, därom har man sina säkerligen icke ogrundade dubier. För det andra befinner sig Ryssland ännu i ett svaghetstillstånd, som gör det till en tämligen ofarlig fiende — tills vidare. Vad England beträffar, så tar man för givet, att den för närvarande tämligen akuta jäsningen i Indien skulle komma till fullt utbrott, därest England invecklades i ett europeiskt krig, och man gör för övrigt man och man emellan ingen hemlighet av, att denna jäsning delvis underblåsts med tyska pängar. Och vad slutligen Frankrike beträffar, så räknar man med dess gentemot Tysklands relativt ringa folkmängd — 38 miljoner mot sextio — och dessutom med de antimilitära tendenser, som tid efter annan uppenbarat sig inom den franska armén, och vilka — som Bebel framhöll på Stuttgartkongressen — med största intresse iakttagits av krigspartiet i Berlin. All i allt: Tysklands utsikter i ett europeiskt krig voro så gynnsamma som möjligt, och nu är tillfället förbi...

Naturligtvis står det tyska folkets breda lager, av vilka de 3,250,000 socialdemokratiska valmännen framgått, fullkomligt främmande för denna krigspolitik, men tyvärr, ännu är det i Tyskland icke folket som bestämmer över krig och fred. Ännu finns det naturligtvis inom tyska överklassen, ja till och med inom tyska arméen förnuftiga element, som avgjort fördöma dessa frivola tendenser. Men hur starkt den här antydda krigsstämningen gripit män, av vilka man dock kunde ha rätt att vänta något bättre, därpå fick man ett slående bevis vid ett politiskt möte som härom dagen avhölls i Berlin, och som var riktat mot agrarernas cyniskt egoistiska finanspolitik. En av

huvudtalarna var professor Adolf Wagner, den bekante nationalekonomen, och det var väl i främsta rummet denna omständighet, som gjort att celibriteterna i Berlins akademiska värld infunnit sig i så stort antal. Under sitt föredrag kom Wagner även att beröra Tysklands politiska ställning utåt, och yttrade därvid, att om någon fientligt sinnad makt ville pröva en dust med Tyskland, så skulle den gamla furors teutonicus — det teutoniska berserkaraseriet — nog förstå att ge vederbörande svar på tal. Dessa ord framkallade hos församlingen en så våldsam bifallsstorm, att talaren måste göra en paus på flera minuter; och bland dem, som intensivast deltogo i detta bifallsvrål märktes en grupp vetenskapliga Berlincelebriteter, bland vilka jag igenkände den berömde Nobelpristagaren Robert Koch; hans anletsdrag voro i detta ögonblick fullkomligt förvridna, ådrorna framstodo rödblå som märken efter piskslag, hela uppsynen verkade bestialisk — furor teutonicas.

När de akademiska föregångsmännen hysa sådana tänkesätt, är det ej synnerligen svårt att förstå, av vilka känslor den akademiska ungdomen skall vara besjälad. Naturligtvis, här som annars finns det, inte minst i Berlin, berömdvärda undantag; men man gör sig säkerligen icke skyldig till någon överdrift, om man påstår, att en i dessa dagar företagen omröstning bland Tysklands studenter med hänsyn till frågan: krig eller fred, med stor majoritet skulle givit utslag *för* kriget. Och det bedrövligaste härvidlag är kanske den omständigheten, att anhängarna av dessa barbariska tendenser, för övrigt ingalunda behöva vara ignoranter eller odågor, utan tvärtom kunna vara personer, som på andra områden verka som upplysta nutidsmän-

niskor och liksom Robert Koch kunna vara synnerligen framstående i sina respektive fack.

Inför sådana förhållanden minnes man gärna Grillparzers bekanta yttrande, att den europeiska utvecklingen för närvarande går från humanitet genom nationalitet till bestialitet, och man frågar sig hur det är möjligt, att den tyska medelklassen, som ännu för femti sexti år sedan till stor del var besjälad av rent humana ideal, kunnat undergå en sådan förvandling till det sämre. Här står man inför ett folkpsykologiskt problem, som naturligtvis ej kan lösas i en handvändning; men *en* faktor, vars verksamhet härvidlag är höjd över allt tvivel, är det sätt, varpå Tyskland nått sin nutida maktställning; de tre segerrika krigen på sexti- och sjuttitalet, som gjort militärväsendet populärt och järn- och blodpolitiken godkänd i kretsar, som annars säkerligen haft motsatta åsikter härvidlag. En andra, kanske ännu viktigare faktor härvidlag är det kapitalistiskt-merkantila åskådningssätt, som blivit en naturlig följd av Tysklands industriella uppsving under de senaste årtiondena, och som ur den tyska över- och underklassen till stor del undanträngt de gamla humana idealen, vilka man numera stämplar som barnslig känsloromantik.

Denna utveckling har i Tyskland hittills nått sin höjdpunkt i Preussen, men många tecken tyda på att även sydstaterna alltmera komma att förpreussas i samma riktning; vår egen ungkonservatism, sådan den t. ex. företrädes av prof. Kjellén, är ju för övrigt blott ett eko av denna merkantila världsåskådning på militaristisk grund. Mot denna praktiska materialism, som är direkt framgången ur det kapitalistiska samhällsskicket, finns det endast ett botemedel: den modärna socialdemokratin. Men även den, som

är fullkomligt övertygad om socialismens slutliga seger, kan dock härvidlag ej räkna på alltför hastiga resultat. Det politiska och sociala livet är nu för tiden så invecklat, att man ej mera kan räkna på några plötsliga omslag, vare sig på den ideella eller den materiella kulturens område; och just i dagarna har man fått ett nytt bevis på utvecklingens långsamma gång i det faktum att Tysklands socialdemokrati säkerligen varit ur stånd att på någon punkt hindra krigsmaskineriet att fungera, därest regeringen förklarat Ryssland krig. Också har det tyska centralorganet "Vorwärts", som annars icke skräder orden, med hänsyn till hela denna krigsfråga intagit en mycket reserverad hållning, och trots det att kriget denna gång påtagligen varit Tyskland närmare än på länge, har det från socialdemokratiskt håll ej försports något tal om åtgärder för dess förhindrande. Tysklands säregna förhållanden, som både i yttre och inre hänseende äro så olika våra svenska och motviljan att eventuellt nödgas prisge ett antal tyska provinser åt det ryska barbariet, ha väl i främsta rummet varit orsakerna till denna anmärkningsvärda passivitet. För övrigt har ju Bebel upprepade gånger förklarat, att de som ha mest att vinna av ett europeiskt krig, äro socialdemokraterna, och vad som härvidlag gäller för Tyskland, gäller måhända i ännu högre grad för Ryssland.

INNEHÅLL.

	Sid.
Skandinavismens tidigare skeden	5
Nyskandinavismens fördärvlighet	17
Ett "aktivistiskt" alliansprogram	23
Avskräckande tecken	30
Faran österifrån	37
Ny kultur-skandinavism	42
Tysk expansion	49
Ovädret nalkas	55